Yıl: 26 • Cilt: 27
Sayı: 2025/2

ISSN 1302-9215

FMR

ANKARA BAROSU FİKRİ MÜLKİYET VE REKABET HUKUKU DERGİSİ

Coğrafi İşaret Uygulamalarında Sürdürülebilirlik Yaklaşımları
Gonca ILICALI

Bilgisayar Programlarının Patent Hukuku ile Korunması
Av. Uğur TEKERCİ

Yapay Zeka Aracılığıyla Geliştirilen İlaçların Patentlenebilirliği
Av. Zülal KARAGÜLMEZ

Ticari Faaliyetlerde İnternet Kaynaklı Hak İhlalleri ve E-Tespit Sistemi Yoluyla Delillendirme
Av. Yunus Emre BAKİLER & Av. Barış SEVEN & Stj. Av. Fikriye Doğa ULUS

Dijital Platformlara DMA Etkisi ve Türk Hukuku Çerçevesinde Değerlendirmeler
Av. Yeşim KUMOVA MAĞAT& Av. Meltem MANAV

6769 Sayılı SMK Kapsamında Birleşik Ürünler ve Birleşik Ürün Parçalarının Tasarım Olarak Korunabilirliği: Kavramsal Temeller, Mevzuat, Yargı Uygulamaları Üzerine Sistematik Bir İnceleme
Av. Servet Batuhan BİLGİN

Markanın "Ticaret Alanında Kullanımı": Türkiye ve Avrupa Mevzuatlarının ve İçtihatlarının Karşılaştırmalı Değerlendirmesi
Av. Zeki Emre KURT

Yedek Parça Ürünlerinde Onarım İstisnası
Av. İsmail Murat KABAN

Yıl: 26 • Cilt: 27
Sayı: 2025/2

ISSN 1302-9215

FMR

ANKARA BAROSU FİKRİ MÜLKİYET VE REKABET HUKUKU DERGİSİ

FMR

FİKRİ MÜLKİYET VE REKABET HUKUKU DERGİSİ
Yıl:26 Cilt:27

Ankara Barosu yayınıdır

FMR

JOURNAL OF INTELLECTUAL PROPERTY AND COMPETITION LAW
Year:26 Volume:27

published by *Ankara Bar Association*

İletişim Adresi | **Contact**
Ankara Barosu Başkanlığı
Atatürk Bulvarı No: 40 Adliye Sarayı Kat: 5 Sıhhiye-ANKARA /
TÜRKİYE **T** 0312 416 72 00 **F** 0312 416 72 80
www.ankarabarosu.org.tr
fmr@ankarabarosu.org.tr

Kapak Tasarımı | **Book Cover design**
Av. Kerem Ali ŞENER

Dizgi ve Mizanpaj | **Typesetting & Layout design**
Av. Kerem Ali ŞENER

Basım Tarihi | **Printing date**
2025

Baskı Adedi | **Print run**
250

Baskı ve Cilt | **Printing and Bookbinding**
Afşar Medya Matbaacılık
afsarofset@gmail.com

Yayının Adı | **Publication Name**
FMR Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi
© 2025 Ankara Barosu Başkanlığı. Tüm Hakları Saklıdır.
Dergide ileri sürülen görüşler yazarlarına aittir.

ISSN 1302-9215

Yayın Türü ve Şekli | **Publication Type**
FMR, Fikir ve Sanat Eserleri, Sınai Mülkiyet, Haksız Rekabet ve Rekabet Hukuku ile ilgili makaleler, ulusal ve uluslararası kararlar ve diğer ürünleri sunan, üç ayda bir yayımlanan, yerel süreli dergidir.
FMR is published quarterly during the calendar year and present articles, national and international decisions and other materials in the fields of Copyrights, Industrial Property, Unfair Competition and Antitrust Problems.

Yayın Sahibi Ankara Barosu Başkanlığı adına | **Owner on behalf of Ankara Bar Association**
Av. Mustafa KÖROĞLU

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü | **Managing Editor**
Koordinatör Yönetim Kurulu Üyesi | **Coordinator Board Member**
Genel Yayın Yönetmeni | **Editor in Chief**
Av. Osman Umut KARACA, LL.M.

Yayın Kurulu | **Editorial Board**
Av. Zeynep Çağla ÜSTÜN
Av. Güray BALIKTAY
Av. Nazife Yaprak YURTSEVEN
Av. Başak AKGÜN AKİL
Av. Ezgi Çiğdem YILDIRIM
Av. Işıl Özge TAN
Av. Hilmi Arda AYDIN
Av. Zeynep Doğa İNAL
Av. Gökhan ERGÜL
Av. Hatice İnci TURAN

Editör | **Editor**
Av. Başak AKGÜN AKİL

FMR
FİKRİ MÜLKİYET VE REKABET HUKUKU DERGİSİ
YAYIN İLKELERİ

1. Dergiye gönderilen yazılar başka bir yerde yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Yazılar yayımlanmak üzere kabul edildiği taktirde FMR Dergisi bütün yayın hakkına sahiptir. Ankara Barosu Başkanlığının izni olmadan yazılar başka yerde yayımlanamaz.

2. FMR'nin yazı dili Türkçedir. Yabancı dildeki yazılar da Türkçe çevirileri ile birlikte yayımlanmaktadır. İster Türkçe ister yabancı dilde yazılmış olsun yazıların Türkçe ve İngilizce başlıkları ile, 150 sözcüğü geçmeyen Türkçe ve İngilizce özetlerinin yazının sonuna eklenerek yayıma hazır şekilde gönderilmesi gerekmektedir. Türkçe ve İngilizce anahtar sözcüklerin de eklenmesi yazarın tercihindedir.

3. Yazılar "Microsoft Word" programında (.doc) kaydedilmiş (yazı tipi Times New Roman, 12 punto, normal stil) olarak **fmr@ankarabarosu.org.tr** adresine gönderilmelidir. Dipnotların ve internet kaynakları için erişim tarihinin sayfa altında gösterilmesi gerekmektedir.

4. Dergiye gönderilen yazıların yazım bakımından son denetimlerinin yapılmış olduğu, yazarın e-mail ile gönderilen biçimiyle "baskıya" verdiği kabul edilir. Yazı teslim edildikten sonra baskı düzeltmeleri için ayrıca yazara gönderilmeyecektir. Bu nedenle yazım yanlışlarının olağanın dışında bulunması ve biçimsellik ölçülerine uyulmaması, yazının geri çevrilmesi için yeterli görülecektir.

5. Makale yazarına ait iletişim bilgileri **(ad, soyad, ünvan, iletişim adresi, güncel e-posta adresi, cep telefonu)** makalenin son sayfasına nizami bir şekilde eklenmelidir. Makaleyi gönderen yazarın ismini yazmaması/unutması durumunda makalesi yayımlanmayacaktır.

6. Makale yazarı telif ücreti ödenmeyeceğini kabul etmiştir. Yazısı yayımlanan yazarların belirtmiş oldukları adreslerine yazılarının yayımlandığı FMR Dergisinden iki adet ücretsiz gönderilecektir.

7. Dergide çıkan yazılara atıf yapmak isteyenler "FMR" rumuzunu kullanabilirler.

İÇİNDEKİLER

BAŞKAN'IN KÖŞESİ.....XI

Av. Mustafa KÖROĞLU

SUNUŞ.....XII

Av. Zeynep Çağla ÜSTÜN

Coğrafi İşaret Uygulamalarında Sürdürülebilirlik Yaklaşımları.....1

Gonca ILICALI

Bilgisayar Programlarının Patent Hukuku ile Korunması.....26

Av. Uğur TEKERCİ

Yapay Zeka Aracılığıyla Geliştirilen İlaçların Patentlenebilirliği.....68

Av. Zülal KARAGÜLMEZ

Ticari Faaliyetlerde İnternet Kaynaklı Hak İhlalleri ve E-Tespit Sistemi Yoluyla Delillendirme.....89

Av. Yunus Emre BAKİLER & Av. Barış SEVEN & Stj. Av. Fikriye Doğa ULUS

Dijital Platformlara DMA Etkisi ve Türk Hukuku Çerçevesinde Değerlendirmeler.....118

Av. Yeşim KUMOVA MAĞAT& Av. Meltem MANAV

6769 Sayılı SMK Kapsamında Birleşik Ürünler ve Birleşik Ürün Parçalarının Tasarım Olarak Korunabilirliği: Kavramsal Temeller, Mevzuat, Yargı Uygulamaları Üzerine Sistematik Bir İnceleme.....140

Av. Servet Batuhan BİLGİN

Markanın "Ticaret Alanında Kullanımı": Türkiye ve Avrupa Mevzuatlarının ve İçtihatlarının Karşılaştırmalı Değerlendirmesi.....165

Av. Zeki Emre KURT

Yedek Parça Ürünlerinde Onarım İstisnası.....189

Av. İsmail Murat KABAN

BAŞKAN'IN KÖŞESİ

Değerli Meslektaşlarım ve Kıymetli Okuyucular,

Hukukun teknolojiyle, etikle, ekonomiyle ve günlük yaşamla yeniden tanımlandığı bir çağdayız. Bu dönüşüm, Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukukunu yalnızca teknik bir alan olmaktan çıkarıp, toplumsal sorumluluğun, insan haklarının ve yenilikçi düşüncenin merkezine taşıyor. FMR Dergisi'nin yeni sayısını sizlerle buluştururken, bu alanlarda çalışan meslektaşlarımızın çabalarının yalnızca birer akademik katkı değil, aynı zamanda birer direniş ve üretim biçimi olduğunu bir kez daha hatırlatmak isterim.

Bu sayımızda, birleşik ürünlerin tasarım hakkından yapay zekâ ile geliştirilen ilaçların patentlenebilirliğine, bilgisayar programlarının koruma rejiminden sürdürülebilir coğrafi işaret uygulamalarına kadar geniş bir yelpazede kaleme alınan yazılar, mesleğimizin teknolojiyle olan bağını daha da görünür kılıyor. Dijital pazarlarda rekabetin yeni sınırlarını belirleyen Avrupa Birliği'nde yürürlüğe giren Dijital Piyasalar Yasası düzenlemesi ve internet kaynaklı hak ihlallerine karşı e-tespit gibi araçların ele alındığı yazılar başta olmak üzere güncel konulara ilişkin katkılar ise, hukukçuların dijitalleşen dünyaya karşı duyarlılığını ortaya koyuyor.

Fikri Mülkiyet Hukukunun giderek daha karmaşık bir hal aldığı bu süreçte, FMR Dergisi bir yol haritası sunmaya devam ediyor. Her makale, hem teorik derinliği hem de uygulamadaki karşılıklarıyla, hukukçulara olduğu kadar politika yapıcılara ve girişimcilere de rehberlik etme iddiası taşıyor.

Bu sayının hazırlanmasında emeği geçen Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Kurulu'muza, değerli başkanı Av. Zeynep Çağla Üstün'e, kıymetli yazarlarımıza, dergi editörümüz Av. Başak Akgün Akil'e ve katkı sunan herkese teşekkür ederim. FMR Dergisi, yalnızca bir yayın değil, aynı zamanda ortak bir çabanın, kolektif aklın ve meslek onurunun taşıyıcısıdır.

Unutmayalım; hukuk yalnızca yazılı metinlerden ibaret değildir. Hukuk, bazen bir tasarımı, bazen bir kelimeyi, bazen de bir hakkı koruma ısrarıdır. Biz bu ısrarın adını FMR koyduk.

Saygılarımla,

Av. Mustafa KÖROĞLU
Ankara Barosu Başkanı

SUNUŞ

Değerli Meslektaşlarımız ve Kıymetli Okurlar,

Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku, günümüzde yalnızca bir uzmanlık alanı olmanın ötesine geçerek; teknolojik gelişmelerin, toplumsal dönüşümün ve etik tartışmaların tam kesişim noktasında yer almaktadır. Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Kurulu olarak, bu dönüşümün farkında olan bir perspektifle çalışmalarımıza yön vermekten ve bu alana katkı sunmaktan büyük bir mutluluk duyuyoruz.

Bu çalışmalarımızın en köklü ve kapsamlı ürünlerinden biri olan FMR Dergisi ise, hem konu çeşitliliği hem de akademik derinliğiyle, güncel sorunların tartışıldığı ve çözüm yollarının arandığı bir platform sunmaktadır.

Dergimizin bu sayısında; birleşik ürünlerin tasarım korumasından dijital pazarlardaki rekabet düzenlemelerine, yapay zekâ destekli patent tartışmalarından sürdürülebilirlik odaklı coğrafi işaret uygulamalarına kadar uzanan geniş bir yelpazede kaleme alınan makaleler yer almaktadır. Ayrıca dijitalleşen dünyada delillendirme yöntemleri ile yedek parça ürünlerde tasarım ve marka haklarına ilişkin sınırların değerlendirildiği katkılar da bu sayının dikkat çeken başlıkları arasındadır. Her bir yazı, hukukla teknoloji arasındaki ilişkinin giderek derinleştiği bu döneme ışık tutmaktadır.

Bu sayının hazırlanmasında emeği geçen; başta Ankara Barosu Başkanı Sayın Av. Mustafa KÖROĞLU olmak üzere, Koordinatör Yönetim Kurulu Üyemiz Sayın Av. Osman Umut KARACA'ya, Ankara Barosu Yayınları Merkezi'ne, editörümüz Av. Başak AKGÜN AKİL'e, Kurul Divanımıza ve katkı sunan tüm değerli yazarlarımıza en içten teşekkürlerimizi sunarız.

Dergimizin bu yeni sayısının, hem meslektaşlarımıza hem de alana ilgi duyan tüm okurlarımıza faydalı olmasını ve Fikri Mülkiyet ile Rekabet Hukuku alanına değerli katkılar sağlamasını temenni ederiz.

Saygılarımla,

Av. Zeynep Çağla ÜSTÜN
FMR Hukuku Kurulu Başkanı

Coğrafi İşaret Uygulamalarında Sürdürülebilirlik Yaklaşımları

Gonca ILICALI[1]*

ÖZ

Belirli bir coğrafi alanın iklimi, toprağı, tarihi, kültürü ve insanının emeğiyle vücuda gelen ve o coğrafi alan ile özdeşleşen bir ürünü gösteren adlar, "coğrafi işaret" olarak tanımlanır. Ürünün, kaynaklandığı coğrafi alan ile bağı güçlüyse ve bu bağ, ürünün tüm üretim aşamalarının bu alanda gerçekleşmesini gerektiriyorsa, bu durumda olan coğrafi işaretlere "menşe adı" denir.

Kaynaklandığı coğrafi alan ile bağı menşe adı kadar güçlü olmayan, bu sebeple üretim aşamalarından en az bir tanesinin coğrafi alanda gerçekleşmesi kaydıyla, elde edilen aynı nitelikteki ürünü gösteren coğrafi işaretlere ise "mahreç işareti" denir. Coğrafi işaretlere menşe adı veya mahreç işareti olarak sağlanan korumanın kapsamı aynıdır.

Coğrafi işaret sisteminde kullanılan "coğrafi sınır" kavramı, "ürünün kaynaklandığı belirli coğrafi alan"ı, "ayırt edici özellikler" ise "ürünün coğrafi sınırdan kazandığı özellikler"i işaret eder.

Sınai mülkiyet hakları içinde yer alan coğrafi işaretler, koruma şekli ve kapsamı ülkeden ülkeye değişiklik gösterse de, genel olarak tescil edilmeleri suretiyle korunurlar. Coğrafi işaretlerin tescil bilgileri, uluslararası alanda kısaca "şartname" (specification) denen, "ürünün ayırt edici özellikleri,

[1] * Sınai Mülkiyet Uzmanı, Türk Patent ve Marka Kurumu, (gilicali12@gmail.com).

üretim metodu, coğrafi sınırı ve denetim esasları" hakkındaki açıklamaları içerir.

Bazı coğrafi işaretli ürünlerin üretiminde kullanılan bileşenlerin, özellikle menşe adı şeklindeki coğrafi işaretlerde, aynı coğrafi sınırda üretilmesi zorunlu olabilir. Böyle bir üretim süreci bulunan coğrafi işaretlerde, "ürün-coğrafi sınır" bağı güçlüdür ve sadece coğrafi işaret korumasına konu olan nihai ürünün değil, aynı zamanda bu ürünün üretiminde kullanılan bileşenin de coğrafi sınırdaki üretim aşamalarının uygunluğunu denetlemek gerekir.

Coğrafi işaretlere gösterilen ilgi, dünya genelinde hızlı bir yükseliş göstermektedir. İlgi sadece coğrafi işaretlerin korunması ve tanıtımı ile sınırlı olmayıp, aynı zamanda sosyal sorumluluk gerektiren alanlarda da kendisini gösterebilmektedir. Bu yazıda, hemen her alanda karşımıza çıkan "sürdürülebilirlik" kavramının coğrafi işaretlerle nasıl ilişkilendirildiğine dair bazı önemli çalışmalara değinilmektedir.

I- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİ[[2]]

Birleşmiş Milletler (BM) üye devletleri, insanların ve dünyanın refahını ve barışı taahhüt etmek üzere 2015 yılında Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (Sustainable Development Goals – SDGs) belirlemiştir. Ülkelerin ulusal ve yerel düzeyde sosyal, ekonomik ve çevresel kazanımlarını artıracak sürdürülebilir ortaklıkların sağlanması amacıyla 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi öngörülen 17 hedef, BM tarafından oluşturulan görselin orijinali ve Türkçesi ile birlikte aşağıda verilmektedir.

[2] "2030 Agenda and the Sustainable Development Goals", UN, Erişim Tarihi: 8 Nisan 2025, https://unsdg.un.org/2030-agenda.

THE GLOBAL GOALS
For Sustainable Development
1 NO POVERTY
2 ZERO HUNGER
3 GOOD HEALTH AND WELL-BEING
4 QUALITY EDUCATION
5 GENDER EQUALITY
6 CLEAN WATER AND SANITATION
7 AFFORDABLE AND CLEAN ENERGY
8 DECENT WORK AND ECONOMIC GROWTH
9 INDUSTRY, INNOVATION AND INFRASTRUCTURE
10 REDUCED INEQUALITIES
11 SUSTAINABLE CITIES AND COMMUNITIES
12 RESPONSIBLE CONSUMPTION AND PRODUCTION
13 CLIMATE ACTION
14 LIFE BELOW WATER
15 LIFE ON LAND
16 PEACE, JUSTICE AND STRONG INSTITUTIONS
17 PARTNERSHIPS FOR THE GOALS
THE GLOBAL GOALS
For Sustainable Development

1 YOKSULLUĞA SON
2 AÇLIĞA SON
3 SAĞLIK VE KALİTELİ YAŞAM
4 NİTELİKLİ EĞİTİM
5 TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ
6 TEMİZ SU VE SANİTASYON
7 ERİŞİLEBİLİR VE TEMİZ ENERJİ
8 İNSANA YAKIŞIR İŞ VE EKONOMİK BÜYÜME
9 SANAYİ, YENİLİKÇİLİK VE ALTYAPI
10 EŞİTSİZLİKLERİN AZALTILMASI
11 SÜRDÜRÜLEBİLİR ŞEHİRLER VE TOPLULUKLAR
12 SORUMLU ÜRETİM VE TÜKETİM
13 İKLİM EYLEMİ
14 SUDAKİ YAŞAM
15 KARASAL YAŞAM
16 BARIŞ, ADALET VE GÜÇLÜ KURUMLAR
17 AMAÇLAR İÇİN ORTAKLIKLAR

II- ÇİFTLİKTEN ÇATALA STRATEJİSİ

Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın (European Green Deal) merkezinde yer alan "Çiftlikten Çatala Stratejisi" (Farm to Fork – F2F Strategy), gıda sistemlerini adil, sağlıklı ve çevre dostu hale getirmeyi amaçlamaktadır.

Gıda sistemleri küresel sera gazı emisyonlarının yaklaşık üçte birini oluşturur; büyük miktarda doğal kaynak tüketir; biyolojik çeşitlilik kaybına neden olur; yetersiz ve aşırı beslenme nedeniyle olumsuz sağlık etkilerine yol açar ve özellikle birincil üreticiler için adil ekonomik getiri ve geçim kaynakları sağlamazlar.

Çiftlikten Çatala Stratejisi, yeniden tasarlanarak sürdürülebilir hale getirilecek gıda sistemlerinin, aşağıdaki özellikleri taşıması gerektiğini öngörmektedir[[3]].

- Nötr veya olumlu çevresel etkiye sahip.
- İklim değişikliğini hafifletmeye ve etkilerine uyum sağlamaya yardımcı.
- Biyolojik çeşitlilik kaybını tersine çeviren.
- Gıda güvenliğini, beslenmeyi ve halk sağlığını güvence altına alan; herkesin yeterli, güvenli, besleyici ve sürdürülebilir gıdaya erişimini sağlayan.

[3] [] "Farm to Fork Strategy", European Commission, Erişim Tarihi: 1 Mart 2025, https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en.

➢ AB tedarik sektörünün rekabet gücünü artıran, adil ticareti teşvik eden ve gıdanın uygun fiyatlı olmasını sağlayan.

Çiftlikten Çatala Stratejisi[[4]], ortak tarım ve balıkçılık politikalarıyla birlikte düzenleyici ve düzenleyici olmayan girişimleri temel araçlar olarak kullanmaktadır. AB tarımının, AB sera gazları üzerinde yaklaşık %10,3'lük paya sahip olması nedeniyle Avrupalı çiftçiler, balıkçılar ve su ürünleri yetiştiricileri daha adil ve sürdürülebilir bir gıda sistemine geçişte önemli rol oynamaktadır.

AB'nin gıda sistemini 2030 yılına kadar yeniden yapılandırmayı amaçlayan Çiftlikten Çatala Stratejisinde, özellikle aşağıdaki eylemleri içeren 27 somut eylem bulunmaktadır.

➢ Pestisit kullanımının ve riskinin %50 oranında azaltılması.

➢ Hayvan gübresi dâhil olmak üzere gübre kullanımının en az %20 oranında azaltılması.

➢ Çiftlik hayvanları ve su ürünleri yetiştiriciliğinde kullanılan antimikrobiyallerin satışlarında %50 oranında azalma.

➢ Tarım arazilerinin organik tarım ilkeleriyle işlenmesi oranının %8'den %25'e çıkarılması.

➢ İki yıl içinde zorunlu uyumlu bir AB Ön Paket Etiketleme (EU Front of Pack Labelling - FOPL) olması ve ileride, bu konudaki en iyi modeli belirlemek için etki değerlendirmesi başlatılması.

III- GIDA GÜVENCESİ VE GIDA GÜVENLİĞİ KAVRAMLARI

Çiftlikten Çatala Stratejisinde de bahsi geçen "gıda güvenliği" kavramına, coğrafi işaretlerle ilgili çalışmalarda da rastlamak mümkündür. "Gıda güvencesi" ile "gıda güvenliği" kavramları birbirleriyle karıştırıldığı için, yeri gelmişken kısa bilgi vermekte fayda bulunmaktadır.

---

[4] [] "European Union's Farm to Fork Strategy – for a fair, healthy and environmentally-friendly food system", Agroecology Knowledge Hub, FAO, Erişim Tarihi: 15 Mart 2025, https://www.fao.org/agroecology/database/detail/en/c/1277002/.

"Gıda güvencesi" (food security) kavramı; bütün insanların her zaman aktif ve sağlıklı bir yaşam sürmeleri için gerekli olan besin ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla yeterli, sağlıklı, güvenli ve besleyici gıdaya fiziksel ve ekonomik bakımdan sürekli erişebilmeleri durumunu gösterir. "Herkesin yeterli, güvenli ve sağlıklı gıdaya kolayca ve sürdürülebilir bir şekilde ulaşma hakkı" olarak da tanımlanabilir. Tanımdan da anlaşacağı üzere "gıda güvencesi" kavramı, "gıda güvenliği"ni kapsar.

"Gıda güvenliği" (food safety) ise; gıdalarda olabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve her türlü zararın bertaraf edilmesi için alınan tedbirlerin bütünüdür. İnsan sağlığı için tehlike oluşturan ve tüketime uygun olmayan gıda, "güvenilir olmayan gıda" olarak kabul edilir.

Gıda güvenliği yönetiminin önemli bir parçası olan ve tüm dünyada HACCP kısaltmasıyla bilinen Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları (Hazard Analysis and Critical Control Points) yaklaşımı[[5]]; birincil üretimden nihai tüketime kadar gıda zinciri boyunca biyolojik, kimyasal ve fiziksel tehlikeleri ele alan, küresel olarak tanınan, sistematik ve bilim temelli bir gıda güvenliğini öngörür. Diğer bir ifadeyle HACCP yaklaşımı, yalnızca son ürünün denetimi ve testine güvenmek yerine, üretim zincirinde gıda güvenliği için önemli olan tehlikeleri tanımlayan, değerlendiren ve kontrol önlemlerine odaklan bir sistem gerektirir.

Gıda güvenliği ile ilgili olarak, İtalya'nın Sardinya bölgesinden üretilen Casu Marzu adlı peyniri örnek olarak verebiliriz. Bu peynirin Casu Martzu, Casu Modde, Casu Cundídu ve Casu Fràzigu adlarıyla da bilindiğini belirten kaynaklar mevcuttur. Sardinya'nın köklü gelenekleri ile üretilen bu peynirde mayalandırma işlemleri, *Piophila casei* isimli peynir sineği larvaları vasıtasıyla gerçekleşir. Üretim sürecinde larvalar kurtçuk haline gelir ve peynir, genellikle kurtçuklarla birlikte yenir. AB Parlamentosu'na 2023

[5] [] "Good Hygiene Practices (GHP) and HACCP Toolbox for Food Safety", FAO, Erişim Tarihi: 15 Mart 2025, https://www.fao.org/good-hygiene-practices-haccp-toolbox/haccp/introduction-to-haccp/en.

yılında yapılan bir talebe 15.01.2024 tarihinde verilen cevapta[[6]] "İtalya Tarım, Gıda ve Ormancılık Politikaları Bakanlığı tarafından tanınan geleneksel İtalyan tarım-gıda ürünleri listesinde yer almasına rağmen, peynirde larvaların bulunmasının yürürlükteki sağlık kurallarına uygun olmadığı gerekçesiyle bu peynirin üretiminin ve pazarlamasının 2002 yılından itibaren tüm AB'de yasaklandığı; Casu Marzu'nun, yerel dilde "çürümüş/kokuşmuş peynir" anlamına geldiği ve peynirin, *Piophilidae* familyasından çok sayıda canlı larva içerdiği ve tüketilmesinin ciddi tehlikelere yol açabilmesi nedeniyle İtalyan yetkililerinin bu peynirin İtalyan pazarına sokulmasını yasakladığı; 178/2002 sayılı AB Gıda Kanununun genel gerekliliklerine göre yalnızca güvenli gıdaların AB pazarına girebileceği; İtalyan yetkililerin değerlendirmesinin ışığında, güvenli olmayan Casu Marzu ibareli peynirin AB pazarında yer alamayacağı" açıkça ifade edilmektedir.

AB'nin, eAmbrosia[[7]] veri tabanında Casu Marzu adı için yapılan araştırmada, coğrafi işaret ve geleneksel ürün adına rastlanmamıştır.

[6] [] "Notice To Members", European Parliament, 15.1.2024, Erişim Tarihi: 15 Nisan 2025, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/PETI-CM-758761_EN.pdf.

[7] [] "eAmbrosia", Erişim Tarihi: 15 Nisan 2025, https://ec.europa.eu/agriculture/eambrosia/geographical-indications-register/.

IV- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GIDA VE TARIM ÖRGÜTÜ'NÜN ÇALIŞMASI: COĞRAFİ İŞARETLER - SÜRDÜRÜLEBİLİR BALIK DEĞER ZİNCİRLERİNİ DESTEKLEME POTANSİYELİ - VAKA ÇALIŞMALARINA DAYALI BİR ANALİZ[[8]]

BM'nin Gıda ve Tarım Örgütü FAO (Food and Agriculture Organization), bu yıl yayımladığı bir çalışmada, balık ürünlerini konu alan coğrafi işaretlerle ilgili sürdürülebilir değer zincirlerini destekleme potansiyeline değinmiştir. Bu çalışmada yer verilen önemli hususlar, aşağıda özetlenmektedir.

Tarımsal gıda ürünlerinin aksine, balık ve balıkçılık ürünleriyle ilgili coğrafi işaretler hakkında kapsamlı araştırma sayısı çok azdır.

FAO'nun çalışmasında geçen "balık" (fish) kavramı, "suda yaşayan memeliler, sürüngenler, deniz yosunları ve diğer su bitkileri hariç olmak üzere iç sularda ve denizde yetiştirilen / avlanan balık, kabuklular, yumuşakçalar ve diğer su hayvanları" için kullanılmaktadır.

Uluslararası Coğrafi İşaretler Ağı Örgütü - OriGIn (Organization for an International Geographical Indications Network) tarafından dünya genelini kapsayacak şekilde oluşturulmuş "Worldwide GI Compilation" isimli veri tabanından aldıkları Ekim 2022 verilerine göre, yaklaşık 8.600 coğrafi işaretten %6 kadarı balık ve kabuklu deniz ürünlerini konu almaktadır.

Aynı verilere göre, gıda ürünlerine ilişkin tescilli coğrafi işaretlerin % 53'ü Asya'ya, %40'ı ise Avrupa'ya aittir. Asya'daki toplam sayının % 51'ini Çin, %16'sını Japonya ve %7'sini ise Türkiye oluşturmaktadır. İtalya, Fransa ve İspanya, Avrupa coğrafi işaretli gıda ürünlerinin yaklaşık %47'sini teşkil etmektedir

Coğrafi işaret sürecinin doğası ekonomik, sosyal ve çevresel bileşenler bakımından sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunma potansiyeline sahiptir. Bu süreçte üretim ve pazarlamada yer alan yerel ekonomik aktörler ile devlet yetkilileri, sivil toplum örgütleri, araştırma ve geliştirme merkez-leri vb. dış aktörlerin rolü hayati önem taşır.

[8] [] Catherine Teyssier and Sébastien Metz, "Geographical Indications: Potential To Support Sustainable Fish Value Chains – An Analysis Based On Case Studies", *Food And Agriculture Organization Of The United Nations,* 2025, Erişim Tarihi: 24 Mart 2025, https://doi.org/10.4060/cd3845en.

Kurumsal çerçeveyi oluşturan kamu politikaları ve yasal düzenlemeler de, kökene bağlı kaliteyi geliştirmede ve korumada önemli bir rol oynamaktadır.

OriGIn veri tabanına göre, 179'u Asya'da, 57'si Avrupa'da, 8'i Kuzey Amerika'da ve 5'i Güney Amerika'da olmak üzere toplam 249 balık ve balıkçılık ürününün coğrafi işaret tescilli bulunmaktadır.

Coğrafi işaret tescillerinin dağılımı, bir dereceye kadar yerel nüfusun beslenme alışkanlıklarını ve tercihlerini yansıtır. Örneğin; kişi başına yılda 27,5 kg gibi yüksek bir balık ve balıkçılık ürünü tüketiminin gerçekleştiği Japonya'da, coğrafi işaretli toplam gıda ürünlerinin %18'i balık ve kabuklu deniz ürünleridir.

AB'nin Balıkçılık ve Su Ürünleri Pazar Gözlemevinin (European Market Observatory for Fisheries and Aquaculture Products - EUMOFA) 2020 yılı verilerine göre, AB'de tescilli 3.300'den fazla coğrafi işaretin 57 tanesi balıkçılık ve su ürünleri sektöründendir. 39 mahreç işareti ve 15 menşe adından oluşan bu coğrafi işaretlerin 40 tanesi AB, 14'ü Birleşik Krallık ve 3 tanesi de üçüncü ülke kaynaklıdır.

AB Komisyonunun 2019 yılında yayımlanan bir araştırmasında, 2017 yılında coğrafi işaretli balık, yumuşakça ve kabuklu ürünlerin satış hacminin 246.700 ton ve 1,42 milyar € olduğunun tahmin edildiği belirtilmektedir. Bu değer, coğrafi işaretli tarım ürünleri ve gıda maddelerinin satış değerinin %5'i olup Birleşik Krallık verileri dâhil 43 adet coğrafi işarete ilişkindir. Satışların %62'si (0,88 milyar €) yerel pazarda, %28'si (0,4 milyar €) AB içi ticarette ve %10'u (0,14 milyar €) ise AB dışı ticarette gerçekleşmiştir.

Birleşik Krallık ve Fransa, 2017 yılında toplam satış değerinin %88'ine sahiptir. Bu değeri oluşturan başlıca coğrafi işaretler; Birleşik Krallık kaynaklı mahreç işareti olan Scottish Farmed Salmon (somon balığı) ve Fransa kaynaklı kabuklu ürünler olan Huîtres Marennes Oléron mahreç işareti ve Moules de Bouchot de la Baie du Mont-Saint-Michel menşe adıdır.

Balık ve balıkçılık ürünlerinde sertifikasyon sistemleri geliştirmek ve bu

sistemlerin performansını değerlendirmek üzere küresel olarak kabul gören Küresel Sürdürülebilir Deniz Ürünleri Girişimi (Global Sustainable Seafood Initiative - GSSI), 2021 yılında hem doğal olarak avlanan hem de çiftlikte yetiştirilen ürünler için 9 adet eko etiket (çevre dostu etiket) tanımış olup son yıllarda bu sayı artmıştır. Başlıca eko etiketlere aşağıda yer verilmektedir.

MSC	Global Aquaculture Alliance (GAA)	Friend of the Sea (FOS)	Marin Trust	Aquaculture Stewardship Council (ASC)	Fair Trade

Balıkçılık eko etiketleri; belirli bir balık stoğu, balıkçı teknesi grubu ve balıkçılık tekniğinin birleşimi olan bir sertifikasyon birimi kavramına dayanmakta ve bu etiketi taşıyan ürünler, belirli bir yer adı ile birlikte satışa sunulmaktadır. Bu durum tüketicilerin, balıkçılık eko etiketleri ile potansiyel coğrafi işaretleri karıştırmasına neden olabilmektedir.

Eko etiketler ile coğrafi işaretlerin temel farklılıkları aşağıda özetlenmektedir.

- **Ürün özelliği: Eko etiketlerde, coğrafi işaretlerde olduğu gibi ürünün kaynaklandığı yere atfedilen ürün özelliği (ayırt edici özellik) söz konusu değildir.**
- Değer zinciri yönetimi: Coğrafi işaretlerin aksine eko etiketlerde, balıkçılar kendi iç kurallarını oluşturmazlar, kendileri dışında ve değer zincirinin alt segmenti tarafından oluşturulan harici bir standardı takip ederler.
- Piyasa ile bağlantı: Genellikle piyasa tanınırlığı kazanmak için kullanılan eko etiketlerin üreticilere sağladığı prim hakkında çok az akademik yayın bulunmaktadır. Bu durumda, eko etiketlerdeki ekonomik faydanın

fiyat primi elde etmekten ziyade pazar erişimini güvence altına almak olduğu söylenebilir. Coğrafi işaretler ise ürünün fiyatına primli veya katma değerli bir ekonomik fayda sağlamaktadır. FAO ve AB nezdinde yapılan muhtelif çalışmalarda, coğrafi işaret korumasının ürüne %10 ile %50 arasında prim sağladığı ifade edilmektedir. Coğrafi işaretler, ulusal veya uluslararası düzeyde, niş pazarlarla ilişkili olarak çeşitlilik ve dolayısıyla ekonomik dayanıklılık ile farklı pazarlara erişimi destekleyebilmektedir.

- Kurumsal ve yasal çerçeve: Eko etiketler çoğunlukla çevresel unsurlara odaklanır, ancak sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, yönetimsel ve sosyal unsurlarına odaklanmaz. Çoğu eko etikette; balıkçılık ürünleri için sadece sertifikalı gemilerin yasal olarak kayıtlı olduğunu ve gemi sahiplerinin zorla işçi çalıştırmayı yasaklamayı taahhüt etmeye; su ürünleri yetiştiriciliğinde ise çiftlik kaydının yasallığına ve ulusal işgücü mevzuatına uyuma odaklanıldığı görülmektedir. Bu yaklaşım, özellikle denizcilerin yasal korumasının zayıf veya hiç olmadığı ülkelerde sorunludur. Coğrafi işaretlerin yasal düzenlemelerdeki tanımlarında çevresel, sosyal ve ekonomik boyutlar yer almaz; ürünün kaynaklandığı coğrafyadan özellik kazanmışsa, coğrafi işaret korumasına konu olabilirler.
- En iyi uygulamalar: Çok az eko etiket sürekli iyileştirme boyutunu içermekte olup sertifika verildikten sonra operatörlerin en iyi uygulamaları belirlemesi gerekmez. Diğer taraftan operatörler, periyodik olarak revize edilen eko etiket standartları nedeniyle iyileştirme yapmak zorunda kalabilmektedirler. Coğrafi işaret süreci ise, üreticiler tarafından karar verilmedikçe, sürekli iyileştirme süreçlerini içermez.

FAO'nun çalışması, bir dizi kritere göre seçilen ve aşağıda yer verilen 6 adet vaka analizine dayanmaktadır.

- Menşe adı olarak tescilli Phú Qu´ c, Vietnam'a ait bir balık sosudur.
- Miyagi mahreç işareti, Japonya'ya ait somon balığıdır.
- Mahreç işareti olarak tescilli Arbroath, İskoçya-Birleşik Krallık'a ait füme mezgit balığıdır.

- Mahreç işareti olarak tescilli Huître Marennes Oléron, Fransa'ya ait istiridyedir.
- Casamance, Senegal'a ait mangrov istiridyesidir.
- Mahreç işareti Juan Fernandez, Şili'ye ait kaya ıstakozudur.

Analiz edilen vakalarda, coğrafi işaret tescil sisteminin olmazsa olmaz bileşeni olan "ürün-coğrafi sınır bağı" ve bu bağ nedeniyle ürünün kazanmış olduğu ayırt edici özelliklerin, doğal ve beşerî faktörlere dayandığı açıklanmaktadır. Bu açıklamalardaki, özellikle coğrafi sınırları uluslararası rezerv alanları ile aynı olan coğrafi işaretler bakımından dikkati çeken hususlar aşağıda özetlenmektedir.

- Juan Fernandez kaya ıstakozu, Juan Fernandez Takımadalarının kendine özgü flora ve faunası nedeniyle korunmaktadır. Bu bölge; 1935'ten beri Şili Milli Parkı, 1977'den beri Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Uluslararası Biyosfer Rezervi ve son zamanlarda korunan bir deniz alanı haline gelmiştir. Adaların volkanik bir kökeni ve subtropikal iklimi vardır.
- Phú Quốc balık sosu; Vietnam'ın en büyük adası olan Phú Quốc Adasından kaynaklanmaktadır. 2006 yılında UNESCO tarafından Dünya Biyosfer Rezervi olarak tanınan ve iki belirgin mevsimin yaşandığı tropikal muson bölgesinde olan adanın kuzey kısmı, çoğunlukla dağlardan oluşmaktadır. Özellikle yıl boyunca yüksek seyreden ortalama sıcaklık, yüksek nem ve günlük yüksek güneşlenme süresi taze balıkların fermantas-yonu için elverişli koşullar yaratmaktadır. Ayrıca bölgenin deniz yosunu ve plankton açısından zengin olması, balıkların beslenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Vaka analizlerinde, üretimdeki bazı uygulamalarda insan faktörünün önemi vurgulanmaktadır. Örneğin Miyagi somon balığında ve Japonya'nın başka bir coğrafi işaretli ürününde de kullanılan "hikejime" isimli kesim tekniği sayesinde, balıkta bulunan toksinler çıkarılmaktadır. Bu işlemi yapan kişilerin lisanslı olması gerekmektedir, aksi takdirde ölümcül sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.

Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği sektöründeki coğrafi işaretlerin temel sürdürülebilirlik sorunları aşağıda özetlenmektedir.

➢ Balıkçılık kaynaklarının karşılaştığı tehlikeler: Balık stoklarının azalması; *özellikle tesadüfi yan avlanma ve uzun mesafeli göçler* nedeniyle okyanus seviyelerinde balık hareketliliğine yol açan balıkçılık araçlarının, deniz tabanı ve deniz canlıları üzerindeki olumsuz etkileri.

➢ Su ürünleri yetiştiriciliğinde besleme ve kimyasal madde kullanımının habitatlar *üzerinde baskı oluştur*ması.

İzlenebilirlik ve kalite açısından tüketici davranışları ve beklentileri *aşağıda özetlenmektedir.*

➢ Balık kalitesini ve besin değerlerini korumak; kontaminasyon, kayıp ve israfı önlemek.

➢ Deniz ürünlerinin sürdürülebilirliği, güvenliği, beslenmesi ve kalitesi konusunda izlenebilirlik ve sertifikasyon sistemleri için taleplerin artması.

➢ Sağlıklı yaşama önem veren modern kentli tüketicilerin, gıdaların kökenine karşı artan ilgisi.

➢ Bu eğilimlerin hem geleneksel hem de gelişmekte olan pazarlardaki balık tüketim modellerini etkilemeye devam etmesinin muhtemel olması.

Verileri 2017 yılına ait olan ve 2019 yılında yayımlanan AB çalışmalarında, coğrafi i*şaret*li balık ve balıkçılık ürünlerinin primli değerinin, coğrafi işareti bulunmayan aynı tür ürünlere kıyasla 1,35 daha fazla olduğu tahmin edilmiştir. Aynı çalışmalara göre tarım ürünleri ve gıda maddelerinde genel değer primi 1,50, peynirde 1,60, et ürünlerinde 1,53, birada 1,26, taze ette 1,20 ve meyve-sebzede 1,12'dir.

Japonya'nın Miyagi somonunun ilginç bir örnek olduğu belirtilmektedir.

➢ Yerel üretimin %90'ını karşılayan Miyagi Eyaleti, deniz kafeslerinde yetiştirilen çiftlik somonunun Japonya'daki en büyük üreticisidir.

➢ Miyagi somonunun %80'i eyalet sınırları içinde satılmakta olup satış fiyatı yerel pazarda yaklaşık %8,9 daha yüksektir.

➢ Üretimin yaklaşık %20'si Miyagi coğrafi işaretini kullanmaktadır.

Japon tüketiciler, balık ve balıkçılık ürünlerinin tadına ve tazeliğine karşı hassastır ancak coğrafi işaret derneğinin sarf ettiği çabaya rağmen, ürünün kazandığı fiyat priminin asgari düzeyde kaldığı değerlendirilmektedir.

Coğrafi işaret sistemi, doğal kaynakların yeniden üretilmesini ve ekosistemin korunmasını sağlamak için sürecin başlangıcından itibaren belirli uygulamaları benimseyebilir. Örneğin, coğrafi işaretli Phú Quốc balık sosunun şartnamesiyle yan avlanma, toplam avın %15'inden daha az olacak şekilde sınırlandırılmıştır.

Casamance mangrov istiridyeleri vakasında, Bölgesel Kadın Tanıtım Grupları Federasyonu adlı çok iyi yapılandırılmış bir örgüt, mangrov ekosistemlerinde kadınlar tarafından yürütülen faaliyetleri yönetmektedir. Bu örgüt, yerel ve yabancı başarılı uygulamalar ile çeşitli projelerin teknik desteklerinden faydalanmaktadır.

Yemin çevresel etkisi, su ürünleri yetiştiriciliğinde mücadele konusudur. Coğrafi işaretli ürünler, genellikle geleneksel ve doğal bileşenlerle üretildiklerinden çevre dostu olarak kabul edilebilirler. Örneğin Miyagi somon balığı, şartnamesine bağlı olarak, hayvansal protein içermeyen ve yerel pirinç kullanılarak hazırlanan özel bir yem karışımı ile beslenmektedir. İthal edilen ürünlerin yerine yerel bileşenlerin kullanılmasına dayalı bu uygulamanın, olumlu ekonomik ve çevresel etkilerinin olduğu belirtilmektedir.

Sosyal boyut, bu sektörde sürekli bir endişe kaynağıdır çünkü küçük ölçekli balıkçıların ve su ürünleri yetiştiricilerinin kullanım hakkı tehdit altındadır. Söz konusu olumsuz çalışma koşulları ancak kolektif bir örgütlenme ile dengelenebilmektedir.

Senegal'deki Casamance mangrov istiridyesinde geleneksel hasat, mangrov ekosistemi üzerindeki hasat etkisini en aza indirmek amacıyla genellikle köy/kırsal topluluk düzeyinde yerel sözleşmelerle düzenlenmektedir. Yürürlükteki yasalar dikkate alınarak tüm paydaşlar tarafından benimsenen yerel kurallar üzerinden sözleşmeler oluşturulmakta ve böylelikle doğal kaynakların en iyi şekilde yönetilmesi sağlanmaktadır.

Vaka çalışmaları coğrafi işaretlerin, balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği değer zincirlerini daha sürdürülebilir hale getirmede kilit bir role sahip olduğunu göstermiştir. Diğer taraftan, sektörün karşı karşıya olduğu zorluklar kümesi geniş ve çok yönlüdür; bu sebeple sadece coğrafi işaret süreciyle bu zorlukların aşılması mümkün değildir. Çalışmada sektöre yönelik olarak hazırlanan öneriler, gruplandırılarak aşağıda özetlenmektedir.

Coğrafi işaretin değer zinciri paydaşlarına yönelik öneriler:

- Sadece verimliliği değil, aynı zamanda yerel kaynakların yeniden üretimini de sağlamak için, merkezi bir araç olarak kullanılabilecek niteliği bulunan coğrafi işaret şartnameleri dikkatle hazırlanmalıdır.
- Üretim miktarını artırmak yerine, ürüne daha fazla değer katmanın yollarına odaklanıp niş pazarlar hedeflenmeli ve böylelikle kaynak üzerindeki baskı da azaltılmalıdır.
- Kolektif eylem ve kapasite geliştirme için kararlı yerel liderlere ve mevcut ve işlevsel örgütlere güvenilmeli; bilgi birikiminin gelecek nesillere aktarılması sağlanmalı; oyuncular arasında güven oluşturulmalı ve iş birliği geliştirilebilmesi için kısa vadeli süreçler yerine orta vadeli süreçler öngörülmelidir.
- Sorunlara çözüm bulunmasında destek olabilecek piyasa oyuncuları ile kilit kamu ve özel kuruluşlarla iş birliği sağlanmalıdır.
- Coğrafi işaret süreçlerindeki sürdürülebilirlik unsurlarının ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarının izlenebilmesi için düzenli olarak etki analizi yapılmalıdır.

Coğrafi işaret sürecinde kamu otoritelerine yönelik öneriler:

- Koruma ve tanıtım politikaları için sağlam çerçeveler oluşturulmalıdır.
- Yasal çerçeve ve uygulamaların, küçük ölçekli üreticiler için uygun olduğundan emin olunmalıdır.
- Özellikle küçük çiftçiler, uzun vadede coğrafi işaret sistemlerini kurma ve yönetme konusunda güçlendirilmelidir.
- Coğrafi işaret şartnamelerine sürdürülebilirlik uygulamalarının

entegre edilebilmesini sağlamak amacıyla, tescilde değişiklik yapılması kolaylaştırılmalıdır.

- Coğrafi işaret koruması sahip ürünlerin üzerinde resmi coğrafi işaret logolarının kullanılması ve böylelikle farkındalığın artırılması sağlanmalıdır.
- Çeşitli yerel durumlara uyum sağlayan yeni sertifikasyon yöntemleri oluşturmak için çalışmalar yapılmalıdır.
- Ekonomik/sosyal/çevresel yaklaşımların coğrafi işaret politikalarına entegre edilerek sürdürülebilir gıda sistemleri ve değer zincirleri kurmak için, coğrafi işaret sisteminin gelişmesi desteklenmelidir.

Araştırma ve geliştirme aşamasında yer alanlar ile destekçiler için öneriler:

- Coğrafi işaretlerin etkileri ve bunların sürdürülebilir yerel kalkınma için itici güç olarak kullanılması konusunda farkındalık artırılmalı ve bu alandaki teknik yardım ve yatırım kolaylaştırılmalıdır.
- Coğrafi işaret üretici derneklerinin sürdürülebilirlik yolculuğuna katılmaları, önceliklerini belirlemeleri ve coğrafi işaretin sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini izlemeleri desteklenmelidir.
- Yatay ve dikey örgütlenme ve iş birliğini sağlayan yönetişim yapısının kurulması sağlanmalıdır.
- Tedarik zincirindeki her paydaşın coğrafi işaret sürecine katılımı kolaylaştırılmalı ve paydaşların, üreticiden tüketiciye ve tedarik zinciriyle ilgili diğer kişilere (Örneğin; yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları) kadar genişletilmesi sağlanmalıdır.
- Coğrafi işaret şartnamesi, fiyatlar ve *üretim/satış* hacimleri konusunda şeffaflık sağlayan bilgi sistemleri teşvik edilmelidir.
- Coğrafi işaret sistemi ile sürdürülebilir kalkınma arasındaki bağlantıya dair kanıt sağlayacak araştırmalar geliştirilmelidir.
- Coğrafi işaret tedarik zincirindeki paydaşların, süreçlerinin sürdürülebilirliğini artırmak amacıyla kolektif projeler geliştirme kapasiteleri artırılmalıdır.

V- GI SMART PROJESİ[[9]]

GI SMART Projesi; coğrafi işaretlerin sürdürülebilir bölgesel kalkınmaya ve AB'nin Çiftlikten Çatala Stratejisinin hedeflerine katkısını güçlendirmek amacıyla geliştirilen bir araştırma projesidir. Süresi, 1 Haziran 2024 tarihinde başlamak üzere 4 yıldır. Proje kapsamında coğrafi işaretli ürün üreticileri tarafından sürdürülebilirlik stratejilerinin uygulanması teşvik edilecek, tüketici nezdinde bu uygulamaların tanınmasını sağlanacak ve coğrafi işaret politikalarının daha iyi tasarlanması için önerileri ve metotlar geliştirilecektir.

GI SMART, AB'nin Ufuk Avrupa (Horizon Europe) araştırma ve inovasyon programından fon almıştır. Ayrıca, İsviçre Eğitim, Araştırma ve İnovasyon Devlet Sekreterliği (Swiss State Secretariat for Education, Research and Innovation - SERI) ve Birleşik Krallık hükümetinin Ufuk Avrupa finansman garantisi kapsamında Birleşik Krallık Araştırma ve İnovasyon (UK Research and Innovation - UKRI) tarafından da fon sağlanmaktadır.

Projenin toplam bütçesi 3.430.063,31 € olup AB'nin 2.554.531,7 €, Birleşik Krallık'ın 299.487,86 € ve İsviçre'nin 576.043,75 €'luk katkıları bulunmaktadır[[10]].

[9] "Geographical Indications' contribution to smart territorial development and sustainability", GISMART, Erişim Tarihi: 10 Mart 2025, https://www.gismart.eu/.

[10] "European Project GI SMART", Association of European Regions for Products of Origin - AREPO. Erişim Tarihi: 1 Nisan 2025, https://www.arepoquality.eu/project/gi-smart/.

GI SMART, 4 temel araştırma etrafında odaklanmaktadır[[11]].

- Tüm AB coğrafi işaretlerinin sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesi: AB coğrafi işaretlerinin sürdürülebilirliğini değerlendirmek için tekrarlanabilir ve kapsamlı yöntemler geliştirmek ve AB çapında bir coğrafi işaret sürdürülebilirlik veri tabanının prototipini oluşturmak.
- Uygulamaların haritalandırılması ve coğrafi işaretlerin sürdürülebilirlik sonuçlarının değerlendirilmesi: Tarımsal gıda sistemlerindeki temel coğrafi işaret uygulamalarının haritalandırılması ve sürdürülebilir sonuçlara ulaşmak için geçiş yollarını belirlemek.
- AB ülkelerinde sürdürülebilir coğrafi işaretler için politikaların araştırılması ve kıyaslanması: Coğrafi işaretlerin sürdürülebilirlik geçişi için yönetişim farklılıklarının araştırılması ve paydaşların katılımıyla çözümlerin önerilmesi.
- Sürdürülebilir coğrafi işaretleri gerçekleştirmek için tüketici içgörülerinin geliştirilmesi: Coğrafi işaretlerin sürdürülebilirliği ve yeni zorluklar konusunda tüketici içgörülerinin daha iyi anlaşılması.

GI SMART Projesinin; Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Portekiz, İspanya, Belçika, Birleşik Krallık ve İsviçre'nin kamu ve özel sektörlerinden toplam 17 ortağı bulunmaktadır. Fransa'nın Ulusal Tarım, Gıda ve Çevre Araştırma Enstitüsü (The National Research Institute for Agriculture, Food and the Environment -INRAE) tarafından koordine edilen projenin ortaklarına aşağıda yer verilmektedir.

- İtalya: Universita Degli Studi Di Parma, Universita Degli Studi Di Firenze
- Fransa:Inrae Transfert SAS, And International SARL, Association Des Regions Europeennes Des Produits D'Origine, Euromontana

[11] "Geographical Indications' contribution to smart territorial development and sustainability. Insights for GIs producers, policy makers, consumers and local communities.", European Federation of Origin Wines – EFOW, Erişim Tarihi: 1 Nisan 2025, https://efow.eu/gi-smart-community-platform/.

- İspanya: Centre De Recerca En Economia I Desenvolupament Agroalimentari-UPC-IRTA
- Yunanistan: Aristotelio Panepistimio Thessalonikis
- Portekiz: Universidade De Evora
- Almanya: Universität Kassel
- Macaristan: Agrosense Kutato Es Tanacsado KFT
- İsviçre: Origin for Sustainability, oriGIn, (Organisation for an International Geographical Indications Network)
- Birleşik Krallık: University of Newcastle Upon Tyne
- Belçika: Safe Food Advocacy Europe, European Federation of Origin Wines

GI Smart Projesinin sonunda, aşağıda belirtilen çıktılar hazırlanacaktır.

- Coğrafi işaretli ürünlerin üretici grupları için rehber: Rehberde, etkili sürdürülebilirlik uygulamaları ile coğrafi işaretlerin ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğe katkısını artırmaya yönelik öneriler yer alacaktır.
- Politika yapıcılar için rehber: Rehber, coğrafi işaretlerin yerel, bölgesel, ulusal ve AB düzeylerinde sürdürülebilirliğinin artırılmasına yönelik politikalar geliştirilmesini sağlayacak öneriler içerecektir.
- Coğrafi işaretler için pazarlama stratejileri kılavuzu: Coğrafi işaretlerin piyasada tanınması, konumlandırılması ve değerinin artırılması için üretici grupları ve ilgili paydaşlara yol gösterici pazarlama stratejileri oluşturulacaktır.

VI- AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GIDA-TARIM ÜRÜNLERİ, ŞARAP VE DİSTİLE ALKOLLÜ İÇECEK SEKTÖRLERİNDE COĞRAFİ İŞARET, GELENEKSEL ÜRÜN ADI VE DİĞER BAZI KALİTE GÖSTERGELERİ UYARINCA KORUMA SAĞLAYAN 2024/1143 SAYILI TÜZÜĞÜ[[12]]

AB, uzun yıllar gıda-tarım ürünleri, şaraplar ve distile alkollü içecek sektörleri için üç farklı yasal düzenleme uyarınca coğrafi işaret, geleneksel ürün adı ve diğer kalite göstergeleri için koruma sağlamaktaydı. Uzun soluklu bir çalışma sürecinin sonunda hazırlanan ve söz konusu üç sektördeki koruma şartlarını birleştiren, sadeleştiren ve güçlendiren 2024/1143 sayılı AB Tüzüğü, 11 Nisan 2024 tarihli Resmi AB Gazetesinde yayımlanarak 13 Mayıs 2025 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

2024/1143 sayılı Tüzük ile ilk kez sürdürülebilirlik konusuna yer verilmiştir. Tüzüğün gerekçelerinden itibaren sürdürülebilirlik ile ilgili kısımları aşağıda özetlenmektedir.

AB Komisyonunun 11 Aralık 2019 tarihli bildirimiyle sunulan Avrupa Yeşil Mutabakatı (European Green Deal), AB ekonomisini sürdürülebilir bir geleceğe dönüştürmeye yönelik politikalar arasında, herkesin erişebileceği adil, sürdürülebilir, daha sağlıklı ve çevre dostu bir gıda sisteminin tasarımını da içermektedir. Bu sistem, AB Komisyonunun 20 Mayıs 2020 tarihli bildirisiyle "Çiftlikten Çatala Stratejisi (Farm to Fork Strategy)" olarak hayata geçirilmiştir .

Avrupa Yeşil Mutabakatı hedeflerine ulaşmayı sağlayan ve ulusal-bölgesel politikalar çerçevesinde ürünlerin kültürel miras değerini koruyarak artıran coğrafi işaretler, döngüsel ekonomi de dâhil olmak üzere sürdürülebilirlik açısından önemli bir role sahiptir.

Çiftlikten Çatala Stratejisi, sürdürülebilir gıda sistemlerine geçişi teşvik etmenin yanı sıra, coğrafi işaretlere ilişkin yasal çerçevenin güçlendirilmesini ve özel sürdürülebilirlik kriterlerinin yasal sisteme dâhil edilmesini önermiştir. Bu kapsamda özellikle, geleneksel bilgi ve becerileri en iyi şe-

[12] "Regulation (Eu) 2024/1143 of The European Parliament And of The Council of 11 April 2024 on geographical indications for wine, spirit drinks and agricultural products, as well as traditional specialities guaranteed and optional quality terms for agricultural products, amending Regulations (EU) No 1308/2013, (EU) 2019/787 and (EU) 2019/1753 and repealing Regulation (EU) No 1151/2012", European Union, Erişim Tarihi: 15 Mart 2025, https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1143/oj/eng.

kilde koruyan küçük ölçekli üreticilere odaklanmak üzere, coğrafi işaretli ürün üreticilerinin, kooperatiflerinin ve üretici örgütlerinin gıda tedarik zincirindeki konumlarının güçlendirilmesini taahhüt edilmiştir.

Kaliteli ürünler, AB ekonomisi ve kültürel kimliğinin en büyük değerlerden olup dünyaca tanınan "Made in the EU" (AB'de üretilmiştir) markasının en güçlü temsilcileridir. AB'nin şarap, distile alkollü içecek ve tarım-gıda üretimindeki kalite ve çeşitliliği, üreticilere rekabet avantajı sağlayan, kültürel ve gastronomik mirasa büyük katkı sunan önemli bir gücüdür. Bu durum, gelenekleri ve kültürel kimlik çeşitliliğini yaşatmayı başaran üreticilerin becerileri ve kararlılığına bağlı olmakla birlikte, yeni üretim yöntemleri ve malzemelerin bu sürece sağlayabileceği katkı da yadsınamaz.

AB Komisyonu 25 Kasım 2020 tarihli "AB'nin inovasyon potansiyelinden en iyi şekilde yararlanılması — AB'nin toparlanmasını ve dayanıklılığını desteklemek için bir fikri mülkiyet eylem planı" başlıklı bildirisinde tarım ürünleri, şarap ve distile alkollü içeceklere ilişkin coğrafi işaretlerin güçlendirilmesi, modernize edilmesi, sadeleştirilmesi ve daha etkili uygulanması yollarını incelemeyi taahhüt etmiştir.

Coğrafi işaretlerin doğası gereği, istisnai durumların dışında bir taneden daha fazla üreticisi bulunur. Üreticilerin örgütlü yapıları, ürünlerinin tedarik zinciri boyunca katma değerin adil dağıtımını sağlar. Böylelikle, özellikle dağlık ve uzak bölgelerde olduğu gibi üretim maliyetleri yüksek olan dezavantajlı bölgelerin kalkınmasına katkıda bulunabilir.

AB'nin kalite politikası, sürdürülebilir bir gıda sistemine geçişi kolaylaştırarak sosyal ve etik açıdan sorumlu üretim yöntemlerine yönelik taleplere cevap vermelidir. Coğrafi işaretli ürünlerin üreticileri, zorunlu standartların ötesine geçen ve aşağıda belirtilen sürdürülebilir uygulamalara teşvik edilmelidir.

- Çevresel hedefler: iklim değişikliğiyle mücadele ve uyum; toprak, peyzaj, su ve doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilir kullanımı; biyolojik çeşitliliğin ve ekosistemlerin korunması; nadir tohumların, yerel

ırkların ve bitki çeşitlerinin korunması; kısa tedarik zincirlerinin teşviki; hayvan refahı; pestisit kullanımının azaltılması.

- Sosyal hedefler: çalışma ve istihdam koşullarının iyileştirilmesi; toplu sözleşme; sosyal koruma ve güvenlik standartları; tarımsal istihdamın korunması için genç ve yeni üreticilerin desteklenmesi.
- Ekonomik hedefler: istikrarlı ve adil gelir sağlanması; ürünlerin ekonomik değerinin artırılması; gıda israfının azaltılması, kirliliğin önlenmesi ve kontrolü dâhil olmak üzere döngüsel ekonomiye geçiş; katma değerin tedarik zinciri boyunca yeniden dağıtımı; yerel üretimin teşviki ve kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi; kırsal alanların korunması.

Tescil başvurusunu yapan üretici grubu, sürdürülebilir uygulamaların tüm üreticiler tarafından uygulanmasını zorunlu tutacaksa, söz konusu uygulamaların tescil prosedüründe belirtilmesi gerekmektedir. Üretici grubu, üretimde yer verilen sürdürülebilirlik uygulamaları hakkında rapor hazırlayıp düzenli olarak güncelleyebilir. Bu raporlar, AB Komisyonu tarafından kamuya açık hâle getirilir.

KAYNAKÇA

"2030 Agenda and the Sustainable Development Goals", UN, Erişim Tarihi: 8 Nisan 2025, https://unsdg.un.org/2030-agenda.

"Farm to Fork Strategy", European Commission, Erişim Tarihi: 1 Mart 2025, https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en.

"Good Hygiene Practices (GHP) and HACCP Toolbox for Food Safety", FAO, Erişim Tarihi: 15 Mart 2025, https://www.fao.org/good-hygiene-practices-haccp-toolbox/haccp/introduction-to-haccp/en.

"Notice To Members", European Parliament, 15.1.2024, Erişim Tarihi: 15 Nisan 2025, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/PETI-CM-758761_EN.pdf.

"eAmbrosia", Erişim Tarihi: 15 Nisan 2025, https://ec.europa.eu/agriculture/eambrosia/geographical-indications-register/.

"European Union's Farm to Fork Strategy – for a fair, healthy and environmentally-friendly food system", Agroecology Knowledge Hub, FAO, Erişim Tarihi: 15 Mart 2025, https://www.fao.org/agroecology/database/detail/en/c/1277002/.

"Regulation (Eu) 2024/1143 of The European Parliament And of The Council of 11 April 2024 on geographical indications for wine, spirit drinks and agricultural products, as well as traditional specialities guaranteed and optional quality terms for agricultural products, amending Regulations (EU) No 1308/2013, (EU) 2019/787 and (EU) 2019/1753 and repealing Regulation (EU) No 1151/2012", European Union, Erişim Tarihi: 15 Mart 2025, https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1143/oj/eng.

Teyssier, Catherine and Sébastien Metz. "Geographical Indications: Potential To Support Sustainable Fish Value Chains – An Analysis Based On Case Studies". *Food And Agriculture Organization Of The United Nations,* 2025, Erişim Tarihi: 24 Mart 2025, https://doi.org/10.4060/cd3845en.

"Geographical Indications' contribution to smart territorial development and sustainability", GISMART, Erişim Tarihi: 10 Mart 2025, https://www.gismart.eu/.

"Geographical Indications' contribution to smart territorial development and sustainability. Insights for GIs producers, policy makers, consumers and local communities.", European Federation of Origin Wines – EFOW, Erişim Tarihi: 1 Nisan 2025, https://efow.eu/gi-smart-community-platform/.

"European Project GI SMART", Association of European Regions for Products of Origin - AREPO. Erişim Tarihi: 1 Nisan 2025, https://www.arepoquality.eu/project/gi-smart/.

Bilgisayar Programlarının Patent Hukuku ile Korunması

Uğur TEKERCİ[1]*

ÖZ

Bilgisayar programları dünya genelinde hemen tüm ülke hukuklarınca telif hakları kapsamında koruma altında bulunmaktadır. Zaten hem Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS) hem de Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Telif Hakları Anlaşması (WCT) bilgisayar programlarının ilim ve edebiyat eseri şeklinde korunması gerektiğini vaaz etmektedir. Öte yandan, bilgisayar programlarının makineler içerisinde yer alıp bunların fonksiyonel ve verimli çalışmalarını sağlayan teknik yönünü vurgulayan hak sahipleri, bunların patentle korunması için mücadele etmişler ve gelinen noktada başta ABD olmak üzere birçok ülkede bilgisayar programlarının belirli hallerde patent hukuku ile korunmasının önü açılmıştır. Ülkemizde de bilhassa EPO uygulamasını izleyen Türk Patent ve Marka Kurumu'nun giderek fazla oranda başvuruyu kabul ettiği görülmektedir. Çalışmamızda, bu tarihsel gelişim ve güncel durum hakkında bilgi verilecek ve aynı zamanda patent korumasının koşulları incelenecektir.

[1] * Avukat, Telif Hakları Uzmanı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, (ugurtekerci@gmail.com).

Protection Of Computer Programs Under Patent Law

ABSTRACT

Computer programs are protected under copyright law in almost all countries around the world. In fact, both the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS) and the WIPO Copyright Treaty (WCT) say that computer programs should be protected as literary works. On the other hand, right holders, who emphasize the technical aspect of computer programs that take place in machines and enable them to work functionally and efficiently, have fought for their protection with patents, and at this point, in many countries, especially in the USA, the protection of computer programs with patent law in certain cases has been paved the way. In *Türkiye, it is* observed that the Turkish Patent and Trademark Office, which follows the EPO practice, accepts more and more applications. In our study, we will provide information about this historical development and the current situation, and also examine the conditions of patent protection.

I. GİRİŞ

2025 yılı itibariyle bilgisayar programları ya da diğer adıyla yazılımlar, cep telefonlarından buzdolaplarına otomobillerden akıllı kart sistemlerine gündelik hayatta bile sıradan insanın karşılaştığı fikri ürünler halini almıştır. Bu kadar farklı alanda karşılaştığımız bu fikri ürünü peki nasıl tanımlayabiliriz? Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlüğüne göre yazılım; bir bilgisayarda donanıma hayat veren ve bilgi işlemde kullanılan programlar, yordamlar, programlama dilleri ve belgelemelerin tümüdür[2]. Gene Vikipedi'ye göre bilgisayar programı, bilgisayara belirli bir işlemi ya da işlemleri gerçekleştirebilmesi için verilen komut ya da komutlar bütünüdür[3]. Bu tanımlardan oraya çıkan sonuç, bilgisayar adı verilen makinelerin yazılımlar/programlar sayesinde işlevlerini yerine getirmekte olduğudur. Demek ki bir insanın cansız bedeni ne ise içinde herhangi bir yazılım olmayan bir bilgisayarın durumu da odur.

Bilgisayar programı tanımının Türk mevzuatında birkaç yerde yapıldığı görülmektedir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 1/B maddesinin g bendinde, bilgisayar programı kavramıyla bir bilgisayar sisteminin özel bir işlem veya görev yapmasını sağlayacak bir şekilde düzene konulmuş bilgisayar emir dizgesinin ve bu emir dizgesinin oluşum ve gelişimini sağlayacak hazırlık çalışmalarının ifade edildiği söylenmektedir. 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu ise bilgisayar programını: "Bilgisayar, iletişim cihazı veya bilgi teknolojilerine dayalı bir diğer cihazın çalışmasını ve kendisine verilen verilerle

[2] "Türk Dil Kurumu Sözlükleri", Türk Dil Kurumu, Erişim Tarihi: 26 Şubat 2025, https://sozluk.gov.tr/.

[3] "Bilgisayar Programı", Vikipedi, Son Değişiklik Tarihi: 11 Mayıs 2025, Erişim tarihi: 26 Şubat 2025, https://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgisayar_program%C4%B1.

ilgili, gereken işlemleri yapmasını sağlayan komutlar dizisi veya programları ve bunların kod listesini, işletim ve kullanım kılavuzlarını da içeren belgelerin ve hizmetlerin tümü" şeklinde tanımlamaktadır. ABD Telif Hakları Kanunu'nun tanımı ise, "bilgisayarlarda belirli bir sonuç elde etmek üzere doğrudan veya dolaylı olarak kullanılan bir talimatlar dizisi" biçimindedir.

Bilgisayar programları, bilindiği üzere 0 ve 1 rakamlarından oluşan programlama diliyle yazılmakta ve yüklendiği bilgisayara bu dil ile komutlar vermektedir[4]. Bu basit dil ile yazılan programlar kolay kopyalanmaya müsait ürünlerdir. Ayrıca yazılımların yerine getirdikleri fonksiyonlar düşünüldüğünde, örneğin bir makinenin çalışmasının insan ve hayvan gücüne nazaran sağladığı verimlilik vb. akla getirildiğinde bunların ekonomik değeri anlaşılabilecektir. Bu sebeple de bir hukuki korumanın tanınması kaçınılmazdır[5].

Günümüzde teknolojinin ve dolayısıyla da yazılımların dünya geneline göre öncüsü durumunda olan ABD'de bilgisayar programları patentlenebilmekte ve patent mevzuatına göre korunabilmektedir[6]. Ancak ülkemizin de dahil olduğu Kıta Avrupası hukuk sisteminde bilgisayar programları kural olarak eser kabul edilebilmekte ve telif hukuku ile korunabilmektedir[7].

---

[4] "Bilgisayar, 1 ve 0'ın Ne Olduğunu Nereden Biliyor?," Evrim Ağacı, 24 Kasım 2022, video, 31:18, https://www.youtube.com/watch?v=-lnwnFrysCo.

[5] Talat Kaya, "A Comparative Analysis of the Patentability of Computer Software Under the TRIPS Agreement: The U.S., The E.U., and Turkey," *Ankara Law Review*, S.1 (2007): 47, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/64/1542/16894.pdf.

[6] Pelin Özkaya ve Refik Samet, "Yazılım Ürünlerinin Telif Hukuku Kapsamında Korunması," *Uluslararası Bilgi Güvenliği Mühendisliği Dergisi*, C. 6, S. 1, (2020): 19, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1194041.

[7] Fırat Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, (Turhan Kitabevi, 2008), 118.

II. BİLGİSAYAR PROGRAMLARININ ESER OLARAK KORUNMASI

Fikir ve sanat eseri yahut kısaca eser kavramı, bir insanın fikri çabası sonucunda hususiyetini katarak meydana getirdiği ve düşünce aşamasından ifade aşamasına ulaşmış ürünleri anlatmak için kullanılmaktadır. Türkiye'de telif hukukunu düzenleyen temel mevzuat olan 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre eser, sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsulleridir. Pek çok hukuk sisteminde ve uluslararası alanda, bilgisayar programları mevzuatla telif hukuku koruması altına alınmıştır[8]. Bilgisayar programlarının telif hakkı kapsamına alınmasının nedeni ise, kaynak kodlarının yazılı metinlerden ibaret olmasıdır. İster kaynak kodu şeklinde olsun, isterse nesne kodu şeklinde yazılmış olsun, programların yazılı hale getirilmesi mümkündür. Telif hakkına ilişkin bu düzenlemelerde bilgisayar programlarına "ilim ve edebiyat eseri" kategorisi içinde yer verilmiştir.

1970'li yıllarda ABD'de Kongre tarafından kurulan fikri haklara konu eserlerin yeni, teknolojik kullanımlarını inceleme komisyonu tarafından bilgisayar programları da incelenmiştir. Bu konuda bir rapor hazırlanarak önerilerde bulunulmuştur. Komisyon raporu doğrultusunda Telif Hakları Kanununda, 1980 yılında değişiklik yapılmıştır. Böylece ihdas edilen 101. maddede bilgisayar programı, "Bilgisayarlarda belirli bir sonuç elde etmek üzere doğrudan veya dolaylı olarak kullanılan bir talimatlar dizisidir." şeklinde özel olarak tanımlanmıştır[9].

Avrupa'da yazılımların ulusal patent mercilerinin sıklıkla önüne gelmeye başlaması karşısında Konsey ülkeleri, 14 Mayıs 1991 tarihli Bilgisayar Programlarının Fikri Hukuka Göre Korunmasına İlişkin

---

[8] Selin Özden, "Karşılaştırmalı Hukukta Bilgisayar Programlarının Korunması" (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2007), 10.

[9] Aysun Altunkaynak, "Bilgisayar Yazılımlarının ve İş Metotlarının Patentlenebilirliği" (TPE Uzmanlık Tezi, 2003), 14-15.

Avrupa Konseyi Direktifi'ni kabul ederek konunun telif hukuku bağlamında kalmasını amaçlamışlardır[10]. Dünya genelinde de durum farklı değildir; zira Dünya Ticaret Örgütü'ne taraf olan ülkerlerce akdedilen Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS) olsun Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'nce (WIPO) yürütülen WIPO Telif Hakları Anlaşması olsun, bilgisayar programlarının eser olarak korunmasını salık vermektedir

ABD'de bilgisayar programlarının patentle korunup korunmayacaklarının tartışıldığı ilk dava, Gotschalk v. Benson davasıdır. İkilik sayı sistemde kodlanmış sayıları ondalık sayılara çeviren bir işletim sistemi için patent istenen bu davada ABD Yüksek Mahkemesi, algoritmayı sıradan bir hesap makinesinin temelinde yatan matematiksel formülle eşdeğer saymış ve temel gerçekler, zihinsel süreçler ve soyut fikri kavramların buluşa konu olamayacağı, dolayısıyla bilgisayar programına patent verilemeyeceği sonucuna ulaşmıştır[11]. Öte yandan, ABD Yüksek Mahkemesi 1981 yılında verdiği Diamond v. Diehr kararında; "Bir patent başvurusu yalnızca matematik formülü, bilgisayar programı ya da dijital bilgisayar kullanılmış olduğu gerekçesiyle reddedilemez." diyerek o tarihe kadar ABD Patent Ofisi'nin uyguladığı ret politikasını sarsmıştır[12]. Ancak ABD Patent Ofisi, neredeyse 2000'li yılların başlarına kadar bilgisayar programlarına patent verilmesi konusunda çok reddedici davranmıştır. Hatta Ofis, sınıflandırma tekniklerinin ve araştırma dosyalarının mevcut olmaması gibi idari güçlükleri gerekçe göstererek, bilgisayar programlarının patent koruması dışında bırakılması

[10] Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, 119.

[11] "Gottschalk v. Benson", Wikipedia, Son Değişiklik Tarihi: 28 Ocak 2025, Erişim Tarihi: 28 Şubat 2025, https://en.wikipedia.org/wiki/Gottschalk_v._Benson.

[12] Kaya, "A Comparative Analysis of the Patentability of Computer Software Under the TRIPS Agreement: The U.S., The E.U., and Turkey", 48.

konusunda bir kanun teklifi taslağı hazırlamıştır. Ancak hazırlanan bu teklif, Kongre'den onay görmeyerek yasalaşmamıştır[13]. Buna rağmen Ofis, bilgisayar programları için yapılan patent başvurularını reddetmeye devam etmiştir. Mahkemeler ise, önlerine gelen bu ret kararlarının büyük bir kısmını iptal etmişler ve zamanla patent koruması lehine içtihatlar oluşmuştur[14]. Mahkeme içtihatlarını dikkate alan ABD Patent Ofisi'nin son 15 yıldır önüne gelen ve patent edilebilirliğin genel şartlarını taşıyan hemen her türlü yazılım ürününe patent korumasını bahşettiği görülmektedir[15]. Yani kısaca ifade etmek gerekirse ABD Patent Kanunu, Avrupa ve Türk mevzuatından farklı olarak bilgisayar programlarını patent edilebilecek ürünlere istisna olarak saymamaktadır[16] ve içtihat hukuku ile de bilgisayar programlarının patentlenmesi genel uygulama halini almıştır.

Türk patent mevzuatı, Avrupa hukuk sistemlerinde olduğu gibi bilgisayar programlarının patent konusu olamayacağını açıkça ifade etmektedir[17]. Gerçekten de 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 82'nci maddesinin ikinci fıkrası: "Aşağıda belirtilenler buluş niteliğinde sayılmaz. Patent başvurusu veya patentin aşağıda belirtilen konu veya faaliyetlerle ilgili olması hâlinde, sadece bu konu veya faaliyetlerin kendisi

---

[13] Elif Sevinç, "Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Bilgisayar Programlarının Korunması" (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2007), 72.

[14] Altunkaynak, "Bilgisayar Yazılımlarının ve İş Metotlarının Patentlenebilirliği", 15.

[15] Şener Dalyan, "Bilgisayar Programlarının Fikri Hukukta Korunması" (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2008), 57.

[16] Bayram Daşbaşı, "Bilgisayar Tabanlı Buluşların ve İş Metotlarının Patentlenebilirliği: Dünyadaki Uygulamalar ve Ülkemizdeki Durum" (TPE Uzmanlık Tezi, 2013), 13.

[17] Ahmet M. Kılıçoğlu, *Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar*, 6. Bası, (Turhan Kitabevi, 2020), 7.

patentlenebilirliğin dışında kalır: … c)Bilgisayar programları." hükmünü amirdir. Zaten Sınai Mülkiyet Kanunu'nun mehazı niteliğindeki Avrupa Patent Sözleşmesi'nin 52'nci maddesinde de aynı dışlama bulunmaktadır. Zira yukarıda değinildiği gibi Avrupa ve ülkemiz mevzuatında bilgisayar programlarının telif hukuku ile korunması uygun ve yeterli görülmüştür[18].

III. BİLGİSAYAR PROGRAMLARINA PATENT KORUMASI TALEBİ

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojileri çok hızlı bir şekilde gelişmektedir. Devletlerin firmalara verdiği Ar-Ge desteklerinin ve bu alanda verilen eğitimin niteliğinin artmasıyla yeni fikri ürünler ortaya çıkmaktadır[19]. Çevremize baktığımız zaman kahve makinelerinden, çamaşır ve bulaşık makinelerine, otobüslerdeki kart sisteminden demir yollarının yolcu kayıt sistemlerine, hastane otomasyon sistemlerinden şirketlerin ERP sistemlerine kadar artık her mesleki alanda bilgisayar programlarının varlığını sıklıkla görmekteyiz[20]. Yatırımcı firmalar hayatımızı kolaylaştıran bu bilgisayar programlarını ortaya çıkarmak için çokça AR-GE harcaması yapmaktadırlar. Dolayısıyla firmalar bu yatırımlarının zayi olmaması için geliştirdikleri ürünler için bir koruma ihtiyacı hissetmektedirler.

Geliştirilen bilgisayar programlarının bir önceki bölümde belirtilen telif hakkıyla korunması, program geliştiricilerini ve firmaları tatmin etmemektedir. Bunun nedeni, telif hakkının sadece kaynak kodunu ve nesne kodunu koruma altına almasından dolayıdır. Halbuki asıl koruma sağlanması gereken unsurlar yani programın gerçekleştirdiği teknik

[18] Kılıçoğlu, *Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar*, 107.

[19] Altunkaynak, "Bilgisayar ve İş Metotlarının Patentlenebilirliği", 13.

[20] Daşbaşı, "Bilgisayar Tabanlı Buluşların ve İş Metotlarının Patentlenebilirliği: Dünyadaki Uygulamalar ve Ülkemizdeki Durum", 24.

fonksiyonlar telif hakkı ile korunamamaktadır[21]. Bunun sağlanması için de patent korumasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Dünyada yeni eğilim ve istek, bilgisayar programlarının patent hukuku korunmasından yararlanması gerektiği yönündedir. Bu nedenle de, mevzuatında bilgisayar programlarına patent verilemeyeceğine ilişkin açık hüküm bulunan ülkelerde dahi bilgisayar programı ile ilgili buluşlara patent verilerek dolaylı bir koruma sağlanmaktadır. Bilgisayar programlarının patent korumasına konu olup olamayacağı tartışması hem yazılım sektörü hem de hukuk aleminden büyük ilgi görmektedir[22]. Bilgisayar programlarının tescilli bir korumaya kavuşturulmasına yönelik ihtiyaç, sektörün rekabetçi doğası nedeniyle giderek önem kazanmaktadır. Ancak, bilgisayar programları yazılı olarak ifade edilme nitelikleri itibarıyla diğer teknik buluşlardan farklılık taşımaktadır[23].

Özellikle Avrupa ülkelerindeki ve Amerika'daki uygulamalara öncülük eden bilgisayar programı destekli buluşlara patent hakkının verilmesi, Avrupa Patent Sözleşmesi çerçevesinde bile mümkündür. Dolayısıyla bu buluşlara ait bilgisayar programlarına da Avrupa patenti tanınması söz konusu olmaktadır. Nitekim bu hakkın özellikle Avrupa'da bilgisayar programlarına da tanınabilir bir hak haline dönüşmesinin asıl nedeni; bilgisayar programlarının, geniş ve gelişmekte olan bir endüstrinin temel bileşenlerinden biri olmasıdır. Ekonomik nedenler sadece patent hakkı tanınmasına yeterli olmamakla birlikte, göz ardı edilemez bir sebeptir. Bugün bilgisayar ve bilgisayar programları birçok kişinin hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle de yazılım endüstrisi, telif hakkı haricinde daha kesin ve daha gerçek bir koruma

[21] Özkaya ve Samet, "Yazılım Ürünlerinin Telif Hukuku Kapsamında Korunması," 22.

[22] Sevinç, "Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Bilgisayar Programlarının Korunması", 75.

[23] Kılıçoğlu, *Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar*, 110.

sağlayan patent hakkına ihtiyaç duymaktadır[24].

IV. PATENT KORUMASININ HAKLILIĞI

A) PATENT KORUMASI İÇİN GEREKÇELER

1- Bilgisayar programları her ne kadar yazılı metinlerden oluşsa da diğer ilim ve edebiyat eserlerindeki gibi insanların okuması amacıyla meydana getirilmemektedir. Yazılımlar uygun cihazlarda çalıştırıldıklarında ortaya teknik bir etki çıkarmaktadır ve insanlar için faydalı olmaktadır. Dolayısıyla yazılımların buluş yönünün kabul edilmesi ve patentle korunması gerekmektedir[25].

2- Yazılımla ilgili çalışmalar belirli bir zaman, yatırım, iş gücü gerektirdiğinden dolayı ortaya çıkarılan ürünlerin güçlü bir şekilde korunması gerekmektedir. Yazılımlar için telif hakkı korumasının yetersiz kaldığı düşünüldüğünden dolayı patent ile korunması gerekmektedir[26].

3- Patent sisteminin bilgilendirici ve eğitici fonksiyonunun yazılım sektörü için de önemli olduğu düşünülmektedir. Zira yeni buluşçular mevcut patent bilgilerinden yararlanarak ortaya yeni bir ürün çıkartabildikleri gibi mevcut patentlenmiş ürünü de geliştirebilmektedirler[27].

4- Yazılım sektöründe ortaya çıkarılan buluşlar için etkili bir koruma mekanizması gereklidir. Çünkü yaşadığımız yüzyılda ve önümüzdeki yıllarda yapılacak çalışmaların büyük çoğunluğunda yazılımlar çok önemli yere sahip olacaktır[28].

---

[24] Özden, "Karşılaştırmalı Hukukta Bilgisayar Programlarının Korunması", 32.

[25] Dalyan, "Bilgisayar Programlarının Fikri Hukukta Korunması", 22.

[26] Daşbaşı, "Bilgisayar Tabanlı Buluşların ve İş Metotlarının Patentlenebilirliği: Dünyadaki Uygulamalar ve Ülkemizdeki Durum", 35.

[27] Daşbaşı, "Bilgisayar Tabanlı Buluşların ve İş Metotlarının Patentlenebilirliği: Dünyadaki Uygulamalar ve Ülkemizdeki Durum", 36.

[28] Dalyan, "Bilgisayar Programlarının Fikri Hukukta Korunması", 23.

5- Patent korumasının sadece büyük firmalar için faydalı değil; KOBİ'ler ve diğer açık-kod geliştiriciler için de faydalı olduğu düşünülmektedir. Patent sistemi ile sağlanan lisans ve devir gibi işlemler sayesinde KOBİ'ler ve diğer açık kaynak kodu geliştiricileri de yazılım sektörünün içinde yer alabilirler.

6- Yazılımların telif hakkı koruma süresince toplum tarafından kullanılması mümkün değildir. Oysa bilgisayar programları sürekli güncellenip değişen fikri ürünlerdir. 70 yıllık koruma süresi bilgisayar programları bakımından amaca uygun değildir.

B) KARŞI GÖRÜŞ

1- Bilgisayar programları, gerçekte sadece bir algoritma veya matematiksel formüldür. Algoritmalar bir problemin çözümü için oluşturulan sıralı adımlardır ve bilgisayar programları da o algoritmanın bilgisayar üzerinde uygulanmış halidir (Örneğin $E= mc^2$ matematiksel formülünün bilgisayar programı vasıtasıyla uygulanması gibi). Bu sebeple, matematiksel formüller, hesaplamalar ve algoritmalar patent kanunlarına göre buluş olarak kabul edilmediğinden dolayı bilgisayar programlarının da patentlenmemesi gerekmektedir.

2- Patent korumasının temel amacı buluşçulara yenilikçi çalışmaları için bir ekonomik teşvik sağlamaktır. İlaç sanayisi gibi sektörlerin aksine yazılım geliştirmesi ve yenilikleri patent koruması olmadan da etkili olmaktadır. Zira son 30 yıldaki yazılım sektöründe yaşanan büyük gelişmeler bu durumun açık kanıtıdır[29]. Bazıları patent sisteminin bilgi fonksiyonunun, patent korumasının yazılım sektöründe yeniliklere teşvik etmese bile hala değerli olduğunu savunmaktadırlar. Bu düşünce, nesne kodu şeklinde halka sunulan yazılımlar için belki haklı görülebilir; ancak yapılan araştırmalar patent arşiv bilgilerinin sadece yasal amaçlar ve teknik bilgi kaynağı içermelerinden dolayı yazılım sektörü

[29] Altunkaynak, "Bilgisayar Yazılımlarının ve İş Metotlarının Patentlenebilirliği", 22.

için fazla önemli olmadığını göstermiştir[30].

3- Patent koruması başvuru sahibine pazarda tekel hakkı vererek özel haklar sunmaktadır. Ancak yazılım sektörünün tekelciliğe karşı, standartlaşma ihtiyacının doğal sonucu olarak doğal bir eğilimi vardır ve kendi sektöründe tekelcilik için yazılım patentlerine daha fazla etki sağlamasına fırsat vermektedir. Bu açıdan bakıldığında yazılım patentine sahip kişiler veya firmalar sonraki buluşçulara karşı bu koruma mekanizmasını etkili bir şekilde kullanarak yazılım sektörünün dışına itmektedir. Örneğin patent sahipleri, diğer buluşçular için mahkemelerde patent ihlal davaları açarak onların hem gözünü korkutmakta hem de cesaretlerini kırmaktadırlar[31].

4- Yazılım patentlerinin KOBİ'ler gibi açık kaynak kodu geliştiricileri üzerinde negatif bir etkisi vardır. İlaç sektörünün tersine yazılım sektöründe bir buluş ortaya çıkarmanın maliyeti oldukça düşüktür. Bunun doğal sonucu olarak KOBİ düzeyindeki açık kod geliştiricileri veya bireysel yazılımcılar kolaylıkla ortaya yeni bir ürün çıkartabilmektedir. Buna Linux işletim sistemi güzel bir örnek olarak gösterilebilir. Linux işletim sisteminin kodları kamuoyuna açık olup bu işle ilgilenen herkes kendi istediği şekilde Linux'u geliştirerek bu alandaki rekabeti artırabilmektedir. Patent sistemi ise yarattığı tekelcilik ile bütün bu oluşumların önüne engel olarak çıkmaktadır[32].

5- Yazılımlara patent verilmesi, iş metotlarına da patent verilmesinin önünü açmaktadır. Bunun en iyi örneği ABD'de görülmektedir. Amerikan Federal Mahkemesi'nin State Street Bank davasında vermiş olduğu

[30] Sevinç, "Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Bilgisayar Programlarının Korunması", 27.

[31] Sevinç, "Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Bilgisayar Programlarının Korunması", 28.

[32] Dalyan, "Bilgisayar Programlarının Fikri Hukukta Korunması", 23.

kararla iş metotlarına patent verilmesinin önü açılmıştır[33].

6- Bir diğer önemli sorun yazılım patentleri "önemsiz patentleri" ortaya çıkarmaktadır. Herhangi bir buluşa patent verilmesi için o buluşun tekniğin bilinen durumuna katkı yapması (yeni ve buluş basamağı olması) beklenmektedir. Ancak pratikte buluş basamağı içermeyen buluşlara da patent belgesi verildiği düşünülmektedir[34]. Bunun nedeni olarak da patent ofislerinin buluş basamağı konusunda açık ve yeterli kurallarının olmayışı gösterilmektedir.

7- Patent ofislerinin yazılım sektöründe yeteri kadar uzman kişileri çalıştırdığı düşünülmemektedir. Dolayısıyla yeterince incelenmemiş yazılımlarla ilgili patentler ortaya çıkmaktadır.

V. PATENTLENEBİLİRLİK KAVRAMI

A) GENEL OLARAK

Bir buluşun patent alabilmesi için aranan şartların varlığı halinde patentlenebilirlikten bahsedilir. Bu şartlar, 6769 sayılı Kanun'un 82'nci maddesinin birinci fıkrasındaki "Teknolojinin her alanındaki buluşlara *yeni olması, buluş basamağı içermesi ve sanayiye uygulanabilir olması* şartıyla patent verilir." ifadesinden çıkarılmaktadır. Kanuna göre buluşun 1-yeni olması, 2-buluş basamağı içermesi ve 3-sanayiye uygulanabilir olması patent verilebilmesi için şarttır. Öte yandan, yine 82'nci maddenin 3'üncü fıkrasında patent verilemeyecek buluşlar sayıldığından ötürü söz konusu fıkrada sayılmamış olma hali de patentlenebilirliğin olumsuz şartı olarak anılmaktadır[35].

---

[33] "State Street Bank & Trust Co. v. Signature Financial Group, Inc.", Wikipedia, Erişim Tarihi: 2 Mart 2025, https://en.wikipedia.org/wiki/State_Street_Bank_%26_Trust_Co._v._Signature_Financial_Group,_Inc.

[34] Kaya, "A Comparative Analysis of the Patentability of Computer Software Under the TRIPS Agreement: The U.S., The E.U., and Turkey", 53.

[35] Sami Karahan, Cahit Suluk ve Temel Nal, *Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları*, (Seçkin Yayıncılık, 3.Baskı, 2019), 249.

B) ŞARTLAR

1-Yenilik

Sınai Mülkiyet Kanunu'nun yukarıda alıntıladığımız 82'nci maddesinin ilk fıkrası gereğince, bir buluşa patent verilebilmesi için öncelikle "yeni olması" gerekmektedir. İngiliz hukukunda yenilik şartı, daha önce dünyanın hiçbir yerinde kamuya açıklanmamış olma şeklinde karşımıza çıkarken, Amerikan hukukunda ise yenilik önceden bilinenden farklı olma şeklinde tanımlanmıştır. Alman Patent Kanunu ve diğer ülke mevzuatlarında ise yenilik şartı aranmış fakat bu şart tanımlanmamıştır[36].

Kanun'un 83'üncü maddesinde yenilik şu şekilde ifade edilmiştir: "Tekniğin bilinen durumuna dâhil olmayan buluşun yeni olduğu kabul edilir." Buna göre bir buluşun yeni olup olmadığına karar verilebilmesi için "tekniğin bilinen durumu"na dahil olup olmadığının incelenmesi lazımdır. Peki tekniğin bilinen durumu nedir? 83'üncü maddenin 2'nci fıkrası, "Tekniğin bilinen durumu, başvuru tarihinden önce *dünyanın herhangi bir yerinde*, yazılı veya sözlü tanıtım yoluyla ortaya konulmuş veya kullanım ya da başka herhangi bir biçimde açıklanmış olan toplumca erişilebilir her şeyi kapsar." demektedir. Üçüncü fıkrada, başvuru tarihinde veya bu tarihten sonra yayımlanmış olan ve başvuru tarihinden önceki tarihli ulusal patent ve faydalı model başvurularının ilk içeriklerinin tekniğin bilinen durumu olarak dikkate alınacağı söylenmektedir[37]. Buna göre yeniliğin, yaratıcı ve fark edilebilen bir yenilik olması gerekir. Bu şart Alman hukukunda "buluşçu bir faaliyete dayanma" ve Amerikan hukukunda "önceki tekniğe göre bilinmeyen bir durum kaydetme", Türk hukukunda ise "tekniğin bilinen durumu-

[36] Özden, "Karşılaştırmalı Hukukta Bilgisayar Programlarının Korunması", 25.

[37] Ünal Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, (Beta Basım, 1999), 503.

nun aşılması" olarak ifade edilmektedir[38].

Tekniğin bilinen durumu, bir buluş için patent başvurusunun yapıldığı tarihten önceki bir tarihte o buluş konusunda dünyanın herhangi bir yerinde, toplumca erişilebilir bir şekilde yazılı veya sözlü tanıtım yoluyla ortaya konulmuş yahut kullanım veya başka yollarla açıklanmış bilgilerin tümünü ifade etmektedir. Örneğin, bir buluş için bugün Türkiye'de bir patent başvurusu yapılsa, ancak bir gün önce bir mühendis Fransa'da bu buluşun dayandığı teori ile ilgili bir konferans vermiş yani bilgiyi Fransa'da açıklamış olsa yahut patent almak için başvurusu yapılan buluş zaten Norveç denizcileri tarafından kullanılagelmekte ise söz konusu buluş biliniyor sayılır. Yani tekniğin bilinen durumuna dahil olur ve yeni kabul edilemez.[39]

Patent hukukunda yenilik saptanırken mutlak-nispi yenilik ayrımı üzerinde durulmaktadır. Mutlak yenilik kavramı, buluşun başvuru tarihinden önce dünyanın herhangi bir yerinde kamuya açıklanmamış olmasını ifade eder[40]. Nispi yenilik kavramı ise, tescil için başvurusu yapılan buluşun başka ülkelerde bilinmesine veya tanınmasına rağmen başvuru yapılan ülkede ilk defa ortaya çıkıyor olmasını ifade eder. Türk hukukunda tekniğin bilinen durumu tanımlanırken *"dünyanın herhangi bir yerinde*" ifadelerine yer verildiğinden mutlak yenilik kavramı benimsenmiştir[41]. Ayrıca 83'üncü maddenin üçüncü fıkrasında ise farazi birtakım tekniğin bilinen durumları sayılmaktadır:

"Başvuru tarihinde veya bu tarihten sonra yayımlanmış olan ve baş-

---

[38] Özden, "Karşılaştırmalı Hukukta Bilgisayar Programlarının Korunması", 26.

[39] Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, 503-504.

[40] Feyzan Hayal Şehirali Çelik, "Patent Verilebilirlik Değerlendirmesinde Önceki Tarihli Başvurular," *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi*, C.3, S. 1 (Eylül 2017): 105, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/347219.

[41] Karahan, Suluk ve Nal, *Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları*, 244.

vuru tarihinden önceki tarihli ulusal patent ve faydalı model başvurularının ilk içerikleri tekniğin bilinen durumu olarak dikkate alınır. Bu hüküm;

a) 5/1/1996 tarihli ve 96/7772 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile katılmamız kararlaştırılan Patent İşbirliği Antlaşması uyarınca yapılan uluslararası patent başvurularından, Patent İşbirliği Antlaşmasının 22'nci ve 39 uncu maddelerine göre yönetmelikte belirtilen şartlara uygun olarak ulusal aşamaya giriş yapan patent ve faydalı model başvurularını,

b) 7/6/2000 tarihli ve 2000/842 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile katılmamız kararlaştırılan Avrupa Patentlerinin Verilmesi ile İlgili Avrupa Patent Sözleşmesinin 153'üncü maddesinin beşinci fıkrasındaki gereklilikleri sağlayan, uluslararası başvuruya dayanan Avrupa patent başvurularını ve Avrupa Patent Sözleşmesinin 79'uncu maddesinin ikinci fıkrasına göre Türkiye'nin belirlendiği ve ilgili belirleme ücretinin ödendiği Avrupa patent başvurularını da kapsar."

Bu sayılan haller esasen patent verilebilirlik değerlendirmesi yapılan başvurudan önce henüz yayımlanmadıkları için gerçek anlamda tekniğin bilinen durumuna dâhil değildir. Fakat bu başvuruların dikkate alınmaması, daha sonraki başvurunun aynı içerikli olması olasılığında iki ayrı patent verilmesine neden olabileceğinden, genel kurala istisna getirilerek, tekniğin bilinen durumu genişletilmektedir[42].

Bilginin kamuya açıklanmış sayılabilmesi için kaç kişi tarafından bilinmesi gerektiğine ilişkin belli bir sayı verilemez. Çünkü sır saklama yükümlülüğü altında bulunan yüzlerce kişiye bilgi verilmiş olması kamuya açıklama şeklinde nitelendirilemeyecekken, böyle bir yükümlülüğün bulunmaması halinde tek kişiye yapılan bilgi aktarımı dahi kamuya açıklama olarak kabul edilebilecektir. Örneğin Amerikan Federal Mahkemesi bir kararında, üzerlerinde "kamuya açıklanamaz" ve "gizli"

[42] Şehirali Çelik, "Patent Verilebilirlik Değerlendirmesinde Önceki Tarihli Başvurular," 105.

ibarelerinin bulunduğu belgelerin projede yer alan 50 çalışana postalanmasını kamuya açıklama olarak kabul etmemiştir[43].

2- Buluş Basamağı İçerme

Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 83'üncü maddesinin dördüncü fıkrası; "Tekniğin bilinen durumu dikkate alındığında, ilgili olduğu *teknik alandaki uzmana göre aşikâr olmayan* buluşun, buluş basamağı içerdiği kabul edilir." hükmünü amirdir.

Patent başvurusunda bulunan kişi bilinenden çok farklı olmayan bir şey için koruma almak istediğinde, buluş basamağı kavramı karşımıza çıkmaktadır. Bu tür patent taleplerini önlemek için birçok patent sistemi patent şartlarının arasına buluş basamağını eklemiştir. 1973 tarihli Avrupa Patent Sözleşmesinin 52/1. maddesine göre; buluş eğer tekniğin bilinen durumuna göre, o alanda uzman bir kişiye göre aşikâr değilse buluş basamağı geçilmiştir. Bir başka ifadeyle, "Bir buluşun insanlığın bilgilerinin toplamına yararlı bir şey eklemesi gerekir[44]".

6769 sayılı Kanun'un 83'üncü maddesinin dördüncü fıkrası, üçüncü fıkra uyarınca tekniğin bilinen durumu olarak dikkate alınan başvuruların ve belgelerin içeriklerinin, buluş basamağının değerlendirilmesinde dikkate alınmayacağını bildirmektedir.

EPO Temyiz Kurulu bir buluşun buluş basamağı içerip içermediğini tespit etmek amacıyla "problem-çözüm yaklaşımı" adı altında bir yöntem geliştirmiştir. Buna göre, söz konusu yaklaşımda:

- İlk önce tekniğin bilinen durumuna en yakın doküman bulunur.
- Bulunan en yakın doküman ışığında "nesnel teknik problem" tespit edilir.
- Söz konusu "nesnel teknik problem"e istemlerde belirtilen yoldan

[43] Karahan, Suluk ve Nal*, Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları*, 244.

[44] Mustafa Güney Çalışkan, "Türkiye'de ve Dünyada Patent Süreçleri ve Bu Süreçlerin Patent Sistemine Etkisi" (TPE Uzmanlık Tezi, 2011), 5.

üretilen çözümün tekniğin bilinen durumu dikkate alınarak kolay bir şekilde çıkarılıp çıkarılamadığı tespit edilir[45].

3- Sanayiye Uygulanabilir Olma

6769 sayılı Kanun'un 83'üncü maddesinin beşinci fıkrası buluşun, tarım dâhil sanayinin herhangi bir dalında üretilebilir veya kullanılabilir nitelikte olması durumunda, sanayiye uygulanabilir olduğunun kabul edileceğini söylemektedir. Türk mevzuatında olduğu gibi, Avrupa Patent Sözleşmesi'nde de bir buluş, tarım dâhil, sanayinin herhangi bir dalında üretilebilir veya kullanılabilir nitelikte ise o buluşun sanayiye uygulanabilir olduğu kabul edilir[46].

Bir buluşun sanayiye uygulanabilir olması, o buluşun niteliği gereği herhangi bir sanayi dalında üretilebilmesi ya da bir çalışma vasıtası olarak kullanılabilmesi demektir[47]. Buluşun uygulanabilir veya üretilebilir olması yeterlidir. Yani verimlilik aranmaz. Sanayi kavramı ise geniş anlaşılmalıdır, ticaret ve el sanatlarının tüm dallarını, madenciliği, tarımı, turizmi, balıkçılığı, avcılığı, finans dünyasını hatta kimi istisnalar dışında hizmet sektörünü kapsar[48]. Buna karşılık, muhasebecilik, avukatlık, hekimlik gibi serbest meslek hizmet alanları sanayiye dahil sayılmaz[49]. Danıştay bir kararında[50] hammaddelerin işlenerek ürün ortaya konulmasını sanayi olarak tanımlamış ve üretimin tarım alanın-

[45] Çalışkan, "Türkiye'de ve Dünyada Patent Süreçleri ve Bu Süreçlerin Patent Sistemine Etkisi", 27.

[46] Çalışkan, "Türkiye'de ve Dünyada Patent Süreçleri ve Bu Süreçlerin Patent Sistemine Etkisi", 27.

[47] Karahan, Suluk ve Nal, *Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları*, 247.

[48] Özkaya ve Samet, "Yazılım Ürünlerinin Telif Hukuku Kapsamında Korunması," 30.

[49] Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, 509.

[50] Danıştay 12.Dairesi'nin 1971/2684 E. 1973/3365 K. sayılı kararı.

da olmasının, onun sanayiye uygulanabilir olma niteliğini ortadan kaldırmadığına hükmetmiştir[51].

Yani buluşun teorik değil, pratik amaçlarla kullanılabilmesi sanayiye uygulanabilir nitelikte olduğunu gösterir. Türk, İngiliz ve Alman hukuklarında bu şart yer alırken, Amerikan hukukunda yer almamaktadır. Amerikan hukukunda, buluşun "faydalı olması" koşulu aranmaktadır[52].

4- Olumsuz Şart: Patent Verilemeyecek Buluşlardan Sayılmama

Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 82'nci maddesinin üçüncü fıkrası şu şekildedir:

"Aşağıda belirtilen buluşlara patent verilmez:

a) Kamu düzenine veya genel ahlaka aykırı olan buluşlar.

b) Mikrobiyolojik işlemler veya bu işlemler sonucu elde edilen ürünler hariç olmak üzere, bitki çeşitleri veya hayvan ırkları ile bitki veya hayvan üretimine yönelik esas olarak biyolojik işlemler.

c) İnsan veya hayvan vücuduna uygulanacak teşhis yöntemleri ile cerrahi yöntemler dâhil tüm tedavi yöntemleri.

ç) Oluşumunun ve gelişiminin çeşitli aşamalarında insan bedeni ve bir gen dizisi veya kısmi gen dizisi de dâhil olmak üzere insan bedeninin öğelerinden birinin sadece keşfi.

d) İnsan klonlama işlemleri, insan eşey hattının genetik kimliğini değiştirme işlemleri, insan embriyosunun sınai ya da ticari amaçlarla kullanılması, insan ya da hayvanlara önemli bir tıbbi fayda sağlamaksızın hayvanlara acı çektirebilecek genetik kimlik değiştirme işlemleri ve bu işlemler sonucu elde edilen hayvanlar."

Söz konusu kanun hükmü gereğince sayılan ürünler buluş nite-

[51] Karahan, Suluk ve Nal, *Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları*, 248.

[52] Özden, "Karşılaştırmalı Hukukta Bilgisayar Programlarının Korunması", 26.

liğinde olsa dahi bunlara patent verilmemektedir. Görüldüğü üzere bu buluşlar arasında bilgisayar programları sayılmamaktadır. Lakin bilgisayar programları 82'nci maddede buluş niteliğinde olmayan ürünler arasında zikredilmektedir. Aşağıda bu hükme rağmen bilgisayar programları ile çalışan cihazlara nasıl patent verilebildiği izah edilecektir. Türk hukukunda bilgisayar programları dolayısıyla patent verilebilmesinin nedeni şöyle özetlenebilir: patent almış bir tür cihazın içeriğinde onu çalıştıran birtakım yazılımlar yer almakta ve patentli buluşun parçası olan bu yazılımlar cihazı buluş yapma vasfına sahip olan parçalar olduğunda patent korumasına kavuşmaktadır[53].

Bir bilgisayar programı, bilgisayar üzerinde çalıştırıldığında daha *ileri teknik sonuçlar* doğuracak potansiyele sahipse, o programın teknik özellik içerdiği kabul edilir ve patent koruması dışında tutulamaz. Yani, bir bilgisayar programı makine ve program arasındaki normal etkileşim sürecine ek olarak, ilave teknik sonuçlar doğurma potansiyeline sahipse; patentlenebilirliğin genel şartları olan yenilik, bir buluş basamağı içerme ve sanayiye uygulanabilirlik kriterleri de mevcut ise patent verilebilir bir buluş niteliğinde olduğu kabul edilmelidir. Tüm bu hallerde bilgisayar programı, bir makine veya donanımın işlevini yerine getirmesinde doğrudan rol oynamakta ve programın içinde yer aldığı teknik nitelikli buluş vasıtasıyla dolaylı olarak korunmaktadır[54]. Yani, bilgisayar programının içerdiği talimatlara göre işletilen makineye patent verilmesi durumunda, söz konusu bilgisayar programı da dolaylı olarak patent koruması kapsamında yer almaktadır.

Bununla birlikte, bir fikir ürününün aynı anda birden fazla hukuk alanı ve/veya fikrî hukukun alt dalları kapsamında korunması müm-

[53] Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, 510.

[54] Kaya, "A Comparative Analysis of the Patentability of Computer Software Under the TRIPS Agreement: The U.S., The E.U., and Turkey", 55.

kün olduğundan bu durum bilgisayar programları bakımından da geçerlidir. Bilgisayar programlarının fikri-işlevsel nitelikli ürünler olduğu göz önünde bulundurularak, fikri yönlerinin telif hukuku koruması kapsamında, işlevsel yönlerinin ise patent hukuku kapsamında değerlendirilmesi mümkün görülebilir[55]. Nitekim, ABD'de yazılım ürünü sahipleri, ürünleri için sadece telif hakları değil, aynı zamanda patent başvurusu da yapabilmekte ve çok istikrarlı olmamakla birlikte programın sanayi ile ilgili uygulamalar içerdiğine kanaat getirilmesi halinde yazdıkları programlara patent alabilmektedirler[56].

VI. BİLGİSAYAR PROGRAMLARININ PATENTLENMESİ

6769 sayılı Kanun'un 82'nci maddesinin ikinci fıkrasında sayılan ürünlerde Kanunun ifadesiyle *"sadece bu konu veya faaliyetlerin kendisi patentlenebilirliğin dışında kalır".* Kanun hükmünde belirtildiği gibi, içinde bilgisayar programı veya yazılım unsurunun bulunması bir buluşun patent başvurusunun reddedilmesi için yeterli değildir. Keza Avrupa Patent Sözleşmesi'nin 52'nci maddesinde de bilgisayar programları patentlenemeyecek ürünler arasında sayıldıktan hemen sonra aynı maddenin son fıkrasında, bilgisayar programını konu alan bir Avrupa patent başvurusunun sadece bu konuyla ilgili kısımlarının patentlenebilirliğin dışında bırakıldığı belirtilmiştir[57].

Bu husus Türk Patent ve Marka Kurumu yayını olan Patent/Faydalı Model Başvuru Kılavuzu'nda şu şekilde ifade edilmektedir: "Zihni faaliyetler, iş faaliyetleri veya oyunlara ilişkin plan, kural ve yöntemleri gerçekleştiren bilgisayar programları, kaynak ve nesne kodları *teknik*

[55] Çalışkan, "Türkiye'de ve Dünyada Patent Süreçleri ve Bu Süreçlerin Patent Sistemine Etkisi", 12.

[56] Daşbaşı, "Bilgisayar Tabanlı Buluşların ve İş Metotlarının Patentlenebilirliği: Dünyadaki Uygulamalar ve Ülkemizdeki Durum", 30.

[57] Özden, "Karşılaştırmalı Hukukta Bilgisayar Programlarının Korunması", 31.

karakter olarak kabul edilmediklerinden dolayı buluş olarak değerlendirilmemektedir. Örneğin; muhasebe programı, açık artırma metodunu gerçekleştiren program vb. Ancak, *teknik bir problemi çözen yöntemi gerçekleştiren* bilgisayar programı veya bilgisayar programını içeren cihaz patent ile korunabilmektedir. Örneğin, iki mobil cihaz arasında daha hızlı veri iletişimini sağlayan yöntemi gerçekleştiren bilgisayar programı, bir işletim sisteminde kaynak dağılımını gerçekleştiren program veya veri şifrelemesini sağlayan program vb. [58]" Ancak tabidir ki bu unsurları içeren her türlü isteme patent verilmesi de mümkün değildir. Bilgisayar programı içeren veya bilgisayar programına dayanan ürünlerin patent istemleri de diğer tür başvurularda olduğu gibi patentlenebilirlik incelemesine tabi tutulmalıdır. Yani yenilik, buluş basamağı ve sanayiye uygulanabilir olma kıstasları açısından değerlendirilmelidir.

Bilgisayar programı içeren buluşların ortaya çıkmasından itibaren patent alanında uzun yıllar boyunca bu tür buluşların ne şekilde değerlendirileceği hususunda net bir karar verilememiştir. Aynı patent ofisi içinde dahi yalnızca yıllar içinde değil fakat aynı zamanlarda bile farklı değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir[59]. Çoğu ülkede halen bu alanda patent verilebilirlik sınırları net değildir. Yeni mahkeme kararları veya mevzuat değişiklikleri ile de kriterler değiştirilmektedir[60]. 6769 sayılı Kanun hükümlerinin Avrupa Patent Sözleşmesi'ne benzerliği nedeniyle, Türk Patent ve Marka Kurumu bu alanda Avrupa Patent Ofisi'ne paralel değerlendirmeler yapmaktadır.

Avrupa Patent Ofisi'nin hâlihazırdaki uygulaması, bilgisayar prog-

[58] Patent Başvuru Kılavuzu (2024): 3, Erişim Tarihi: 14 Mart 2025, https://www.turkpatent.gov.tr/basvuru-kilavuzlari.

[59] Özkaya ve Samet, "Yazılım Ürünlerinin Telif Hukuku Kapsamında Korunması," 31.

[60] Altunkaynak, "Bilgisayar Yazılımlarının ve İş Metotlarının Patentlenebilirliği", 28.

ramı ile bilgisayarın normal fiziksel iletişiminin ötesinde teknik bir etki doğurmaları kaydıyla, bilgisayar programı ile ilgili buluşlara patent verilmesi yönündedir[61]. Bilgisayar programlarının patentlenmesine ilişkin Avrupa uygulamasında dönüm noktası teşkil eden dava Vicom davasıdır[62]. Bu davada Vicom System Inc. resim işleme için geliştirilmiş bir metot ve aygıt için patent talebinde bulunmuştur. Avrupa Patent Ofisi İnceleme Birimi tarafından bu talep reddedilmiş ve başvuran tarafından karar temyiz edilmiştir. Avrupa Patent Ofisi Temyiz Kurulu'nun önündeki temel uyuşmazlık, davaya konu buluşun, bilgisayar programının kendisi ile ilişkili olduğundan, Avrupa Patent Sözleşmesi'nin 52/1-2 maddeleri uyarınca patent koruması dışında kalıp kalmadığıydı[63]. Kurul, buluşun altında yatan fikrin matematiksel bir metot olmasına rağmen, başvurunun bir bilgisayar programının kontrolü altındaki *teknik bir sürece ilişkin olduğunu*, matematiksel bir metoda ya da bilgisayar programının kendisine yönelik olmadığını kabul etmiştir.

Herhangi bir buluşun patent ile korunabilmesi için bu buluşun mutlaka patentlenebilir bir konu içermesi gerekmektedir. Bu şartın karşılanması için ise, buluşun teknik bir konu üzerine olması zorunludur. Yani buluşların mutlaka teknik karakter içermesi, teknik etki göstermesi ve teknik bir problemi çözmesi gerekmektedir[64]. Bundan sonra sorulması gereken soru "bilgisayar tabanlı buluşlar hangi durumlarda teknik ol-

[61] Özden, "Karşılaştırmalı Hukukta Bilgisayar Programlarının Korunması", 34.

[62] EPO'nun T 0208/84 sayılı ve 15.07.1986 tarihli VICOM Computer-related invention kararı, erişim 4 Mart 2025, https://www.epo.org/en/boards-of-appeal/decisions/t840208ep1.

[63] Kaya, "A Comparative Analysis of the Patentability of Computer Software Under the TRIPS Agreement: The U.S., The E.U., and Turkey", 56.

[64] Karahan, Suluk ve Nal, *Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları*, 183.

maktadır?" sorusudur. "Teknik" kelimesinin ne 6769 sayılı SMK'da ne de SMK Uygulama Yönetmeliğinde herhangi bir tanımı yapılmamıştır. Ancak EPO'nun Patent İnceleme Kılavuzunun birkaç noktasında teknik karakterle ilgili bazı açıklamalar yer almaktadır[65]. Bu açıklamalar gereğince şu hallerde bir buluşun teknik unsur taşıdığı kabul edilebilir:

- Buluş herhangi bir teknik alanla ilgili olmalı,
- Teknik bir problemi çözmeli,
- İstem teknik bir unsur içermelidir.

VII.TEKNİĞE DAİR İNCELEME

Patent başvurusu sadece bilgisayar programının/yazılımın kendisi ile ilgili ise buluş niteliğinde sayılmayacak ve buna bağlı olarak da patentlenemeyecektir. Bunun en önemli nedeni, bilgisayar programlarının tek başlarına teknik karakter içermemeleri**,** başka bir deyişle, teknik bir probleme ilişkin olarak teknik bir çözüm sunmamalarıdır. Bununla birlikte, Avrupa'da olduğu gibi Türkiye'de de yazılımların patentlenebilmesi bir şartla mümkündür. O da yazılımların, bilgisayar tabanlı hale kavuşturulmalarıdır[66]. Bu şartla, Türkiye'de bilgisayar (donanım/teknik unsur) tabanlı yazılım buluşları patentlenebildiğine göre yazılımlara patent alınabilmesi için hangi temel koşulların sağlanması gerektiğini açıklamak lazımdır.

Bir yazılımın, patentlenebilir bir buluş konusu oluşturabilmesi için;

(a) Bilgisayar tabanlı olması yani bilgisayar, cep telefonu, veri tabanı, sunucu, işlemci, bellek kartı vb. teknik unsur ihtiva etmesi gerekmektedir.

(b) Buluşun tekniğin bilinen durumuna yaptığı katkının teknik karakteri olmalıdır. Teknik karakter; Avrupa Patent Sözleşmesi Patent

[65] Daşbaşı, "Bilgisayar Tabanlı Buluşların ve İş Metotlarının Patentlenebilirliği: Dünyadaki Uygulamalar ve Ülkemizdeki Durum", 126.

[66] Çalışkan, "Türkiye'de ve Dünyada Patent Süreçleri ve Bu Süreçlerin Patent Sistemine Etkisi", 28.

İnceleme Kılavuzu'nun 42 ve 43'üncü maddelerinde özetle buluşun herhangi bir teknik alanla ilgili olması, teknik bir problemin çözülmesi ve istemin teknik bir özellik içermesi şeklinde tanımlanmıştır[67].

(c) Buluşu önceki teknik karşısında yeni kılan fark unsurunun, buluş basamağı kriterini karşılamak için -özellikle yazılımlarda- *ileri teknik etki yaratması* gerekmektedir.

Avrupa Patent Ofisi nezdinde olduğu gibi Türk Patent ve Marka Kurumu'nda da bir buluşun patentlenebilir olması için ön koşul, o buluşun teknik karaktere sahip olmasıdır. Ancak bu ön koşulu sağlamak zor değildir. Zira bilgisayar, cep telefonu, veri tabanı, sunucu, işlemci, bellek vb. teknik bir unsurun bulunması buluşun teknik karakter kazanması için yeterli olabilecektir. Lakin bu durum, söz konusu buluşun kolaylıkla patentlenebileceği anlamına gelmemektedir. Teknik karakteri, teknik olmayan işlemleri gerçekleştirmekten ibaret olan başvurular genellikle içerdikleri detaylarla çoğu zaman yenilik kriterini sağlayacak olmakla birlikte, buluş basamağı kriterini sağlamakta ciddi zorlukla karşılaşırlar.

Patentlerin teknik karakter taşıması kriterinin tespitindeki güçlük, bu kriterin mevzuatta açıklanmamasından kaynaklanmaktadır. Aslında kriter, ülkeden ülkeye değişiklik de gösterebilmektedir. Bir başka deyişle, patentlenebilirliğin tek ve evrensel bir tanımı yoktur. Örneğin Japon Patent Kanunu'nda, bir buluşun patent alabilmesi için "doğa kanunlarını kolaylaştıran teknik fikirlerin bir yaratımı" olması gerekmektedir. Sadece bu tanıma bakıldığında bilgisayar programları, patentlenebilirlik şartlarını sağlamaktadır. ABD Patent Kanunu'nda ise, patentlenebilir bir buluş için "teknik bir katkı" gerekliliği bulunmamaktadır. ABD'de bir buluşun patentlenebilmesi için kriter olarak "teknik için uygulanabilir bir fayda sağlaması" şartı bulunmaktadır. Avrupa patent

[67] EPO Patent Guideline, erişim 4 Mart 2025, https://www.epo.org/en/legal/guidelines-epc/2023/f_iv_2_1.html.

sisteminde ise teknik bir katkı şartı, Avrupa Patent Sözleşmesi'nde ya da üye ülkelerin kanunlarında hiçbir yerde yazılı olarak yer almamasına rağmen her zaman göz önünde bulundurulmuştur. Bunun dayanağı aslında Avrupa Patent Sözleşmesi madde 52/2'de sayılan istisnalardır. Mahkemelerin vardığı ortak sonuç, bu istisnaların karakter olarak teknik olmadığı, bundan hareketle Avrupa Patent Sözleşmesi'nin kapalı olarak da olsa buluşların teknik katkı yapmalarını aradığıdır[68].

Avrupa Patent Ofisi T 0154/04 sayılı ve 15.11.2006 tarihli DUNS Licensing Associates estimating sales activity kararında[69], buluşun teknik karakterine katkısı olmayan, teknik olmayan unsurların yenilik değerlendirmesinde dikkate alınmayacağına hükmetmiş olsa da; EPO uzmanlarının yazdığı raporlarda bu tür buluşlarda genellikle yenilik kriterinin irdelenmediği ve doğrudan buluş basamağı kriteri incelemesine geçildiği görülmektedir[70].

Türk Patent ve Marka Kurumu'nun araştırma raporlarından anlaşılabildiği üzere, istem ile tekniğin bilinen durumu arasındaki tek farklılık teknik olmayan unsurlar olsa bile istemin yeni olduğu sonucuna varıldığı görülmektedir. Yani Türkiye uygulamasında teknik olmayan unsurlar isteme yenilik kazandırabilmektedir. Fakat bu tür istemlerin buluş basamağı kriterini karşılaması oldukça zordur. Örneğin teknik olmayan unsurların patentlenmesi konusunda daha da yumuşak bir yaklaşımı olduğu bilinen ABD Patent ve Marka Ofisi nezdinde dahi

[68] Altunkaynak, "Bilgisayar Yazılımlarının ve İş Metotlarının Patentlenebilirliği", 35.

[69] EPO'nun T 0154/04 sayılı ve 15.11.2006 tarihli DUNS Licensing Associates estimating sales activity kararı, erişim 4 Mart 2025, https://www.epo.org/en/boards-of-appeal/decisions/t040154ex1.

[70] Mustafa Güney Çalışkan, "TürkPatent'te Bilgisayar Tabanlı Buluşların Değerlendirilme Kriterleri," *IPR Gezgini*, 15 Şubat 2021, https://iprgezgini.org/2021/02/08/turkpatentte-bilgisayar-tabanli-buluslarinf-degerlendirilme-kriterleri-bolum-i/#_edn16.

2006-2018 döneminde veri işleme alanındaki başvuruların sadece %30 kadarının patent alabildiği görülmektedir[71].

Türk Patent ve Marka Kurumu'na 2017-2020 döneminde yapılan bilgisayar tabanlı 688 buluş başvurusunun 631 tanesine (%92,4'üne) araştırma raporu hazırlandığı görülmektedir. Bilhassa SMK'dan önceki kurum uygulamasında, istemlerinde "yazılım" ve "bilgisayar programı" kelimeleri geçen başvurular doğrudan reddedilirken; özellikle SMK'nın yürürlüğü döneminde bakış açısı giderek dünyaya ayak uydurup yumuşamıştır[72].

1980'lerin sonlarında Avrupa Patent Ofisi birkaç kararında detaylarını ortaya koyduğu "teknik katkı yaklaşımı"nı (technical contribution approach) geliştirmiştir[73]. Bu yaklaşıma göre, bir istemin teknik karakteri gerçek anlamda incelenmeksizin önce buluş basamağı incelemeye alınıyordu. Eğer istem tekniğin bilinen durumuna gerekli teknik katkıyı sağlamakta ise, buluş basamağı içerdiği kabul ediliyor ve buluş patentlenebilir sayılıyordu. Yani bu yaklaşımda, buluşun tekniğin bilinen durumuna yaptığı katkının niteliği, teknik karakterini tespit etmek için kriter olmaktadır. Eğer katkı teknik ise, istem de teknik karaktere sahiptir. Eğer katkı teknik değilse, istem de teknik karaktere sahip değildir[74].

---

[71] USPTO Statistics, erişim 5 Mart 2025, https://developer.uspto.gov/visualization/allowance-rate-uspc-class.

[72] Türk Patent ve Marka Kurumu, Erişim Tarihi: 5 Mart 2025, https://webim.turkpatent.gov.tr/file/06dd1c5a-b2f8-49fb-933e-2a8638ec8df7?download.

[73] EPO'nun T 0208/84 sayılı ve 15.07.1986 tarihli VICOM Computer-related invention kararı, erişim 5 Mart 2025, https://www.epo.org/en/boards-of-appeal/decisions/t840208ep1; EPO'nun T 0026/86 sayılı ve 21.05.1987 tarihli X-ray apparatus kararı, erişim 5 Mart 2025, https://www.epo.org/en/boards-of-appeal/decisions/t860026ep1; EPO'nun T 0038/86 sayılı ve 14.02.1989 tarihli IBM Text Processing kararı, erişim 5 Mart 2025, www.epo.org/en/boards-of-appeal/decisions/t860038ep1.

[74] Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku,* 497.

Teknik katkı yaklaşımı, Avrupa Patent Sözleşmesi madde 52/2 hükmüyle kapsam dışı tutulmayan bir faaliyet alanında, alışılagelmiş olmayan bir sonucu gerektirerek teknik karakter tespitinde yüksek bir standart belirlemiştir. Bu yaklaşım, genellikle yenilik veya buluş basamağı sağlayabilmekte olan bilgisayar sistemlerinin patentlenebilirliğini reddetmek için uygulanmıştır. Örneğin bilgisayarlarda veri sıkıştırma ve dosyalama aracı olan WinRAR ve Zip bilgisayar programlarının atası konumundaki Heinz Data Compression patent başvurusu EPO tara-fından bu yaklaşıma göre reddedilmiştir[75].

2000'li yılların başlarında "tüm içerik yaklaşımı" (whole contents approach) yahut "ileri teknik etki" (further technical effect) olarak adlandırılan yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımın ilk işaretlerini, Avrupa Patent Ofisi'nin T 1173/97 sayılı ve 01.07.1998 tarihli IBM computer program product kararında görmek mümkündür[76]. Bu kararda bilgisayar tabanlı buluşların patentlenebilirliğinde önemli olanın "teknik karakter" olduğu vurgulanmaktadır. Buluşa konu ürün bir bütün olarak değerlendirildiğinde, teknik bir soruna teknik yollardan bir çözüm sunuluyorsa veya teknik bir etki yaratılıyorsa teknik karaktere sahip kabul edilmektedir. Bu yaklaşıma göre istemler bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Bazı unsurların yeni olup olmadığı ya da patentlenebilirlik kapsamı dışında olup olmadığı onları teknik karakter değerlendirmesinin dışında bırakmamalıdır. İleri teknik etki yaklaşımı, eğer buluşun ilk teknik etkisi sıradan bir etki ise değerlendirmede onu göz ardı etmektedir. Örneğin bir bilgisayar programının bilgisayara yüklen-

[75] https://data.epo.org/gpi/EP0129439B1 (Erişim Tarihi: 07.03.2025).

[76] https://www.epo.org/en/boards-of-appeal/decisions/t971173ex1 (Erişim Tarihi: 06.03.2025).

mesiyle oluşan elektrik akımı bilgisayar programına yönelik bir istem açısından ilk teknik etki olarak kabul edilir ve sıradan olduğu için de dikkate alınmaz. Böylece buluş ikinci bir teknik etki yaratabiliyorsa patentlenebilirliği gündeme gelecektir. EPO Temyiz Kurulu "ileri teknik etki"yi açıklarken, programın sadece bilgisayar aracılığıyla endüstriyel bir süreci ya da mekanizmanın bir parçasının çalışmasını yönettiği durumlarda değil, aynı zamanda, bilgisayar programının belirtilen anlamda bu teknik etkileri, örneğin programın da etkisiyle bilgisayarın iç fonksiyonu ile elde edilen bu tarz teknik etkiyi gerçekleştirmede tek araç veya gerekli araçlardan biri olduğu her durumda programa patent verilebileceğini ifade etmektedir. Bu sebeple, bilgisayar hafızasının daha verimli kullanılmasını sağlayan yazılım, iki mobil cihaz arasında daha hızlı iletişimi sağlayan A metodunu gerçekleştiren yazılım[77] (A metodu teknik olmalı), programlanabilir bulaşık makinesi, bilgisayardaki verilerin daha güvenli olarak iletilmesini sağlayan şifreleme metodu vb. buluşlar daha fazla teknik etki gösteren buluşlardır. Ancak maaş hesaplayan yazılımlar, satış veya rezervasyon işlemleri, daha ucuza iletişimin sağlanması gibi konulardaki yazılımlar; sıradan teknik etkiler olarak görülmektedir ve patent ile korunamamaktadır.

Türk Patent ve Marka Kurumu'nda bilgisayar tabanlı buluşların değerlendirilmesinde aşağıdaki olasılıklar söz konusu olabilecektir[78]:

1- İstemde yalnızca teknik unsurlar varsa başvuru normal bir başvuru sayılır ve normal inceleme prosedürü uygulanır.

2- Hem istemde hem de tarifnamede yalnızca teknik olmayan unsurlar varsa (istemde hiçbir teknik karakter yoksa) SMK'nın 96'ncı maddesinin üçüncü fıkrası gereğince araştırma raporu düzenlenmez ve baş-

[77] Daşbaşı, "Bilgisayar Tabanlı Buluşların ve İş Metotlarının Patentlenebilirliği: Dünyadaki Uygulamalar ve Ülkemizdeki Durum", 126-127.

[78] Çalışkan, https://iprgezgini.org/2021/02/08/turkpatentte-bilgisayar-tabanli-buluslarinf-degerlendirilme-kriterleri-bolum-i/#_edn16.

vuru sahibinden itirazlarını ve değişikliklerini üç ay içerisinde sunması istenir. Bu süre içerisinde itirazda bulunulmaması yahut itirazın veya yapılan değişikliğin kabul edilmemesi durumunda başvuru reddedilir. İtirazın veya değişikliklerin kabul edilmesi durumunda araştırma raporu düzenlenir.

3- İstemde yalnızca teknik olmayan unsurlar var fakat tarifnamede teknik unsurlar da varsa, SMK'nın 96'ncı maddesinin üçüncü fıkrası gereğince araştırma raporu düzenlenmez ve başvuru sahibinden itirazlarını ve değişikliklerini üç ay içerisinde sunması istenir. Bu süre içerisinde tarifnamedeki teknik unsurların istemlere de taşındığı değişikliklerin sunulması ve bu değişikliklerin kabul edilmesi durumunda araştırma raporu düzenlenir. Süresi içerisinde itirazda bulunulmaması yahut itirazın veya yapılan değişikliğin kabul edilmemesi durumunda başvuru reddedilir.

4- İstem hem teknik unsurları hem de teknik olmayan unsurları birlikte barındırıyorsa, istem teknik karaktere sahip demektir ve bu isteme aşağıdaki usul uygulanır:

a. İstemdeki teknik unsurlar tespit edilerek bu teknik unsurlar buluş basamağı değerlendirmesinde dikkate alınır.

b. İstemdeki teknik olmayan unsurların, istemdeki teknik unsurlara teknik bir etkisinin olup olmadığı yahut teknik bir problemi çözüp çözmediği tespit edilir. Eğer teknik unsurlar ile teknik olmayan unsurların herhangi bir etkileşimi yoksa veya bu etkileşim teknik problemin çözümüne katkı sağlamıyorsa, teknik olmayan unsurlar buluş basamağı değerlendirmesinde dikkate alınmaz.

c. Eğer teknik unsurlar yalnızca bilgisayar, cep telefonu, ağ, sunucu, işlemci, bellek gibi yaygın olarak kullanılan genel amaçlı veri işleme teknolojilerinin teknik olmayan bir şekilde kullanılmasını içeriyorsa, yani teknik unsurlar sadece yaygın olarak bilinen görevleri kapsamında ve teknik olmayan bir işleme hizmet etmesi amacıyla kullanıyor-

sa, söz konusu teknolojilerin başvuru tarihinde yaygın biçimde bilinip kullanılan bir bilgi teknolojisi olması nedeniyle tekniğin bilinen durumunda benzer unsurlar içeren bir doküman bulmak ve buluş basamağı değerlendirmesinde bunu esas almak yeterli olacaktır. İstemde kullanılan cihaz, aparat, modül veya birim gibi teknik unsurların, içerikleri ve fonksiyonları yalnızca teknik olmayan bir unsuru (örneğin bilgisayar programını) uygulamaya yönelik ise, bu teknik unsurların isteme eklenmiş olması isteme teknik karakter kazandırmayacaktır. Doğasında teknik karakter bulunmayan bir isteme salt teknik unsur isimlerini eklemek o isteme teknik karakter sağlamayacaktır.

d. Eğer teknik unsurlar c'de belirtildiği gibi değil de teknik bir probleme çözüm için hizmet etmekte ise, kapsamlı bir araştırma ile buluş basamağı değerlendirmesi yapılacaktır. Teknik olmayan unsurların teknik unsurlara katkısı saptanabiliyorsa bunlar da buluş basamağı değerlendirmesinde dikkate alınacaktır[79].

EPO İnceleme Kılavuzu'nda konuyla ilgili verilen bir örneği bu kriterlere göre değerlendirelim[80].

İstem 1: "Bir mobil cihazda alışverişi kolaylaştırma yöntemi olup burada:

A= Kullanıcı satın alınacak iki veya daha fazla ürünü seçer;

B = Mobil cihaz seçilen ürün verilerini ve cihazın konumunu bir sunucuya iletir;

C = Sunucu, seçilen ürünlerden en az birini sağlayabilen satıcıları tanımlamak için bir satıcı veri tabanına erişir;

D = Sunucu, önceki alışverişler için belirlenen makul alışveriş türlerinin saklandığı bir önbelleğe erişerek, cihazın konumu ve belirlenen

[79] Çalışkan, https://iprgezgini.org/2021/02/08/turkpatentte-bilgisayar-tabanli-buluslarinf-degerlendirilme-kriterleri-bolum-i/#_edn16.

[80] https://www.epo.org/en/legal/guidelines-epc/2023/g_vii_5_4_2_1.html (Erişim Tarihi: 08.03.2025).

satıcılar bazında seçilen ürünleri satın almak için en makul alışveriş türünü belirler; ve

E =Sunucu, en makul alışveriş türünü görüntülenmek üzere kullanıcının mobil cihazına iletir."

İleri teknik etki yaklaşımının İnceleme Kılavuzu'ndaki adımlara göre uygulanması;

"1.adım: İlk bakışta teknik unsurlar; önbelleğe sahip ve veri tabanına bağlı bir sunucu bilgisayara erişen bir mobil cihazdan oluşan dağıtılmış bir sistem olarak tanımlanır.

2.adım: En yakın önceki teknik olarak belirlenen Doküman D1, kullanıcının tek bir ürünü seçtiği ve sunucunun bir veri tabanından seçilen ürünü kullanıcıya en yakın lokasyonda satan satıcıyı belirleyip bu bilgiyi mobil cihaza ilettiği, mobil cihazda alışverişi kolaylaştırmaya yönelik bir yöntemdir.

İstem 1 ile D1›in konusu arasındaki farklar şunlardır:

(1)Kullanıcı satın almak için (yalnızca tek bir ürün yerine) iki veya daha fazla ürün seçebilir.

(2)Kullanıcıya iki veya daha fazla ürünü satın alması için "en makul alışveriş türü" sunulur.

(3)En makul alışveriş türü, sunucu tarafından önceki istekler için belirlenen makul alışveriş türlerinin saklandığı bir önbelleğe erişilerek belirlenir.

(1) ve (2) numaralı farklılıklar, temel iş konseptindeki değişiklikleri temsil eder. Çünkü bunlar, bu ürünleri satan ziyaret edilecek mağazaların sıralı bir listesinin oluşturulmasını tanımlar. Hiçbir teknik amaca hizmet etmemektedirler ve bu farklılıklarda herhangi bir teknik etki tespit edilememektedir. Dolayısıyla bu özelliklerin D1'e herhangi bir teknik katkısı yoktur. Diğer yandan, (3) numaralı fark, (1) ve (2) numaralı farklılıkların teknik uygulamasıyla ilgili olduğundan teknik bir katkı sağlar ve saklanan önceki taleplere erişilerek en makul alışveriş tü-

rünün hızlı bir şekilde ön bellekte belirlenmesini sağlaması dolayısıyla teknik etkiye sahiptir.

3.adım: Objektif teknik sorun, teknik alanda uzman kişinin bakış açısından formüle edilmelidir. Mevcut durumda uzman kişi, çözülecek teknik sorunun formülasyonunun bir parçası olarak işle ilgili (1) ve (2) numaralı özellikler hakkında bilgi sahibi olan bir bilgi teknolojisi uzmanı olarak tanımlanabilir. Böylece objektif teknik sorun, karşılanması gereken bir kısıtlama olarak verilen (1) ve (2) numaralı farklarla tanımlanan teknik olmayan iş konseptini teknik açıdan verimli bir şekilde uygulamak için D1 yönteminin nasıl değiştirileceği olarak formüle edilir.

Tekniğin bilinen durumu: Uzman kişinin D1'de kullanılan mobil cihazı, kullanıcının tek bir ürün yerine iki veya daha fazla ürün seçebilmesini sağlayacak şekilde uyarlaması rutin bir konu olur. Ayrıca, benzer şekilde sunucuya D1'deki en yakın lokasyondaki satıcının belirlenmesine benzer şekilde, en uygun alışveriş türünü belirleme görevinin atanması da tekniğin bilinen durumu sayılabilir. Objektif teknik sorun ayrıca teknik olarak verimli bir uygulamayı gerektirdiğinden, uzman kişi bir türün belirlenmesine yönelik etkili teknik uygulamaları arayacaktır.

İncelemede tekniğin bilinen durumu olarak ele alınan D2 belgesi ise, seyahat gezilerini belirlemek, ziyaret edilecek bir dizi yeri listelemek için bir seyahat planlama sistemini açıklar ve bu teknik sorunu giderir. D2›nin sistemi, bu amaçla önceki sorguların sonuçlarını saklayan bir önbelleğe erişir. Bu nedenle uzman kişi, D2'nin öğretilerini dikkate almış ve en makul alışveriş türünün yani (3) numaralı farkın belirlenmesinin teknik olarak verimli bir uygulamasını sağlamak amacıyla D2'de önerildiği gibi bir önbelleğe erişip onu kullanacak şekilde D1'deki sunucuyu uyarlamış olacaktır. Dolayısıyla ileri teknik etki sağlanmayan istem 1'de, Avrupa Patent Sözleşmesi'nin 52/1 ve 56 maddeleri anlamında herhangi bir buluş basamağı yoktur."

VIII.TÜRK PATENT VE MARKA KURUMU'NUN GÜNCEL UYGULAMASI

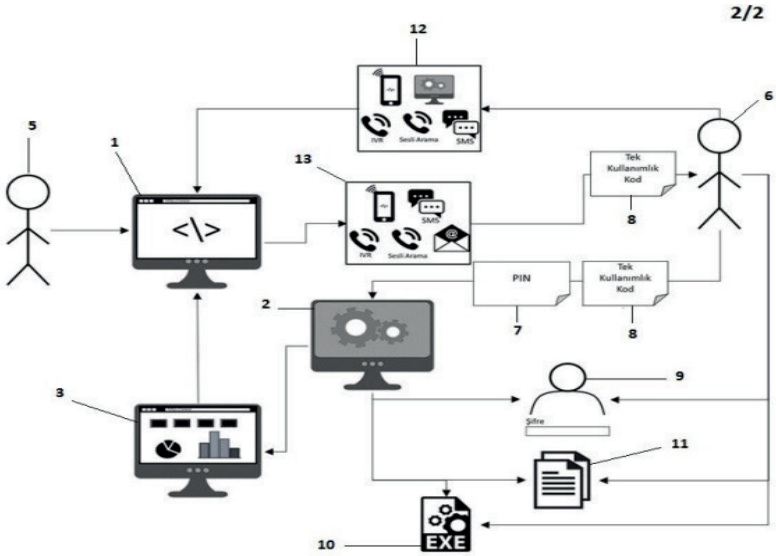
Yukarıda izah olunan patent inceleme metotları ve patent verilebilirlik kriterleri ışığında, ülkemiz uygulamasında patent almış bir bilgisayar programını örnek olarak inceleyelim[81]:

Buluş başlığı: "Windows işletim sistemi ile çalışan bilgisayarlarda kullanıcı oturumu açma (Windows logon), yazılımlara ve dijital dosyalara süreli veya süresiz erişim vb. işlemlerin herhangi bir ek donanım kullanılmadan, uç birimde (ilgili bilgisayarda) hiçbir çevrimiçi (online) bağlantıya gerek olmadan ve tamamen çevrimdışı (offline) olarak tek kullanımlık şifrelerle kontrol edilmesi, erişim noktaları, kullanıcı ve şifrelerin merkezi olarak (sunucu uygulamasında) tek noktadan yönetilmesi sistemi ve yöntemi"

İstem 1: "Buluş, kişisel bilgisayar ve sunuculara oturum açmak (Windows Logon) (9), çalışan her türlü yazılıma (10) ve dijital dosyalara (11) erişim için tek kullanımlık şifrelerin (7) kullanıldığı bir erişim kontrolü sistemi ve yöntemi getirilmesiyle ilgilidir. Buluş, her türlü bireysel ve kurumsal alanda kişisel bilgisayar ve sunuculara oturum açmak (9), yazılımlara (10) ve dijital dosyalara (11) erişimi kişi ve zaman bazında kontrol altına almak amacıyla kullanıma uygundur. Buluş; Windows işletim sistemi ile çalışan bilgisayarlarda kullanıcı oturumu açma (Windows logon), (9) yazılımlara (10) ve dijital dosyalara (11) süreli veya süresiz erişim vb. işlemlerin herhangi bir ek donanım kullanılmadan, uç birimde (ilgili bilgisayarda) hiçbir çevrimiçi (online) bağlantıya gerek olmadan ve tamamen çevrimdışı (offline) olarak tek kullanımlık şifrelerle (7) kontrol edilmesi, erişim noktaları, kullanıcı ve şifrelerin merkezi olarak (sunucu uygulamasında) tek noktadan

[81] Türk Patent ve Marka Kurumu'nun 21.03.2023 tarihli ve E-39616753-110-230195483 sayılı yazısının eki 21.03.2023 tarihli inceleme raporundan alınmıştır, erişim 11 Mart 2025, https://belgedogrulama.turkpatent.gov.tr/bg.aspx?Id=27920E20-96B1-47ED-A2D8-75CBC500EF6C.

yönetilmesi sistemi ve yöntemi olup; merkezi erişim kontrolü yönetim uygulaması (1), masaüstü erişim kontrol uygulaması (2), uzaktan izleme ve yönetim uygulaması (3), mobil uygulama (4) merkezi erişim kontrolü yönetim uygulaması kullanıcısı (5), şifre kullanıcısı (6), tek kullanımlık şifre (7), kişi doğrulama kodu (PIN) (8), Windows oturum açma (9), Windows uygulamaları (10), dijital dosyalar (11), kod istek yöntemleri (12) ve kod alma yöntemleri (13) sisteminden meydana gelmektedir."

ŞEKİL 2

[82]

Başvuru konusu buluş, kişisel bilgisayar ve sunuculara oturum açmak, yüklü olan her türlü yazılıma ve dijital dosyalara erişim için tek kullanımlık şifrelerin kullanıldığı bir erişim kontrolü sistemi ve yöntemi getirilmesiyle ilgilidir.

D1 dokümanı; yetkilendirilmiş kişilerin cep telefonu ya da bilgisayar

[82] Türk Patent ve Marka Kurumu, Erişim Tarihi: 12 Mart 2025, https://www.turkpatent.gov.tr/arastirma-yap?form=patent.

ile şifre üreterek talep edilen yerlere erişimi ile ilgilidir.

D1 dokümanı, İstem 1'de tanımlanan buluş konusunda tekniğin bilinen durumunu gösteren en yakın doküman olarak alınmıştır.

Yenilik incelemesi:

Tekniğin bilinen durumunda, buluşa ait söz konusu özelliklerin tümünün bir arada olduğu bir doküman mevcut değildir. Bu nedenle, D1 dokümanı göz önüne alındığında, buluş konusu istem 1 ve ona bağımlı olan 2-10 numaralı istemler 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanununun 83'üncü maddesinin birinci fıkrasına göre yenidir.

Buluş basamağı incelemesi:

İstem 1'e göre buluş konusu; her türlü bireysel ve kurumsal alanda oturum açılması, yazılımlara ve dijital dosyalara erişimin kişi ve zaman bazında kontrol altına alınması sırasında tek kullanımlık şifrelerin çevrimiçi bağlantı gerektirmeksizin kullanılabilmesi üzerinedir. Buluşun çözümünü amaçladığı *teknik problem*; bireysel ve kurumsal alanda oturum açılması, yazılımlara ve dijital dosyalara erişimin kişi ve zaman bazında kontrol altına alınması sırasında tek kullanımlık şifrelerin çevrimiçi bağlantı gerektirmeksizin kullanılabilmesini sağlayan yöntemin gerçekleştirilmesidir. İstem 1-10 ile *teknik probleme getirilen çözüm*, tekniğin bilinen durumunda bulunmamakta ve tekniğin bilinen durumundaki dokümanlara bakılarak aşikâr bir biçimde çıkarılamamaktadır. Bu nedenle, buluş konusu istem 1 ve ona bağlı olan 2-10 numaralı istemler 6769 sayılı SMK m.83/4'e göre buluş basamağı içermektedir.

Sanayiye uygulanabilirlik incelemesi:

Buluş konusu istem 1 ve ona bağlı olan 2-10 numaralı istemler 6769 sayılı SMK m.83/6'ya göre sanayiye uygulanabilir niteliktedir.

IX.SONUÇ

Modern hayatın her aşamasında insan hayatı üzerinde etkili olan bilgisayarların gelişimi temelde bilgisayar üreticilerinin birbirleriyle rekabet edebilmek uğruna sürekli yeni teknolojiler yaratmasına

dayanmaktadır. Zaman içerisinde, büyük ve yavaş bilgisayarların yerini işlem yapma güç ve teknikleri gelişen küçük bilgisayarlar almıştır. Programlanabilmeleri ve üzerine yüklenen programlar sayesinde üretimleri esnasında öngörülmeyen pek çok fonksiyonu yerine getirebilme özellikleri bilgisayarları vazgeçilmez kılmaktadır.

Bilgisayar sektörünün sürekli gelişim ve değişime açık olmasının yanı sıra konunun teknik yönünün oldukça ağır olması konuyu düzenleyecek bir hukuk oluşturulmasını zorlaştırmaktadır. Oysa, bilgisayar programlarının üretiminin özendirilmesi ve bilgisayarların toplumun ekonomik ve sosyal gelişiminde oynadığı rolün güçlendirilmesi bakımından yazılım sektörünün hukuki güvence altında olması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, yazılım üreticilerinin, kullanıcıların ve bir şekilde pazarda etkili olan tüm aktörlerin yazılım sektörünü düzenleyen açık ve etkili kurallara bağlı hukuki korumanın sağlanmasında ortak menfaatleri söz konusudur.

Programların etkili hukuki koruma altında olması gerekliliği artık tartışılmamaktadır. Tartışma konusu, bilgisayar programlarına sağlanacak, teknik ve sözleşmesel koruma imkanları veya haksız rekabet hükümleri gibi ikincil nitelikli koruma olanaklarından daha özel bir asli korumanın belirlenmesidir. Bir fikri ürün olan bilgisayar programının, fikri haklara ilişkin temel nitelikli uluslararası sözleşmelerde de hüküm altına alındığı gibi ilim ve edebiyat eseri olarak telif hakları çerçevesinde korunması yaygın kabul gören yaklaşımdır.

Türk hukukunda türüne ve meydana getirdiği fonksiyona bakılmaksızın sahibinin hususiyetini taşıması koşuluyla tüm bilgisayar programlarının fikri hukuk korumasından aynı ölçüde yararlanacağı kabul edilmektedir. Ancak bilgisayar programları, diğer ilim ve edebiyat eserlerden farklı olarak, yerine getirdiği fonksiyonlar nedeniyle patent korumasına da konu olmaktadır. Fikri ve fonksiyonel ürün niteliği nedeniyle bilgisayar programları başta ABD olmak üzere pek çok gelişmiş

ülkede patent korumasından yararlanabilmektedir. Hatta klasik telif hakları kurallarının hızla artan teknolojik gelişmelere uyarlanmasında yaşanan güçlükler nedeniyle, bilgisayar programları bakımından patent korumasına giderek artan bir eğilim sergilenmektedir. Bilgisayar programlarını yakın bir tarihe kadar patent korumasının dışında bırakan AB ve Türk hukuku düzenlemeleri bakımından bu yaklaşımın dayanaksız olduğu değerlendirilmektedir. Yani bilgisayar programlarının her halde patent koruması dışında olduğu sonucuna varılmamalıdır. Günümüzde, bir buluş basamağı içeren ve sanayiye uygulanabilir nitelik taşıyan ürünlerin idare edilmesi çoğu zaman bilgisayarlar vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Anılan nitelikteki ürünlerin patentlenmesi halinde, bu ürünlerin işlevlerini yerine getirmesinde rol oynayan bilgisayar programları da dolaylı olarak patent korumasından yararlanmaktadır. İşlevsel niteliğinin yadsınması mümkün olmayan bilgisayar programlarının patent korumasından yararlanabilmesi için, hukukumuzda gerekli düzenlemelerin yapılması ve *sui generis* yapısı itibariyle işlevsel unsurları patent korumasından yararlanabilecek nitelikte olan bilgisayar programlarının hem patent koruması hem de telif hakları çerçevesinde korumaya konu olması uygun bir çözüm olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

Altunkaynak, Aysun. "Bilgisayar Yazılımlarının ve İş Metotlarının Patentlenebilirliği". TPE Uzmanlık Tezi, 2003.

Çalışkan, Mustafa Güney. "Türkiye'de ve Dünyada Patent Süreçleri ve Bu Süreçlerin Patent Sistemine Etkisi". TPE Uzmanlık Tezi, 2011.

Çalışkan, Mustafa Güney. "TürkPatent'te Bilgisayar Tabanlı Buluşların Değerlendirilme Kriterleri." *IPR Gezgini*, 15 Şubat 2021, https://iprgezgini.org/2021/02/08/turkpatentte-bilgisayar-tabanli-buluslarinf-degerlendirilme-kriterleri-bolum-i/#_edn16.

Dalyan, Şener. "Bilgisayar Programlarının Fikri Hukukta Korunması". Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2008.

Daşbaşı, Bayram. "Bilgisayar Tabanlı Buluşların ve İş Metotlarının Patentlenebilirliği: Dünyadaki Uygulamalar ve Ülkemizdeki Durum". TPE Uzmanlık Tezi, 2013.

EPO. T 0208/84 sayılı ve 15.07.1986 tarihli VICOM Computer-related invention kararı. Erişim 4 Mart 2025, https://www.epo.org/en/boards-of-appeal/decisions/t840208ep1.

EPO. T 0154/04 sayılı ve 15.11.2006 tarihli DUNS Licensing Associates estimating sales activity kararı. Erişim 4 Mart 2025. https://www.epo.org/en/boards-of-appeal/decisions/t040154ex1.

EPO. T 0208/84 sayılı ve 15.07.1986 tarihli VICOM Computer-related invention kararı. Erişim 5 Mart 2025. https://www.epo.org/en/boards-of-appeal/decisions/t840208ep1.

EPO. T 0026/86 sayılı ve 21.05.1987 tarihli X-ray apparatus kararı. Erişim 5 Mart 2025. https://www.epo.org/en/boards-of-appeal/decisions/t860026ep1.

EPO'nun T 0038/86 sayılı ve 14.02.1989 tarihli IBM Text Processing kararı. Erişim 5 Mart 2025. www.epo.org/en/boards-of-appeal/decisions/t860038ep1.

EPO Patent Guideline. Erişim 4 Mart 2025. https://www.epo.org/

en/legal/guidelines-epc/2023/f_iv_2_1.html.

Karahan, Sami, Cahit Suluk ve Temel Nal. *Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları*. Seçkin Yayıncılık, 3.Baskı, 2019.

Kaya, Talat. "A Comparative Analysis of the Patentability of Computer Software Under the TRIPS Agreement: The U.S., The E.U., and Turkey", *Ankara Law Review*, S. 1 (2007): 43-81. http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/64/1542/16894.pdf.

Kılıçoğlu, Ahmet M. *Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar*. 6. Bası. Turhan Kitabevi, 2020.

Özden, Selin. "Karşılaştırmalı Hukukta Bilgisayar Programlarının Korunması". Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2007.

Özkaya, Pelin ve Refik Samet. "Yazılım Ürünlerinin Telif Hukuku Kapsamında Korunması", *Uluslararası Bilgi Güvenliği Mühendisliği Dergisi*, C. 6, S. 1, (2020): 17-34. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1194041.

Öztan, Fırat. *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*. Turhan Kitabevi, 2008.

Patent Başvuru Kılavuzu (2024). Erişim 14 Mart 2025. https://www.turkpatent.gov.tr/basvuru-kilavuzlari.

Sevinç, Elif. "Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Bilgisayar Programlarının Korunması". Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2007.

Şehirali Çelik, Feyzan Hayal. "Patent Verilebilirlik Değerlendirmesinde 'Önceki Tarihli Başvurular'". *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi,* c.3, sy. 1 (Eylül 2017): 103-117. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/347219.

Tekinalp, Ünal. *Fikri Mülkiyet Hukuku*. Beta Basım, 1999.

Türk Dil Kurumu. "Türk Dil Kurumu Sözlükleri". Erişim 26 Şubat 2025. https://sozluk.gov.tr/.

Türk Patent ve Marka Kurumu. Erişim 5 Mart 2025. https://webim.turkpatent.gov.tr/file/06dd1c5a-b2f8-49fb-933e-2a8638ec8df7?download.

Türk Patent ve Marka Kurumu. 21.03.2023 tarihli ve E-39616753-110-230195483 sayılı yazısının eki 21.03.2023 tarihli inceleme raporu. Erişim 11 Mart 2025. https://belgedogrulama.turkpatent.gov.tr/bg.aspx?Id=27920E20-96B1-47ED-A2D8-75CBC500EF6C.

Türk Patent ve Marka Kurumu. Erişim 12 Mart 2025. https://www.turkpatent.gov.tr/arastirma-yap?form=patent.

USPTO Statistics. Erişim 5 Mart 2025, https://developer.uspto.gov/visualization/allowance-rate-uspc-class.

Vikipedi. "Bilgisayar Programı", Son Değişiklik Tarihi: 11 Mayıs 2025, https://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgisayar_program%C4%B1.

Wikipedia. "Gottschalk v. Benson", Son Değişiklik Tarihi: 28 Ocak 2025, https://en.wikipedia.org/wiki/Gottschalk_v._Benson..

Wikipedia. Erişim 2 Mart 2025. https://en.wikipedia.org/wiki/State_Street_Bank_%26_Trust_Co._v._Signature_Financial_Group,_Inc.

"Bilgisayar, 1 ve 0'ın Ne Olduğunu Nereden Biliyor?." Evrim Ağacı. 24 Kasım 2022. Video, 31:18. https://www.youtube.com/watch?v=-lnwnFrysCo.

Yapay Zeka Aracılığıyla Geliştirilen İlaçların Patentlenebilirliği

Zülal KARAGÜLMEZ[1]*

ÖZ

Yapay zekâ teknolojilerinin insanlardan daha hızlı ve kapsamlı işlem yapabilme yetisi, bu teknolojinin ilaç geliştirme gibi zorlu ve maliyetli sektörlerde yoğun ilgiyle karşılanmasını sağlamıştır. Ancak ilaç geliştirme sürecine giderek daha fazla entegre edilen yapay zekâ teknolojileri, süreçteki insan katkısını azaltmış ve bu durum, geleneksel olarak gerçek kişilerin buluş çalışmalarına yönelik belirlenmiş esaslar içeren patent hukuku sistemi ile uyum sorunlarını gündeme getirmiştir. Mevcut patent sisteminin değerlendirme ölçütlerinin insan merkezli olması, yapay zekâ destekli ilaç buluşlarında buluş sahipliği ve diğer temel patentlenebilirlik kriterleri konusunda belirsizlikler doğurmaktadır. Bu makale kapsamında, yapay zekâ destekli gerçekleştirilen ilaç buluşlarının söz konusu bu kriterler ile ilgili tartışılan bazı noktaları ele alınarak, meydana getirilen buluşlara hukuki açıdan patent koruması tanınmasında karşılaşılabilecek olası sorunlar ve uyarlanması gerekebilecek hususlara ilişkin birtakım değerlendirmeler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yapay zekâ, ilaç patentleri, patent hukuku, buluş sahipliği, buluş basamağı

[1] * Avukat, Ankara Barosu, (avzulalkar@gmail.com).

Patentability Of AI-Driven Drugs

ABSTRACT

The superior speed and comprehensiveness of artificial intelligence (AI) technologies compared to human capabilities have led to their widespread adoption in challenging and costly sectors such as pharmaceutical development. However, as AI technologies become increasingly integrated into the drug development process, the diminishing role of human contribution raises compatibility issues with the patent law system, which has traditionally been established on principles centered around human inventorship. The human-centric assessment criteria of the current patent system give rise to uncertainties regarding inventorship and other fundamental patentability requirements in AI-assisted pharmaceutical inventions. This article examines key debates surrounding these criteria in the context of AI-generated drug inventions and provides an analysis of the potential legal challenges in granting patent protection to such inventions, as well as considerations regarding the necessary adaptations of the existing patent system.

Keywords: Artificial intelligence, Drug patents, inventorship, inventive step, PHOSITA

I. GİRİŞ

Yapay zekâ[2] genel olarak insanların düşünme özellikleriyle ilişkilendirilen davranışları sergileyebilen makineler olarak nitelendirilmektedir[3]. Günümüzde popülerliği her geçen gün artan bilgisayar bilimi ile güçlü veri setlerinin birleştirilmesiyle oluşturulan yapay zekanın problem çözmedeki yetenekleri, pek çok alanda kullanılmaktadır[4]. İlaç endüstrisi de bu alanlardan bir tanesidir.

Yeni bir ilacın geliştirilmesi uzun, zorlu ve yüksek yatırım gerektiren bir süreçtir[5]. Bu süreçte, sayısız deney, gözlem, vb. verilerini içeren veri yığınları analiz edilmekte, ulaşılan bilgiler üzerinde çeşitli deney-gözlem çalışmaları yapılmakta, nihayetinde geliştirilen bir formülün, belirli bir soruna fayda gösterdiği tespit edilmektedir. Ancak tek başına bu tespit de yeterli değildir. Bu formülün vücutta tedavi edilmek istenen yere beklenen zaman aralığında etki etmesi ve ayrıca insan sağlığında beklenilmeyen yan etkiler göstermemesi de önemlidir[6]. Bu sürece emek veren kişilerin sarf ettikleri bedensel ve zihinsel çaba ile kaybettikleri zaman da madalyonun

---

[2] Bu ifade 1955 yılında, Dartmouth College'da genç bir matematik yardımcı doçenti olan John McCarthy'nin düşünen makinelerle ilgili kavramları açıklamak ve geliştirmek için kurmayı planladığı projenin adı olarak literatüre girmiştir. Bkz. Nivash Jeevanandam, "AI Insights Exploring the Significance of the Dartmouth Workshop," *IndiaAI*, 2022, Erişim Tarihi: 21.01.2025, https://indiaai.gov.in/article/exploring-the-significance-of-the-dartmouth-workshop.

[3] Benjamin Alarie, Anthony Niblett, and Albert H Yoon, "How Artificial Intelligence Will Affect the Practice of Law," *University of Toronto Law Journal* 68, no. 1 (2018): 115.

[4] Nic Fleming, "Computer-Calculated Compounds," *Nature* 557, no. 7707 (2018): 56, https://doi.org/10.1038/d41586-018-05267-x.

[5] Emily Groper, "Artificial Intelligence and Intellectual Property: AI-Driven Drug Discovery and the Challenges It Poses to the Canadian Patent System," *Canadian Law Library Review* 48 (2023): 9.

[6] Yu-Chen Lo et al., "Artificial Intelligence-based Drug Design and Discovery," *IntechOpen* (2019): 1, https://doi.org/10.5772/intechopen.89012.

öteki yüzüdür. Yeni bir ilaç geliştirme maliyetinin ortalama olarak 100 milyon ilâ 2 milyar dolar arasında değiştiği ve bu sürecin 10 ilâ 17 yıl arasında sürebildiği ifade edilmektedir[7]. Öte yandan bu süreç sonunda geliştirilen bir ilaç adayının pazara ulaşma şansının da %5 ilâ %10 aralığında olduğu belirtilmektedir[8]. İşte bu çok yönlü problemlere çözüm bulabilmek ve dolayısıyla ilaç sektöründeki verimliliği arttırabilmek adına yapay zekâ teknolojisi geliştirme sürecine dahil edilmiştir[9].

Bilindiği üzere ilaç sektöründeki ilerlemelerde buluş sahibine tanınan patent hakkının rolü de kritik öneme sahiptir[10]. Öyle ki bu hak yeni ilaçlar geliştirip piyasaya sunma sürecinin uzun, maliyetli ve yüksek riskli yolunda ilerleyenler için önemli bir teşvik oluşturmaktadır[11]. Bir ilaç formülünü geliştirip buluşunu halkla paylaşan buluş sahibi, kendisine belli bir süreliğine tanınan patent hakkı sayesinde ilgili buluşun değerlendirilmesinde tek başına söz sahibi olarak, buluşu için sarf ettiği maddi-manevi emeğin karşılığını almaya çalışmaktadır. Ancak günümüzde ilaç üretiminin araştırma ve geliştirme süreçlerine dahil edilen yapay zekâ faktörü ve bunların dahil olduğu sistemler aracılığıyla üretilen buluşların ortaya çıkarılmasında insan mucitlerin rolü değişmeye başlamıştır. Bu değişim ve dönüşüm, farklı buluş dinamiklerine göre (örneğin gerçek kişi buluş sahip-

[7] Chen Fu and Qiuchen Chen, "The Future of Pharmaceuticals: Artificial Intelligence in Drug Discovery and Development," *Journal of Pharmaceutical Analysis* (2025): 6, https://doi.org/10.1016/j.jpha.2025.101248.

[8] Dolores R Serrano et al., "Artificial Intelligence (AI) Applications in Drug Discovery and Drug Delivery: Revolutionizing Personalized Medicine," *Pharmaceutics* 16, no. 10 (2024): 13, https://doi.org/10.3390/pharmaceutics16101328.

[9] Lo et al., "Artificial Intelligence-based Drug Design and Discovery," 1.

[10] Francesca Mazzi, "Patentability of AI Generated Drugs," *European Pharmaceutical Law Review* 4, no. 1 (2020): 20, https://doi.org/10.21552/eplr/2020/1/5.

[11] Kelley Chandler, "Patents and the Pharmaceutical Industry: Curbing the Abusive Practices Employed by Blockbuster Drug Companies to Prolong Market Exclusivity," *Cornell Journal of Law and Public Policy* 29 (2019): 469.

liği gibi) tasarlanmış olan patent yasalarının bu buluşların patentlenebilirliği ile ilgili sorulara yanıt verip veremeyeceği konusunda bazı tereddütler oluşturmaktadır.

Yaşanan tereddütlerin nedenleri ve bu kapsamdaki mevcut yasal düzenlemelerin karşı karşıya kalabileceği bazı olası teorik ve/veya pratik uyumsuzlukları değerlendirmek ilerleyen süreçte gerekli olabilecek değişikliklere hazırlıklı olmak açısından önem arz etmektedir.

II. İLAÇ GELİŞTİRME SÜREÇLERİNDE YAPAY ZEKÂNIN YERİ

Yapay zekâ teknolojilerinin ilaç endüstrisine dahil edilmesi aslında 30 yıla yaklaşmıştır. Ancak mevcut uygulamadaki gelişimine ulaşılması zaman almıştır.

2001 yılından bu yana yapay zekâ algoritmalarının, bilgi işlem gücünün ve genel olarak veri çeşitliliğinin sinerjik şekilde gelişmiş olması ilaç endüstrisinde yapay zekâ faktörünün güçlenmesinde etkili olmuştur[12]. Ancak yapay zekâ teknolojilerinin ilaç geliştirme sürecindeki uygulama kapsamına dahil edilmesi 2018 sonrasında gerçekleşebilmiştir. Bundan önce yapay zekâ teorik ve araştırma düzeyinde kullanılırken bu yıldan sonra yapay zekâ, ilaç keşfi ve geliştirilmesi süreçlerine aktif olarak dahil edilmiştir[13]. Böylelikle yapay zekâ, ilaç sektöründe gerçekten kullanılıp uygulanabilir bir teknolojiye dönüşmüş ve ilaç geliştirme sektörünün hızla değişim ve dönüşüm geçirmesini sağlamıştır.

Yapay zekânın sürece dahili geleneksel ilaç geliştirme yöntemlerinde ortaya çıkan verimsizlikleri ve belirsizlikleri azaltılarak Ar-Ge süreçlerindeki maddi-manevi kayıpların azaltılmasına katkıda bulunmuştur. Örneğin ilaç geliştirme sürecinin temelini oluşturan ve bu sürecin toplam maliyetinin

---

[12] Fu and Chen, "The Future of Pharmaceuticals: Artificial Intelligence in Drug Discovery and Development," 2.

[13] Fu and Chen, "The Future of Pharmaceuticals: Artificial Intelligence in Drug Discovery and Development," 2-3.

%35'ini kapsayan hedef tedavide kullanılabilecek bileşiklerin belirlenmesi aşamasında yapay zekâdan yararlanılması, geleneksel olarak 3 ilâ 6 yıl aralığında süren bu aşamanın 1-2 yıl kadar kısalmasına ve dolayısıyla da ayrılan maliyetin düşmesine katkı sağladığı ifade edilmektedir[14]. Öte yandan süreçte tedaviye yönelik hasta seçimi, seçilen hastaların gözlemlenmesi, gözlem süresi ve maliyetlerinin belirlenmesi gibi adımları içeren klinik inceleme aşamasına dahil edilen yapay zekâ teknolojileri, bu sürecin de %15 ilâ %30 oranında düşürülmesine katkı sağladığı belirtilmektedir[15]. Ayrıca geliştirilen ilacın olası yan etkilerinin tespit edilmesi ve tedavi için en uygun dozajın belirlenmesinde yapay zekâ teknolojilerinin kullanılmasının, söz konusu ilacın satışa sunulmadan önce geçmesi gereken onay süreçlerinden (Faz 1, Faz 2, Faz 3 gibi) başarıyla ve daha hızla geçmesine katkı sağladığı da ifade edilmektedir[16].

Yapay zekâ teknolojileri tarafından sunulan bu gibi avantajları değerlendirmek isteyen birçok ilaç şirketi çeşitli teknoloji odaklı kuruluşlarla iş birliği yapmaya başlamıştır. Örneğin Pfizer, IBM ile yaptığı ortaklık kapsamında şirketin insan beyninden ilham alarak yapay sinir ağlarıyla tasarladığı bir algoritmayı geliştirme süreçlerine dahil etmiştir. Bu algoritma sayesinde verilen bir görev tekrar tekrar gerçekleştirilerek sonuçların doğruluğu kademeli şekilde artarak elde edilmektedir[17]. Roche'un bir yan kuruluşu olan Genentech, kanser tedavileri arayışını desteklemek amacıyla

---

[14] Serrano et al., "Artificial Intelligence (AI) Applications in Drug Discovery and Drug Delivery: Revolutionizing Personalized Medicine," 13.

[15] "How Artificial Intelligence Can Power Clinical Development," *McKinsey&Company*, erişim tarihi: 20.01.2025, https://www.mckinsey.com/industries/life-sciences/our-insights/how-artificial-intelligence-can-power-clinical-development#/

[16] Serrano et al., "Artificial Intelligence (AI) Applications in Drug Discovery and Drug Delivery: Revolutionizing Personalized Medicine," 13.

[17] James Wang, "How Much Artificial Intelligence Does IBM Watson Have," *ArkInvest,* 12 Temmuz 2017, erişim Tarihi: 06.01.2025, https://www.ark-invest.com/articles/analyst-research/ibm-watson.

Amerikan GNS Healthcare tarafından geliştirilen bir yapay zekâ sistemini kullanmaktadır[18]. Yine Sanofi, Exscientia'ya ait yapay zekâ teknolojisini kullanıp çeşitli hastalıklara yönelik başarıya ulaşma olasılığı daha yüksek olan bileşikleri kısa sürede tespit ederek, laboratuvarda veya bir canlı üzerinde kimyasal testlerden geçirilmesi gereken sentezlenmiş bileşiklerin sayısını büyük ölçüde azaltabilmektedir[19].

Yapay zekâ ile entegre olmuş bu gibi sistemler çerçevesinde gerçekleştirilen ilaç geliştirme süreçlerinde potansiyel bir ürünün veya yöntemin keşfedilmesindeki insan katkısı, sistemin gelişmişlik seviyesine de bağlı olarak, ilaç şirketinin tedavi perspektifine uygun parametrelerin belirlenmesi ve elde edilen sonuçların bir aşamadan diğerine aktarılması ile sınırlı kalabilmektedir[20]. Ayrıca henüz mevcut yapay zekâ teknolojileri çerçevesinde elde edilen sonuçların doğruluğundan %100 emin olunamaması sebebiyle sonuçların doğrulanması aşamasının da yine bir gerçek kişi tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir[21].

Görüldüğü üzere süreçteki gerçek kişi katkısı yalnızca belli bir noktaya kadar gerekli olan analitik ve işlem yapma yeteneğiyle sınırlı kalmıştır. Diğer bir ifadeyle bu teknolojiler ilaç buluşlarındaki insan mucitlerin fikrî katkılarının nicelik ve niteliğini değiştirerek buluş sürecindeki insan rolünü azaltırken yapay zekanın rolünü giderek arttırmıştır[22].

Bu bağlamda, yapay zekâ tarafından geliştirilen ilaçlarda insan katkısı-

[18] "Harnessing the Power of AI," Genentech, 7 Ocak 2022, erişim tarihi: 25.01.2025, https://www.gene.com/stories/harnessing-the-power-of-ai.

[19] Groper, "Artificial Intelligence and Intellectual Property: AI-Driven Drug Discovery and the Challenges It Poses to the Canadian Patent System," 12.

[20] Mazzi, "Patentability of AI Generated Drugs," 19.

[21] Ashfaq Ur Rehman et al., "Role of Artificial Intelligence in Revolutionizing Drug Discovery," *Fundamental Research* (2024): 10, https://doi.org/10.1016/j.fmre.2024.04.021.

[22] Mazzi, "Patentability of AI Generated Drugs," 18.

nın sınırlı olması nedeniyle, bunların "gerçek kişi" esasına dayanan patentlenebilirlik kriterleriyle ne ölçüde örtüştüğü ve bu buluşlara patent hakkı tanınıp tanınamayacağı hususunda birtakım soru işaretleri oluşmuştur.

III. YAPAY ZEKÂ DAHİLİYLE GELİŞTİRİLEN İLAÇLARIN MEVCUT PATENTLENEBİLİRLİK KRİTERLERİYLE UYUMU

Patent hakkı, uluslararası bağlamda Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşmasına (TRIPS) 27.madde ve Avrupa Patent Sözleşmesi (EPC) 52. maddesine göre yeni olan, buluş basamağı içeren ve endüstriyel olarak uygulanabilen icatları korumayı amaçlayan bir fikri mülkiyet hakkıdır. Bu hak kapsamında, icadını kamuyla paylaşan patent sahibine, yirmi yıl boyunca icadının başkaları tarafından üretilmesini, kullanılmasını, satılmasını ve ithal edilmesini engelleme yetkisi tanınmaktadır.

Şirketlerin ilaç geliştirme sürecinde yaptıkları ar-ge yatırımlarını geri kazanabilmelerinde kritik öneme sahip olan patent hakkının, yapay zekâ katkılı geliştirme süreçlerinden etkilenme olasılıkları yüksek görünmektedir. Çünkü mevcut sistemde buluşlar için tanınan patent hakkı, buluş sahibi tarafından sarf edilen fikri çabanın ödülü ve dolayısıyla teşviki olarak sunulmaktadır. Ancak yapay zekâ katkılı ilaç geliştirme sürecinde insanın fikri çabası olarak görülen bazı işlerin yapay zekâ teknolojileriyle gerçekleştiriliyor oluşu uygulamada bazı tereddütlere yol açabilmektedir.

A) BULUŞ SAHİPLİĞİ

Uluslararası anlaşmalar kapsamında buluş sahipliğinin terim anlamı ile ilgili olarak net bir tanımlama yapılmadığı görülmektedir. Daha ziyade buluş sahibi olarak tanınma ve anılma hakkı şeklinde düzenlemelere yer verilmiştir[23]. Dolayısıyla bu terimin anlamsal olarak karşılığını belirleyip belirlememe inisiyatifi ulusal yasa koyuculara bırakılmıştır.

Ülkelerin ulusal düzeydeki mevcut yasal düzenlemeleri incelendiğinde

[23] Bkz. Paris Sözleşmesi Madde 4ter, TRIPS Madde 2.1 ve EPC 60(1) ve 62. maddeler.

genel olarak açık ya da örtülü bir şekilde buluş sahipliğinin yalnızca gerçek kişilerle sınırlandırılmış olduğu görülmektedir[24]. Nitekim ülkemizde de Sınai Mülkiyet Kanunu kapsamında buluş sahipliğinin açık bir tanım yapılmamışsa da patent isteme hakkının buluşu yapana ait olduğu ifadesine yer verilen 109. maddenin lafzî yorumundan buluşçunun daima gerçek kişi olması gerektiği sonucuna varılmıştır[25].

Buluş sahipliğine yönelik bahsi geçen bu "gerçek kişi" ön kabulü ile yapay zekâ teknolojileriyle gerçekleştirilen ilaç buluşları birlikte değerlendirildiğinde, icat sürecindeki hangi insanın rolünün "buluş sahibi" olmak için yeterli olacağının irdelenmesi gerekmektedir. Dünya genelinde zaman zaman gerçekleştirilen buluşların bir kısmında yapay zekadan yararlanılmış olsa da bu buluşların patent başvuruları kapsamında, ilgili yapay zekanın rolü açıklanmamış hatta bir kısım uygulayıcılar tarafından açıklanmaması tavsiye edilmiş ve başvuru yapılan patent ofisleri de bu şekilde beyan edilen mucitlik iddialarına itiraz etmemiştir[26].

Yukarıda da bahsi geçtiği üzere yapay zekâ teknolojileriyle gerçekleştirilen ilaç geliştirme süreçlerinde gerçek kişilerin rolleri geçmiş yıllara nazaran bir hayli değişmiş olup ilerleyen süreçte de değişmeye devam edeceği muhtemel gözükmektedir. Mevcut süreçte buluş sahipliğinin kime ait olacağı değerlendirilirken öncelikle gerçek kişilerin süreçteki rollerinin netleştirilmesi önem arz etmektedir.

Bir fikri mülkiyet hakkı olarak anılan patent hakkına yönelik yapılan değerlendirme ve farklı hukuk düzenlerine ait uygulamalar incelendiğinde, buluş sahibi nitelendirmelerinin genel olarak buluş üzerindeki "fik-

---

[24] Noam Shemtov, "A Study on Inventorship in Inventions Involving AI Activity," *Commissioned by the European Patent Office* (2019): 10.

[25] Cahit Suluk, Rauf Karasu and Temel Nal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, 3rd ed. (Seçkin Yayıncılık, 2019), 250.

[26] Ryan Abbott, "The Artificial Inventor Project", *WIPO Magazine,* 11 Aralık 2019, Erişim Tarihi: 12.01.2025, https://www.wipo.int/web/wipo-magazine/articles/the-artificial-inventor-project-41111.

ri hakimiyet", "fikri katkı" veya "fikri çaba" unsurlarıyla örtüştürüldüğü görülmektedir[27]. Bu çerçevede ilaç geliştirme sürecini başlatan ve bu sürecin ilerlemesini kontrol edip en son da çıkan sonuçların doğruluğunu değerlendiren gerçek kişilerin eylemlerinin patent hakkı için aranan bu niteliklere karşılık gelip gelmediği belirgin değildir. Çünkü patent yasaları bu konuda bazı rehber ilkeler sunmuş olsa da ortaya çıkarılan bir buluş kapsamında patent hakkı elde etmek için bir mucidin nasıl bir buluş süreci yürütmesi gerektiği ve bu buluş sürecindeki asgari fikri katkısının ne olması gerektiği hususunda net bir belirleme yapılmamıştır[28].

Yapay zekâ teknolojilerinin her geçen gün daha da gelişiyor oluşu ve buluş sürecindeki insan katkısının giderek azalması, buluş sahipliği konusunda derinlemesine bir inceleme yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Aksi takdirde, buluş sahipliği kavramının, bu tür buluşlar söz konusu olduğunda gerçeklikten saparak yalnızca bir 'hukuki kurgudan' ibaret kalabileceği ve gerçek kişi buluş sahipliği gerekliliğinde herhangi bir esneklik sağlanmaması durumunda, patent sisteminin mevcut yapısının ilerleyen senaryolarda işlevsiz hale gelebileceği ifade edilmektedir[29]. Çünkü mevcut sistemde, yapay zekâ tarafından gerçekleştirilen buluşlarda, teknolojilerin iç işleyişi ve bu süreçte ulaşılan sonuçların açıklanabilirliği konusunda ciddi bir şeffaflık eksikliği olduğu zikredilmektedir[30]. Bu bağlamda, buluş sürecindeki insan katkısının git gide daha çok azaldığı durumlarda dahi yapay zekâ teknolojilerine ait katkıların gizlenmesi ve bunların patent başvurularında 'ticari sır' olarak saklanması ihtimali doğmaktadır. Böyle bir durumda, bir gerçek kişi formalite gereği buluş sahibi olarak gösterilerek, buluş süreci

[27] Shemtov, "A Study on Inventorship in Inventions Involving AI Activity," 12-17.

[28] Mazzi, "Patentability of AI Generated Drugs," 22.

[29] Mazzi, "Patentability of AI Generated Drugs," 23.

[30] Abhijit Poddar and SR Rao, "Evolving Intellectual Property Landscape for AI-Driven Innovations in the Biomedical Sector: Opportunities in Stable IP Regime for Shared Success," *Frontiers in Artificial Intelligence* 7 (2024): 2, https://doi.org/10.3389/frai.2024.1372161.

sanki o kişinin katkılarıyla gerçekleşmiş gibi sunulabilir. Bu senaryodaki bir durumun ise, patent sistemine dair beklenen yenilikçi ilerlemelerin ve gelişmelerin önüne geçerek sistemi işlevsiz hale getirebileceği düşünülmektedir[31].

Bu konuda ilaç buluşlarıyla ilgili olmasa da AI temelli buluşlar kapsamında dünya genelinde takip edilen bir dava silsilesine de değinmek yerinde olacaktır. Dr. Stephen Thaler, DABUS adını verdiği yapay zekâ teknolojisi tarafından insan katkısı olmadan geliştirilen iki buluş için uluslararası alanda çeşitli patent ofislerine patent başvuruları yapmıştır. Bu başvurular kapsamında da buluş sahibi olarak "DABUS"u göstermiştir[32]. ABD, Avrupa Birliği, Birleşik Krallık, Avustralya, Güney Afrika ve diğer bazı patent ofislerine yapılan başvurular buluş sahibinin gerçek kişi olmaması gerekçesiyle reddedilmiştir. (Yalnızca Güney Afrika başvuruyu kabul etmiştir; ancak bu durumun da buradaki patent başvurusu inceleme aşamasının detaylı gerçekleştirilmemesinden kaynaklandığı ifade edilmektedir[33].) Dr. Thaler bu başvurularını ofislerden ret aldıktan sonra mahkeme aşamasına da taşımıştır. Ancak şu ana kadar elde edilen sonuçlar bu konuya çok da sıcak bakılmadığını göstermektedir[34]. Yukarıda da belirtildiği üzere ilerleyen süreçte buluş sahipliğine yönelik bir esneklik getirilmesinin mi yahut da bu şekilde geliştirilen buluşlara yepyeni bir koruma tanınmasının mı daha uygun olacağı değerlendirilmelidir. Ancak bu teknolojinin buluş sü-

[31] Mazzi, "Patentability of AI Generated Drugs," 22-23.

[32] Sevda Bora Çınar, "Fikri Mülkiyet Hukukunun DABUS'la İmtihanı: Yapay Zekâ Sistemleri Buluş Sahibi Olarak Kabul Edilebilir mi?," İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 14, no. 2 (2023): 391, https://doi.org/10.21492/inuhfd.1281092.

[33] Yeukai Mupangavanhu, "Generative AI and South Africa's Intellectual Property Law: Exploring A Balance Between Protectionism and Innovation," *Law, Democracy and Development* 29 (2025): 43, https://doi.org/10.17159/2077-4907/2025/ldd.v29.2.

[34] İlgili ülkelere yapılan başvuruların ülkesel olarak hangi aşamada olduklarına dair güncel liste için bkz. "Patent", Erişim Tarihi: 09.04.2025, https://artificialinventor.com/patent/.

recine katkısının katı bir bakış açısıyla görmezden gelinerek bu kapsamda elde edilen buluşların koruma dışı bırakılmasının en başta patent sürecinin işleyişine zarar verebileceği unutulmamalıdır.

B) BULUŞ BASAMAĞINA SAHİP OLMA (AŞİKÂR OLMAMA)

Buluş basamağı kriteri, farklı şekillerde ifade edilse de dünya genelinde kabul görmüş bir patent hakkı tanıma gerekliliğidir[35]. Bu kriter kapsamında buluşun mevcut teknik bilginin yeterli bir mesafe ötesinde veya üstünde olup olmadığını sorgulanmaktadır[36]. Yapay zekâ ile geliştirilen ilaç buluşlarında bu kriterin tereddüt oluşturmasının sebebi, burada yapılan değerlendirmede baz alınacak ölçünün genellikle teknikte uzman olan bir "gerçek kişi" olarak değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır[37]. Bir buluşun buluş basamağına sahip olup olmadığı değerlendirmesi ilgili teknik alandaki tüm bilgi ve birikime hâkim olan ancak buluş yapma yeteneği olmayan bu gerçek kişinin fikri değerlendirme süreçleri baz alınarak gerçekleştirilmektedir[38]. Bu test, belirli çözümleri takip etme motivasyonu, sınırlı bilgi analiz etme yeteneği ve başarı öngörüsü ile tahmin edilebilirliği göz önüne almaktadır[39]. Özetle buluş basamağı değerlendirmesinde, önceki teknik alan ve ilgili teknik alandaki uzman kişinin değerlendirmesi olmak üzere iki önemli ölçüt bulunmaktadır.

---

[35] ABD kapsamında non-obviousness-aşikâr olmama olarak adlandırılırken, Avrupa'da ve ülkemizde inventive step-buluş basamağı olarak geçmektedir.

[36] John H Barton, "Non-obviousness," *IDEA: The Journal of Law and Technology* 43, no. 3 (2003): 476.

[37] Peter Blok, "The Inventor's New Tool: Artificial Intelligence: How Does It Fit in the European Patent System?," *European Intellectual Property Review* 39, no. 2 (2017): 71.

[38] Mazzi, "Patentability of AI Generated Drugs," 24.

[39] Hayleigh Bosher et al., "WIPO Impact of Artificial Intelligence on IP Policy Response from Brunel Law School & Centre for Artificial Intelligence," (2020): 8.

Yapay zekâ teknolojileriyle gerçekleştirilen ilaç buluşlarının buluş basamağı değerlendirmesinde, söz konusu uzman kişinin ilgili ilacın geliştirilmesinde kullanılan yapay zekâ teknolojilerine hakimiyetinin önem arz ettiği ifade edilmektedir[40]. Şu an için yapay zekâ teknolojilerinden faydalanılarak ortaya çıkan ilaç buluşlarına yönelik yapılan patent başvurularının çoğunda, kullanılan yapay zekâ süreçlerinin dahi açıklanmadığı ifade edilmektedir[41]. Hâl böyleyken ilgili teknolojinin sonuca insan yönlendirmesiyle mi yoksa böyle bir yönlendirme olmadan otomatik şekilde mi ulaştığı bilgisinin sorgulanması da çok mümkün gözükmemektedir. Öte yandan böyle bir açıklama talep edilse dahi, buluş sahibi olarak belirtilen kişiye/kişilere gerekli bilgi ve eğitim verilerek söz konusu buluş adımlarının sanki onun/onların sezgisiyle gerçekleşmiş gibi gösterilmesinin önünde de mevcut sistemde bariz bir engel görülmediği belirtilmektedir[42]. Dolayısıyla güncel sistemde teknik alanda uzman kişinin buluş kapsamında kullanılan yapay zekâ teknolojileri bilgisinin buluş basamağı değerlendirmesinde bir etkisi bulunmamaktadır. Ancak uzun vadede yapay zekanın süreçteki etkisi arttıkça teknik alanda uzman kişi ölçütünün "yapay zekâ teknolojileriyle ile donatılmış teknik alanda uzman bir kişi" şeklinde değiştirilmesinin gündeme getirilebileceği ifade edilmektedir[43].

Bu değerlendirme kapsamında göz önünde bulundurulması gereken diğer bir durum da önceki teknik alan kapsamının belirlenmesidir. Mevcut değerlendirme kapsamında önceki teknik alan ilgili teknik alandaki uzman gerçek kişinin hakimiyeti ile sınırlıdır. Yapay zekâ teknolojileriyle

---

[40] Gaétan De Rassenfosse, Adam B Jaffe, and Melissa Wasserman, "Ai-Generated Inventions: Implications for the Patent System," *Southern California Law Review* 96 (2022): 1465.

[41] Mazzi, "Patentability of AI Generated Drugs," 25.

[42] Mazzi, "Patentability of AI Generated Drugs," 25-26.

[43] Susan Y Tull and Paula E Miller, "Patenting Artificial Intelligence: Issues of Obviousness, Inventorship, and Patent Eligibility," *RAIL: The Journal of Robotics, Artificial Intelligence & Law* 1 (2018): 320.

gerçekleştirilen buluşlar çerçevesinde teknik alanda uzman kişinin şayet ilgili teknolojilere hâkim olduğu kabul edilirse, bu kişinin hâkim olduğu önceki teknik alanın da son derece kapsamlı hale geleceği ve dolayısıyla patent elde etme eşiğinin yükselebileceği ifade edilmektedir[44].

Buluş basamağına ilişkin zikredilen bu durumların göz ardı edilmesinin "mevcut durumun cehaletini ödüllendireceği" ve değerli yenilikleri engelleyen daha fazla haksız patent tekeline sebebiyet vereceği ifade edilmektedir[45]. Çünkü buluş sürecine dahil edilen bazı yapay zekâ katkılarının teknik alanda uzman gerçek kişinin kapasitesinin çok ötesinde olduğu belirtilmektedir[46]. Bu kapsamda yapay zekâ teknolojileriyle gerçekleştirilen ilaç buluşlarının buluş basamağı değerlendirmesinde yenilikçi teknolojiyi yansıtacak şekilde revizyon gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır[47].

C) YENİLİK

Bir buluşun yeni olarak nitelendirilmesi, rüçhan tarihi veya başvuru tarihinden önce dünyanın herhangi bir yerinde toplumun erişebileceği yazılı veya sözlü herhangi bir kaynak yolu ile kamuya açıklanmamış olmasına bağlanmıştır[48]. Ancak buradaki önemli olan husus söz konusu buluştaki unsurların önceki teknikte yer alan parça parça kaynaklarda değil tek bir

[44] De Rassenfosse, Jaffe, and Wasserman, "Ai-Generated Inventions: Implications for the Patent System," 1465.

[45] Erica Fraser, "Computers As Inventors-Legal and Policy Implications of Artificial Intelligence on Patent Law," *SCRIPTed* 13 (2016): 321, https://doi.org/10.2966/scrip.130316.305.

[46] Groper, "Artificial Intelligence and Intellectual Property: AI-Driven Drug Discovery and the Challenges It Poses to the Canadian Patent System," 15.

[47] Fraser, "Computers As Inventors-Legal and Policy Implications of Artificial Intelligence on Patent Law," 320.

[48] Armağan Ebru Bozkurt Yüksel, "Yapay Zekânın Buluşlarının Patentlenmesi," *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, no. 11 (2018): 596, https://doi.org/10.18771/mdergi.437298.

kaynakta yeknesak olarak bulunması gerekliliğidir[49]. Yani eğer ilgili buluş bir bütün halinde kamuya zaten açıklanan bir kaynakta yer alıyorsa patent başvurusu yenilikten yoksun kabul edilerek reddedilecektir[50].

Yüksek hacimli verileri analiz edip işleme kapasitesine sahip yapay zekâ teknolojileri, bir insanın kendi emeğiyle ulaşabileceğinden çok daha kapsamlı teknik bilgiyi analiz edip işleyebildiğinden bu teknolojiler aracılığıyla geliştirilen ilaç buluşlarının yenilik kriterini zorlanmadan karşılayabileceği söylenebilir[51].

Öte yandan dünya genelindeki bilgi miktarı, değişen ve gelişen teknolojinin de yardımıyla hızla artarken patent verilme oranının bu artışı aynı hızla takip edememesi patentlenebilir teknoloji alanının bu çerçevede hızla daralmasına neden olabileceği ifade edilmiştir[52]. Ayrıca buluş sürecinde yararlanılan yapay zekâ teknolojilerinin ilerleyen zamanda patent uzmanlarının kullanımına sunulması senaryosunda da önceki tekniğin gerçek kişi uzmanın erişebileceğinden çok daha kapsamlı bir veri taşıması söz konusu olacağından böyle bir değerlendirmenin patent almayı ve/veya bir patenti uygulamayı zorlaştırabileceği de tahmin edilmektedir[53]. Dolayısıyla teknoloji şu an için patent elde etme sürecini kolaylaştırıyor gibi gözükse de ilerleyen zamanda bu süreci daha da zorlaştırabileceği öngörülmektedir.

---

[49] Bozkurt Yüksel, "Yapay Zekânın Buluşlarının Patentlenmesi," 597-98.

[50] Bkz. Gene Quinn, "Patentability:The Novelty Requirement of 35 U.S.C. 102", *IPWatchDog,* 10 Haziran 2017, Erişim Tarihi: 02.02.2025, https://ipwatchdog.com/2017/06/10/patentability-novelty-requirement-102/id=84321/.

[51] Bozkurt Yüksel, "Yapay Zekânın Buluşlarının Patentlenmesi," 600.

[52] "Big Data and IP Business Strategy", *Seyfarth*, 19 Mart 2014, Erişim Tarihi: 05.02.2025, https://www.tradesecretslaw.com/2014/03/articles/data-theft-2/big-data-and-ip-business-strategy/.

[53] Groper, "Artificial Intelligence and Intellectual Property: AI-Driven Drug Discovery and the Challenges It Poses to the Canadian Patent System," 15.

D) SANAYİYE UYGULANABİLİRLİK

Sanayiye uygulanabilirlik kriteri, patent başvurusu yapılan buluşun teorik veya kuramsal nitelikten sıyrılarak uygulamada pratiğe dökülebilmesi olarak açıklanmıştır[54]. Diğer bir ifadeyle bu kriter kapsamında teknik bir problemi çözen bir buluştan her defasında aynı sonucu ortaya koyabilmesi yani tekrarlanabilir olması beklenilmektedir[55].

Yapay zekâ aracılığıyla gerçekleştirilen bir buluşun patentlenebilirlik kriterleri arasında aşabileceği en kolay kriterin sanayiye uygulanabilirlik olduğu ifade edilmektedir[56]. Bu sebeple bu şekilde geliştirilen buluşların patentlenmesi için daha yüksek bir sanayiye uygulanabilirlik standardı getirilerek patent korumasının gerçekten topluma fayda sağlayan buluşlarla sınırlanabileceği önerilmiştir[57].

Ancak yukarıda da bahsi geçtiği üzere yapay zekâ aracılığıyla gerçekleştirilen buluşlar kapsamında bazı açıklanmayan özellikler söz konusu olduğunda veya yapay zekanın varlığı ticari sır olarak gizlendiğinde söz konusu buluşa hangi unsurlarla ulaşıldığı açık olmayacağından ilgili buluşun tekrarlanabilirliği de zorlaşacaktır[58]. Dolayısıyla yapay zekâ teknolojileri ile geliştirilen buluşların patent başvuruları kapsamında şayet bu teknolojilerin varlığının detaylı olarak açıklanması teşvik edilmezse ya da bu nokta belirsiz bırakılırsa, bu kriterin karşılandığı kabulünün de kâğıt üstünde kalacağı söylenebilir.

---

[54] Suluk, Karasu, and Nal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, 247.

[55] Ünal Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, 5th ed. (Arıkan Yayınları, 2012), 533.

[56] Tim W Dornis, "Artificial Intelligence and Innovation: The End of Patent Law As We Know It," *Yale JL & Tech.* 23 (2020): 125, https://doi.org/10.2139/ssrn.3668137.

[57] Fraser, "Computers As Inventors-Legal and Policy Implications of Artificial Intelligence on Patent Law," 332.

[58] Groper, "Artificial Intelligence and Intellectual Property: AI-Driven Drug Discovery and the Challenges It Poses to the Canadian Patent System," 15.

IV. SONUÇ

Yapay zekânın ilaç sektöründe kullanımı, yeni ilaçların geliştirilmesinde sarf edilen zaman ve maliyeti büyük ölçüde azalttığı gibi aynı zamanda ilaçların satışa sunulmadan önce geçmesi gereken onay süreçlerinden de daha rahat ve hızlı geçmesine katkı sağlamıştır. Ancak dünya genelinde kabul edilmiş mevcut patent sisteminin geleneksel düzende gerçek kişi temelli oluşturulmuş yapısı, bu yapay zekâ kullanımı karşısından bazı uyum sorunları yaşatmaktadır. Günümüz teknolojisinin ilerleme hızı göz önüne alındığında, patent sistemlerindeki bu geleneksel ilkelerin yeniden gözden geçirilmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu çerçevede yapay zekânın ortaya çıkardığı sorunlarla başa çıkabilmek için küresel düzeyde eşgüdümlü bir çabaya ihtiyaç vardır. Ancak burada gerçekleştirilecek düzenlemeler kapsamında yapay zekâ teknolojilerinin ne olduğu, ilaç geliştirme sürecine katkısı, ilerleyen süreçteki gelişiminin nerelere ulaşabileceğinin doğru okunması ve analiz edilmesi önemlidir. Nitekim Reed'in de belirttiği gibi, "Düzenlemedeki ustaca hareketsizlik, bilgisizlikle acele ederek düzenleme yapmaktan daha iyi bir uzun vadeli çözüm sağlayacaktır[59]." Bu noktada günü kurtarmak için sonuçları yeterli irdelenmeyen birtakım geçici çözümlerden ziyade, hem günümüzdeki kullanılan teknolojinin patentlenebilirliği açısından uygulamadaki soru işaretlerini giderecek kadar açık hem de ilerleyen sürece uyum sağlayabilecek kadar esnek adımların atılması gerek kamu yararı gerekse de patent hukukunun doğası açısından daha yararlı olacaktır.

[59] Chris Reed, "How Should We Regulate Artificial Intelligence?," *Philosophical Transactions of the Royal Society A: Mathematical, Physical and Engineering Sciences* 376, no. 2128 (2018): 1, https://doi.org/10.1098/rsta.2017.0360.

KAYNAKÇA

Alarie, Benjamin, Anthony Niblett, and Albert H Yoon. "How Artificial Intelligence Will Affect the Practice of Law." *University of Toronto Law Journal* 68, no. 1 (2018): 106-24.

Barton, John H. "Non-Obviousness." *IDEA: The Journal of Law and Technology* 43, no. 3 (2003): 475-508.

Blok, Peter. "The Inventor's New Tool: Artificial Intelligence: How Does It Fit in the European Patent System?". *European Intellectual Property Review* 39, no. 2 (2017): 69-73.

Bosher, Hayleigh, P Westenberger, O Gurgula, and F Wang. "Wipo Impact of Artificial Intelligence on Ip Policy Response from Brunel Law School & Centre for Artificial Intelligence." (2020).

Bozkurt Yüksel, Dr. Armağan Ebru. "Yapay Zekânın Buluşlarının Patentlenmesi." *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, no. 11 (2018): 585-622. https://doi.org/10.18771/mdergi.437298.

Chandler, Kelley. "Patents and the Pharmaceutical Industry: Curbing the Abusive Practices Employed by Blockbuster Drug Companies to Prolong Market Exclusivity." *Cornell Journal of Law and Public Policy* 29 (2019): 467.

De Rassenfosse, Gaétan, Adam B Jaffe, and Melissa Wasserman. "Ai-Generated Inventions: Implications for the Patent System." *Southern California Law Review* 96 (2022): 1453-78.

Dornis, Tim W. "Artificial Intelligence and Innovation: The End of Patent Law as We Know It." *Yale JL & Tech.* 23 (2020): 97-159. https://doi.org/10.2139/ssrn.3668137.

Fleming, Nic. "Computer-Calculated Compounds." *Nature* 557, no. 7707 (2018): 55-57. https://doi.org/10.1038/d41586-018-05267-x.

Fraser, Erica. "Computers as Inventors-Legal and Policy Implications of Artificial Intelligence on Patent Law." *SCRIPTed* 13 (2016): 305-33. https://doi.org/10.2966/scrip.130316.305.

Fu, Chen, and Qiuchen Chen. "The Future of Pharmaceuticals: Artificial Intelligence in Drug Discovery and Development." *Journal of Pharmaceutical Analysis* (2025). https://doi.org/10.1016/j.jpha.2025.101248.

Groper, Emily. "Artificial Intelligence and Intellectual Property: Ai-Driven Drug Discovery and the Challenges It Poses to the Canadian Patent System." *Canadian Law Library Review* 48 (2023): 9-28.

Lo, Yu-Chen, Gui Ren, Hiroshi Honda, and Kara L Davis. "Artificial Intelligence-Based Drug Design and Discovery." *IntechOpen* (2019): 1-17. https://doi.org/10.5772/intechopen.89012.

Mazzi, Francesca. "Patentability of Ai Generated Drugs." *European Pharmaceutical Law Review* 4, no. 1 (2020): 17. https://doi.org/10.21552/eplr/2020/1/5.

Mupangavanhu, Yeukai. "Generative Ai and South Africa's Intellectual Property Law: Exploring a Balance between Protectionism and Innovation." *Law, Democracy and Development* 29 (2025): 30-57. https://doi.org/10.17159/2077-4907/2025/ldd.v29.2.

Poddar, Abhijit, and SR Rao. "Evolving Intellectual Property Landscape for Ai-Driven Innovations in the Biomedical Sector: Opportunities in Stable Ip Regime for Shared Success." *Frontiers in Artificial Intelligence* 7 (2024): 1372161. https://doi.org/10.3389/frai.2024.1372161.

Reed, Chris. "How Should We Regulate Artificial Intelligence?". *Philosophical Transactions of the Royal Society A: Mathematical, Physical and Engineering Sciences* 376, no. 2128 (2018): 20170360.

https://doi.org/10.1098/rsta.2017.0360.

Rehman, Ashfaq Ur, Mingyu Li, Binjian Wu, Yasir Ali, Salman Rasheed, Sana Shaheen, Xinyi Liu, Ray Luo, and Jian Zhang. "Role of Artificial Intelligence in Revolutionizing Drug Discovery." *Fundamental Research* (2024). https://doi.org/10.1016/j.fmre.2024.04.021.

Serrano, Dolores R, Francis C Luciano, Brayan J Anaya, Baris Ongoren, Aytug Kara, Gracia Molina, Bianca I Ramirez, *et al.* "Artificial Intelligence (Ai) Applications in Drug Discovery and Drug Delivery: Revolutionizing Personalized Medicine." *Pharmaceutics* 16, no. 10 (2024). https://doi.org/10.3390/pharmaceutics16101328.

Shemtov, Noam. "A Study on Inventorship in Inventions Involving Ai Activity." *Commissioned by the European Patent Office* (2019): 1-36.

Suluk, Cahit, Rauf Karasu, and Temel Nal. *Fikri Mülkiyet Hukuku.* 3rd ed.: Seçkin Yayıncılık, 2019.

Tekinalp, Ünal. *Fikri Mülkiyet Hukuku.* 5th ed.: Arıkan Yayınları, 2012.

Tull, Susan Y, and Paula E Miller. "Patenting Artificial Intelligence: Issues of Obviousness, Inventorship, and Patent Eligibility." *RAIL: The Journal of Robotics, Artificial Intelligence & Law* 1 (2018): 313-26.

Çınar, Sevda Bora. «Fikri Mülkiyet Hukukunun Dabus'la Imtihanı: Yapay Zekâ Sistemleri Buluş Sahibi Olarak Kabul Edilebilir Mi?». İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 14, no. 2 (2023): 387-400. https://doi.org/10.21492/inuhfd.1281092.

Ticari Faaliyetlerde İnternet Kaynaklı Hak İhlalleri ve E- Tespit Sistemi Yoluyla Delillendirme

Yunus Emre BAKİLER[1]*
Barış SEVEN[2]**
Fikriye Doğa ULUS[3]***

ÖZ

İnternet teknolojilerinin hızla gelişmesi ve ticaretin büyük ölçüde dijital ortama taşınması, fikri ve sınai mülkiyet haklarına ilişkin yeni ihlal biçimlerini ve hukuki sorunları beraberinde getirmiştir. İnternet ortamında gerçekleştirilen ticari faaliyetler sırasında başkalarına ait marka, tasarım veya eserlerin izinsiz kullanımı gibi fiillerle sıkça karşılaşılmakta; bu durum hem hak sahiplerinin maddi ve manevi zarar görmesine hem de rekabetin dürüstlük kuralına aykırı biçimde bozulmasına yol açmaktadır.

Bu çalışmada, ticari faaliyetler çerçevesinde internet ortamında sıklıkla ihlal edilen başlıca fikri mülkiyet hakları ile haksız rekabet teşkil eden uygulamalar incelenmiştir. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, Sınai Mülkiyet Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu kapsamında hak sahiplerine sağlanan hukuki koruma yolları ortaya konulmuş; ihlale uğrayanların başvurabileceği tespit ve dava mekanizmalarına değinilmiştir.

İhlallere karşı etkili bir koruma sağlanabilmesi çoğu zaman, ihlale konu

[1] * Avukat, Ankara Barosu, (yebakiler@oublegal.com).

[2] ** Avukat, Ankara Barosu, (bseven@oublegal.com).

[3] *** Stajyer Avukat, Ankara Barosu, (dulus@oublegal.com).

fiilin delil niteliğinde usulüne uygun şekilde belgelenmesine bağlıdır. Bu bağlamda, özellikle içeriklerin kısa sürede silinmesi ya da değiştirilmesi gibi dijital dünyanın doğasından kaynaklanan zorluklar karşısında e-Tespit sisteminin, hak sahiplerine hızlı, güvenilir ve maliyeti düşük bir çözüm sunduğu görülmektedir. Türkiye Noterler Birliği tarafından işletilen bu sistem sayesinde internet sayfalarındaki içerikler, elektronik ortamda noter huzuruna gerek olmaksızın tespit edilebilmekte ve yargı mercileri nezdinde delil olarak kullanılabilmektedir.

Bu yönüyle e-Tespit, dijital içeriklere ilişkin hak ihlallerinde başvurulabilecek etkili bir araç olarak öne çıkmakta; ticari aktörler açısından hem koruma hem de ispat sürecinde önemli avantajlar sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Fikri Mülkiyet, Haksız Rekabet, İnternet, Delil Tespiti, E-Tespit

Internet- Based Infringements Of Rights In Com-Mercial Activities And Collecting Evidence Via The E-Notary System

ABSTRACT

The rapid development of internet technologies and the widespread digitalization of commercial activities have introduced new forms of infringement and legal challenges concerning intellectual and industrial property rights. In the course of commercial activities carried out online, unauthorized use of others' trademarks, designs, or copyrighted works is frequently encountered. Such acts not only cause material and moral harm to right holders but also distort fair competition in violation of the principle of good faith.

This study examines the most commonly infringed intellectual property rights in the context of online commercial activities, as well as practices that constitute unfair competition. The legal protection mechanisms provided to right holders under the Law on Intellectual and Artistic Works, the Industrial Property Code, and the Turkish Commercial Code are discussed, with particular emphasis on the procedural remedies available for detecting and proving infringements.

Effective legal protection against online infringements often depends on the proper and timely documentation of the infringing act as admissible evidence. In this context, the e-Tespit (e-Notary) system offers right holders a fast, reliable, and low-cost tool in response to the challenges posed by the transient nature of digital content, which can easily be deleted or altered. Operated by the Union of Turkish Notaries, this system enables the electronic documentation of web content without the need for the physical presence of a notary and allows the collected evidence to be used before judicial authorities.

In this respect, e-Tespit stands out as an effective tool for addressing rights infringements involving digital content, providing significant ad-

vantages in both protection and proof processes for commercial actors.

Keywords: Intellectual Property, Unfair Competition, Internet, Evidence Collection, E-Notary

I. GİRİŞ

Dijital teknolojilerde meydana gelen gelişmeler, ticari faaliyetlerin de internet ortamına taşınmasını kaçınılmaz kılmıştır. Küçük veya büyük fark etmeksizin her işletmenin internet üzerinden ticaret yapmasının, güncel ifadeyle "e-ticaretin" yolu açılmıştır[[4]]. Böylece artık yalnızca dijital ürünler sunan şirketler değil, geleneksel mal ve hizmet sağlayıcıları da internet üzerinden satış yapmaya başlamıştır. İnternet üzerinden yapılan ticari faaliyetler satışla sınırlı kalmamış; şirketlerin kendisini tanıtmak ve içeriklerini kamuya duyurmak amacıyla reklamlarını online mecralar aracılığıyla halkın erişimine sunması, internetin en önemli özelliklerinden biri haline gelmiştir. Dijital dönüşüm ticaretin sınırlarını genişletmiş, ancak yeni hukuki sorunları da beraberinde getirmiştir.

Özellikle internet ortamında gerçekleştirilen paylaşımlar, şirketlerin fikri çabaları sonucunda ortaya çıkan gayrı maddi varlık ve değerlerini daha görünür hale getirmektedir. Ancak bu görünürlük, beraberinde izinsiz kullanım, kopyalama, taklit ve çeşitli dijital ihlal risklerini doğurmakta; hukuk düzeni tarafından korunmakta olan haklar, kolaylıkla üçüncü kişiler tarafından kötüye kullanılabilmektedir. İnternetin hızlı yayılma özelliği, bu tür ihlallerin kısa sürede geniş kitlelere ulaşmasına neden olmakta; dolayısıyla ihlalin etkisi geleneksel mecralara kıyasla çok daha ağır sonuçlar doğurabilmektedir.

Bu çalışma kapsamında, internet ortamındaki ticari faaliyetler çerçevesinde sıklıkla ihlale konu olan haklar ve bu ihlallere konu dijital içeriklerin delillendirilmesi için hangi koruma mekanizmalarının devreye sokulabileceği incelenecektir. İhlale karşı mevcut hukuki çarelerin etkili bir şekilde

[4] 2013 yılında Dünya Ticaret Örgütü e-ticareti, bilgisayar ağları üzerinden gerçekleştirilen ürün/hizmetlerin, siparişlerin alınması veya verilmesi amacıyla özel olarak tasarlanmış yöntemlerle satılması veya satın alınması olarak tanımlamıştır. Bkz. World Trade Organization, *E-commerce in Developing Countries: Opportunities and Challenges for Small and Medium-sized Enterprises* (Geneva: World Trade Organization, 2013): 2; Yasemin Gedik, "E-ticaret: Teorik Bir Çerçeve,", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 12, no. 1 (2021): 185.

işletilebilmesi, çoğu zaman ihlalin usulüne uygun biçimde belgelenmesine, yani ispat gücüne sahip delillerle desteklenmesine bağlıdır. Bu noktada, delil tespiti ve özellikle uygulamada giderek önem kazanan e-Tespit sistemi, hak sahiplerine önemli bir imkân sunmaktadır. Çalışmamızın ikinci bölümünde, internet ortamında gerçekleşen hak ihlallerinin tespiti ve belgelenmesinde kullanılabilecek yollar ele alınacak; noterler aracılığıyla yürütülen e-Tespit uygulamasının teknik ve hukuki boyutları incelenecektir.

II. İNTERNET ORTAMINDA İHLALE KONU OLAN BAŞLICA HAKLAR

Günümüzde işletmeler daha fazla sayıda müşteri ve potansiyel müşteriye erişim imkanı sunduğundan ve marka bilinirliğini artırdığından ticari faaliyetlerinin reklamı ve internet üzerinden tanıtımının çevrim içi ortamda dijital platformlardan yapılabilmesi için kaynak ayırmaktadır. Önceden işletmeler reklam faaliyetlerini daha ziyade reklam panoları, radyo ve televizyon programlarının reklam saatleri ve çok okunan dergilerin reklam sayfaları üzerinden yapmakta; ürün ve faaliyetlerinin takdimi için broşür ve mecmualar hazırlamaktaydı. Birçok işletme bu daha "geleneksel" reklam ortamlarını halen kullanmaktadır ve dijital medyanın geleneksel medya yoluyla reklamın etkisini ortadan kaldırdığını söylemek yanlış olur. Ancak Linkedin, Instagram veya X (eski adıyla Twitter) gibi sosyal medya platformları üzerinden yapılan reklamlar, bu sosyal medya platformlarının kullanıcılarına özel gönderi algoritmalarından da istifade ederek mekan ve zaman ile bağlı olan geleneksel medyanın erişebileceğinden çok daha fazla sayıda müşteri ve potansiyel müşteriye erişim imkanı sunar. Bir yandan da bu platformlar üzerinden yapılan reklamlar, işletmelerin güncel ve dikkat çekici olması için kaynak ayırdıkları internet sitelerinin ziyaret edilme sayısını artırır. Gerçekten de olağan şartlarda ancak internet üzerinden aranırsa veya rastlanırsa ziyaret edilebilecek bir internet sitesi, işletmenin ürün ve

faaliyetlerinin dijital platformlar yolu ile takdim edilmesi ile daha sık kullanılmaya başlanır. Örneğin bir mühendislik şirketinin tasarladığı ürünü ve niteliklerini, veya bir mimarlık şirketinin dizayn ve inşasında dahli bulunduğu bir yapının görselini sosyal medya platformlarından paylaşması hem müşteri ve potansiyel müşterilere üretim ve neticenin ilk elden gösterilmesi imkanı verir, hem de ilgilerin bu şirketlerin internet sitelerini ziyaret etmesini teşvik ederek daha fazla ürün ve daha fazla görsel ile ilgili bilgi almalarını sağlar.

Bununla beraber, dijital ortamda gerçekleştirilen tanıtım faaliyetleri kimi zaman üçüncü kişilere ait hakların ihlaline yol açabilmektedir. Bu ihlaller, fikri ve sınai mülkiyet haklarının izinsiz kullanımından doğabileceği gibi, ticari hayatta haksız rekabet teşkil edebilecek uygulamaları da içerebilmektedir.

Türk hukuk sisteminde fikri mülkiyet hakları, genel olarak fikri haklar ve sınai haklar olmak üzere iki ana başlık altında sınıflandırılmaktadır[[5]]. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) kapsamında korunan fikir ürünleri fikri haklar grubunu oluştururken, sınai mülkiyet hakları ise 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu (SMK) çerçevesinde marka, patent, faydalı model, tasarım gibi unsurları kapsar. Bu bölümde, özellikle ticari faaliyetler çerçevesinde internet ortamında fikri mülkiyet haklarına yönelik gerçekleşen yaygın ihlaller ele alınacak; bu kapsamda hem FSEK hem de SMK hükümlerine tabi haklara değinilecektir. Ayrıca, doğrudan bir fikri mülkiyet hakkının ihlali söz konusu olmasa bile, özellikle dijital mecralarda sıkça karşılaşılan haksız rekabet halleri de hak sahiplerinin korunması açısından önemli olduğundan, inceleme kapsamında bu konuya da yer verilecektir.

A) FSEK KAPSAMINDAKİ HAKLAR

FSEK kapsamında eser kavramı, kanunun 1/B maddesinde "*sahibinin*

[5] Cahit Suluk, Rauf Karasu, Temel Nal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, (Seçkin Yayıncılık, 2019), 1.

hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsulleri" olarak tanımlanmıştır. Bu kapsamda bir yaratımın eser olarak kabul edilebilmesi, hem FSEK kapsamında sınırlı sayıda (*numerus clausus*) sayılan eser türlerinden birine girebilmesine, hem de eser sahibinin hususiyetini taşımasına bağlıdır. FSEK kapsamında sınırlı sayıda sayılan eserler; ilim ve edebiyat eserleri, musiki eserleri, güzel sanat eserleri ve sinema eserleri olarak ayrılmaktadır. Hususiyet unsurundan ne anlaşılması gerektiği FSEK kanunu yürürlüğe girdiğinden beri tartışmalı olsa da konuya öğreti ve içtihatlar ile açıklık getirilmeye çalışılmış, eser sahibinin mührü olarak nitelendirilen bu unsur, eserine kendi fikir, düşünce, duygu ve his dünyasından, fikri temele dayanan yeteneklerinden kattığı özellikler olarak tanımlanmıştır[[6]].

Ticari alanda, FSEK kapsamında eser niteliği taşıyabilecek paylaşımlar farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle, faaliyetlerinin merkezinde yaratıcı üretim bulunan kişi ve kuruluşların dijital mecralarda gerçekleştirdiği paylaşımlar bu kapsamdadır. Örneğin, bir sanat dalında faaliyet gösteren kişilerin eserlerini internet üzerinden yayınlaması ya da mimarlık bürolarının kendi projelerine ilişkin görsel veya anlatıcı içerikler paylaşması, FSEK anlamında eser koruması kapsamına girebilmektedir.

Bunun yanı sıra, esasen yaratıcı endüstrilerde faaliyet göstermemekle birlikte birçok kişi, ticari faaliyetleri kapsamında eser niteliği taşıyan içeriklerini internet ortamında paylaşmaktadır. Örneğin, bir şirketin internet sitesinin tasarımı, burada yer alan yazılı, görsel ya da işitsel içerikler – gerekli koşulları taşıması halinde – FSEK kapsamında eser olarak korunabilmektedir. Bu tür eserler, paylaşımda bulunan şirketin çalışanları tarafından ya da sipariş üzerine üçüncü kişilerce üretilmiş olabilmektedir; bu gibi durumlarda, eser sahiplerinin haklarına halel getirmeksizin, şirket de FSEK altında bazı haklara sahip olabilmekte veya sözleşmeyle devralı-

[6] Çilem Bahadır, "Fikir ve Sanat Eserlerinde Hususiyet,", *Terazi Hukuk Dergisi* 14, no. 152 (Nisan, 2019): 747.

nan haklar çerçevesinde eser üzerinde tasarruf edebilmektedir[[7]].

Fikir ve sanat eserlerini meydana getiren eser sahipleri, bu eserlerden yararlanma ve başkalarının yararlanmasını engelleme konusunda birtakım münhasır haklara sahiptir. Bu haklar, FSEK m.13 altında mali ve manevi haklar olarak ikiye ayrılmaktadır.

Eser sahibinin manevi hakları FSEK m. 14 ila m. 17. arasında düzenlenmiş ve genel olarak "salahiyet" (yetki) olarak tanımlanmıştır. Bunlar; eseri umuma arz (kamuya sunma) hakkı, eser sahibi olarak tanıtılma (adın belirtilmesi) hakkı, eserde değişiklik yapılmasını önleme hakkı, eserin aslına ulaşma hakkı, sergileme (teşhir) hakkı ve eseri tahrip etmeyi önleme hakkı şeklinde sıralanmaktadır. Manevi haklar eser sahibinin şahsına sıkı sıkıya bağlı olup, sağlığında veya ölümünden sonra devredilemez, feragat edilemez veya hukuki işlemlerle sınırlandırılamazlar. Bununla birlikte, uygulamada doğan ihtiyaçlar doğrultusunda, manevi hakların kullanımının bu hakların çekirdeğini etkilememek şartıyla üçüncü kişilere bırakılabilmesi mümkündür[[8]].

Mali haklardan farklı olarak manevi haklar, eser sahibinin kişiliğine bağlı olduğu için yalnızca eser sahibinin yaşamı boyunca korunan haklardır. Bununla beraber, eser sahibinin ölümünden sonra bu hakların kimler tarafından ve nasıl kullanılabileceği FSEK m. 19 hükmü çerçevesinde düzenlenmiştir[[9]].

---

[7] FSEK m. 18/2 hükmüne göre çalışanların hizmetlerini ifa sırasında meydana getirdikleri eser üzerindeki mali haklar işveren tarafından kullanılır. Bkz. Ozan Ali Yıldız, *Çalışanlar Tarafından Meydana Getirilen Eserler Üzerinde İşverene Tanınan Hakların Kapsamı, Fikri Mülkiyet Hukuku Kronikleri* (Adalet Yayınevi, 2024), 33–39.

[8] Suluk, Karasu ve Nal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, 85.

[9] FSEK m. 19 uyarınca, eser sahibi FSEK m. 14 ve 15 fıkralarında kendisine tanınan salahiyetlerin kullanılış tarzlarını tespit etmemişse yahut bu hususu herhangi bir kimseye bırakmamışsa bu salahiyetlerin ölümünden sonra kullanılması, vasiyeti tenfiz memuruna; bu tayin edilmemişse sırasıyla sağ kalan eşi ile çocuklarına ve mensup mirasçılarına, ana-babasına, kardeşlerine aittir.

Eser sahiplerinin ekonomik menfaatlerini koruma amacını taşıyan mali haklar bakımından ise, FSEK *alenileşmiş* ve *alenileşmemiş* eserlerden doğan haklar arasında ayrım yapmaktadır. FSEK m. 20/1 uyarınca, henüz alenileşmemiş bir eserden her ne şekil ve tarzda olursa olsun faydalanma hakkı münhasıran eser sahibine aittir. Alenileşmiş eserler bakımından ise aynı bendin devamında faydalanma hakkının münhasıran eser sahibine ait olduğu belirtilmiş; fakat bu münhasır hakkın, yasada sayılan mali haklarla sınırlı olduğu ifade edilmiştir[[10]].

Mali haklar; işleme hakkı, çoğaltma hakkı, yayma hakkı, temsil hakkı ve yayın ile umuma iletim hakkı olarak kanunda sayılmıştır. Mali haklar eser sahibinin yaşadığı süre boyunca korunmakta olup eser sahibinin ölümünü takiben yetmiş yıl süreyle korunmaya devam etmektedir[[11]]. Birden fazla eser sahibinin olması halinde ise, koruma süresi hayatta kalan son eser sahibinin ölümünden itibaren yetmiş yıl olarak belirlenmiştir[[12]].

Eser sahiplerine tanınan haklara ek olarak, FSEK m. 80-82 hükümleri çerçevesinde bağlantılı hak sahiplerine de bazı münhasır haklar tanınmıştır. Bu hak sahipleri arasında icracı sanatçılar, icrayı organize eden müteşebbisler, fonogram yapımcıları, radyo-televizyon yayını yapan kuruluşlar ve film yapımcıları yer almaktadır.

Giriş kısmında da bahsedildiği gibi reklam ve tanıtım faaliyeti amacıyla internet kullanıcıları çok sayıda ve sıklıkta içerik üretmekte ve üretimlerini

[10] Mali hakların koruma kapsamı ve sınırlarının belirlenmesinde kanun koyucunun eserin alenileşmesini ve yayımlanmasını birbirinden ayırması nedeniyle alenileşme ve yayımlama kavramlarının sınırlarını çizebilmek de ayrıca önem taşımaktadır. FSEK m. 7'ye göre, hak sahibinin rızasıyla umuma arz edilen eserler alenileşmiş sayılmaktadır. Bununla birlikte, bir eserin aslından çoğaltma ile elde edilen nüshaları hak sahibinin rızasıyla satışa çıkarılma veya dağıtılma yahut diğer bir şekilde ticaret mevkiine konulma suretiyle umuma arz edilirse o eser yayımlanmış sayılmaktadır.

[11] FSEK m. 27.

[12] FSEK m. 27.

bu mecralara yüklemektedir[[13]]. Bu yüklemelerin önemli bir kısmında FSEK anlamında eser sayılabilecek içerikler de bulunmaktadır. Bunlar arasında, bir sinema filminin hak sahiplerinin izni olmaksızın doğrudan internete yüklenmesi gibi bir eser paylaşımı olabileceği gibi, kullanıcının ürettiği bir videonun içerisinde bir filmin veya şarkının iltibas sınırlarını aşacak şekilde paylaşılması da mümkündür.

Bu şekilde yapılan içerik paylaşımı hızla artarken, kullanıcıların bu paylaşımların hukuki sonuçları hakkında farkındalıklarının genellikle düşük olduğu söylenebilmektedir[[14]]. Bu nedenle, internet ortamında yapılan kullanımların eser sahiplerinin mali ve manevi haklarını ihlal edebileceğinin bilinmesi önemlidir. Örneğin, bir kişiye ait eserin eser sahibinin izni olmaksızın bir internet sitesinde kullanılmasının, eserin umuma arz edilmesi ve umuma iletim haklarının ihlali anlamına geldiği kabul edilmektedir[[15]]. Bir şirketin logosunun değiştirilerek başka bir şirket tarafından internet üzerinden kullanılması da işleme hakkının ihlali olarak kabul edilmiştir[[16]].

FSEK kapsamındaki hakların korunmasında, hak sahipliğinin tespiti ve muhtemel ihlallerin önlenmesi amacıyla başvurulabilecek çeşitli hukuki yollar bulunmaktadır. Noter tasdiki marifetiyle tespit yapılması, zaman damgası kullanılması, FSEK m. 15/3 uyarınca eser sahipliğinin tespiti da-

[13] Martin Senftleben, "*Bermuda Triangle – Licensing, Filtering and Privileging User-Generated Content Under the New Directive on Copyright in the Digital Single Market*", Institute for Information Law (IViR), University of Amsterdam, (4 Nisan 2019).

[14] Selva Kaynak ve Serhat Koç, "Telif Hakları Hukuku'nun Yeni Macerası: Sosyal Medya,", *Folklor/Edebiyat* 21, no. 83 (2015): 395.

[15] Örneğin, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 06/03/2018 tarihli, E. 2016/8452 sayılı kararında, davacının izni olmadan "Çilingoz" adlı fotoğrafın bir internet sitesinde ve fotoğraf galerisi bölümünde kullanılması, eserin izinsiz olarak umuma arz edilmesi ve umuma iletim hakkının ihlali olarak değerlendirilmiştir.

[16] İstanbul 2. Fikrî ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi, E. 2017/168, K. 2019/193, T. 21.5.2019 sayılı kararı.

vaları gibi yöntemler bu çerçevede değerlendirilebilir. Ancak günümüzde, özellikle pratikliği ve düşük maliyeti nedeniyle, Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları Genel Müdürlüğü nezdinde yürütülen ihtiyari tescil işlemleri, hak sahipliğinin ispatında en çok başvurulan araçlardan biri haline gelmiştir[[17]]. Hak sahipliğinin ispatı şüphesiz fikri mülkiyet koruması açısından temel bir unsurdur, ancak bir hakkın ihlal edildiği durumlarda asıl önem taşıyan husus, ihlale konu vakıanın somut bir şekilde tespit edilmesidir. Bu bağlamda, ihlal teşkil eden fiillerin belgelenmesine yönelik delillendirme yöntemleri, çalışmamızın ilerleyen bölümünde daha ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

B) MARKA HAKKI

Ticaretin internet ortamına taşınmasıyla beraber temel işlevi bir teşebbüsün mal veya hizmetlerinin diğer teşebbüslerinkinden ayırt edilmesini sağlayan markaların korunması da dijital mecraya taşınmıştır. SMK m. 4/1 uyarınca "*kişi adları dâhil sözcükler, şekiller, renkler, harfler, sayılar, sesler ve malların veya ambalajlarının biçimi olmak üzere her tür işaretten*" oluşabilen markalar, internet ortamında gerçekleştirilen ticari faaliyetler sırasında bu temel işlevi yerine getirecek şekilde kullanılmakta; ancak aynı zamanda, hak sahibi olmayan kişiler tarafından da kullanılabilmektedir.

Marka koruması, internet ortamında da etkin bir biçimde sürdürülmekte olup, marka sahipleri markalarını izinsiz kullanım ve taklitlere karşı koruma altına alma hakkına sahiptir. SMK m. 7 ile bu maddeye atıf yapan m. 29 hükmü kapsamında marka hakkına tecavüz teşkil eden fiiller ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Özellikle sosyal medya platformu ve e-ticaret sitesi gibi dijital platformların yaygınlaşmasıyla birlikte, markaların üçüncü kişilerce kötüye kullanımı daha kolay ve yaygın hale gelmiştir. Bir anlamda internet, mal ve hizmetlerin yeni tekniklerle tanıtılarak tüketiciye doğru-

[17] Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, "İsteğe Bağlı Kayıt-Tescil İşlemi Nedir?", Telif Hakları Genel Müdürlüğü, Erişim Tarihi: 29.04.2025, https://telifhaklari.ktb.gov.tr/TR-332392/istege-bagli-kayit-tescil-islemi-nedir.html

dan ulaşmasını sağlarken, aynı zamanda marka ihlalleri açısından da yeni riskler doğurmuştur. Bu bağlamda SMK m. 7/3-(d) hükmü özel bir önem taşımaktadır. İlgili düzenleme uyarınca, işareti kullanan kişinin bu kullanıma ilişkin bir hakkı ya da meşru bir bağlantısı bulunmaması halinde, işaretin internet ortamında ticari etki yaratacak şekilde alan adı, yönlendirici kod, anahtar sözcük veya benzeri şekillerde kullanılması marka hakkına tecavüz sayılabilmekte ve marka sahibi tarafından engellenebilmektedir. Bu düzenleme ile özellikle Google Ads gibi reklam hizmetleri üzerinden gerçekleştirilen ihlaller veya kötü niyetli alan adı tescili suretiyle yapılan marka ihlallerinin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır[[18]].

Marka tecavüzü teşkil eden fiiller internet ortamında çok kısa sürelerde geniş kitlelere yayılabildiğinden, tüketicilerin yanıltılmasına yol açarak marka sahibine ciddi boyutta maddi zarar verebileceği gibi marka sahibinin ticari itibarını da zedeleyebilmektedir. Buna bağlı olarak son yıllarda internet üzerinden marka haklarına tecavüz fiillerinden kaynaklı içtihat sayısında artış olduğu gözlemlenmektedir[[19]]. Öte yandan, kötü niyetli kişilerin çeşitli yöntemler kullanarak tüketicileri kandırmak suretiyle dolandırıcılık faaliyetlerinde bulunmaları da son yıllarda oldukça yaygınlaşmıştır[[20]].

[18] Marka hakkına haksız müdahale bağlamında en sık karşılaşılan örneklerden biri, markanın hizmet verdiği web sitesinin fiziksel adresinin karşılığı olan harf, sayı ve sembollerin birleşimi olan "*domain*" yani alan adının izinsiz kullanılması şeklinde gerçekleşmektedir. Bkz. Önder Ege, *6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanununa Göre Marka Hakkına Tecavüz ve Hukuksal Koruma Yolları*, 3. baskı (Seçkin Yayıncılık, 2023), 57.

[19] Ege, *6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanununa Göre Marka Hakkına Tecavüz ve Hukuksal Koruma Yolları*, 66. Bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi T. 10.11.2022, E. 2021/4449, K. 2022/8036 sayılı kararı; Yargıtay 11. Hukuk Dairesi T. 09.11.2022, E. 2021/3362, K. 2022/7967 sayılı kararı; Yargıtay Ceza Genel Kurul Kararı T. 09.11.2022, E. 2019/424, K. 2022/710 sayılı kararı; Yargıtay 7. Ceza Dairesi, E. 2024/3095, K. 2025/1060, T. 22.1.2025 sayılı kararı; Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2024/1319, K. 2024/9473, T. 26.12.2024 sayılı kararı.

[20] Son zamanlarda çeşitli bankalara ait isim ve markaların taklit edilmesi suretiyle tüketicileri yanıltarak yapılan dolandırıcılık işlemleri, müşterilerin hesaplarına erişim sağlanarak mağdur edilmeleri ile sonuçlanmakta ve birçok

Dolayısıyla, dijital alanlarda da marka hakkının korunması hem marka sahibi teşebbüslerin hem de tüketicilerin menfaatlerinin korunması bakımından büyük önem taşımaktadır.

C) TASARIM HAKKI

Tasarım, SMK m. 55/1'de, ürünün tümü veya bir parçasının ya da üzerindeki süslemenin çizgi, şekil, biçim, renk, malzeme veya yüzey dokusu gibi özelliklerinden kaynaklanan görünümü olarak tanımlanmıştır. SMK altında korunan diğer sınai mülkiyet haklarından patent ve faydalı model koruması ürünlerin teknik özelliklerini konu alırken, tasarım hukuku ürünlerin şekillerini konu almaktadır[[21]]. Ürünün üretim yöntemi, teknik faydaları, kullanım amacı veya teknik özellikleri tasarım korumasının kapsamı dışındadır[[22]].

SMK m. 69/1'e göre tescilli tasarımların koruma süresi başvuru tarihinden itibaren beş yıl olarak belirlenmiştir. Bu süre beşer yıllık dönemler hâlinde yenilenmek suretiyle toplam yirmi beş yıla kadar uzatılabilmektedir.

Öte yandan, özellikle moda, tekstil ve takı gibi sezonluk üretim yapan ve hızlı tüketimin yoğun olduğu sektörlere özel ihtiyaçlar gözetilerek tescil işlemi yapılmaksızın da koruma sağlayan bir sistem öngörülmüş ve bu ihtiyaç doğrultusunda tescilsiz tasarımlar ilk kez SMK ile koruma altına alınmıştır. Tescilsiz tasarımlar, tasarımın kamuya ilk sunulduğu tarihten itibaren üç yıl süreyle korunmaktadır (SMK m. 69/2). Ancak bu koruma, tescilli tasarımlara kıyasla daha sınırlıdır; tescilsiz tasarım sahipleri yalnızca tasarımın kopyalanmasına karşı hak iddia edebilmekte, bağımsız yaratım-

---

müşterinin mağdur olmasına neden olmaktadır. Bkz. "Mahkeme, hesapları boşaltılan ve adına kredi çekilerek dolandırılan vatandaşın zararından Akbank'ı sorumlu tuttu," T24, Erişim Tarihi: 29.04.2025, https://t24.com.tr/haber/mahkemeden-gerekceli-karar-vatandaslar-akbank-,1221560

[21] Suluk, Karasu ve Nal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, 310.

[22] Suluk, Karasu ve Nal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, 310.

lar üzerinde herhangi bir hak ileri sürememektedirler[[23]].

Günümüzde tasarımların internet ortamında korunması büyük önem taşımaktadır. İnternet üzerinden yapılan ihlallerin hızla artması, tasarım haklarına yönelik uyuşmazlıkların da çoğalmasına sebep olmuştur. Özellikle, bir başkasına ait tescilli tasarımların internet ortamında tanıtım amacıyla üçüncü kişiler tarafından kendi tasarımlarıymışçasına kullanmaları veya bu tasarımların tasarım sahibinden izinsiz satılması gibi fiiller hak ihlallerine örnek teşkil etmekte ve yargı kararlarına konu olmaktadır[[24]].

D) DİĞER SINAİ HAKLAR

Marka ve tasarım haklarının yanı sıra, diğer sınai mülkiyet haklarının da dijital ortamda korunması hem hak sahiplerinin menfaatlerinin hem de tüketici güveninin sağlanması açısından günümüzde ayrı bir önem kazanmıştır. Patent ve faydalı modelin yanı sıra coğrafi işaretler, geleneksel ürün adları, entegre devre topografyaları ve yeni bitki çeşitleri de SMK kapsamında koruma altına alınmıştır. Bu haklar da internet ortamında izinsiz kullanım, taklit veya yanlış tanıtım yoluyla ihlal edilebilmektedir.

Özellikle coğrafi işaretlerin ve geleneksel ürün adlarının çevrimiçi platformlarda haksız biçimde kullanılması sıkça karşılaşılan ihlal türlerindendir. Örneğin, coğrafi işaret tesciline sahip "Antep Baklavası"

[23] Tescilli ve tescilsiz tasarımların korunmasına ilişkin daha detaylı bilgi için bkz: Türk Patent ve Marka Kurumu, "Tasarım," Erişim Tarihi: 29 Nisan 2025, https://www.turkpatent.gov.tr/tasarim; Fatmanur Bilgin, "Tasarım Kavramı ve Koruma Kapsamı," Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fikri Mülkiyet Hakları Teknoloji Politikaları ve İnovasyon Yönetimi Anabilim Dalı Bitirme Projesi (Ankara, 2022).

[24] Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2016/6224, K. 2016/8334, T. 24.10.2016 sayılı kararı: *"Ayrıca olayın mahiyeti ve boyutları ile sonuçları dikkate alındığında davacının manevi tazminata da hak kazandığı gerekçesiyle davanın kısmen kabulüyle, davalının internet ortamında ve sair şekilde davacıya ait tescilli 2010/05004 numaralı tasarımı tanıtımlarında, ticarette kullanma suretiyle tecavüzünün durdurulmasına, giderilmesine, bu konuda gerekli işlemlerin yapılmasına, mevcutsa tecavüzlü ürünlerin, katalogların, broşürlerin toplanarak imhasına, web ortamından kaldırılmasına [karar verilmiştir]*."

ibaresinin Gaziantep dışında üretilen ve gerekli kalite şartlarını taşımayan ürünler için e-ticaret sitelerinde kullanılması, SMK m. 41 uyarınca ihlal teşkil etmektedir.

Coğrafi işaret ve geleneksel ürün adlarını ihlal eden eylemlere karşı, söz konusu hakkın sahibi olan kurumlar (örneğin meslek kuruluşları, üretici birlikleri, odalar, belediyeler) veya kullanım yetkisine sahip üreticiler, hukuki yollara başvurabilmektedirler. Ayrıca kamu düzeninin korunması amacıyla Ticaret Bakanlığı ve ilgili kamu kurumları da bu tür ihlallere müdahale edebilmekte, SMK m. 41/5 uyarınca hak sahipleri, ihlalin durdurulması, önlenmesi ve uğradıkları zararların giderilmesi talepleriyle dava açabilmektedirler.

E) HAKSIZ REKABET OLUŞTURAN HALLER

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) m. 54/2'de yer alan tanıma göre, "*Rakipler arasında veya tedarik edenlerle müşteriler arasındaki ilişkileri etkileyen aldatıcı veya dürüstlük kuralına diğer şekillerdeki aykırı davranışlar ile ticari uygulamalar haksız ve hukuka aykırıdır*". Bu tanımdan hareketle, rakibin hakkını haksız olarak zedeleyen, müşteriler ile ilişkisine zarar veren kimsenin haksız rekabet hükümlerine aykırı davrandığı kabul edilmektedir.

TTK m. 55 hükmünde bir takım haksız rekabet halleri sayılmaktadır, ancak madde hükmünden de anlaşılabileceği üzere haksız rekabet halleri, madde hükmünde örneklenenler ile sınırlı değildir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun bir kararında da isabetli olarak belirtildiği üzere, bir davranış veya uygulamanın haksız rekabet teşkil edip etmediğinin belirlenmesi için öncelikle TTK'nın özel hüküm niteliğindeki 55. maddesinde sayılan hâllerden birinin var olup olmadığına bakılmalıdır [[25]]. Bu maddede sayılan hâllerden birisinin söz konusu olması halinde, haksız rekabetin varlığı kabul edilmektedir. Ancak ihtilafa konu fiil veya uygulama bu maddede

[25] Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 8.2.2023, E. 2021/944, K. 2023/62 sayılı kararı.

sayılan haksız rekabet hâllerinden birini tamı tamına teşkil etmiyor, veya örnekseme yoluyla dolaylı olarak dâhil edilemiyorsa, genel hüküm niteliğindeki TTK'nın 54/2. maddesinin uygulanması mümkün olacaktır. Başka bir deyişle, ihtilafa konu fiil veya uygulama TTK'nın 55. maddesinde sayılan hallerden birine girmiyor, ancak buna rağmen dürüstlük kuralına aykırılık teşkil ediyorsa veya aldatıcı nitelikteyse, TTK m. 54/2 kapsamında haksız rekabet hali oluşabilecektir.

Böylece bir kişi veya işletme, eser veya ürünü fikri mülkiyet haklarının koruma kapsamına girmese dahi haksız rekabet hükümlerinin korumasından faydalanabilecektir[[26]].

Öte yandan, FSEK'te eser koruması için aranan koşulları taşımayan ad, alamet, fotoğraf, mektup, resim ve portre gibi unsurlar ile tespit edilmiş işaret, resim ve seslerin izinsiz şekilde çoğaltılması, yayılması veya iltibasa yol açacak biçimde kullanılması da FSEK m. 83 vd. hükümleri çerçevesinde özellikle haksız rekabet koruması altına alınmıştır. Örneğin, televizyonda canlı yayın sırasında yapılan maç sonu yorumları ilim

[26] SMK'nın yürürlüğe girmesinden önceki bir uyuşmazlık hakkında verilen kararda Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, tescilsiz bir tasarım yönünden bir ihlalin oluşması halinde durumun haksız rekabet teşkil ettiğine, tescilsiz tasarımların korumasının genel hükümlere tabi olduğuna ve bu kapsamda haksız rekabet davası açılabileceğine hükmetmiştir (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E.2016/7857, K. 2016/7449, T. 26.9.2016); bir başka kararında ise tescilsiz markanın haksız rekabete konu olması hakkında "*davacının sosyal medya üzerinden tescilsiz markayı tanıtmak için ciddi bir yatırım yaptığının tespit edildiği, davalı şirketin ise devralınan 2009/49692 Sayılı tescilli markasından farklı olarak "..." ibareli marka kullanımına davacının "... ibareli marka kullanımından daha sonra başladığı, 2009/49692 Sayılı ""... be healty" ibareli markadaki aslî ve ayırt edici sözel unsurun "..." ibaresi olduğu ve bu ibaredeki "i" harfi şekil unsurunun dikkat çekici olmasına rağmen, davalının fiili markasal kullanımının, davacının tescilsiz\""..." markasının "FIT" ibaresine dikkat çeken dizaynı ile kullanıldığı, böylece davalının fiili markasal kullanımının tescilli markasından farklı olarak davacının tescilsiz markasına yaklaşmak suretiyle haksız rekabet oluşturduğu gözetilerek karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde davanın reddine karar verilmesi doğru görülmemiştir*" şeklinde hüküm kurmuştur (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, T. 5.12.2024, E. 2024/440, K. 2024/8701, sayılı kararı)

ve edebiyat eseri niteliğinde sayılmamakla birlikte, bu içerikler izinsiz kullanımlara karşı FSEK m. 84 uyarınca haksız rekabet hükümlerine dayanarak korunabilmektedir[[27]]. Benzer şekilde, eser olarak korunmayan dizi karakterlerinin de haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korunabileceği kabul edilmiştir[[28]]. Ayrıca, naklen yayınlanan futbol maçlarının görüntülerinin ve bu görüntüleri anlatan spiker sesinin izinsiz kullanımına karşı da eser koruması bulunmamakla birlikte, bu tür izinsiz kullanımların FSEK m. 84 kapsamında haksız rekabet oluşturduğu kabul edilmiştir[[29]]. Bu doğrultuda, FSEK'te eser korumasına girmeyen bazı değerler bakımından da haksız rekabet hükümleri aracılığıyla koruma sağlanabilmekte ve bu kapsamda zarar gören kişiler, TTK'da düzenlenen haksız rekabet davalarına başvurarak haklarını arayabilmektedir.

Peki internet üzerinden meydana gelen bir ihlalde ihlalin konusu bir fikri veya sınai mülkiyet teşkil ediyorsa, hak sahibi hem hem fikri ve sınai mülkiyet hukukunun, hem de haksız rekabet hükümlerinin kendisine sağladığı korumadan istifade edebilecek midir? Öğreti birden fazla koruma rejiminin aynı anda uygulanabilmesi durumunu "kümülatif koruma" olarak adlandırmaktadır, ancak bu "kümülatif koruma" halinin hak sahibine tanıdığı hakkın seçimlik olup olmadığı (başka bir ifadeyle, kümülatif korunan bir hakkın korunması için bir yola başvuran hak sahibinin, aynı anda veya sonrasında diğer yollardan birine başvurmasında hukukî men-

[27] Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, T. 03/10/2018, E. 2017/381, K. 2018/5990 sayılı kararı.

[28] "Bizimkiler" adlı dizide yer alan "Horozcu Katil" tiplemesinin güzel sanat eseri sayılmamakla birlikte haksız rekabet hükümlerine göre korunduğu örneği için bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, T. 22/10/1996, E. 1996/6796, K. 1996/7173 sayılı kararı.

[29] Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, T. 23/03/2015, E. 2014/18481, K. 2015/4019 sayılı kararı.

faatinin olup olmadığı) konusunda bir görüş birliği bulunmamaktadır[[30]]. Yargıtay'ın özellikle son yıllarda vermiş olduğu kararlarında da bu sorunun cevabının net olmadığı görülmektedir[[31]].

---

[30] Fikri mülkiyet hukuku ile haksız rekabet hukukunun kümülatif olarak uygulanabilirliğinin doktrin ve yargı kararları ışığında incelendiği bir çalışma için bkz. Gül Büyükkılıç, "Türk Hukukunda Fikri Mülkiyet ve Haksız Rekabet Hükümlerinin Kümülatif Uygulanabilirliği," Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi 10, no. 1 (2024).

[31] Örneğin, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin E. 2024/1029, K. 2024/9314, T. 24.12.2024 tarihli güncel bir kararına göre*, "Hâl böyle olunca, Dairemizin daha önceki bazı kararlarında da benimsediği üzere (Yargıtay 11. HD 14.03.2022 gün ve 2019/5189-1852 sayılı, yine 22.04.2021 gün ve 2021/89-3054 Sayılı kararları) somut olay bakımından 6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu ile haksız rekabet hükümlerinin birlikte uygulanmasını gerektiren kümülatif korumanın uygulama alanı kalmadığı gözetilerek talebin, haksız rekabetin tespiti ve men'ine dair kısmı yönünden ret kararı verilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm kurulması doğru olmamış, bozmayı gerektirmiştir".* Bununla beraber Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin E. 2024/1266, K. 2024/9319, T. 24.12.2024 tarihli kararında neden kümülatif korumaya gidilemediği şu şekilde açıklanmıştır; *"Bu kapsamda belirtmek gerekirse, kanun koyucunun haksız rekabete ilişkin eski ve yeni hüküm bağlamında anılan gerekçelerle eski hükümden ayrılması ile kümülatif koruma yönünden yukarıda belirtilen özel hükümlerin getirilmesi tescilli marka ve tasarım ile tescilsiz tasarımın tıpkı faydalı model ve patent hakkı gibi sadece 6769 Sayılı Kanun kapsamında korunmasını yeterli bulduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle artık, 6102 Sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten sonraki olaylara dayalı açılan davalarda, tescilli sınai haklar bakımından sadece özel kanun olan SMK hükümleri uygulanabilecek olup TTK'nın haksız rekabet hükümlerinin anılan özel hükümler yanında ve aynı anda uygulanması söz konusu olamayacaktır. Diğer bir ifade ile bu kapsamda kümülatif koruma uygulanmayacaktır (B.K. NOMER/HELVCI/KAYA, s. 356 vd.; ARKAN, SABİH, Ticari İşletme Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 30. Bası, Ankara 2024, s.363).* Yargıtay Hukuk Dairesi'nin E. 2021/4883, K. 2022/9613, T. 28.12.2022 tarihli bir kararına göre, *özel hukuki düzenlemelerin korudukları konu ile haksız rekabetin koruduğu konu farklıdır. Şöyle ki, bir markanın taklit edilmesi marka hakkına zarar verebileceği gibi haksız rekabete de yol açmaktadır. Madde gerekçesinde de belirtildiği üzere ayırt edici işaretlerin ayrı ayrı sayılmış olması, fikri mülkiyete ilişkin düzenlemelerle haksız rekabet hükümlerinin uygulanmasına engel teşkil etmez.* Fakat Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun E. 2019/11-372, K. 2022/10, T. 18.1.2022 tarihli kararında, *"davalı şirketin "Moose Express+Şekil" şeklindeki markasal kullanımı arasında karıştırılma (iltibas) tehlikesinin bulunduğu ve*

II. İHLALE KONU İÇERİKLERİN TESPİTİNDE KULLANILABİLECEK YOLLAR

A) HAK SAHİPLERİNİN HUKUKİ TALEPLERİ VE DELİL TESPİTİNİN GEREKLİLİĞİ

İnternet ortamında fikri ve sınai haklara yönelik ihlallerin tespit ve meninde hak sahiplerinin zamanla yarıştığını iddia etmek yanlış olmayacaktır. Zira geleneksel medyaya kıyasla dijital medyada görsel ve reklamların oluşturulmalarına yakın sürat ve titizlikle ortadan kaldırılabilmeleri mümkündür. Bu sebeple veri ve bilgi paylaşımının bu kadar hızlı ve yoğun olarak yapılabildiği bir ortamda hak sahiplerinin söz konusu ihlaller karşısında etkin ve hızlı şekilde harekete geçmesi ve mevzuatta öngörülen hukuki yolları kullanarak haklarını koruması elzemdir.

Eser ve bağlantılı hak sahipleri, FSEK m. 66 vd. hükümleri kapsamında mahkemeden çeşitli taleplerde bulunabilmektedirler. Bu kapsamda, tecavüzün men'i, tecavüzün ref'i, maddi ve manevi tazminat, tecavüz nedeniyle elde edilen karın iadesi gibi talepler öne sürülebilmektedir. Bunun yanında, FSEK Ek Madde 4 uyarınca ile dijital mecralarda yer alan ve hak ihlali teşkil eden içeriklerin yayından kaldırılmasını talep etme imkânı da getirilmiştir. Bu hüküm çerçevesinde, eser veya bağlantılı hak sahipleri, içerik sağlayıcısı, yer sağlayıcısı veya erişim sağlayıcısına başvurarak, ihlale konu içeriğin yayından çıkarılmasını talep edebilirler.

Marka ve tasarım gibi sınai mülkiyet haklarının ihlal edilmesi durumunda hak sahibinin ileri sürebileceği talepler ise SMK m. 149 hükmü ile düzenlenmiştir. İlgili maddeye göre hak sahibi, mahkemeden ihlalin tespitini, muhtemel ihlalin önlenmesini veya durdurulmasını talep edebilmektedir. Öte yandan hak sahibi, ihlal konusu ürünlere ve üretim araçlarına el koyma, bunların mülkiyetinin kendisine devri veya imhası gibi vasıtalarla ihlalin giderilmesini isteyebileceği gibi, zararlarının tazmin edilmesini ta-

davalı şirketin anılan kullanımının hem haksız rekabet hem de davacı şirketin marka hakkına tecavüz oluşturduğunun kabulü gerekir" şeklinde hüküm kurularak kümülatif koruma ilkesinin benimsendiği görülmektedir.

lep de edebilmektedir.

Haksız rekabet hallerinin oluşması halinde ise, TTK m. 56 uyarınca hakkı ihlal edilen eser sahibi, fiilin haksız olup olmadığının tespitini, haksız rekabetin men'ini, haksız rekabetin sonucu olan maddi durumun ortadan kaldırılmasını, haksız rekabet yanlış veya yanıltıcı beyanlarla yapılmışsa bu beyanların düzeltilmesini ve tecavüzün önlenmesi için kaçınılmaz ise, haksız rekabetin işlenmesinde etkili olan araçların ve malların imhasını, kusur varsa zarar ve ziyanın tazminini ve gerekli şartların varlığı halinde manevi tazminat verilmesini talep edebilmektedir.

Gerek fikri ve sınai haklar gerekse haksız rekabet bağlamında, internet üzerinden meydana gelen ihlal iddiasına dayanarak açılacak davalarda, ihlalin varlığını ve kapsamını ispatlayabilmek için somut, güvenilir ve geçerli delillere sahip olmak büyük önem taşımaktadır. Zira maddi hukuka dayalı bir hakka sahip olmak, bu hakkı etkili şekilde ileri sürebilmek, mahkemede sonuç alabilmek için tek başına yeterli değildir; çoğu durumda usul kurallarına uygun ve elverişli delillerle desteklenmeyen bir talep, haklı olsa dahi reddedilebilmektedir[[32]]. Üstelik yukarıda belirtildiği üzere, bu tür ihlallere konu olan içerik ve paylaşımlar silinebilmekte, hatta hiç var olmamış izlenimi verecek şekilde ortadan kaldırılabilmektedir. Bu nedenle hak sahipleri haklarını ileri sürebilmek için ihlalin gerçekleştiği anı doğru şekilde belgelemeli ve delil olarak sunabilecek biçimde kayıt altına almalıdır. Aksi hâlde, haklı olunan bir durumda dahi, delil yetersizliği nedeniyle taleplerin reddedilmesi pekâlâ mümkündür. Bu bağlamda, özellikle internet ortamında gerçekleşen ihlaller bakımından delil tespiti süreci, hak sahipleri ve hukukçular açısından başlı başına bir ön hazırlık aşaması olarak değerlendirilmelidir.

Türk hukuk yargılamasında geçici bir hukuki koruma aracı olan delil

[32] Hayri Bozgeyik, *Marka Hakkının Korunması*, 2. Baskı (On İki Levha Yayıncılık, 2019), 163.

tespiti, bu tür ihlallerde de kullanılabilmektedir[[33]]. Delil tespiti talebi, ayrı bir dava olmayıp, ilişkin olunan davaya bağlı bir işlem niteliğindedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 400 uyarınca, taraflardan her biri, görülmekte olan bir davada henüz inceleme sırası gelmemiş yahut ileride açacağı davada ileri süreceği bir vakıanın tespiti amacıyla keşif yapılmasını, bilirkişi incelemesi yaptırılmasını ya da tanık ifadelerinin alınmasını talep edebilmektedir. Kanun, söz konusu tespitin talep edilebilmesi için, tarafın hukuki yararının var olması şartını aramaktadır. Konu özelinde değerlendirildiğinde, internet üzerinden erişilen delillerin hemen tespit edilmemesi hâlinde kaybolma, silinme ve kaldırılma ihtimali bulunduğundan, tarafın bunu tespit ettirmesinde hukuki yararının olduğu kabul edilecek ve talebinin delil yetersizliği sebebiyle reddedilmesinin önüne geçilmiş olacaktır.

Delil tespiti, değişik iş niteliğinde davalar olup, asıl davadan önce veya asıl dava görülürken aynı mahkemeden talep edilebilir. İnternet üzerinden meydana gelen ihlallere ilişkin uygulamada mahkemelerin genellikle bilirkişi marifetiyle tespit işlemi yaptığı görülmektedir. Bazı durumlarda internet servis sağlayıcısı gibi aracılık faaliyeti yapan kuruluşlara veya bunların Türkiye'deki temsilciliklerine müzekkere yazılarak tespite elverişli bilgi ve belgeler istenmekte ve dosyaya celp edilen kayıtlar üzerinden bilirkişi raporu düzenlenmektedir.

Bunun yanında, özellikle fikri ve sınai mülkiyet haklarına ilişkin durumlarda, yalnızca HMK kapsamında düzenlenen genel delil tespiti mekanizması değil, özel kanunlarda düzenlenmiş bazı koruma yolları da mevcuttur. Örneğin, SMK m. 150/3 kapsamında hak sahibi, delillerin tespiti ya da açılmış tazminat davasında uğramış olduğu zarar miktarının belirlenebilmesi için, sınai mülkiyet hakkının kullanılması ile ilgili belgelerin, tazminat yükümlüsü tarafından mahkemeye sunulması konusunda karar verilmesini mahkemeden talep edebilmektedir.

---

[33] Delil tespiti ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Baki Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, Cilt II (Yetkin Yayınları, 2020), 1301 vd.

B) E-TESPİT SİSTEMİ

Delil tespiti mekanizmaları, özellikle ileride açılması muhtemel davalar bakımından ispat kolaylığı sağlamaktadır. Ancak uygulamada, özellikle internet ortamında meydana gelen hak ihlallerinde, bu mekanizmaların hızlı ve pratik biçimde devreye alınması her zaman mümkün olamamaktadır. Bu noktada, hak sahiplerinin 1512 sayılı Noterlik Kanunu'na dayanan "Elektronik Ortamda Verilerin Tespiti Hizmeti"nden (kısaca "e-Tespit sistemi") faydalanabilecekleri, hızlı ve güvenilir bir sistem ile internet üzerinden yapılan ihlalleri tespit edebilecekleri düşünülmektedir.

E-Tespit Sistemi, yasal dayanağı olan Noterlik Kanunu'nun 198/A maddesi ve Noterlik İşlemlerinin Elektronik Ortamda Yapılmasına Dair Yönetmelik kapsamında, 01.03.2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir[[34]]. Noterlik Kanunu'nun 61. Maddesi uyarınca yapılacak tespit işlemleri ilke olarak fizikî ortamda gerçekleştirilmektedir, ancak, ilgilinin talep etmesi halinde sözü edilen işlem grubunun noterliklerce elektronik ortamda gerçekleştirilmeleri de mümkündür[[35]]. Bu madde uyarınca, noterlikler tarafından yapılacak tespit işleri güvenli elektronik imza ile elektronik ortamdaki durum, görüntü, belge, işlem veya benzeri her türlü verinin tespiti işlemlerinin yapılmasına olanak sağlamıştır. Yönetmeliğin 5. Maddesinin 6. Fıkrası uyarınca ise, elektronik ortamdaki bir verinin tespiti işleminde; bir donanımdaki veya internet ortamındaki verinin tespiti işlemi ile o verinin belirli bir anda ya da zaman aralığında o anki veya zaman aralığındaki hâlinin değişmez olarak belirlenmesi, tekrar edilebilir hâlde tutulması ve saklanması anlaşılmaktadır. Yönetmeliğin 6. Maddesinde ise, elektronik ortamdaki bir verinin, güvenli elektronik imza ile noter huzurunda olmadan tespit ettirilebileceği hükme bağlanmıştır.

[34] Süha Tanrıver, "Noter Tarafından Elektronik Ortamda Yapılabilecek Olan İşlemler ve Bu İşlemlerin Gerçekleştirilmesi Usulü," *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 65, no. 4 (2016): 3677.

[35] Tanrıver, "Noter Tarafından Elektronik Ortamda Yapılabilecek Olan İşlemler ve Bu İşlemlerin Gerçekleştirilmesi Usulü," 3685.

Bu hizmet sayesinde hak sahibi, istenilen yer ve zamanda, herhangi bir cihaz üzerinden, herhangi bir internet sayfasında yer alan içeriklerin ispatlanması amacıyla tespit işlemlerini gerçekleştirebilmektedir. E-Tespit işlemi yapmak isteyen kişinin "E-Devlet Kapısı" üzerinden kimlik bilgilerini doğrulayarak sisteme erişim sağlaması gerekmektedir[[36]]. Sayfa içeriklerinin tespitinin yapılabilmesi için "E-Tespit Portal" sayfasına girilmesi, ardından tespiti yapılmak istenen siteye erişilmesi ve sayfa üzerinde gezilmesi gerekmektedir[[37]]. Bu sayede, oluşan ispat bilgileri ve belgeleri Türkiye Noterler Birliği Bilgi Sistemleri'ne kaydedilmektedir. Tespit işlemi gerçekleştirildikten sonra verilen "Başvuru Numarası" ile noterliklerce sureti alınan ekran görüntüleri onaylatılabilmektedir[[38]]. Noterce onaylanan belge ise ispata elverişli bir delil olarak kullanılabilir.

E-Tespit Sisteminin mevcut bulunmadığı vakitte bu tür ihlal iddiaları ya davacıların kendi temin ettikleri ekran görüntüleri eli ile ispat edilmeye çalışılmakta, ya da tespit davasında mahkeme tarafından görevlendirilecek bilirkişilerin hazırlayacakları rapor ile belgelenebilmekteydi. Bu seçeneklerden ilki uygulamada davalıların davacı tarafından sunulan ekran görüntülerinin tahrif edildiği veya gerçek olmadığı şeklinde cevapları ile karşılanmakta, ikincisi ise dosyanın tevzisi, bilirkişinin görevlendirilmesi, rapor hazırlaması ve raporun kesinleştirilmesi için harcanacak süre sebebiyle hak sahibinin hakkını rötarlı olarak kullanabilmesine yol açmaktaydı. Her şekilde geçen süre zarfında davalı internet sitesindeki içeriği ortadan kaldırabilmekte veya değiştirebilmekteydi[[39]].

[36] Türkiye Noterler Birliği, "Elektronik Ortamda Verilerin Tespiti (E-Tespit)", Erişim Tarihi: 27.04.2025 https://portal.tnb.org.tr/Sayfalar/TespitHiz.aspx.

[37] Türkiye Noterler Birliği, "Elektronik Ortamda Verilerin Tespiti (E-Tespit)", Erişim Tarihi: 27.04.2025 https://portal.tnb.org.tr/Sayfalar/TespitHiz.aspx.

[38] Türkiye Noterler Birliği, "Elektronik Ortamda Verilerin Tespiti (E-Tespit)", Erişim Tarihi: 27.04.2025 https://portal.tnb.org.tr/Sayfalar/TespitHiz.aspx.

[39] Doğan Gedik, "Bilişim Suçlarında IP Tespiti ile Ekran Görüntüleri Çıktılarının İspat Değeri," *Bilişim Hukuku Dergisi* 1, no. 1 (2019): 77.

E-Tespit Sisteminin bu yönü ile internet üzerinden yapılan ihlallerde ayrı bir tespit davası ikame edilmesi gerekliliğini ortadan kaldırdığı, böylece hem yargıya erişimi kolaylaştırdığı, hem de mahkemelerin iş yükünü azalttığı söylenebilir. Niteliği itibarı ile E-Tespit Sistemi, internet üzerindeki belirli bir görüntünün, Türkiye Noterler Birliği Bilgi Sistemi üzerinden güvenli olarak kullanılan bir tarayıcıda, belirli bir gün ve belirli bir saatte "var olduğunu" ve erişilebilir olduğunu kanıtlamaktadır. Böylece delilin sonradan tahrif edilmesi veya ortadan kaldırılması riski bertaraf olunmakta, ayrı bir tespit davası açmadan asgari maliyet ile tespit edilmesi sağlanmaktadır[[40]].

E-Tespit Sistemi dijital medya platformlarına yakın bir süratle ihlal konusunun tespitine yarasa da, ortaya çıkan bulgunun bir "kesin delil" teşkil etmediğini ve olağan bir koruma davasında davalıya tanınan hakları bertaraf edemeyeceğini ifade etmek gerekir. Zira noterlikçe yapılan tespit, sadece içeriğin belirli bir gün ve belirli bir saatte, belirli bir internet sitesinde mevcut bulunduğunu belgelemektedir. Bu içeriğin, koruma altında olduğu iddia edilen bir eser veya varlık ile aynı veya benzer nitelikte olduğunu ispat etme zorunluluğu yine davacıya aittir. Dolayısıyla içeriğin doğru bir biçimde ve hukuki nitelendirmeye elverişli şekilde tespit edilmesi önem taşımaktadır.

Benzer şekilde E-Tespit Sistemi bu makalenin yazıldığı tarih itibarı ile sadece ekran görüntüsü alınmasına izin vermektedir. Bir internet sitesi veya sosyal medya sayfasında yer alan video içeriğinin veya ses kaydının bu sistem kullanılarak belgelenebilmesi henüz mümkün değildir. Bu tür içerik ve kayıtların bir davada delil oluşturacak şekilde belgelenebilmesi yine ve ancak bir tespit davası açılması suretiyle mümkün olabilecektir.

III. SONUÇ

Dijital teknolojilerin hızla gelişmesi ve ticaretin büyük ölçüde çevrim içi

[40] Türkiye Noterler Birliği, "Elektronik Ortamda Verilerin Tespiti (E-Tespit)", Erişim Tarihi: 27.04.2025 https://portal.tnb.org.tr/Sayfalar/TespitHiz.aspx.

ortama taşınması, fikri ve sınai mülkiyet hakları ile haksız rekabet hükümleri bakımından yeni ve karmaşık hukuki sorunları beraberinde getirmiştir. İşletmelerin internet ortamında sunduğu içeriklerin hem tanıtım hem de pazarlama aracı hâline gelmesi, bu içeriklerin üçüncü kişiler tarafından izinsiz biçimde kullanılmasını kolaylaştırmakta; bu da marka, tasarım, eser gibi korunması gereken hakların veya haksız rekabet hükümlerinin ihlaliyle sonuçlanmaktadır. Söz konusu ihlaller, çoğu zaman hızlı bir şekilde gerçekleşmekte ve kısa sürede geniş kitlelere ulaşarak hak sahiplerinin ekonomik ve manevi zarara uğramasına yol açmaktadır.

Mevzuat kapsamında FSEK, SMK ve TTK gibi düzenlemeler hak sahiplerine ihlalin durdurulmasından zararın tazminine kadar başvurulabilecek pek çok hukuki çare öngörmektedir. Ancak bu mekanizmaların etkin biçimde işletilebilmesi, hak ihlali vakıalarının usulüne uygun ve zamanında delillendirilmesine bağlıdır. Zira hukuken haklı olmak kadar, bu hakkın ihlal edildiğini delillerle ortaya koymak da yargılama sürecinde belirleyici bir öneme sahiptir.

Bu noktada E-Tespit Sistemi hak sahiplerine pratik, hızlı ve hukuken geçerli bir delil tespit aracı sunmaktadır. Özellikle internet içeriklerinin kolaylıkla silinebildiği veya değiştirilebildiği dikkate alındığında, E-Tespit sistemi sayesinde dijital ihlallerin belgelendirilmesi, hak arama yollarının etkinliğini artırmakta ve yargı sürecinde ispat yükünü hafifletmektedir. Bu nedenle, dijital mecralarda varlık gösteren işletmeler ve bu alanlarda doğan ihtilafların çözümünde görev alan avukatlar açısından E-Tespit sisteminin oldukça kullanışlı olduğu değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

"Mahkeme, hesapları boşaltılan ve adına kredi çekilerek dolandırılan vatandaşın zararından Akbank'ı sorumlu tuttu," T24, Erişim Tarihi: 29.04.2025, https://t24.com.tr/haber/mahkemeden-gerekceli-karar-vatandaslar-akbank-,1221560

Bahadır, Çilem. "Fikir ve Sanat Eserlerinde Hususiyet.", *Terazi Hukuk Dergisi* 14, no. 152 (Nisan, 2019): 746-753.

Bilgin, Fatmanur. "Tasarım Kavramı ve Koruma Kapsamı," Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fikri Mülkiyet Hakları Teknoloji Politikaları ve İnovasyon Yönetimi Anabilim Dalı Bitirme Projesi (Ankara, 2022).

Bozgeyik, Hayri. *Marka Hakkının Korunması*. 2. Baskı. On İki Levha Yayıncılık, 2019.

Büyükkılıç, Gül. "Türk Hukukunda Fikri Mülkiyet ve Haksız Rekabet Hükümlerinin Kümülatif Uygulanabilirliği." *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi* 10, no. 1 (2024).

Ege, Önder. *6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanununa Göre Marka Hakkına Tecavüz ve Hukuksal Koruma Yolları*. 3. baskı. Seçkin Yayıncılık, 2023.

Gedik, Doğan. "Bilişim Suçlarında IP Tespiti ile Ekran Görüntüleri Çıktılarının İspat Değeri." *Bilişim Hukuku Dergisi* 1, no. 1 (2019): 51-84.

Gedik, Yasemin. "E-ticaret: Teorik Bir Çerçeve.", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 12, no. 1 (2021): 184-198.

Kaynak, Selva, ve Serhat Koç, "Telif Hakları Hukuku'nun Yeni Macerası: Sosyal Medya.", *Folklor/Edebiyat*, 21, no. 83 (2015): 389-410.

Kuru, Baki. *Medeni Usul Hukuku*. Cilt II. Yetkin Yayınları, 2020.

Kültür ve Turizm Bakanlığı. "İsteğe Bağlı Kayıt-Tescil İşlemi Nedir?". Telif Hakları Genel Müdürlüğü. Erişim Tarihi: 29.04.2025, https://telifhaklari.ktb.gov.tr/TR-332392/istege-bagli-kayit-tescil-islemi-nedir.html

Senftleben, Martin."*Bermuda Triangle – Licensing, Filtering and Privileging User-Generated Content Under the New Directive on Copyright in the*

Digital Single Market", Institute for Information Law (IViR), University of Amsterdam, (4 Nisan 2019).

Suluk, Cahit, Rauf Karasu ve Temel Nal. *Fikri Mülkiyet Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, 2019.

Tanrıver, Süha. "Noter Tarafından Elektronik Ortamda Yapılabilecek Olan İşlemler ve Bu İşlemlerin Gerçekleştirilmesi Usulü." *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 65, no. 4 (2016): 3677-3686.

Türk Patent ve Marka Kurumu, "Tasarım," Erişim Tarihi: 29 Nisan 2025, https://www.turkpatent.gov.tr/tasarim

Türkiye Noterler Birliği, "Elektronik Ortamda Verilerin Tespiti (E-Tespit)", Erişim Tarihi: 27.04.2025 https://portal.tnb.org.tr/Sayfalar/TespitHiz.aspx.

World Trade Organization. *E-commerce in Developing Countries: Opportunities and Challenges for Small and Medium-sized Enterprises*. Geneva: World Trade Organization, 2013.

Yıldız, Ozan Ali. *Çalışanlar Tarafından Meydana Getirilen Eserler Üzerinde İşverene Tanınan Hakların Kapsamı*. Fikri Mülkiyet Hukuku Kronikleri. Adalet Yayınevi, 2024.

Dijital Platformlara DMA Etkisi ve Türk Hukuku Çerçevesinde Değerlendirmeler

Yeşim KUMOVA MAĞAT[1]*
Meltem MANAV[2]**

ÖZ

Bu makale, Avrupa Birliği tarafından kabul edilen Dijital Piyasalar Yasası (DMA) çerçevesinde geçit bekçisi olarak nitelendirilen Apple işletim sistemlerine yönelik birlikte çalışabilirlik yönünden verilen kararı ele almaktadır. Ek olarak, makale çerçevesinde DMA'nın Türk Rekabet Hukuku çerçevesindeki etkileri ile Rekabet Kurulu tarafından dijital piyasalara ilişkin verilen önemli bazı kararları irdelemektedir. Avrupa Komisyonu'nun Apple işletim sistemlerine yönelik teknik referans, şeffaflık ve birlikte çalışabilirlik yükümlülüklerin uygulamasına yönelik somut tedbirleri içeren ex ante yaklaşımını yansıtan kararı ile Türk Rekabet Hukuku uygulamasından ayrıştığı görülmektedir. Makalede, Komisyon kararının detayları ile Rekabet Kurulu'nun Google ve Meta gibi dijital platformlara yönelik kararları analiz edilerek, Türk Rekabet Hukuku uygulamasındaki DMA benzeri bir düzenleme ihtiyacına dikkat çekilmektedir. Ayrıca, iç denetim ve uzlaştırma mekanizmaları açısından DMA ile Türk uygulamaları arasındaki farklılıklar irdelenmekte ve Türk Rekabet Hukukunun dijital pazarlar çerçevesinde Avrupa Birliği mevzuatına uyumuna ilişkin birtakım

[1] * Avukat, İstanbul Barosu, (yesim@kmlegal.com.tr).

[2] ** Avukat, İstanbul Barosu, (meltem@kmlegal.com.tr).

öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rekabet Hukuku, Dijital Platformlar, DMA, Ex Ante Müdahale, Türk Hukuku, Geçit Bekçisi, Birlikte Çalışabilirlik

DMA Impact On Digital Platforms And Evaluations Within The Framework Of Turkish Law

ABSTRACT

This article discusses the decision concerning interoperability requirements imposed on Apple operating systems, which have been designated as gatekeepers under the Digital Markets Act (DMA) adopted by the European Union. Additionally, the article examines the implications of the DMA within the context of Turkish Competition Law and evaluates several key decisions made by the Turkish Competition Board regarding digital markets. The Commission's decision, which reflects an ex-ante approach through specific measures on technical reference, transparency, and interoperability obligations for Apple operating systems, diverges from the ex-post enforcement approach of Turkish Competition Law. The article analyzes the details of the Commission's decision and compares it with the Turkish Competition Board's rulings on digital platforms such as Google and Meta, emphasizing the need for DMA-like regulation in Türkiye. Furthermore, the differences between the DMA and Turkish practices regarding internal audit and settlement mechanisms are addressed, and several recommendations are provided for aligning Turkish Competition Law with European Union regulations in the context of digital markets.

Keywords: Competition Law, Digital Platforms, DMA, Ex Ante Intervention, Turkish Law, Gatekeeper, Interoperability

I. GİRİŞ

Avrupa Birliği'nde yürürlüğe giren Dijital Piyasalar Yasası ("**DMA**"), dijital platformlardaki adil rekabetin temini ve korunması amacıyla kabul edilen önemli bir düzenlemedir. Söz konusu düzenleme dijital pazarda "*gatekeeper*" ("**geçit bekçisi**") olarak hareket eden platformlar için bir dizi kurallar getirmiştir. Geçit bekçisi; DMA çerçevesinde, işletmelerin tüketicilere ulaşmaları için önemli bir aracı olarak görev yapan ve etkin bir konumda bulunan dijital platformlar olarak tanımlanmaktadır.

Avrupa Komisyonu ("**Komisyon**") tarafından geçit bekçisi tanımına ilişkin kriterler de belirlenmiştir. İşbu makaleye konu iOS işletim sistemleri de Komisyon'un sırasıyla 05.09.2023 ve 29.04.2024 tarihli kararlarıyla, geçit bekçisi olarak nitelendirilmiştir. DMA uyarınca, Apple gibi geçit bekçileri, geliştiricilere kendi işletim sistemleri tarafından kontrol edilen veya bunlar aracılığıyla erişilen donanım ve yazılım özellikleriyle ücretsiz ve etkili bir birlikte çalışabilirlik (*interoperability*) sağlamak zorundadır. Bu kapsamda, Komisyon'un 19.03.2025 tarihli kararında belirtildiği üzere; Apple'ın birlikte çalışabilirlik yükümlülüğünün belirli yönlerine uyum sağlamak üzere alması gereken tedbirler düzenlenmiştir.[3] Komisyon, Apple'ın iOS ile üçüncü taraf bağlı cihazların birlikte çalışabilirliğini sağlamak üzere alması gereken önlemleri ayrıntılı hale getirerek birlikte çalışabilirlik taleplerinin yönetimi bakımından sürecin kolaylaştırılmasına adına birtakım tedbirlere karar vermiştir. Alınan karar neticesinde geliştiricilerin, iPhone ve iPad özellikleriyle birlikte çalışabilirlik elde etmek için başvurabileceği sürecin şeffaflığı ve etkinliğinin artması hedeflenmektedir.

Komisyon tarafından verilen kararın hem DMA'nın uygulaması hem de Türk Rekabet Hukuku bakımından yansımalarının önem arz ettiği değerlendirilmektedir. Zira ülkemizde de dijital pazarların düzenlenmesi için birçok çalışma yürütülmekte olup Google, Meta vb. platformlar hakkında Rekabet Kurulu ("**Kurul**") tarafından dönem dönem tedbir kararları veril-

[3] European Commission, Case DMA.100204 SP – Apple - Article 6(7) – Process.

diği görülmektedir. İlerleyen dönemlerde de platformlara ilişkin tedbirlere sıkça rastlamaya devam edeceğimiz öngörülmektedir. Bu çerçevede, işbu makalede hem kararın içeriğine hem de Türk Rekabet Hukuku bağlamındaki önem arz ettiği düşünülen hususlarına yer verilecektir. Makalemiz kapsamında, DMA'nın elektronik ticaretin düzenlenmesi mevzuatına etkisi incelenmemiş olup Rekabet Hukuku bağlamında inceleme yapılmıştır.

II. KOMİSYON TARAFINDAN iOS İŞLETİM SİSTEMLERİNE İLİŞKİN VERİLEN KARARIN KAPSAMI

Komisyon tarafından Apple hakkında verilen karar hukuken bağlayıcı nitelikte olup, Apple belirtilen önlemleri uygulamakla yükümlüdür. Karar kapsamında şeffaflık bakımından birtakım tedbirlere yer verilmiş olup bunlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Apple, iOS/iPadOS özelliklerinin şeffaflığını artırmakla yükümlüdür.
- Geliştiriciler, "teknik referans sorgusu" sunarak belirli sistem özellikleri hakkında bilgi talep edebilecektir.
- Apple, 20 iş günü içinde teknik referans sağlamalı ve elde edilen bilgiyi (gizli bilgi ve ticari sırlar hariç olmak üzere) diğer geliştiricilere erişilebilir kılmalıdır.
- Belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilip getirilmediğinin gözlemlenmesi adına yıllık denetim yapılacaktır.

Yukarıda özetlenen yükümlülükleri detaylandırmak gerekir ise; Apple'ın iOS veya iPadOS üzerinden erişilen ya da kontrol edilen ve Apple'ın hizmet ve donanımları için ayrılmış özellikler hakkında daha fazla şeffaflık sağlaması beklenmektedir. Bu doğrultuda; Apple, herhangi bir geliştiricinin gerekçeli bir teknik referans talebi ("**referans talebi**") sunabileceği bir program oluşturmalıdır. Apple, bu talebe yanıt olarak geliştiriciye söz konusu donanım ve yazılım özelliklerinin nasıl çalıştığına dair teknik bir referans bilgisi sunacaktır. Bu referans, Apple'a ayrılmış özellikleri de kapsayacak şekilde donanım ve hizmetlerin nasıl etkinleştirildiği hakkında

bilgi içermelidir.

Apple, teknik referansta şu bilgileri sunmalıdır:

i. Geliştiricinin talebine konu olan çerçeveler tarafından etkinleştirilen özelliklerin açıklamaları,

ii. Bu özelliklerin özel çerçevelerle etkinleştirilip etkinleştirilmediği,

iii. İlgili çerçevelere hangi Apple hizmetleri ve donanımlarının erişiminin olduğu.

Söz konusu bilgilerin kamuya açık geliştirici dokümantasyonunda yer alması halinde Apple ilgili dokümantasyona yönlendirme yapabilecektir.

Apple, referans talebini aldıktan sonra 20 iş günü içerisinde teknik referansı sunmalıdır. Aynı geliştiriciden gelen çok sayıda eş zamanlı talep sebebiyle bu sürede teknik referansın sunulamaması halinde, Apple gerekçeleriyle birlikte Komisyon'u ve geliştiriciyi derhal bilgilendirmelidir. Komisyon olası gecikmenin asgari düzeyde olmasını beklemektedir.

Apple, geliştiriciye sunduğu teknik referansı, diğer geliştiricilerin erişebileceği şekilde geliştirici portalında yayımlamalıdır. Ancak ticari sır niteliği taşıyan bilgiler gizli tutulabilir. Bu durumda Apple, hangi bilgilerin gizli tutulduğunu ve bunun gerekçesini Komisyon'a bildirmelidir.

Apple'ın belirtilen yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğine dair her yıl bağımsız bir denetim gerçekleştirilmelidir. Bu denetim, Komisyon tarafından belirlenecek kriterlere göre Apple tarafından atanacak bağımsız bir uzman kuruluşça yapılmalıdır. Denetim maliyetlerinin Apple tarafından karşılanması öngörülmektedir. Apple, geliştiricilerin referans taleplerine zamanında ve faydalı yanıtlar almasını sağlamak amacıyla denetçi tarafından yapılan önerileri dikkate alacaktır. Denetim raporu hem Apple'a hem Komisyon'a sunulacaktır. Denetçi, Apple'ın yardımıyla, denetim raporunun temel bulgularını ve sonuçlarını içeren gizli olmayan bir özet hazırlayacaktır. Bu özet, Apple tarafından gizlilik incelemesine tabi tutulacak ve ticari sır içermediği teyit edildikten sonra, Apple'ın yayımlayacağı raporda yer alacaktır.

Apple'ın, birlikte çalışabilirlik taleplerinin nasıl alınacağı, kabul edileceği, değerlendirileceği ve yanıtlanacağına dair yapılandırılmış ve yeterli düzeyde belgelenmiş bir süreç oluşturması öngörülmüştür. Bu kapsamda; Apple'ın, kamuya açık şekilde erişilebilen ve güncel bilgiler içeren bir internet sayfası oluşturması beklenmektedir. Söz konusu internet sayfasında aşağıda yer alan bilgiler bulunmalıdır:

i. Talebin nasıl sunulacağına, geliştiricinin başvuru formunda hangi bilgileri vermesi gerektiğine, sürecin aşamalarına ve bunlara ilişkin süre sınırlarına dair açık ve ayrıntılı bilgi;

ii. Geliştiricilerin başvuru süreci veya mevcut talepleri hakkında nasıl iletişim kurabileceklerine dair rehberlik;

iii. Apple'ın geliştiricinin gizli bilgilerini korumaya yönelik alacağı tedbirlere ilişkin açık bilgiler.

Apple, çift yönlü iletişimi kolaylaştıracak güvenilir, erişilebilir ve yeterli personelle desteklenmiş bir iletişim noktası oluşturacaktır. Apple, geliştiricilerden gelen sürece veya birlikte çalışabilirlik taleplerine ilişkin sorulara 5 iş günü içinde yanıt vermelidir. Apple, geliştiricinin kendi birlikte çalışabilirlik talebine ilişkin tüm bilgileri doğrudan ve bağımsız şekilde erişebileceği özel bir alanı geliştirici portalında oluşturacaktır. Ek olarak, karar doğrultusunda Apple tarafından geliştiricilere geri bildirim sunma imkânı yaratılmalı ve söz konusu geri bildirimler dikkate alınarak ilerlenmelidir.

Apple tarafından birlikte çalışabilirlik talebinin reddine karar verilmesi halinde geliştiriciye duruma ilişkin derhal bilgi verilmesi gerekmektedir:

i. Apple, talepleri reddettiğinde gerekçeli bir açıklama sunmakla yükümlüdür.

ii. Apple, geliştiriciyi ***(a)*** reddin ardından kiminle ve nasıl iletişim kurulabileceği konusunda bilgilendirmeli ve ***(b)*** bu kararların kapsamına giren durumlar için iç değerlendirme mekanizması ile devamında uzlaştırma prosedürünün kullanılabileceğini ve bu prosedürlere ilişkin koşullar ile zaman çizelgesini belirtmelidir.

Apple, birlikte çalışabilirliğin işletim sistemi, donanım ve yazılım özelliklerinin bütünlüğünü zedelememesi amacıyla, yalnızca kesinlikle gerekli ve orantılı önlemleri alabilir. Herhangi bir önlem; uygun şekilde gerekçelendirilmiş olmalı ve şeffaf, nesnel, açık ve ayrımcı olmayan koşullara dayanmalıdır. Bu koşullar aynı zamanda Apple'ın kendi hizmetleri ve donanımı için de geçerli olmalıdır.

Apple, ayrıca talep üzerine geliştirilen tüm birlikte çalışabilirlik çözümlerini, herkese açık bir geliştirici dokümantasyon portalında uygun şekilde belgelemekle yükümlüdür. Bu dokümantasyon eksiksiz ve doğru olmalıdır. Apple, bir çözümün kullanım dışı bırakılacağını geliştiricilere bildirdikten sonra, bu çözümü en az üç büyük iOS veya iPadOS sürümü boyunca desteklemeye devam etmelidir.

Özetle; Apple, geliştirdiği çözümleri gelecekte de sürdürülebilir, erişilebilir ve belgelendirilmiş şekilde sunmalıdır. Buna ek olarak, eş değerlilik prensibi gereği Apple'ın kendi kullandığı çözümlerle geliştiricilere sunulan çözümler aynı düzeyde olmalıdır.

Apple, aldığı tüm önlemleri Komisyon'a bildirmekle yükümlü olup birlikte çalışabilirlik talebini veya bu talebin belirli kısımlarını ya da referans sorgusunu reddettiği takdirde, Komisyon'a derhâl bildirimde bulunmalı, reddin gerekçelerini açıklamalı ve ilgili talep ile bu talebin reddine ilişkin tüm belgeleri gecikmeksizin Komisyon'a iletmelidir. Komisyon, istisnai hallerde ve Apple tarafından ileri sürülen geçerli gerekçelere dayanan yazılı bir talep üzerine, belirtilen önlemlerden bir veya birkaçını ya da bunların bir kısmını değiştirebilir veya yerine başka bir önlem getirebilir. Ancak bu tür bir talep, söz konusu önlemlerin uygulanmasını veya bu önlemlere uyulması gereken sürelerin sona ermesini durdurma etkisi doğurmaz.

III. TÜRK REKABET HUKUKU PERSPEKTİFİNDE DEĞERLENDİRME

Komisyon tarafından DMA çerçevesinde belirlenen yükümlülükler getirilmiş olmakla birlikte bu noktada DMA'nın genel yapısına değinilmesinin ve ilgili önlemlerin Türk Rekabet Hukuku perspektifinden

değerlendirilmesi de gerekmektedir. Zira bir teşebbüsün pazar gücünde pazar payının etkisinin bulunmasının yanı sıra, dijital pazarlardaki yüksek seviyede inovasyon sebebiyle rekabetin de dinamik olması sonucu doğmaktadır. Dolayısıyla, yapısal olarak birden fazla sorunun olduğu ve regüle edilmesi gereken bir alan olduğunu değerlendirilmektedir.

DMA; pazara ilişkin sistematik ve önleyici bir regülasyon olmakla birlikte pazarda büyük oyuncu olarak nitelendirilebilecek dijital platformların davranışlarını, pazara giriş yapılmasından dahi önce, düzenlemeyi hedeflemektedir. DMA'nın şeffaflık, raporlama ve teknik uyum yükümlülükleri, özellikle dijital pazar bakımından proaktif bir tutum içermektedir. Buna karşılık 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun ("**4054 sayılı Kanun**") ise önleyici nitelikten daha ziyade ihlal sonrası için müdahale (*ex post*) sistemi öngörmektedir. DMA kapsamında, Apple'ın kendi hizmetlerine öncelik tanıması gibi davranışları doğrudan yasaklanırken, Türk Rekabet Hukuku çerçevesinde belirtilen davranışın ihlal teşkil edip etmediği için ilgili eylemlerin soruşturmaya konu edilmesi gerekmektedir.

4054 sayılı Kanun'un 6. maddesi uyarınca; "*Bir veya birden fazla teşebbüsün ülkenin bütününde ya da bir bölümünde bir mal veya hizmet piyasasındaki hakim durumunu tek başına yahut başkaları ile yapacağı anlaşmalar ya da birlikte davranışlar ile kötüye kullanması hukuka aykırı ve yasaktır*". Kötüye kullanma halleri özellikle şunlardır:

a) *Ticari faaliyet alanına başka bir teşebbüsün girmesine doğrudan veya dolaylı olarak engel olunması ya da rakiplerin piyasadaki faaliyetlerinin zorlaştırılmasını amaçlayan eylemler,*

b) *Eşit durumdaki alıcılara aynı ve eşit hak, yükümlülük ve edimler için farklı şartlar ileri sürerek, doğrudan veya dolaylı olarak ayırımcılık yapılması,*

c) *Bir mal veya hizmetle birlikte, diğer mal veya hizmetin satın alınmasını veya aracı teşebbüsler durumundaki alıcıların talep ettiği bir malın veya hizmetin, diğer bir mal veya hizmetin de alıcı tarafından teşhiri şartına bağlanması ya da satın alınan bir malın belirli bir fiyatın altında satılmaması gibi tekrar satış halinde alım satım şartlarına ilişkin sınırlamalar getirilmesi,*

d) *Belirli bir piyasadaki hakimiyetin yaratmış olduğu finansal, teknolojik ve ticari avantajlardan yararlanarak başka bir mal veya hizmet piyasasındaki rekabet koşullarını bozmayı amaçlayan eylemler,*

e) *Tüketicinin zararına olarak üretimin, pazarlamanın ya da teknik gelişmenin kısıtlanması*

Hakim durumdaki bir teşebbüsün bu bağlamda aşağıda örneklendirilen davranışlardan kaçınması gerekmektedir:

- Rakiplerin faaliyetlerini zorlaştırıcı teknik sınırlamalar getirilmesi,
- Ayrımcılık içeren uygulamalarda bulunulması,
- Hakim durumdaki teşebbüsün kendi ürünlerine imtiyaz tanıması,
- Pazara giriş engeli yaratması.

DMA kapsamında yukarıda izah edilen ve Apple bakımından getirilen yükümlülükler, önleyici bir yaklaşıma dayanmaktadır. Apple özelinde getirilen şeffaflık, teknik referans sağlama, eşit erişim ve işlem süreçlerinin ayrım gözetmeksizin işletilmesi zorunluluğu, Türk Rekabet Hukuku açısından da hakim durumun kötüye kullanılmasının bir görünümü olarak değerlendirilebilir. Ancak Türk Hukuku çerçevesinde bu bağlamda önleyici nitelikte değil ihlal tespiti sonrasında düzenleyici müdahale söz konusudur.

Türk Rekabet Hukuku kapsamında; hakim durumdaki teşebbüslerin sahip oldukları altyapıya erişimde ayrımcı uygulamalarda bulunması kötüye kullanım olarak nitelendirilebilecektir. DMA çerçevesinde Apple'a getirilen yükümlülüklerde:

- iOS/iPadOS üzerinden Apple'ın yalnızca kendi hizmetleri için sunduğu özelliklere dair geliştiricilere referans sorgusu ile bilgi alma hakkı tanınması,
- Bu teknik bilgilerin diğer geliştiricilere de aynı koşullarda sağlanması,
- Birlikte çalışabilirlik çözümlerinin tüm geliştiricilere eşzamanlı sunulması,

gibi hükümler ise davranış odaklı bir tedbir öngörüldüğünü

göstermektedir. Ancak Türk Rekabet Hukuku çerçevesinde belirtilen nitelikte önleyici bir düzenleme öngörülmemiştir.

Kurul'un son dönemde dijital pazarlara ilişkin etkin biçimde yürüttüğü soruşturmalar göz önüne alındığında ülkemizde de ilgili pazar bakımından detaylı bir düzenleme yapılması kaçınılmaz hale gelecektir. Özellikle son dönemde Kurul tarafından verilen bazı kararlara değinilmesi aydınlatıcı olacaktır.

IV. DİJİTAL PLATFORMLARA YÖNELİK TÜRK REKABET HUKUKU YAKLAŞIMI

Dijital platformların günümüz ekonomik gelişmelerinde oynadığı merkezi rol, bu yapıların piyasa işleyişi üzerindeki etkilerinin daha yakından incelenmesini zorunlu kılmaktadır. Türk Rekabet Kurumu ("**Kurum**") da bu gelişmelere kayıtsız kalmamış, özellikle Google ve Facebook/WhatsApp gibi teşebbüsler hakkında yürüttüğü soruşturmalarla dijital piyasaların rekabetçi yapısının korunmasına yönelik adımları atmıştır. Söz konusu kararlar, platformların veriye erişim, birlikte çalışabilirlik ve ayrımcı uygulamalar yoluyla piyasa gücünü pekiştirdiklerini ve bu durumun 4054 sayılı Kanun'un 6. maddesi kapsamında denetlenmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bu çerçevede, aşağıda kısaca değinilecek kararlar, dijital platformların hâkim durumlarını nasıl pekiştirdiklerini somut biçimde ortaya koymakta, genel ilkelerin ötesine geçerek hem DMA'da düzenlenen veri taşınabilirliği, ayrımcılık yasağı ve birlikte çalışabilirlik gibi konularla paralel değerlendirmeler içererek sektörel uygulamalara dair önemli içtihatlar içermektedir.

- **Google: Yerel Arama Hizmetlerinde Ayrımcılık**

Kurul'un 12 Kasım 2020 tarihli ve 20-49/675-295 sayılı kararı, dijital platformların haber içeriklerinin sunumu ve görünürlüğü üzerindeki etkilerine odaklanmış ve bu kapsamda platform-yayıncı ilişkilerini rekabet hukuku bağlamında değerlendirmiştir. Kurul, özellikle mobil cihazlarda kullanılan ve haber içeriklerinin daha hızlı yüklenmesini sağlayan formatların örneğin Google AMP (*Accelerated Mobile Pages*) gibi uygulama-

ların — kullanıcıları haber sitelerinin kendi uygulamalarına veya internet sitelerine yönelmekten alıkoyduğu ve bu durumun yayıncıların trafik akışını ve dolayısıyla reklam gelirlerini olumsuz etkileyebileceği tespitinde bulunmuştur.[4]

Kararda dikkat çekilen bir diğer husus ise, dijital platformların haber içeriklerini nasıl sıralayacağına dair algoritmalarında yaptığı değişikliklerin şeffaf olmaması ve bu durumun yayıncılar açısından öngörülemez sonuçlar doğurmasıdır. Özellikle görünürlük kaybı yaşayan yayıncıların, dijital ekosistemde rekabetçi konumlarını korumakta zorlandığı ve bu durumun haber medyasının sürdürülebilirliği açısından yapısal riskler barındırdığı vurgulanmıştır.

Kurul, bu tür uygulamaların platformların dolaylı pazar gücünü yayıncılık sektörü üzerinde pekiştirmesine neden olabileceğini ve bu nedenle dijital platformlar ile haber yayıncıları arasındaki ilişkinin, klasik dikey ilişki kategorileriyle tam anlamıyla açıklanamayacağını değerlendirmiştir. Karar, Google gibi dijital platformların dolaylı pazar gücü, veri odaklı içerik sıralaması ve çok taraflı pazar yapılarında bilgi asimetrisi konularında önemli niteliktedir.

- **Google Android Kararı ve DMA Madde 6(3): Varsayılan Ayar Dayatmaları ve Sözleşmesel Sınırlamalar**

Rekabet hukukunda platformların kendi hizmetlerine yönlendirme pratikleri, özellikle varsayılan ayar dayatmaları ve sözleşmesel kısıtlamalar yoluyla gerçekleştiğinde hem pazar gücünün pekiştirilmesi hem de rakiplerin dışlanması riskini artırmaktadır. Bu tür uygulamalara yönelik müdahalenin bir örneği, Google'ın Android işletim sistemi üzerinden uyguladığı pazar kapama ve kendi hizmetlerine yönlendirme uygulamalarına ilişkin Kurul'un 19 Eylül 2018 tarihli ve 18-33/555-273 sayılı kararıdır. Kurul, Google'ın mobil cihaz üreticileriyle yaptığı sözleşmeler aracılığıyla, Android işletim sistemini kullanan cihazlara Google Arama ve Google Chrome

[4] Rekabet Kurulu, Google Arama Hizmetleri Kararı, Karar No: 20-49/675-295 ve 12 Kasım 2020 tarihli.

gibi kendi uygulamalarını önceden yüklettiğini ve bu uygulamaların varsayılan olarak atanmasını şart koştuğunu tespit etmiştir.[5] Bu uygulamaların hem rakip uygulamaların cihazlarda yer almasını zorlaştırdığı hem de kullanıcı davranışlarını yönlendirdiği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, 4054 sayılı Kanun'un 6. maddesi kapsamında Google'ın hâkim durumunu kötüye kullandığına karar verilmiş, şirkete idari para cezası verilmiş ve ihlalin ortadan kaldırılması ve etkilerinin giderilmesi amacıyla birtakım yükümlülükler getirilmiştir. Mobil Uygulama Dağıtım Sözleşmelerine, Google uygulamaları ile rakip uygulamaların cihaza önyüklenmesinin engellenmediğine dair hüküm eklenmesi gibi yükümlülükler, cihaz üreticilerine daha fazla serbesti tanınmasını ve kullanıcıların alternatif hizmetlere daha kolay erişim sağlamasını temin etmeyi hedeflemektedir.

Kurul tarafından verilen kararda yer alan yaklaşım, DMA kapsamında açıkça düzenlenmiştir. DMA Madde 6(3) uyarınca, geçit bekçisi niteliğindeki platformlar, cihaz üreticilerine veya hizmet sağlayıcılarına, belirli yazılım ve uygulamaları önceden yükleme, kaldırmayı engelleme veya varsayılan ayar olarak atama yönünde sözleşmesel zorunluluklar dayatamamaktadır.[6] Bu hüküm, yalnızca platformların kendilerine avantaj sağladığı varsayılan uygulamaları değil, aynı zamanda kullanıcı tercihine müdahale eden teknik ve hukuki araçları da kapsamaktadır.

Google Android kararı ile DMA Madde 6(3) arasında dikkat çekici bir paralellik bulunduğu söylenebilecektir. Kurul'un *ex post* değerlendirmesiyle tespit ettiği sözleşmesel kısıtlamalar, DMA'da önleyici (*ex ante*) bir biçimde yasaklanmıştır. Bu karşılaştırma, dijital piyasaların hızlı dinamikleri karşısında *ex ante* kuralların rekabet ihlallerini ortaya çıkmadan engelleme potansiyelini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Türk Rekabet Hukukunda yapılması planlanan düzenlemelerin DMA hükümleriyle yapısal uyum

[5] Rekabet Kurulu, Google Android Kararı, Karar No: 18-33/555-273, 19 Eylül 2018.

[6] European Commission, Regulation (EU) 2022/1925 on contestable and fair markets in the digital sector (Digital Markets Act – DMA), Official Journal of the European Union, L 265/1, 12 October 2022, Article 6(3).

taşıması, yalnızca normatif yakınsama açısından değil, aynı zamanda etkinlik ve öngörülebilirlik bakımından da olumlu bir adım olarak değerlendirilmektedir.

- **Meta/Threads Kararı: Veri Birleştirme Yoluyla Hâkim Durumun Pekiştirilmesi**

Dijital platformlar arası veri entegrasyonu, son yıllarda yalnızca kişisel verilerin korunması hukuku açısından değil, aynı zamanda Rekabet Hukuku bakımından da yoğun şekilde tartışılan yapısal sorun alanlarından biridir. Kurul'un Meta Platforms, Inc. ("**Meta**") hakkında yürüttüğü soruşturma, uygulamaya değerli bir katkı sunan kararlar arasında yer almaktadır.[7] Soruşturma kapsamında Kurul, Meta'nın Threads uygulaması aracılığıyla topladığı kullanıcı verilerini Instagram'dan elde ettiği verilerle birleştirdiğini ve bu yolla pazarda sahip olduğu hâkim konumunu daha da güçlendirdiğini değerlendirmiştir. Özellikle, Threads kullanıcılarının yalnızca bir Instagram hesabı üzerinden sisteme kaydolabilmesinin, uygulamalar arasında teknik bağımlılık yarattığı; bu durum ise hem çoklu hizmet portföyü üzerinden veri temelli rekabet avantajı yarattığı, hem de alternatif sosyal ağ girişimlerinin pazara girişini güçleştirdiği değerlendirmesi yapılmıştır.

Kurul, 8 Şubat 2024 tarihli ve 24-07/125-50 sayılı kararında, söz konusu uygulamanın 4054 sayılı Kanun'un 6. maddesi kapsamında hâkim durumun kötüye kullanılması teşkil ettiğine hükmetmiş; Meta'ya geçici tedbir kararı uygulanmasına karar vermiştir.[8]

Soruşturma sürecinde Meta, Threads uygulamasını Türkiye'de geçici olarak durdurmuş ve daha sonra taahhüt mekanizması çerçevesinde rekabet endişelerini gidermeyi amaçlayan çeşitli öneriler sunmuştur. Bu kapsamda, Threads'in yeniden Türkiye'de kullanıma sunulması halinde, kullanıcıların Instagram hesabı olmaksızın Threads'e erişim sağlayabilmesi ve Threads

[7] Rekabet Kurulu, Meta Platforms, Inc. Hakkında Yürütülen Geçici Tedbir Kararı, Karar No: 24-07/125-50, 8 Şubat 2024.

[8] Ibid.

verilerinin Instagram ile ancak kullanıcı açıkça onay verdiği takdirde birleştirilebileceği yönünde yükümlülükler ilgili teşebbüs tarafından taahhüt edilmiştir. Kurul, bu taahhütlerin rekabetçi endişeleri bertaraf edecek nitelikte olduğunu değerlendirerek, 23 Kasım 2024 tarihli ve 24-45/1053-450 sayılı kararı ile soruşturmayı taahhütle sonlandırmıştır.[9]

Bu karar, dijital platformların veri birleştirme yoluyla farklı hizmetler arasında yaratabileceği çapraz avantajları Rekabet Hukuku bağlamında sınırlamaya yönelik önemli bir örnek teşkil etmektedir. Ayrıca, platformlar arası birlikte çalışabilirlik, kullanıcı kontrolü ve veri taşınabilirliği gibi konuların hem rekabet hem de veri koruma hukukunun kesişiminde bütüncül bir şekilde ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Yukarıda değinilen kararlardan görüldüğü üzere, Türkiye'de yürürlükte olan Rekabet Hukuku sistemi, DMA gibi özel, sektöre özgü ve önleyici (*ex ante*) bir düzenleyici çerçeve sunmamaktadır. Avrupa Birliği bu alanda, dijital platformların belirli eşikleri aşan sistemik gücüne sahip olanlarını geçit bekçisi olarak tanımlamakta ve henüz rekabet ihlali gerçekleşmeden bu teşebbüslere çeşitli yükümlülükler yükleyerek yapısal bir denetim uygulamaktadır.[10]

Buna karşılık Türk Rekabet Hukuku hâlen ihlal sonrası (*ex post*) müdahale sistemi ile ilerlemektedir ve yalnızca gerçekleşmiş rekabet ihlallerine karşı yaptırım uygulamayı esas almaktadır. Bununla birlikte Kurum'un özellikle son yıllarda yayımladığı politika belgeleri ve Kurul kararları, dijital piyasaların sahip olduğu kendine özgü yapısal ve dinamik nitelikler

---

[9] Rekabet Kurumu, "Meta Platforms, Inc. Hakkında Yürütülen Soruşturma Sunulan Taahhütlerin Kabul Edilmesi Üzerine Sonlandırılmıştır," yayımlanma tarihi 5 Aralık 2024, erişim tarihi 15 Nisan 2025, https://haber.rekabet.gov.tr/haber/meta-platforms-inc-hakkinda-yurutulen-sorusturma-sunulan-taahhutlerin-kabul-edilmesi-uzerine-sonlandirilmistir.

[10] European Commission, Regulation (EU) 2022/1925 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2022 on contestable and fair markets in the digital sector (Digital Markets Act), Official Journal of the European Union, L 265/1, 12 October 2022.

karşısında geleneksel araçların yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Kurum; veri sahipliğinin yoğunlaşması, algoritmik yönlendirme, çok taraflı pazar yapılarının getirdiği dengesizlikler ve sınır ötesi faaliyetlerin denetim güçlüğü gibi unsurların, yalnızca tekil ihlallerle sınırlı olmayan, sistematik ve yaygın rekabet tehditlerine yol açabileceğini belirtmektedir.

Kurum, yalnızca yaptırım uygulamakla yetinmeyip aynı zamanda proaktif ve önleyici düzenleme araçlarının hayata geçirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda, 27 Aralık 2024 itibarıyla Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşma, Uyumlu Eylem ve Kararlar ile Hakim Durumun Kötüye Kullanılması Halinde Verilecek İdari Para Cezalarına İlişkin Yönetmelik'inde dijital piyasalardaki gelişmeler de dikkate alınarak değişiklikler yapılmış, ayrıca 4054 sayılı Kanun'da dijital platformların denetimine yönelik yeni düzenlemeler getirilmesi amacıyla çalışmalar başlatılmıştır. Söz konusu değişiklik taslağının, yapısal ve işlevsel açıdan DMA hükümleriyle paralellik taşıdığı ve bu bağlamda dijital piyasaların daha öngörülebilir ve adil şekilde düzenlenmesini amaçladığı ifade edilmektedir.[11]

Bununla birlikte, akademik çevrelerde ve uygulayıcılar nezdinde söz konusu düzenleme sürecine yönelik bazı eleştiriler gündeme gelmiştir. Türkiye'nin dijital pazar büyüklüğü, yerli girişimlerin gelişim düzeyi ve teknoloji yatırımlarının yapısal kısıtları göz önüne alındığında, yalnızca küresel normlara uyum amacıyla yapılacak bir reformun yerel dinamikleri göz ardı etme riski taşıdığı vurgulanmaktadır. Dolayısıyla oluşturulacak düzenleyici çerçevenin, hem uluslararası Rekabet Hukukuna uyum sağlayacak nitelikte olması, hem de Türk dijital piyasasının yapısal özelliklerine duyarlı ve esnek müdahale araçları içermesi gerektiği değerlendirilmektedir.

---

[11] Rekabet Kurumu, Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşma, Uyumlu Eylem ve Kararlar ile Hakim Durumun Kötüye Kullanılması Halinde Verilecek İdari Para Cezalarına İlişkin Yönetmelik Resmi Gazetede Yayımlandı. (27.12.2024) (https://www.rekabet.gov.tr/tr/Guncel/rekabeti-sinirlayici-anlasma-uyumlu-eyle-446c79e85ac4ef1193da0050568585c9).

V. İÇ DENETİM VE UZLAŞTIRMA MEKANİZMALARI: DMA İLE TÜRK REKABET HUKUKU ARASINDAKİ FARKLILIKLAR VE İYİLEŞTİRME İMKANLARI

DMA, dijital platformlara ilişkin regülasyonun yalnızca yaptırıma dayalı değil, aynı zamanda önleyici (*ex ante*) ve yapısal uyum esaslı mekanizmalar üzerinden de işletilebileceğini göstermektedir. Bu kapsamda DMA, Apple kararında da görüldüğü üzere geçit bekçisi konumundaki teşebbüsler için iç denetim, şeffaflık ve proaktif uyum raporlama yükümlülükleri öngörmekte, ayrıca belirli anlaşmazlıkların çözümüne yönelik uzlaştırma benzeri prosedürlere yer vermektedir. Özellikle Madde 15 uyarınca geçit bekçileri, DMA kapsamındaki yükümlülüklerini ne ölçüde yerine getirdiklerine ilişkin olarak düzenli iç denetim ve uyum raporları sunmak zorundadır. Bu uygulama, hem teşebbüslerin kendi iç süreçlerini gözden geçirmelerini hem de olası rekabet ihlallerinin erken aşamada tespitini kolaylaştırmaktadır.

Buna karşılık, Türk Rekabet Hukukunda iç denetim yükümlülüğüne doğrudan karşılık gelen bir prosedür bulunmamaktadır. Türkiye'de hâlen yürürlükte olan 4054 sayılı Kanun, daha çok ihlal sonrası müdahale esasına dayalıdır ve teşebbüslerin proaktif biçimde denetlenmesine yönelik bir iç mekanizma öngörmemektedir.

Öte yandan, Türk Rekabet Hukukunda uzlaşma ve taahhüt mekanizmaları mevcuttur. 2020 yılında yapılan değişiklikle birlikte, 4054 sayılı Kanun'un 43. ve 43/A maddeleri uyarınca, Kurul tarafından yürütülen soruşturmalar sırasında tarafların rekabet ihlali şüphesi doğuran davranışlarını sonlandırmak amacıyla taahhütte bulunmaları mümkündür. Ayrıca, açık bir ihlal durumu mevcutsa, uzlaşma prosedürü sayesinde tarafın ihlali kabul etmesi halinde soruşturmanın erken sonlandırılması sağlanabilmektedir. Ancak, bu mekanizmalar daha çok soruşturma sürecinin ilerleyen safhalarında devreye girmekte, teşebbüslerin erken aşamada kendi davranışlarını içsel olarak değerlendirmelerini teşvik eden bir sistem kurulamamaktadır.

Türk Rekabet Hukukunun sahip olduğu önemli araçlardan biri ise ge-

çici tedbir kararıdır. 4054 sayılı Kanun'un 9. maddesi uyarınca, Kurul, Meta/Threads kararında olduğu gibi ciddi ve telafisi güç zararların doğma ihtimali bulunan hallerde nihai karar verilinceye kadar geçici nitelikte tedbir alınmasına karar verebilir. Bu yetki, özellikle dijital platformlar gibi hızlı hareket eden pazarlarda ihlalin sonuçlarının kalıcı hale gelmeden önce durdurulmasını sağlayabilmesi bakımından önemlidir. Ancak geçici tedbir kararlarının uygulanması, iç denetim mekanizmalarının sağlayacağı erken müdahale imkânına kıyasla daha sınırlı bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Bu farklılıklar dikkate alındığında, Türk Rekabet Hukukunun DMA'daki iç denetim yaklaşımıyla yapısal olarak uyumlu hale getirilmesi, yalnızca hukuki çerçevenin modernleştirilmesi açısından değil, aynı zamanda dijital platformlara ilişkin daha dengeli ve öngörülebilir bir düzenleme ortamı yaratılması bakımından da önem taşımaktadır. Bu çerçevede, belirli eşik değerlerini aşan teşebbüsler için periyodik uyum raporu sunma yükümlülüğü getirilmesi; ayrıca Kurum nezdinde bağımsız bir iç denetim rehberliği birimi kurulması gibi yapısal iyileştirme önerileri değerlendirilebilir.

VI. TÜRK HUKUKUNA UYUM AÇISINDAN ÖNERİLER

Dijital platformlar yapıları gereği, geleneksel Rekabet Hukuku enstrümanlarının etkinliğini sınırlamaktadır. Bu yaklaşım, Türk Rekabet Hukukunun dijitalleşme karşısında yeniden yapılandırılması gereğini ortaya koymaktadır.

İlk olarak, *ex ante* araçların Türk hukuk sistemine entegre edilmesi değerlendirilebilir. Ağ etkileri, veri birikimi ve çapraz ürün pazarlaması gibi unsurlar, dijital pazarlarda ihlallerin erken safhada önlenmesini gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda, DMA'da olduğu gibi belirli eşikleri aşan teşebbüslere yönelik ayrımcılık yasağı, birlikte çalışabilirlik ve veri taşınabilirliği gibi kuralların önleyici biçimde tanımlanması, rekabetin yapısal korunmasına katkı sağlayacaktır.

İkinci olarak, dijital platformlara yönelik şeffaflık yükümlülüklerinin açık biçimde düzenlenmesi gerekmektedir. DMA'nın 6. maddesinde olduğu gibi, API erişimleri, sıralama algoritmaları, veri kullanımı ve reklamcılık hizmetlerine ilişkin bilgi paylaşımı gibi alanlarda platformların şeffaflık yükümlülüğüne tabi kılınmasının, hem rakiplerin pazara erişimini kolaylaştıracağı hem de Kurul'un denetim fonksiyonunu güçlendireceği değerlendirilmektedir.

Üçüncü olarak, Kurul'un sektörel rehberlik yetkisi, özellikle dijital ekonomide faaliyet gösteren teşebbüsler açısından hukuki öngörülebilirlik sağlamak bakımından geliştirilebilir niteliktedir. Komisyon'un belirli sektörler ve davranış kalıpları hakkında yayımladığı kılavuzlar, teşebbüslerin uyum süreçlerini kolaylaştırmakta ve hukuk güvenliğini artırmaktadır. Bu doğrultuda, Kurul'un çok taraflı platformlar, veri erişimi, algoritmik fiyatlama ve uygulama mağazası ekosistemleri gibi başlıklarda kapsamlı rehber dokümanlar yayınlaması, uygulama birliğine katkı sunacaktır.

Dördüncü olarak, Kurul'un geçici tedbir kararı verme yetkisi, dijital piyasaların hızına yanıt verebilecek şekilde daha sistematik biçimde işletilmelidir. Dijital pazarlarda ortaya çıkan rekabet ihlalleri çoğu zaman hızlı etkili ve kalıcıdır; bu nedenle telafisi güç zararların önlenmesi için geçici tedbirlerin gecikmeden uygulanması kritik önem taşır. Bu yetkinin daha etkin kullanılabilmesi için ikincil düzenlemeler ve uygulama kriterleri geliştirilmelidir.

Son olarak, Kurul kararlarının yargısal denetimi de dijital piyasalara özgü uzmanlaşmayı gerektirmektedir. Kurul tarafından verilen kararların yargı denetiminde, dijital platformların teknik altyapısı, veri politikaları ve algoritmik işleyişlerine dair derinlikli analizlerin sınırlı kaldığı eleştirilmektedir. Bu bağlamda, uzmanlaşmış mahkemelerin oluşturulması ve teknik bilirkişilik sisteminin kurumsallaştırılması kararların isabetini ve etkinliğini artıracaktır.

Türk Rekabet Hukukunun dijital platformlara karşı daha öngörülebilir, yapısal ve etkin bir denetim rejimi kurabilmesi için yalnızca normatif

düzenlemeler değil, aynı zamanda kurumsal kapasite ve yargısal uzmanlık alanlarında da reform ihtiyacı bulunduğu açıktır. Bu süreçte Avrupa Birliği müktesebatına uyumun ötesinde, Türkiye'nin pazar ölçeğine, dijitalleşme düzeyine ve teşebbüs çeşitliliğine uygun özgün bir model geliştirilmesi hedeflenmelidir.

VII. SONUÇ

Komisyon tarafından karara konu edilen önlemlerle, birlikte çalışabilirlik taleplerinin değerlendirilmesine ilişkin daha öngörülebilir bir zaman çizelgesi oluşturularak şeffaflık ve etkinlik sağlanması hedeflenmiştir. Komisyon duyurusuna göre; bu önlemler, iPhone ve iPad'lerle birlikte çalışabilen yenilikçi hizmet ve donanımlara yönelik daha geniş bir seçenek yelpazesini tüketicilere sunma imkânını hızlandıracaktır.

Apple'a yönelik alınan bu kararın, platform ekonomisinde rekabetin tesisi için önem arz ettiği değerlendirmesine varmak hatalı olmayacaktır. Üçüncü taraf geliştiricilere tanınan erişim, şeffaflık ve itiraz hakları sayesinde Apple'ın iOS ekosistemindeki hakim konumu Rekabet Hukuku perspektifinde denetlenebilir olmaya devam edecektir. Dijital pazarda yoğun olarak gözlemlediğimiz teknolojik gelişmelerle birlikte, günümüzde tüketicilerin gözlemlenmesi ve tüketicilere özgü kişiselleştirilmiş hizmet sunulması oldukça kolaylaşmıştır. Pazara girişlerin engellenmesi/kapanması ve tüketici tercihlerinin azalması gibi münhasır uygulamaların karşısında yer alarak tüketicinin korunmasını amaçlayan rekabet otoriteleri ise bu farklı türdeki ticari uygulamaları dikkatle izlemek zorundadır. Bu nedenle de hem Avrupa Birliği'nde hem de ülkemiz uygulamalarında dijital pazarlar yoğun bir inceleme altındadır. Kurul'un etkin yürüttüğü soruşturmalar da dijital pazarların uzun süre ciddi incelemeler altında olacağını göstermektedir. Türk Rekabet Hukuku kapsamında da hakim durumdaki teşebbüslere getirilmesi beklenen ek yükümlülükler ile pazardaki adil rekabetin temini hedeflenmekte olup dijital pazarların güçlenmesi ile birlikte ülkemizde de bu alanda etkinliğin artması adına DMA benzeri proaktif nitelikteki yapısal reformlara ve sektörel düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

European Commission, Case DMA.100204 SP – Apple - Article 6(7) – Process.

European Commission. *Regulation (EU) 2022/1925 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2022 on contestable and fair markets in the digital sector (Digital Markets Act)*. Official Journal of the European Union, L 265/1, 12 October 2022.

Rekabet Kurumu. "Google'a Yükümlülükleri Yerine Getirmediği İçin Sürekli Para Cezası Uygulanmasına Karar Verildi." Yayın tarihi 9 Mayıs 2024. Erişim tarihi 15 Nisan 2025. https://www.rekabet.gov.tr/tr/Guncel/google-a-yukumlulukleri-yerine-getirmedi-a5312ccb8813ef1193c90050568585c9.

Rekabet Kurulu Kararları:

- Karar No: 20-49/675-295 (Google Arama Hizmetleri),
- Karar No: 18-33/555-273 (Google Android),
- Karar No: 24-07/125-50 (Meta/Threads Geçici Tedbir).
- Karar No: 24-45/1053-450 (Meta/Threads Taahhüt).

6769 Sayılı SMK Kapsamında Birleşik Ürünler ve Birleşik Ürün Parçalarının Tasarım Olarak Korunabilirliği: Kavramsal Temeller, Mevzuat, Yargı Uygulamaları Üzerine Sistematik Bir İnceleme

Servet Batuhan BİLGİN[1]*

ÖZ

Bu çalışmada, tasarım hukukunda birleşik ürünlerin ve bu ürünlere ait parçaların korunabilirliği, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu, Avrupa Birliği Tasarım Tüzüğü ve ilgili yargı içtihatları çerçevesinde ele alınmış olup, birleşik ürün ve birleşik ürün parçası kavramları açıklığa kavuşturulmakta; bu unsurların tasarım olarak tescil edilebilirliği, yenilik ve ayırt edici nitelik ölçütleri yanında, özellikle "normal kullanım sırasında görünürlük" şartı bakımından değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.

Teorik ve uygulamaya dönük tespitler ışığında, birleşik ürün ve parçalarının tasarım hukuku bakımından önemi sistematik biçimde değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Birleşik Ürün, Birleşik Ürün Parçası, Tasarım Hukuku, Tasarım Koruması, Yedek Parça.

[1] * Avukat, Marka Vekili, Ankara Barosu, (sbatuhanbilgin@gmail.com).

I. GİRİŞ

"Tasarım düşünmenin
görselleştirilmiş halidir."
Saul Bass[2]

Tasarım hukuku, ürünlerin dış görünüşlerinin korunması yoluyla yaratıcılığı ve estetik değerleri teşvik etmeyi amaçlayan dinamik bir fikrî mülkiyet alanıdır. Modern üretim tekniklerinin ve tüketici tercihlerinin gelişmesiyle birlikte, özellikle birleşik ürünler (örneğin otomobil, beyaz eşya veya elektronik cihazlar gibi birden fazla parçadan oluşan ürünler) ve bu ürünlerin parçaları, tasarım hukukunun kapsamı içinde daha fazla önem kazanmıştır.

Ancak hem birleşik ürünün bütünü hem de onun parçalarının ayrı ayrı tasarım olarak korunabilirliği gerek mevzuat gerekse yargı kararları bakımından çeşitli hukuki belirsizlikler ve tartışmalar barındırmaktadır.

6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu ile Avrupa Birliği Tasarım Tüzüğü, birleşik ürünler ve parçaları için tasarım koruması öngörmekle birlikte, özellikle parçaların korunmasında "normal kullanım sırasında görünür olma" şartı, uygulamada farklı yorumlara yol açmaktadır.

Birleşik ürünün görsel bütünlüğü ile parçanın işlevsel ya da değiştirilebilir niteliği arasındaki sınırın belirlenmesi hem tescil sürecinde hem de tasarımın ihlali iddiasıyla açılan davalarda tartışmalı sonuçlar doğurabilmektedir.

Çalışmanın amacı; birleşik ürün ve birleşik ürün parçası kavramlarını hukuken tanımlamak, bu unsurların tasarım olarak korunabilirliğine ilişkin mevzuat hükümlerini, doktrindeki görüşleri ve yargı içtihatlarını sistematik biçimde incelemek; özellikle Türk yargısı ile AB Adalet Divanı

[2] (8 Mayıs 1920 – 25 Nisan 1996) Amerikalı Grafik Tasarımcısı ve Oscar Akademi Film Ödülleri Sahibi Film Yapımcısı.

ve EUIPO mevzuatı üzerinden karşılaştırmalı bir analiz sunmaktır.

Bu çerçevede, önce kavramsal çerçeve sunulacak, ardından birleşik ürünlerin ve parçalarının korunabilirliğine ilişkin mevzuat hükümleri ile ele alınacaktır.

II. TANIMLAR

A) TASARIM TANIMI

Tasarım (design) Latince kökenli "designare" sözcüğünden türemiş olup, *"bir şeye işaret etmek"* anlamını taşır. Tasarımın sözlük anlamı ise, zihinde canlandırılan biçim, tasavvurdur.[3] Türk Hukukunda ise tasarımı tanımlamak üzere aşağıdaki tanımlar verilmiştir. Şöyle ki;

Tasarım *"…bir ürünün veya onun bir kısmının görmek veya dokunmak gibi insan duygularıyla fark edilen görünümüdür".* [4]

Tasarım, bir ürünün tamamının veya bir parçasının çizgi, şekil, renk, biçim, doku, malzemenin esnekliği ve /veya süslemesi gibi insan duyuları ile algılanabilen çeşitli unsur veya özelliklerinin oluşturduğu görünümüdür.[5]

Tasarım kavramı sadece görünümden ibaret olmayıp, yaratıcı bir süreci ifade eder. Bu süreç aynı zamanda sürekliliği gerektirir.[6]

Tasarımcılar dünyasında ise, tasarım kavramı geniş bir anlam ifade etmekte ve bu konuda farklı tanımlar yapılmaktadır. Örneğin bir tanıma göre tasarım, şekil ve fonksiyonun evlenmesidir. [7]

Başka bir tanım uyarınca tasarım, çeşitli aşamalarında amaçlara ulaşmak için verilen kararlardan oluşan problem belirleme ve çözme yaratıcı eyle-

---

[3] Türk Dil Kurumu (TDK), Güncel Türkçe Sözlük, Erişim Tarihi: 20/05/2025, http://www.tdk.gov.tr/TR/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE &Kelime=taasr%u0131m.

[4] Cahit Suluk, *Tasarım Hukuku*, (Seçkin Yayıncılık, 2003), 35; Ünal Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, (Arıkan Basım Yayım Dağıtım, 2007), 15.

[5] Suluk, *Tasarım Hukuku*, 42.

[6] Suluk, *Tasarım Hukuku*, 38 ve dpn. 21.

[7] Tana Pistorius, "The Copyright and Design Protection of Artistic Works with a Utulitarian Purpose", (Tez, University of Pretoria), 1997, 71.

midir.[8] Nihayet, bir diğer tanıma göre tasarım, tüketici ihtiyaç ve problemlerine yönelik, estetik, işlevsellik, ergonomi, malzeme bilgisi, pazarlanabilirlik, üretim yöntemleri ve olanakları gibi çeşitli kriterleri gözeterek, yeni ürünler tasarlamaktır. [9]

Amerikan Endüstriyel Tasarımcılar Topluluğuna göre ise, endüstriyel tasarım; "kullanıcı ve üreticinin karşılıklı yararını gözeterek; ürünlerin işlev, fayda ve görünümünü optimize edecek şekilde yeni ürün fikirleri yaratmaya ve geliştirmeye yönelik profesyonel bir etkinliktir".

Nitekim, 6769 Sayılı SMK'nın 55. maddesinde tasarım: *"Tasarım, ürünün tümü veya bir parçasının ya da üzerindeki süslemenin çizgi, şekil, biçim, renk, malzeme veya yüzey dokusu gibi özelliklerinden kaynaklanan görünümüdür."* şeklinde tanımlanmış olup, tasarımın tanımı Topluluk tasarım tanımı ile uyumlu hale getirilmiştir. [10]

Kanundaki tanım, esasen tasarım tanımı olmayıp, sınaî mülkiyet ekseninde hangi unsurların tescil ettirilerek veya tescilsiz olarak tasarım korumasından yararlanacağını belirten koruma sınırıdır ve bu sınırın çerçevesi, görünümle çizilmiştir.[11]

B) ÜRÜN KAVRAMI

6769 Sayılı SMK'da ise ürün kavramının tanımı 55. maddede şu şekilde yapılmıştır: "Ürün, bilgisayar programları hariç olmak üzere, endüstriyel

---

[8] Nigan Bayazıt, *Endüstri Ürünlerinde ve Mimarlıkta Tasarlama Metodlarına Giriş*, (YEM Yayıncılık, 1994), 18.

[9] "Endüstriyel Tasarım", Vikipedi, Son Değişiklik Tarihi: 03/11/2024, Erişim Tarihi: 20/05/2025, http://tr.wikipedia.org/wiki/End%C3%BCstri_%C3%BCr%C3%BCnleri_tasar%C4%B1m%C4%B1.

[10] "Tasarım: ürünün özellikleri, özellikle, ürünün kendisinin ve/veya aksesuarlarının çizgileri, dış hatları, renkleri, şekli, dokusu ve/veya malzemesinden kaynaklanan, ve ürünün bütünün ya da bir kısmının görünümünü ifade eder.", 12 Aralık 2001 tarih ve 6/2002 sayılı Topluluk Tüzüğü madde 3.

[11] Özgür Semiz ve Muazzez Kılıç, "Tasarımlara Yeni Bir Çerçeve: 6769 Sayılı Sınaî Mülkiyet Kanunu Üçüncü Kitap," *Terazi Hukuk Dergisi,* Cilt:12 Sayı:12, (2017): 65.

yolla veya elle üretilen herhangi bir nesnenin yanı sıra birleşik bir ürün veya bu ürünü oluşturan parçaları, ambalaj gibi nesneleri, birden çok nesnenin bir arada algılanan sunumlarını, grafik sembolleri ve tipografik karakterleri ifade eder."

Buradan hareketle "ürün", tasarım hukukunda somut bir nesneye uygulanabilen herhangi bir sanayi veya el sanatları ürünü olarak kabul edilir.

Bu kapsamda, tasarım hukukunda koruma altına alınabilecek ürün türleri şunlardır:

- Endüstriyel ürünler (örneğin, mobilyalar, elektronik cihazlar)
- El sanatları ürünleri
- Ambalajlar
- Grafik semboller ve tipografik karakterler
- Bileşen parçalar (ürünün sökülüp takılabilen kısımları)

C) GÖRÜNÜM KAVRAMI

SMK'nın 55. maddesinde; *"Tasarım, ürünün tamamının veya bir parçasının ya da üzerindeki süslemenin, çizgi, şekil, biçim, renk, doku, malzeme veya esneklik gibi özelliklerinden kaynaklanan görünümüdür."* düzenlemesi yer almaktadır.

Buna göre, tasarım hukukunda görünüm, bir ürünün ya da ürün parçasının dıştan algılanabilen biçim, çizgi, renk, doku ve malzeme gibi özelliklerinin bütünüdür. Bu özellikler tasarıma görsel bir karakter kazandırır ve tasarım korumasının temelini oluşturur.

Estetik ve işlevselliği bir arada barındıran, hatta sadece bir ihtiyaca cevap vermek üzere işlevsel olarak tasarlanan ürünlerin görünümleri de hukukumuzda korunmaktadır. Zira öğretide de vurgulandığı gibi, bilhassa üç boyutlu tasarımlarda ürünün görünümü genellikle işleve tabidir.[12]

D) BİRLEŞİK ÜRÜN KAVRAMI

SMK'nın 55/3. maddesinde tanımlanmış olup; birleşik ürünün *"sökülüp takılma yoluyla değiştirilebilen veya yenilenebilen parçalardan oluşan ürün"*

[12] Cahit Suluk, *Tasarımcılara Seçenek Bırakmayan Tasarımların Hukuki Durumu*, Prof. Dr. Ömer Teoman'a 55. Yaş Günü Armağanı, (Beta, 2002), 646.

olduğu ifade edilmiştir.

Söz konusu tanım, AB hukukundaki birleşik ürün tanımıyla uyumludur. AT Yönergesi 1/c ve AT Tüzüğü 3/c maddeleri uyarınca "birleşik ürün", sökülüp takılabilen birden çok parçanın oluşturduğu üründür.

E) BİRLEŞİK ÜRÜN PARÇASI KAVRAMI

6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'na göre açık tanım olmasa da, AB hukukundan esinle yorumla tanım şu şekilde olacaktır; birleşik ürün parçası, bir birleşik ürünün dış görünümüne katkıda bulunan, o ürünle kullanılması öngörülmüş bileşen niteliğindeki tasarım unsurudur.

F) YEDEK PARÇA KAVRAMI

Yedek parçalar, birleşik ürünün parçası olmakla birlikte, ürün parçası ve parça kavramlarından daha dar bir kavramdır.[13]

Buna göre, uygulama ve doktrinde yedek parça şu şekilde tanımlanmaktadır: *"Bir ürünün tamamlayıcı unsuru olan ve ürünün normal işleyişinin devamı için gerektiğinde değiştirilebilen, orijinal parçayla aynı işlevi gören ve aynı biçimi taşıyan parçalardır."*

III. TASARIM HUKUKUNDA "BİRLEŞİK ÜRÜN" VE "BİRLEŞİK ÜRÜN PARÇASI" KAVRAMLARINA DUYULAN GEREKSİNİM

Birleşik ürün ve birleşik ürün parçalarının çeşitleri, unsurları ve hukuki koruma şartlarının neler olduğunu incelemeden önce, işbu kavramlara tasarım hukukunda neden gereksinim duyulduğuna değinilmesi yararlı olacaktır.

Buna göre, tasarım hukukunda birleşik ürün (compound product) ve birleşik ürün parçası (component part of a complex product) kavramlarına ihtiyaç duyulmasının temel nedeni, sanayi ürünlerinin gittikçe daha karmaşık ve çok parçalı hale gelmesidir.

Modern sanayi ürünlerinin önemli bir kısmı birbirinden bağımsız ancak işlevsel olarak bütünleşmiş parçalardan oluşmaktadır. Bu nedenle, yalnızca

[13] Cahit Suluk, "Yedek Paça Tasarım Hakkının Korunması", (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2000), 116.

bütün ürünün değil, bu ürünün parçalarının da tasarım korumasından yararlanması ihtiyacı doğmuştur.[14]

Nitekim, birçok sektörde tüketicinin satın alma kararı, ürünün yalnızca işlevlerine değil, görünümüne ve bu görünümün ayrıntılarına dayanmaktadır. Söz gelimi; cep telefonlarındaki kamera çerçevesi veya kasa tipi ürünün stil kimliğini belirleyecektir. Benzer şekilde, mobilyalardaki kolçak tasarımı veya ayak tipi, tüketicinin dekoratif tercihine katkı sunacaktır.

Bununla birlikte, tasarım hukuku yalnızca dış görünüm üzerinden sağlandığı için, hak sahipliğinin sınırlarını doğru çizmek açısından da birleşik ürün ve parçalarının korunması kritik öneme sahiptir. Hak sahibi bütün olarak tasarımı koruma altına almak yerine, sadece dışardan görünen ve yenilik içeren bir parçayı tescil ettirmek isteyebilir.

Bu bağlamda, şayet parçaya yönelik tescil olanağının bulunmaması halinde, hak sahibinin parçayla sınırlı olan yaratıcı katkısının korunmayacağı anlamına gelecektir. Böyle bir durumun tasarım hukuku anlamında mümkün olmayacağı açıktır.

Üst paragrafta açıklanan durumla bağlantılı olarak, eğer birleşik ürün parçası tasarımı mümkün olmasa idi, bağımsız yedek parça üreticileri açısından hukuki belirsizlik söz konusu olacaktır. Bu dengenin korunması amacıyla, ABAD "tamir hakkı (repair clause)" doktrinini geliştirmiştir.[15]

Ayrıca, birleşik ürün ve birleşik ürün parça kavramlarının mevcudiyeti sayesinde, firmaların ve tasarımcıların:

- Ar-Ge yatırımı yapmasını,
- Özgün tasarım geliştirmesini,
- Estetik ve görünüm anlamında farklılaşmaya yönelmesini,

teşvik eden hukuki bir çerçeve sağlanır.

Diğer yandan, birleşik ürün ve birleşik ürün parçalarının önemi, tasarım tescil başvurularının yönetilebilirliği alanında da önem arz etmektedir.

---

[14] Cahit Suluk, "Yedek Paça Tasarım Hakkının Korunması", (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2000), 116.

[15] ABAD, C-397/16 Acacia Kararı.

Bilindiği gibi, tasarım tescil başvurularında tek bir ürünün tüm bileşenlerinin tek tek değerlendirilmesi mümkün değildir. Bu nedenlerle, birleşik ürün ve birleşik ürün parçası resmî tescil kurumlarına:

- Her bir parçanın ayrı ayrı değerlendirilmesini sağlayan,
- Görünürlük ve teknik zorunluluk kriterleri üzerinden filtreleme yapan,
- Başvuruların standartlaştırılmasına katkıda bulunan,

pratik bir yönetim ve izleme aracı sunmaktadır.

Özetle, tasarım hukukunda birleşik ürün ve birleşik ürün parçası kavramlarının tanımlanması ve bunlara özgü sınırlamaların getirilmesi hem mevzuat sistematiği açısından hem de uygulamada ortaya çıkan ihtiyaçlar bakımından zorunlu bir durumdur. Bu kavramsal çerçeve sayesinde, yenilik ve ayırt edicilik değerlendirmesi ürünlerin gerçek kullanım bağlamında yapılabilmekte; tasarım koruması yalnızca ürünün estetik görünümüne gerçek katkı sunan kısımlarla sınırlanmakta; böylece tasarım hakkı ile teknik ihtiyaçlar ve piyasa rekabeti arasında adil bir denge tesis edilmektedir.

IV. BİRLEŞİK ÜRÜNLER VE BİRLEŞİK ÜRÜN PARÇALARININ TANIMI, ÇEŞİTLERİ, TEMEL HÜKÜMLER VE KORUMA ŞARTLARI

A) BİRLEŞİK ÜRÜN KAVRAMI VE KORUMA ŞARTLARI

Birleşik ürün, SMK'nın 55/3. maddesinde düzenlenmiş olup; *"Birden fazla bileşenden oluşan ve bu bileşenlerin ürünün normal kullanımında sökülebilen ve yeniden birleştirilebilen ürün"* şeklinde tanımlanmaktadır.

AB hukukunda birleşik ürün tanımı, Topluluk Tasarımı Tüzüğü (Council Regulation (EC) No 6/2002) m.3-c'de yer almakta olup, "birden fazla parçadan oluşan ve bu parçaların ürüne entegre edildikten sonra ürünü normal kullanıma elverişli kıldığı sistematik yapı" olarak tanımlanmıştır.

Birleşik ürünün en bilinen örneği, otomobiller ve diğer motorlu taşıtlardır. Anılan taşıtların çamurluğu, ön ızgarası, kapıları, iç aynası gibi parçaları, birleşik ürünlerdir.

Bir ürünün birleşik ürün vasfını taşıyıp taşımadığının tespiti, SMK'nın 55/3. maddesindeki tanımın yorumu ile mümkündür. Bu tanıma göre, birleşik ürünün dört temel özelliğinin bulunduğu kabul edilmelidir:

i. Ürün olma,
ii. Birden fazla parçayı içerme,
iii. Sökülebilir veya birleştirilebilir(montajlanabilir) parçaları içerme,
iv. Parçalar arasında kalıcı bir bağlantı bulundurma.

Buna göre, sayılan dört temel özelliğe kısaca değinmemiz gerekirse;

1-Ürün Olma

SMK'nın 55/3. maddesi gereğince, birleşik ürünlerin de SMK'nın 55/1. maddesindeki ürün tanımına uygun olması, dolayısıyla ürün vasfını taşıması gerekmektedir. Diğer bir anlatımla, parça hukuki anlamda ürün özelliklerine sahip değil ise, birleşik ürün adı altında koruma görmeyecektir. [16]

2- Birden Fazla Parçayı İçerme

Birleşik ürünler mutlaka iki veya daha fazla parçadan oluşmalıdır. Aksi halde, birleşik üründen değil, SMK 55/1. maddesi anlamında ürün parçasından söz edilecektir.

3- Sökülebilir veya Birleştirilebilir Parçaları İçerme

6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'na göre birleşik ürün, *"birden fazla bileşenden oluşan ve bu bileşenlerin ürünün normal kullanımında sökülebilen ve yeniden birleştirilebilen ürün"* olarak tanımlanmaktadır (SMK m. 55/3).

Bu tanım uyarınca birleşik bir ürünün temel yapısal koşullarından bir diğeri, bileşenlerin ürünün işlevselliğini sürdürecek biçimde sökülüp tekrar monte edilebilir nitelikte olmasıdır. Örneğin, bir otomobil, jant, direksiyon simidi, tampon gibi çeşitli parçaların bir araya gelmesiyle oluşur ve bu parçaların çoğu sonradan değiştirilebilir niteliktedir.

Bu bağlamda, bir ürünün salt olarak başka bir ürünle birlikte veya başka bir ürüne eklenerek kullanılma maksadı ile üretilmiş olması, bu iki ürünün birlikteliğinin her halükârda birleşik ürüne vücut vereceği anlamına

[16] Sami Özgür Memişoğlu, *Tescilli Tasarımlarda Yenilik ve Ayırt Edicilik Unsurları*, (Seçkin Yayıncılık, 2020), 50-51.

gelmez. Birleşik üründen söz edebilmek için, ürünün parçalanabilmesi ve bunun ertesinde ortaya çıkan parçaların tekrar birleştirilerek aynı ürünün elde edilmesi gerekir.[17]

4- Parçalar Arasında Kalıcı Bir Bağlantı Bulundurma

SMK'nın 55/3. maddesindeki; *"sökülüp takılma yoluyla değiştirilebilen veya yenilenebilen parçalar"* ifadesi gereği, birleşik ürünün farkı parçaları arasında sıkı ve kalıcı bir bağlantının bulunması şartı aranmaktadır.[18] Bu özellik, birleşik ürünü set ve takımlardan ayırmaktadır. Bilindiği gibi, set ve takımlar, birbirini estetik olarak tamamlayan ancak aralarında mekanik olarak bir bağlantı bulunmayan birden çok nesneden oluşmaktadır.[19]

Oysa ki, birleşik ürünler arasında mutlaka mekanik bir bağlantı bulunmalı ve parçalar sökülüp takıldığında anılan mekanik bağlantılar sayesinde aynı ürünü ortaya çıkartmalıdır. Örneğin, bir otomobil, jant, direksiyon simidi, tampon gibi çeşitli parçaların bir araya gelmesiyle oluşur ve bu parçaların çoğu sonradan değiştirilebilir niteliktedir.

V. BİRLEŞİK ÜRÜN PARÇA KAVRAMI, ÇEŞİTLERİ VE KORUMA ŞARTLARI

A) TANIM VE UNSURLARI:

Birleşik ürün parçası, birden fazla bileşenden oluşan ve parçalarının bir araya gelmesiyle işlevsel bir bütün oluşturan ürünlerin (birleşik ürünlerin) yapı taşlarından biri olan, bu bütünle birlikte çalışan, sökülebilir, değiştirilebilir veya yenilenebilir nitelikteki fiziksel unsurdur. Birleşik ürün parçası en yalın haliyle, birleşik ürünü oluşturan parçalar olarak tanımlanabilir.

Birleşik ürün parçası kavramı SMK'da doğrudan tanımlanmamış olup, 56/2. maddede dolaylı olarak ifade edilmektedir. Nitekim, SMK'nın 56/2. maddesi: *"Birleşik ürün parçasının tasarımı, aşağıdaki şartları taşıyorsa yeni ve ayırt edici niteliğe sahip olduğu kabul edilir:*

---

[17] Memişoğlu, *Tescilli Tasarımlarda Yenilik ve Ayırt Edicilik Unsurları*, 50-51.

[18] Memişoğlu, *Tescilli Tasarımlarda Yenilik ve Ayırt Edicilik Unsurları*, 50-51.

[19] European Commision, Review, 76.

a) *Parça birleşik ürüne takıldığında, birleşik ürünün normal kullanımda görünür durumda olmalıdır.*

b) *Parçanın görünür durumda olan özellikleri, yenilik ve ayırt edicilik nitelik şartlarını taşımalıdır."*

şeklindedir.

Avrupa Birliği hukukunda ise birleşik ürün parçası kavramı, Topluluk Tasarımı Tüzüğü'nün 4(2). maddesi ve 8(1) ile 8(2). maddelerinde düzenlenmiş; özellikle parçaların görünürlüğü ve teknik zorunluluk içermemesi koşulları öne çıkarılmıştır.[20]

Buna göre gerek tanım gerekse de mevzuat düzenlemeleri ışığında, birleşik ürün parçasının korunabilmesi için ilk olarak normal kullanımda görünür durumda olması, ikinci olarak da yeni ve ayırt edici nitelikte olması gerekir.

Birleşik ürünün görünmeyen kısımlarının tasarım korumasından yararlanması mümkün değildir. Diğer bir anlatımla, normal kullanımda görünmeyen birleşik ürün parçalarının yeni ve ayırt edici nitelikte olup olmadığı dahi incelenmeyecektir.[21]

Bu çerçevede, birleşik ürün parçasının hukuken korunma şartlarının daha iyi anlaşılması için ayrı başlıklar halinde açıklama yapılması doğru olacaktır.

1- Parçanın Birleşik Ürünün Normal Kullanımında Görünür Olması

SMK'nın 56/2. maddesi uyarınca, birleşik ürün parçasının tasarım korumasından yararlanabilmesi için yeni ve ayırt edici nitelikte bulunma şartlarının gerçekleşmesi yeterli olmayacak, bunlara ek olarak birleşik ürünün normal kullanımda görünür durumda olması gerekecektir.[22]

---

[20] Council Regulation (EC) No 6/2002 on Community Designs, Articles 4(2), 8(1)-(2).

[21] Fatma Betül Çakır Çelebi, "Tasarım Hukukunda Eşdeğer Parça İstisnası", (Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2021), 45.

[22] Çakır Çelebi, "Tasarım Hukukunda Eşdeğer Parça İstisnası", 45.

Söz konusu şart tasarım korumasıyla ürünün değil, ürünün görünümünün korunması nedeniyle, tasarım korumasının amacına, AB mevzuatına ve Yargıtay içtihatlarına uygundur. Zira bilindiği gibi, 554 Sayılı KHK'da birleşik ürünün korunması için görünür olma şartı aranmamasına rağmen Yargıtay, doktrin ve AB mevzuatını dikkate alarak birleşik ürünün korunmasını bu şartın bulunmasına bağlamıştı.[23]

Nitekim, SMK'nın 56/2. maddesi gereğince, birleşik ürün parçası, birleşik ürünün normal kullanımında görünür olmadığı takdirde, yeni ve ayırt edici olsa dahi tasarım tesciline konu edilemeyecektir. Böyle bir tasarımın tescili halinde ise SMK'nın 77/1-a maddesi uyarınca hükümsüzlük yaptırımına tabi olacaktır.

Bu bağlamda, SMK'nın 56/2. madde hükmü, olağan kullanımda sadece "kısmen görünen" birleşik ürün parçalarının, görünmeyen kısımları da dahil olmak üzere tüm hatları ile korunmasının önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır.[24]

Ancak, belirtmek gerekir ki, SMK'nın 56/2. madde şartının karşılanması için parçanın tümünün görünür olması aranmaz. Birleşik ürünün normal kullanımında, parçanın bir kısmının görünmesi (kısmen görünür olma) dahi yeterlidir. Tescil ve hak ihlali iddiaları açısından yapılacak yenilik ve ayırt edicilik kıyaslamasında da görünür olan bu kısma odaklanılacaktır. Unsurun birleşik ürün parçası vasfını kazanabilmesi için bir şekilde ürüne eklemlenmesi gerektiğinden, koruma için tüm yüzeylerin bir bütün halinde de görünür olması şartının aranmaması makul bir yaklaşım olmuştur.[25]

Bu noktada, önemle belirtmek gerekir ise, normal kullanımda görünür olma şartı, yalnızca birleşik ürün parçalarının tasarım korumasından fay-

[23] Semiz, Kılıç, "Tasarımlara Yeni Bir Çerçeve: 6769 Sayılı Sınaî Mülkiyet Kanunu Üçüncü Kitap", 7.

[24] Memişoğlu, *Tescilli Tasarımlarda Yenilik ve Ayırt Edicilik Unsurları*, 60.

[25] Memişoğlu, *Tescilli Tasarımlarda Yenilik ve Ayırt Edicilik Unsurları*, 60.

dalanması için bulunması gereken bir şarttır. Diğer bir deyişle, ürün parçası/kısmı ya da birleşik ürünün tamamının tasarım korumasının konusu olabilmesi için böyle bir şartın gerçekleşmesi gerekmeyecektir.[26]

Öte yandan, madde metninde geçen diğer bir unsur olan "normal kullanım" kavramına da açıklık getirilmesi gerekmektedir. Buna göre, SMK 56/3. maddesi uyarınca normal kullanım, bakım, servis veya onarım işleri hariç olmak üzere, son kullanıcı tarafından kullanımı ifade eder. Nitekim, AB Yönergesi 3/4. ve AB Tasarım Tüzüğü 4/3. maddeleri de normal kullanımı, bakım, servis ve onarım haricinde kalan son kullanıcı tarafından kullanım olarak tanımlamıştır.

Sözü edilen tanımlar incelendiğinde, normal kullanım kavramının anlaşılabilmesi için son kullanıcı ve kullanım kavramlarının da incelenmesi gerekmektedir.[27]

Tasarım hukukunda son kullanıcı, korunması talep edilen tasarımın uygulandığı ürünü nihai kullanım amacıyla edinen ve kullanan gerçek ya da tüzel kişidir. Bu kişi tasarımı ticari olarak üretmez, monte etmez ya da dağıtmaz; ürünü satın alır ve kullanır. Örneğin; bir otomobilin dış far tasarımı bir birleşik ürün parçası olup, işbu ürünün son kullanıcısı araç sahibi ve kullanıcısıdır.

Normal kullanım kavramı ise, tasarımın uygulandığı ürünün amaca uygun şekilde, son kullanıcı tarafından, genel kullanım biçimiyle işletilmesidir. Bu kavram, tasarım koruması açısından özellikle birleşik ürün parçalarının değerlendirilmesinde belirleyici kriterlerden biridir. Örneğin; ürünün çalıştırılması, taşınması, içinin açılması ve kapatılması gibi eylemler normal kullanım sayılmaktadır.

2- Parça Tasarımının Yeni ve Ayırt Edici Olması:

Birleşik ürün parçalarının tasarım korunmasından yararlanabilmesi için bulunması gereken diğer bir şart da parçaların yeni ve ayırt edici nitelikte

[26] Çakır Çelebi, "Tasarım Hukukunda Eşdeğer Parça İstisnası", 45-46.

[27] Çakır Çelebi, "Tasarım Hukukunda Eşdeğer Parça İstisnası", 45-46.

olmasıdır. Diğer bir deyişle, bir parçanın tasarım olarak korunabilmesi için normal kullanımda görünür olması yeterli olmayıp, parçanın aynı zamanda yeni ve ayırt edici niteliğe sahip olması gerekecektir.

Söz konusu parçaların yeni ve ayırt edici nitelikte olup olmadığı tespit edilirken genel kurallar burada da aynen uygulanacaktır.

Burada özellik gösterecek tek husus, birleşik ürün parçalarının yeni ve ayırt edici niteliğe sahip olup olmadığı tespit edilirken bağlı bulundukları birleşik üründen ayrı olmaları ve tek başına değerlendirilmesi gerektiğidir.[28]

VI. BİRLEŞİK ÜRÜN PARÇA ÇEŞİTLERİ VE KORUMA ŞARTLARI:

Bir birleşik ürünün bileşen parçasının tasarım korumasından yararlanıp yararlanamayacağı, yalnızca estetik görünüme sahip olup olmamasına değil, aynı zamanda parçanın şekillenme nedenine bağlıdır.

Avrupa Birliği ve Türk hukukunda, teknik zorunlulukla şekillenen ya da diğer parçalarla uyum sağlamak zorunda olan birleşik ürün parçaları için tasarım koruması sınırlandırılmıştır.

Bu bağlamda, birleşik ürün parçaları üç çeşide göre incelenebilir:

A) İŞLEVSEL ZORUNLULUK ARZ EDEN MUST FİT PARÇA TASARIMLARI:

Teknik fonksiyonunu icra edebilmesi için belli bir biçimde yapılması (tasarlanması) zorunlu olan parça tasarımlarına işlevsel zorunluluk arz eden parça tasarımları denir. Bu tür parçalar kendinden beklenen işlevi yerine getirebilmesi için, ancak belli bir şekilde yapılması (tasarlanması) zorunlu olup, işbu zorunluluk teknik nedenlerden kaynaklanmaktadır.[29]

"Must fit" parçalara örnek olarak; fren ve egzozun otomobile, şarj aleti, kulaklık ve telefon hattının cep telefonuna, hdmi ve elektrik kablosunun

[28] Cahit Suluk, "Topluluk ve Türk Hukukunda Görünmeyen Tasarımlar," *İÜHFM*, C. LX, S 1-2, (2002): 207; Suluk, "Yedek Paça Tasarım Hakkının Korunması", 125.

[29] Suluk, *Tasarımcılara Seçenek Bırakmayan Tasarımlar*, 652.

televizyona monte edilmesini veya bağlanmasını sağlayan parça tasarımları verilebilir.[30]

"Must fit" parça tasarımları SMK'nın 58/4-c maddesi uyarınca tasarım koruması kapsamı dışında olup, bunun nedeni bir üründe bulunan bağlantı parçalarının tasarım koruması sağlaması yoluyla oluşabilecek tekelciliği önlemektir.

Ancak, önemle ifade edilmelidir ki, burada koruma kapsamı dışında tutulan husus, birbirine bağlanan veya monte edilen ürünler değil, bu ürünlerin üzerinde bulunan bağlantı kısımlarının görünüm özellikleridir.

Söz gelimi, bir fren pedalında yalnızca pedal ile aracın ilgili mekanizması arasında bağlantı sağlayan kısmın görünümü koruma dışındadır. Bağlantı kısmının görünümünün koruma dışı olması, fren pedalının bir bütün olarak korunmayacağı anlamına gelmeyecektir. Bu nedenle, gerekli şartlara sahip olması durumunda pedal tasarımları koruma kapsamına girecektir.[31]

B) GÖRSEL ZORUNLULUK ARZ EDEN MUST MATCH PARÇA TASARIMLARI (YEDEK PARÇALAR VEYA EŞ DEĞER PARÇA):

"Must match" parçası, bir birleşik ürünün dış görünümünün veya tasarımsal bütünlüğünün bozulmaması için, değiştirilmesi ya da yenilenmesi gereken parçanın, orijinal ürünle birebir aynı veya benzer görünümde ola-cak şekilde tasarlanmasının pazarda fiilen zorunlu hâle geldiği parça türü-dür. Bu tür parçalarda şekil, renk, doku veya yüzey deseni gibi görsel öğeler teknik nedenlerden değil, tüketici beklentisi, görsel bütünlük ve estetik uyum amacıyla belirlenir.

"Must match" kavramı özellikle yedek parça bağlamında önem kazanır. Son kullanıcı, ürünü orijinal estetiğiyle birlikte görmek istediğinden, örneğin bir otomobilin boyalı çamurluğu değiştirilirken, orijinal şekil ve renkle aynı olması istenir. Bu durumda parça estetik taşısa da, ürünle birebir uyum zorunluluğu, tasarım korumasının doğasıyla çelişebilir. Bu tür

[30] Çakır Çelebi, "Tasarım Hukukunda Eşdeğer Parça İstisnası", 14.

[31] Çakır Çelebi, "Tasarım Hukukunda Eşdeğer Parça İstisnası", 15.

parçaların korunması, rekabeti kısıtlayıcı etki yaratabileceği gerekçesiyle tartışmalıdır.

Örneğin; bir otomobilin kaportası, çamurluğu, farları, bir telefonun veya diz üstü bilgisayarın ekran paneli, ana gövdesi "must match" nitelikteki parçalardır.

Söz konusu parça tasarımlarının korunmasına ilişkin düzenleme SMK'nın 59/4. maddesinde yer almaktadır.

Buna göre, birleşik ürünün görünümüne bağımlı olan parçaların, birleşik ürüne orijinal görünümünü yeniden kazandırmak üzere onarım amacıyla ve bu parçaların kaynağı konusunda yanıltıcı olmamak şartıyla piyasaya sürüldüğü tarihten üç yıl sonra kullanılması tasarım hakkının ihlali sayılmaz. Böylece, görsel zorunluluk arz eden birleşik ürün parçalarının onarım amacıyla ve yanıltıcı olmayacak şekilde kullanılması tasarımın piyasaya ilk sunulduğu tarihten üç yıl sonra serbest bırakılmıştır. [32]

Doktrinde onarım klozu (repair clause) olarak anılan bu sınırlamanın getirilmesinin birçok sebebi bulunmakta olup, en önemlisi tekelciliğin önlenerek rekabetin sağlanması ve tüketicinin korunmasıdır. Zira, "must match" tasarımların diğer tasarımlar gibi 25 yıl korunması durumunda, tasarım hakkına sahip kişiler lehine tekel hakkı doğacak işbu durumda rekabetin bozulmasına sebep olacaktır.[33]

"Must match" parça tasarımlarına ilişkin diğer bir hüküm de, SMK'nın 59/5. maddesi ile düzenlenmiş ve anılan düzenleme uyarınca, SMK'nın 59/4. maddesine sınırlama getirilmiştir.

Buna göre, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nca yayımlanacak eşdeğer parçaların dördüncü fıkra kapsamında ve tasarımın piyasaya ilk sürüldüğü tarihten itibaren üç yıl içinde kullanımı tasarım hakkının ihlali sayılmayacaktır.

---

[32] Feyzan Hayal Şehirali Çelik, "Sınai Mülkiyet Kanunu'nun Tasarım Hukukuna Getirdiği Temel Yenilikler", 6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu Sempozyumu, (BTHAE, 2017), 271.

[33] Çakır Çelebi, "Tasarım Hukukunda Eşdeğer Parça İstisnası", 16.

Görüldüğü üzere, söz konusu hüküm ile Bakanlık tarafından yayımlanan listede bulunan "must match" parçalar için SMK'nın 59/4. maddesinde öngörülen üç yıllık koruma da ortadan kalkmış bulunmaktadır. Böylece, Bakanlık tarafından yayımlanan listede yer almak kaydıyla, örneğin 2022 model bir arabanın kapısı, otomobil piyasaya sürülür sürülmez, Türk yan sanayii tarafından üretilebilecektir.[34]

C) İŞLEVSEL VE GÖRSEL ZORUNLULUK ARZ ETMEYEN PARÇA TASARIMLARI:

Bu birleşik ürün parçaları, birleşik ürünün görünümüne bağımlı olmadıkları gibi bu parçaların ürünün kendinden beklenen işlevi yerine getirebilmesi için belli bir şekilde tasarlanma zorunluluğu da bulunmamaktadır.

Söz konusu tasarımlar, birleşik ürünün normal kullanımında görünür durumda olmak ve yenilik ile ayırt edici nitelikte olma şartlarını karşılamak kaydıyla 25 yıl boyunca korunabilir.[35]

Bu anlamda, tasarım hukuku korumasından en geniş yararlanacak olan birleşik ürün parçaları SMK 56/2.'de öngörülen şartları taşımak kaydıyla işlevsel ve görsel zorunluluk arz etmeyen birleşik ürün parçaları olacaktır.

Bu parça tasarımlarının, herhangi bir ürünün tasarımından farkı bulunmamaktadır. Örneğin: jant kapakları, otomobil direksiyonu gibi parçalar, işlevsel ve görsel zorunluluk arz etmeyen parça tasarımlarıdır.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda, birleşik ürünlerin tasarım hukukundaki diğer parça tasarımlarından farklılığına da değinmek yerinde olacaktır.

VII. ÜRÜN PARÇASI İLE BİRLEŞİK ÜRÜN ARASINDAKİ FARKLILIKLAR:

6769 Sayılı SMK ile birleşik ürün parçalarına ilişkin gerek koruma kapsamı ve süresi gerekse koruma şartlarına ilişkin farklı hukuki düzenlemeler getirilmesi birleşik ürün parçası ile karıştırılabilecek diğer kavramlar ara-

[34] Çakır Çelebi, "Tasarım Hukukunda Eşdeğer Parça İstisnası", 16.

[35] Suluk, *Tasarımcılara Seçenek Bırakmayan Tasarımlar*, 652; Çakır Çelebi, "Tasarım Hukukunda Eşdeğer Parça İstisnası", 16.

sındaki ayrımın iyi yapılmasını gerekli kılar.

Bu bağlamda, "ürün parçası/kısmı" ile "birleşik ürün parçası" kavramlarının incelenmesi gerekmektedir.

Ürün parçası; tekil veya birleşik nitelikteki herhangi bir ürünün bütünü oluşturan, çıkarılabilir ya da sabit nitelikteki, teknik işlev veya görsel katkı sunan, tasarımın uygulanabildiği fiziksel veya görsel bir alt birimdir.

Bu parça, kendi başına ürün niteliği taşımamakla birlikte, ait olduğu ürünün bir bölümünü temsil eder ve tasarım hukukunda –belirli koşulları sağlaması hâlinde– tasarım korumasından yararlanabilir. Örneğin tek parça olarak üretilmiş bir sandalyenin kolçağı ya da yekpare bir lambanın ampul yuvası gibi, yapısal olarak bütünlüğü olan tekil ürünlere de ait olabilir.

Birleşik ürün parçası ise; birden fazla bileşenden oluşan ve bu bileşenlerin bir araya gelerek **işlevsel bir bütün** meydana getirdiği ürünlere (örneğin otomobil, cep telefonu, çamaşır makinesi) ait, **çıkarılabilir, değiştirilebilir veya yenilenebilir** fiziksel unsurlardır.

Görüleceği gibi, her iki kavram gerek tanım gerekse de kapsam olarak birbirinden oldukça farklılık arz etmektedir.

Bununla birlikte, ürün parça tasarımları SMK'nın 56/1. maddesi ile, birleşik ürün parçaları ise SMK'nın 56/2. maddesi uyarınca korunmaktadır.

Bir ürün parça tasarımının korunabilmesi için "yeni ve ayırt edici niteliğe" sahip olması yeterlidir. Ancak, birleşik ürün parçasının korunabilmesi için ise, yeni ve ayırt edici niteliğe sahip olmalarının yanı sıra, *"bu parçaların birleşik ürünün normal kullanımında görünür durumda olması"* gerekir.

Bu anlamda, birleşik ürün olan çamaşır makinesinin normal kullanımında görülmeyen şaft, nipel, rezistans gibi parçaları korunmaz iken, bir ürün niteliğindeki çantanın iç kısımlarındaki tasarımlar, yeni ve ayırt edici niteliğe sahip olmak kaydıyla korunabilir. [36]

Ürün parçası ve birleşik ürün parça tasarımları arasındaki diğer bir

[36] Çakır Çelebi, "Tasarım Hukukunda Eşdeğer Parça İstisnası", 11-13.

farklılık da koruma sürelerine ilişkindir.

SMK anlamındaki gerekli koruma şartlarına sahip olan ürün parçaları başvuru tarihinden itibaren 5 yıl + her yenilemede 5 yıl olmak üzere en fazla 25 yıl boyunca tasarım korumasından faydalanabilecek iken, birleşik ürün parçasının başvuru sırasında beyan edilen ürün tanımı ve sınıflandırması, korumanın geçerliliğini doğrudan etkileyecektir.

VIII. YEDEK PARÇA VE BİRLEŞİK ÜRÜN PARÇASI ARASINDAKİ FARKLILIKLAR:

Yedek parça; ürünün ömrü süresince değiştirilmesi öngörülen, hasar, yıpranma veya teknik arıza gibi nedenlerle işlevini kaybeden bileşenlerin yerine kullanılmak üzere üretilmiş olan ve çoğunlukla satış sonrası pazarda sunulan parçalardır.

Uygulamada yedek parça ve birleşik ürün parçası kavramları arasındaki farklılık göz ardı edilmekte olup, her iki kavram birbirinin yerine kullanılmaktadır. Ancak, her birleşik ürün parçasının yedek parça olarak kabul edilmesi mümkün olmayıp, yedek parçalar ürün parçası ve parça kavramlarından daha dar bir anlama sahiptir.[37]

Bu tanımlamadan yola çıkıldığında denilebilir ki, günlük dildeki yedek parça ile tasarım hukukundaki yedek parça farklı anlamlara gelmektedir. Bir yedek parçanın hukuki anlamda yedek parça olması için o yedek parçanın, birleşik bir ürünün parçası olması gereklidir. Söz gelimi, mutfak takımı veya mobilya takımının birbirine bağlı olmayan parçaları, hukuki anlamda yedek parça sayılmayacaktır. [38]

Dolayısıyla, birleşik ürünü bir araya getiren her bir unsuru "parça" olup, "yedek parça" değildir. Zira, bir parçanın yedek parça olarak nitelendirilebilmesi için birleşik ürün parçalarının herhangi bir nedenle değiştirilmesi gerektiğinde kullanılması gerekir. Buna göre, birleşik ürünün orijinal parçaları "parça" kavramının içine girecekken, "yedek parça" olarak değerlen-

[37] Çakır Çelebi, "Tasarım Hukukunda Eşdeğer Parça İstisnası", 14.

[38] Suluk, "Yedek Parça Tasarım Hakkının Korunması", 113.

dirilemeyecektir.

Bir başka deyişle, eskime, aşınma ya da çarpma gibi nedenlerle, birleşik ürün parçaya ihtiyaç duyması halinde, sonradan takılacak parçalar yedek parça olarak isimlendirilecektir.[39] Örneğin; bir otomobilin farı, hem bir birleşik ürün parçası hem de yedek parça olabilir. Çünkü bozulduğunda veya kırıldığında yenisiyle değiştirilme özelliğine sahiptir. Ancak, aynı otomobilin ön panel iç kablolama sistemi, bir birleşik ürün parçasıdır, ancak bu parça normalde tüketici tarafından değiştirilmez ve yedek parça olarak piyasada sunulmaz.

IX. SEKTÖRLER BAZDA BİRLEŞİK ÜRÜN VE BİRLEŞİK ÜRÜN PARÇALARININ KORUNABİLİRLİĞİNİ GÖSTEREN ÖRNEKLER:

Birleşik ürün ve birleşik ürün parçalarının daha net anlaşılabilmesi için sektörel bazda korunan veya koruma görmeyen tasarımlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

SEKTÖR	BİRLEŞİK ÜRÜN	KORUNAN PARÇALAR (ÖRNEKLER)	KORUNMAYAN PARÇALAR (ÖRNEKLER)	GÖRÜNÜRLÜK DURUMU AÇIKLAMASI
Otomotiv	Otomobil	Far, jant, dikiz aynası, tampon	Motor bloğu, şanzıman dişlileri	Korunan parçalar dış yüzeyde olup sürekli görünür; korunmayanlar yalnızca bakımda görünür

[39] Çakır Çelebi, "Tasarım Hukukunda Eşdeğer Parça İstisnası", 14.

Beyaz Eşya	Çamaşır makinesi, buzdolabı	Kapak kolu, kontrol paneli, dış yüzey kaplamaları	İçte kalan motor parçaları, su boruları	Korunanlar kullanıcıya doğrudan görünür; iç parçalar gizlidir
Elektronik	Akıllı telefon, televizyon	Ekran çerçevesi, arka kapak, kamera çerçevesi	Anakart, batarya içi bağlantılar	Dış kabuk ve yüzey parçaları görünür, iç devreler gizlidir
Mobilya	Koltuk, masa, sandalye	Ayak tasarımı, kolçak, masa yüzeyi	İç iskelet, sünger yapılar	Kullanıcıya açık yüzeyler görünür; iç yapılar gözlemlenemez
Elektrikli Ev Aletleri	Kahve makinesi, blender	Kontrol düğmesi, dış hazne tasarımı	İç ısıtıcı ünite, motor dişlisi	Kullanıcı etkileşimli parçalar görünür; iç teknik parçalar görünür değildir
Aydınlatma	Avize, masa lambası	Dış kasa, abajur, estetik detaylar	Elektrik kabloları, iç devre bağlantıları	Dekoratif dış unsurlar görünür, elektriksel sistemler görünür değildir.
Tıbbi Cihazlar	Ultrason cihazı, tansiyon aleti	Gövde tasarımı, ekran çerçevesi	İç devre kartları, ölçüm sensörleri	Hasta ve doktorun gördüğü parçalar görünür, teknik iç yapılar görünmez.

Oyuncak	Plastik yapı setleri, oyuncak araba	Dış kasa, renkli modüller	İç mekanizma, motor	Estetik dış yapı görünür, iç işleyiş parçaları görünür değildir.
Havacılık	Yolcu uçağı koltuğu, kabin donanımı	Kolçak, başlık, katlanır masa	İç mekanizma, hidrolik bağlantılar	Yolcunun temas ettiği alanlar görünür; teknik sistemler görünür değildir.
Savunma Sanayi	Zırhlı araç, radar sistemleri	Kabin dış yüzeyi, kontrol panelleri	İç silah sistemleri, şifreleme modülleri	Operatörün temas ettiği veya dışarıdan görülebilir parçalar korunabilir.
Moda/ Tekstil Teknolojisi	Akıllı giysiler, spor giyimde entegre teknoloji	Görsel olarak ayırt edici kumaş yüzey tasarımı	İçteki sensör yerleşimi	Tasarım unsurları gözle görülür; teknoloji bileşenleri görünür değildir.

SONUÇ:

6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu kapsamında birleşik ürünler ve birleşik ürün parçaları, belirli koşullar altında tasarım korumasından yararlanabilmektedir.

Bu kapsamda, bir birleşik ürün parçasının korunabilir olması için, ürün normal kullanımda iken parçanın görülebilir olması ve ürünün genel görünümüne estetik katkı sağlaması zorunludur (SMK m.59/3).

Ancak bu koruma, SMK m.58/2 uyarınca yalnızca teknik işlevle şekillenmiş, bağlantı amacıyla formu zorunlu olan ("must fit") veya tamamen ürünle aynı görünmesi gereken ("must match") parçalar açısından sınırlandırılmıştır.

AB içtihatlarıyla da uyumlu olarak, görünürlük, teknik zorunluluk ve estetik katkı kavramları, birleşik ürün parçasının tasarım hukukundaki sınırlarını belirlemektedir. Bu nedenle uygulamada, başvuruların sınıflandırılması, görsel katkı analizleri ve teknik işlev ayrımının dikkatle yapılması gerekmektedir.

Birleşik ürün parçasının tasarım korumasına elverişliliği, teknik zorunluluklar ile estetik özgünlük arasındaki dengeye dayanmaktadır. Bu dengenin sağlıklı kurulması, hem tasarım hakkının meşru sınırlarının çizilmesi hem de rekabetin korunması açısından büyük önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışmada, 6769 Sayılı Sınaî Mülkiyet Kanunu'nun Üçüncü Kitabında ve 55'inci ile 59'inci maddeleri arasında düzenleme altına alınan birleşik ürün ve birleşik ürün parçalarının kavramları ve hukuki korunma şartları üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA:

6769 SAYILI SINAÎ MÜLKİYET KANUNU VE KANUN GEREKÇELERİ

ALRC-Discussion, No:12.22.

Bayazıt, Nigan. "Endüstri Ürünlerinde ve Mimarlıkta Tasarlama Metodlarına Giriş", YEM Yayıncılık, 1994.

Council Regulation (EC) No 6/2002 on Community Designs, Articles 4(2), 8(1)-(2).

Çakır Çelebi, Fatma Betül. "Tasarım Hukukunda Eşdeğer Parça İstisnası", Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2021.

Discussion, No:12.40.

Memişoğlu, Sami Özgür. Tescilli Tasarımlarda Yenilik Ve Ayırt Edicilik Unsurları, Seçkin Yayıncılık, 2020.

Pistorius, Tana. "The Copyright and Design Protection of Artistic Works with a Utulitarian Purpose", Tez, University of Pretoria, July 1997.

Semiz, Özgür ve Muazzez Kılıç. Tasarımlara Yeni Bir Çerçeve: 6769 Sayılı Sınaî Mülkiyet Kanunu Üçüncü Kitap- Terazi Hukuk Dergisi Cilt:12 Sayı:128 Nisan 2017.

Suluk, Cahit. *Tasarım Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, 2003.

Suluk, Cahit. "Yedek Parça Tasarım Hakkının Korunması", Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2000.

Suluk, Cahit. "Tasarımcılara Seçenek Bırakmayan Tasarımların Hukuki Durumu", Prof. Dr. Ömer Teoman'a 55. Yaş Günü Armağanı, Beta, 2002.

Suluk, Cahit. "Topluluk ve Türk Hukukunda Görünmeyen Tasarımlar", İÜHFM, 2002, C. LX, S 1-2, 207.

Şehirali Çelik, Feyzan Hayal. "Sınai Mülkiyet Kanunu'nun Tasarım Hukukuna Getirdiği Temel Yenilikler", 6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu Sempozyumu, BTHAE, Ankara 2017.

Tekinalp, Ünal. *Fikri Mülkiyet Hukuku***,** Arıkan Basım Yayım Dağıtım, 2007.

Türk Patent ve Marka Kurumu Tasarım Başvuru Kılavuzu 2025.

Markanın "Ticaret Alanında Kullanımı": Türkiye ve Avrupa Mevzuatlarının ve İçtihatlarının Karşılaştırmalı Değerlendirmesi

Zeki Emre KURT[1*]

ÖZ

Marka ihlali davalarında "ticaret alanında kullanım" (use in the course of trade) şartı, hem Avrupa hem de Türk hukukunda temel bir kriter olarak kabul edilmektedir. Bu şart, bir işaretin ekonomik menfaat sağlama amacıyla ticari faaliyet çerçevesinde kullanılmasını gerekli kılar; özel veya kişisel kullanımlar ise ihlal kapsamında değerlendirilmez. Avrupa ve Türk hukuk sistemleri bu kavramı farklı şekillerde yorumlasa da, her iki sistemde de marka korumasının sınırlarını belirlemede kritik bir rol oynamaktadır. Bu makale, Avrupa'da görülen Arsenal v. Reed, L'Oréal v. eBay, A v. B ve APT Training v Birmingham & Solihull Mental Health NHS Trust gibi davalar ile Türk hukukunda karara bağlanan "Uçan Süpürge", "PTT Sendikası" ve "www.yurticikargomagdurlari.com" dosyalarını inceleyerek, "ticaret alanında kullanım" iki hukuk sistemindeki farklılıkları ve ortak noktaları karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirmektedir.

[1] * Avukat, Marka ve Patent Vekili, Ankara Barosu, (emre@emrekurt.av.tr).

The Use Of Trademarks "In The Course Of Trade": A Comparative Assessment Of Turkish And European Law And Case Law

ABSTRACT

The concept of "use in the course of trade" serves as a fundamental threshold in determining trademark infringement under both European and Turkish law. It requires that a sign be employed in the context of commercial activity with the aim of securing economic advantage, thereby excluding private or purely personal uses from infringement analysis. While European and Turkish courts interpret and apply this concept through different legal lenses, it remains central to defining the scope of trademark protection in both jurisdictions. This study offers a comparative analysis by examining key European cases, including Arsenal v. Reed, L'Oréal v. eBay, A v. B, and APT Training v Birmingham & Solihull Mental Health NHS Trust, alongside leading Turkish cases such as "Uçan Süpürge", "PTT Sendikası", and "www.yurticikargomagdurlari.com". The article aims to elucidate the similarities and divergences in the understanding and application of "use in the course of trade" between the two legal systems.

I. "TİCARET ALANINDA KULLANIM" KAVRAMINA GENEL BAKIŞ

Marka ihlalinin gerçekleşmesi için bir işaretin "ticaret alanında" kullanılması, hem Avrupa Birliği (AB) hem de Türk hukukunda temel bir koşul olarak kabul edilmektedir. Bu kavram, fikri mülkiyet hukukunda özel hayat ile ticari faaliyetler arasındaki sınırı belirlemede önemli bir işlev görmektedir. Doğrudan veya dolaylı ekonomik menfaat sağlamaya yönelik işlemleri kapsayan ticari kullanım kavramı, mal veya hizmet sunmayı hedeflemeyen ve ticari yaşamla ilgisiz farklı niyetli eylemleri kapsam dışı bırakmayı hedefler.[2]

Faaliyetin, terimin dar anlamında ticari nitelikte olması zorunlu değildir; zira bir işletmeci, tacir sıfatına sahip olmaksızın da mal veya hizmet sunma faaliyetinde bulunabilir. Bu nedenle, ticari kullanım, yalnızca doğrudan ticari işlemlerle sınırlı olmayıp mesleki, profesyonel faaliyetler veya ekonomik çıkar amacı taşıyan her türlü kullanım biçimini de kapsamaktadır. Bu bağlamda, "ticari kullanım" kavramı geniş şekilde yorumlanmalıdır. Marka kullanıcısının, ticari menfaatlerin gerçekleştirilmesi veya geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirdiği her türlü ekonomik faaliyet bu kapsamda değerlendirilmelidir. Bu faaliyetin, kâr amacı güdülerek veya bir ücret karşılığında yapılması şart değildir.[3]

AB Adalet Divanı (ABAD), Arsenal v. Reed (C-206/01) kararında, bir işaretin ticaret alanında kullanılmasının, ekonomik avantaj elde etmeye yönelik bir ticari faaliyet bağlamında gerçekleşmesi gerektiğini belirtmiştir. Mahkeme bu yorumuyla, yalnızca özel veya kişisel amaçlarla yapılan ve mal veya hizmet pazarlamasına yönelik olmayan kullanımların marka hakkını ihlal etmeyeceği ilkesini ortaya koymuştur. Bu yaklaşım, markalar

---

[2] Jacques Azema ve Jean-Christophe Galloux, *Droit de la Propriété Industrielle*, 7e édition, (Dalloz, 2012), 869.

[3] Fatma Zeynep Yasaman, "Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda İnternette Marka Haklarına Tecavüz", (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü), 2019, 16-17.

ile ilgili AB düzenlemelerinin amacıyla uyumludur; Tüketicilerin mal ve hizmetlerin kökenini doğru şekilde belirleyebilmelerini sağlamak ve piyasadaki rekabeti korumak.

Türk hukukunda ise 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu (SMK) m.7, markanın mal veya hizmetlerle ilgili olarak kullanılmasını koruma kapsamına alırken, "ticaret alanında kullanım" şartını dolaylı olarak vurgulamaktadır. Özellikle SMK m.7/5, ticari hayatta dürüstçe ve endüstriyel veya ticari teamüllere uygun kullanımları koruma dışı bırakarak, yalnızca ticari nitelikteki kullanımların ihlal teşkil edebileceğini düzenlemektedir. Bu düzenleme, Türk hukukunda da "ticaret alanında kullanım" kavramının marka ihlali için ön koşul olduğunu göstermektedir.

Bu kavram, dijital çağda yeni zorluklarla karşı karşıyadır. Özellikle e-ticaret platformları, sosyal medya ve çevrimiçi pazaryerleri, geleneksel ticaret sınırlarını bulanıklaştırmış ve "ticaret alanında kullanım" kavramının yeniden yorumlanmasını gerektirmiştir. Ayrıca, kâr amacı gütmeyen kuruluşların faaliyetleri ve tüketicilerin çevrimiçi davranışları, bu kavramın kapsamı hakkında yeni sorular ortaya çıkarmıştır.

II. AB VE TÜRK MARKA MEVZUATINDA "TİCARET ALANINDA KULLANIM" KAVRAMI

AB ve Türk marka mevzuatında "ticaret alanında kullanım" kavramının düzenlenişini doğrudan karşılaştırmak için, ilgili hükümleri yan yana incelemek yararlı olacaktır. Aşağıdaki tabloda, 2015/2436 sayılı AB Ticari Marka Direktifi ile 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nun ilgili maddelerinin orijinal metinleri ve Türkçe çevirileri karşılaştırmalı olarak sunulmaktadır:

AB Ticari Marka Direktifi (2015/2436)[4]	Türkçe Çevirisi	Türk Sınai Mülkiyet Kanunu (6769)[5]
Article 10- Rights conferred by a trade mark	**Madde 10- Bir markanın sağladığı haklar**	**Madde 7- Marka tescilinden doğan hakların kapsamı ve istisnaları**
1. The registration of a trade mark shall confer on the proprietor exclusive rights therein.	1. Bir markanın tescili, sahibine bu marka ile ilgili münhasır haklar sağlar.	1. Bu Kanuna sağlanan marka koruması tescil yoluyla elde edilir.
2. Without prejudice to the rights of proprietors acquired before the filing date or the priority date of the registered trade mark, the proprietor of that registered trade mark shall be entitled to prevent all third parties not having his consent from using **in the course of trade**, in relation to goods or services, any sign where: (a) the sign is identical with the trade mark and is used in relation to goods or services which are identical with those for which the trade mark is registered; (b) the sign is identical with, or similar to, the trade mark and is used in relation to	2. Tescilli markanın başvuru tarihi veya rüçhan tarihinden önce edinilmiş haklara halel getirmeksizin, tescilli markanın sahibi, aşağıdaki durumlarda, tüm üçüncü kişilerin rızası olmadan **ticaret alanında** mal veya hizmetlerle ilgili olarak herhangi bir işaret kullanmasını engelleme hakkına sahiptir: (a) İşaretin, tescilli marka ile aynı olduğu ve tescilli markanın tescil edildiği mal veya hizmetlerle aynı mal veya hizmetler için kullanıldığı durumlarda; (b) İşaretin, tescilli marka ile aynı veya benzer olduğu ve tescilli markanın tescil	2. Marka tescilinden doğan haklar münhasıran marka sahibine aittir. Marka sahibinin, izinsiz olarak yapılması halinde, aşağıda belirtilen fiillerin önlenmesini talep etme hakkı vardır. a) Tescilli marka ile aynı olan herhangi bir işaretin, tescil kapsamına giren mal veya hizmetlerde kullanılması. b) Tescilli marka ile aynı veya benzer olan ve tescilli markanın kapsadığı mal veya hizmetlerle aynı veya benzer mal veya hizmetleri kapsayan ve bu nedenle halk tarafından tescilli marka ile ilişkilendirilme ihtimali de

[4] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015L2436.

[5] https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170110-9.htm.

AB Ticari Marka Direktifi (2015/2436)[4]	**Türkçe Çevirisi**	**Türk Sınai Mülkiyet Kanunu (6769)**[5]
goods or services which are identical with, or similar to, the goods or services for which the trade mark is registered, if there exists a likelihood of confusion on the part of the public; the likelihood of confusion includes the likelihood of association between the sign and the trade mark;	edildiği mal veya hizmetlerle aynı veya benzer mal veya hizmetler için kullanıldığı ve bu nedenle kamu nezdinde karıştırılma ihtimali bulunduğu durumlarda; karıştırılma ihtimali, işaret ile marka arasında ilişkilendirme ihtimalini içerir;	dahil karıştırılma ihtimali bulunan herhangi bir işaretin kullanılması. c) Aynı, benzer veya farklı mal veya hizmetlerde olmasına bakılmaksızın, tescilli marka ile aynı veya benzer olan ve Türkiye'de ulaştığı tanınmışlık düzeyi nedeniyle markanın itibarından haksız bir yarar elde edecek veya itibarına zarar verecek veya ayırt edici karakterini zedeleyecek nitelikteki herhangi bir işaretin haklı bir sebep olmaksızın kullanılması.
Article 10(3) The following, in particular, may be prohibited under paragraph 2: (a) affixing the sign to the goods or to the packaging thereof; (b) offering the goods, putting them on the market, or stocking them for those purposes under the sign, or offering or providing	**Madde 10(3)** Özellikle aşağıdakiler, fıkra 2 uyarınca yasaklanabilir: (a) İşaretin mallara veya ambalajlarına konulması; (b) İşareti taşıyan malların piyasaya sürülmesi, piyasaya sürülmesi için teklif edilmesi, bu amaçlarla stoklanması veya işaret altında hizmetlerin sunulması	3. Aşağıda belirtilen durumlar, **işaretin ticaret alanında kullanılması halinde**[6], ikinci fıkra hükmü uyarınca yasaklanabilir. a) İşaretin, mal veya ambalajı üzerine konulması. b) İşareti taşıyan malların piyasaya sürülmesi, teslim edilebileceğinin teklif

[6] Ülkemizdeki Ticaret Hukuku mevzuatında veya TRIPS, WIPO gibi metinlerde "ticaret"in tanımı yapılmamış olmakla birlikte Birleşik Krallık Marka Kanunu (TMA 1994) madde 103/1'de ticaret "herhangi bir iş veya meslek" olarak tanımlanmıştır.

AB Ticari Marka Direktifi (2015/2436)[4]	**Türkçe Çevirisi**	**Türk Sınai Mülkiyet Kanunu (6769)[5]**
services thereunder; (c) importing or exporting the goods under the sign; (d) using the sign as a trade or company name or part of a trade or company name; (e) using the sign on business papers and in advertising; (f) using the sign in comparative advertising in a manner that is contrary to Directive 2006/114/EC.	veya teklif edilmesi; (c) İşareti taşıyan malların ithal veya ihraç edilmesi; (d) İşaretin ticari veya şirket adı veya ticari veya şirket adının bir parçası olarak kullanılması; (e) İşaretin iş evrakında ve reklamda kullanılması; (f) İşaretin karşılaştırmalı reklamda, 2006/114/EC sayılı Direktife aykırı bir şekilde kullanılması.	edilmesi, bu amaçla stoklanması veya işaret altında hizmetlerin sunulması ya da sunulabileceğinin teklif edilmesi. c) İşareti taşıyan malın ithal ya da ihraç edilmesi. ç) İşaretin, teşebbüsün iş evrakı ve reklamlarında kullanılması. d) İşareti kullanan kişinin, işaretin kullanımına ilişkin hakkı veya meşru bağlantısı olmaması şartıyla işaretin aynı veya benzerinin internet ortamında ticari etki yaratacak biçimde alan adı, yönlendirici kod, anahtar sözcük ya da benzeri biçimde kullanılması. e) İşaretin ticaret unvanı ya da işletme adı olarak kullanılması. f) İşaretin hukuka uygun olmayan şekilde karşılaştırmalı reklamlarda kullanılması.
Article 14- Limitation of the effects of a trade mark	**Madde 14- Marka etkilerinin sınırlandırılması**	**Madde 7/5- Marka hakkının sınırlandırılması**

AB Ticari Marka Direktifi (2015/2436)[4]	**Türkçe Çevirisi**	**Türk Sınai Mülkiyet Kanunu (6769)**[5]
1. A trade mark shall not entitle the proprietor to prohibit a third party from using, **in the course of trade**: (a) the name or address of the third party, where that third party is a natural person; (b) signs or indications which are not distinctive or which concern the kind, quality, quantity, intended purpose, value, geographical origin, the time of production of goods or of rendering of the service, or other characteristics of goods or services; (c) the trade mark for the purpose of identifying or referring to goods or services as those of the proprietor of that trade mark, in particular where the use of that trade mark is necessary to indicate the intended purpose of a product or service, in particular as accessories or spare parts, provided that the third party uses them **in accordance with honest practices in**	1. Bir marka, üçüncü kişilerin **ticaret alanında** aşağıdakileri kullanmasını engelleme hakkını sahibine vermez: (a) Üçüncü kişi gerçek bir kişi ise, üçüncü kişinin adını veya adresini; (b) Mal veya hizmetlerin türü, kalitesi, miktarı, kullanım amacı, değeri, coğrafi menşei, malların üretilme zamanı veya hizmetlerin sağlanma zamanı, ya da malların veya hizmetlerin diğer özellikleri ile ilgili ayırt edici olmayan veya ilgili işaret veya göstergeleri; (c) Özellikle aksesuarlar veya yedek parçalar olmak üzere, bir ürün veya hizmetin kullanım amacını belirtmek gerektiğinde, marka sahibinin mal veya hizmetlerini tanımlamak veya bunlara atıfta bulunmak için markayı, üçüncü kişi tarafından **endüstriyel ya da ticari alanlardaki dürüst uygulamalar**	5. Marka sahibi, üçüncü kişiler tarafından **dürüstçe ve ticari hayatın olağan akışı içinde**, aşağıdaki hâllerde markasının kullanılmasını engelleyemez: a) Gerçek kişilerin kendi ad veya adresini belirtmesi. b) Malların veya hizmetlerin türüne, kalitesine, miktarına, kullanım amacına, değerine, coğrafi kaynağına, üretim veya sunuluş zamanına ya da diğer niteliklerine ilişkin açıklamalarda bulunulması. c) Özellikle aksesuar, yedek parça veya eşdeğer parça ürünlerinde, malın ya da hizmetin kullanım amacının belirtilmesinin gerekli olduğu hallerde kullanılması.

AB Ticari Marka Direktifi (2015/2436)[4]	Türkçe Çevirisi	Türk Sınai Mülkiyet Kanunu (6769)[5]
industrial or commercial matters.	**doğrultusunda** kullanılması kaydıyla.	
Article 15- Exhaustion of the rights conferred by a trade mark	**Madde 15- Marka tarafından sağlanan hakların tüketilmesi**	**Madde 152- Marka hakkının tüketilmesi**
1. A trade mark shall not entitle the proprietor to prohibit its use in relation to goods which have been put on the market in the Union under that trade mark by the proprietor or with the proprietor's consent.	1. Bir marka, marka sahibi tarafından veya sahibinin rızasıyla o marka altında Birlik'te piyasaya sürülmüş mallarla ilgili olarak kullanımını engelleme hakkını sahibine vermez.	1. Marka sahibinin izni ile markayı taşıyan malların piyasaya sunulmasından sonra, marka sahibi, malların ticaretini yasaklayamaz.
2. Paragraph 1 shall not apply where the proprietor has legitimate reasons to oppose further commercialisation of the goods, especially where the condition of the goods is changed or impaired after they have been put on the market.	2. Malların piyasaya sürülmesinden sonra değiştirildiği veya bozulduğu durumlar gibi, malların daha fazla ticarileştirilmesine karşı çıkmak için marka sahibinin meşru sebepleri olduğunda, fıkra 1 uygulanmaz.	2. Birinci fıkra hükmü, malın piyasaya sunulmasından sonra, özellikle değiştirildiği veya kötüleştirildiği hâllerde, marka sahibinin malın daha sonraki ticaretini yasaklamak için haklı sebepleri varsa uygulanmaz.

Bu tabloda açıkça görüldüğü üzere, AB Ticari Marka Direktifi ile Türk Sınai Mülkiyet Kanunu arasında "ticaret alanında kullanım" kavramı açısından önemli benzerlikler bulunmaktadır. Her iki mevzuat da markanın sağladığı hakları ve bu hakların sınırlarını belirlerken "ticaret alanında kullanım" kavramını temel bir ölçüt olarak kabul etmektedir.

Ancak, dikkat çeken bazı farklılıklar da mevcuttur:

1. **Türk Kanunu'nda Daha Detaylı Düzenleme**: SMK, "ticaret alanında kullanım" sayılacak halleri daha detaylı bir şekilde sıralamıştır (Madde 7/2).

2. İnternet Ortamında Kullanım: Türk Kanunu, özellikle internet ortamında "ticari etki yaratacak biçimde" kullanımı açıkça düzenlemiştir (Madde 7/3-d). AB Direktifi'nde böyle özel bir düzenleme yoktur.

3. Dürüst Kullanım İfadesi: AB Direktifi "endüstriyel veya ticari konularda dürüst uygulamalara uygun olarak" (*in accordance with honest practices in industrial or commercial matters*) ifadesini kullanırken, SMK "dürüstçe ve ticari hayatın olağan akışı içinde" ifadesini tercih etmiştir.

Bu karşılaştırma, Türk mevzuatının büyük ölçüde Avrupa Birliği Direktifleriyle uyumlu olduğunu ortaya koymakta bununla birlikte, belirli alanlarda daha ayrıntılı düzenlemeler içerdiğini ve özellikle dijital ortamlarda gerçekleşen kullanım biçimlerine ilişkin daha net hükümler getirdiğini göstermektedir.

Türk ve AB mevzuatı arasındaki farklılıkların temelinde hem tarihsel hem de kültürel faktörler yatmaktadır. Türkiye'nin dijital dönüşüm sürecinde internet ortamında marka ihlallerinin daha yaygın hale gelmesi, SMK'da "internet ortamında ticari etki yaratacak biçimde kullanım" gibi daha detaylı düzenlemelere yer verilmesini gerekli kılmıştır. Bu açık düzenlemeler, özellikle 2000'li yılların başından itibaren Türkiye'de e-ticaret platformlarının ve sosyal medya kullanımının hızla yaygınlaşması sonucu ortaya çıkan hukuki uyuşmazlıkların çözümünde ihtiyaç duyulan normların kanun seviyesinde düzenlenmesi tercihini yansıtmaktadır. AB ise benimsediği yöntemde, teknolojik gelişmelere uyum sağlama konusunda daha çok içtihat temelli bir yaklaşımı tercih etmiş, dijital kullanımlara ilişkin detayları kendi mahkemelerinin yorum ve kararlarıyla şekillendirmeyi seçmiştir. "Dürüst kullanım" ifadesindeki farklılıklar ise hukuk sistemlerinin kültürel temellerini yansıtmaktadır; Kıta Avrupası hukuk geleneğinden etkilenen Türk hukuku, "ticari hayatın olağan akışı" gibi daha sade ve yerel bir terminoloji kullanmayı tercih etmiştir.

III. AVRUPA UYGULAMASINDA "TİCARET ALANINDA KULLANIM" KAVRAMININ YORUMLANMASI

AB hukukunda "ticaret alanında kullanım" kavramının yorumlanmasında

AB Adalet Divanı (ABAD) kararları büyük önem taşımaktadır. Aşağıda, bu kavramın anlaşılmasına katkıda bulunan dört önemli dava ele alınmıştır.

A) ARSENAL v. REED (C-206/01 [2002] ECR I-10273)

Arsenal Football Club v. Reed davası, "ticaret alanında kullanım" kavramının anlaşılmasında dönüm noktası niteliğindedir. Davalı Reed, Arsenal Football Club'ın resmi olmayan ürünlerini (eşarp ve diğer hatıra eşyaları) satarken kulübün markalarını kullanmış ve tezgâhında "Bu, Arsenal Football Club'ın resmi ürünü değildir." şeklinde bir uyarı bulundurmuştur. Reed, kulübün markalarını mal veya hizmetlerin kaynağını belirtme amacıyla değil, sadece "taraftarlık göstergesi" olarak kullandığını ve bu nedenle kullanımın "ticaret alanında" olmadığını savunmuştur.

ABAD, kararında şu önemli noktaları vurgulamıştır:

1. Bir işaretin "ticaret alanında" kullanılması, ekonomik avantaj elde etme amacı taşıyan ticari bir faaliyet bağlamında gerçekleşmelidir.

2. Reed'in markaları kullanması "özel bir mesele" değildir; aksine, ticari bir bağlamda gerçekleşmiştir.

3. Reed'in tezgâhında yer alan uyarı, ürünlerin Arsenal'in resmi ürünleri olmadığını belirtse bile, tüketiciler tarafından ürünler ile Arsenal arasında bir bağlantı olduğu algısı oluşabilir.

Mahkeme, Reed'in faaliyetlerinin "ticaret alanında kullanım" şartını karşıladığına ve dolayısıyla potansiyel bir marka ihlali oluşturduğuna hükmetmiştir. Bu karar, "ticaret alanında kullanım" kavramının geniş yorumlanması gerektiğini ve bir işaretin kullanım amacının (mal veya hizmetlerin kaynağını belirtme dışında olsa bile) tek başına belirleyici olmadığını göstermektedir.

B) L'ORÉAL v. EBAY (CASE C-324/09 [2011] ECR I-6011)

L'Oréal v. eBay davası, e-ticaret platformlarında gerçekleşen satışların "ticaret alanında kullanım" kapsamına girip girmediğini değerlendiren önemli bir karardır. Davada, eBay platformunda L'Oréal'in markalarını taşıyan ürünlerin çeşitli satıcılar tarafından satılması söz konusuydu. Satıcıların bir kısmı düzenli ve yüksek hacimli satışlar yaparken, diğerleri

daha seyrek ve düşük hacimli satışlar gerçekleştiriyordu.

ABAD, bu davada şu ilkeleri ortaya koymuştur:

1. Bireysel satışlar genellikle "ticaret alanında" kabul edilmez; ancak satışların hacmi, sıklığı ve niteliği, bu satışların özel bir faaliyet kapsamını aşması durumunda, "ticaret alanında kullanım" söz konusu olabilir.

2. eBay tarafından "iş satıcıları" olarak sınıflandırılan yüksek hacimli satıcıların faaliyetleri, kesinlikle "ticaret alanında" değerlendirilmelidir.

3. Satışların hacmi ve sıklığı gibi faktörler, diğer unsurları (örneğin, önemli bir maddi kazanç olmaması) geçersiz kılabilir.

Bu karar, modern dijital ticarette "ticaret alanında kullanım" kavramının nasıl yorumlanması gerektiğine dair önemli bir rehber niteliğindedir. Özellikle çevrimiçi platformlarda gerçekleşen satışların ölçeği ve niteliği, bu satışların marka hukuku açısından nasıl değerlendirileceğini belirlemede kritik öneme sahiptir.

C) A v. B (CASE C-772/18, EU:C:2020:341)

A v. B davası, geleneksel olmayan ticari faaliyetlerin "ticaret alanında kullanım" kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini incelemiştir. Davada, Finlandiya'da yaşayan bir birey, yetkisiz olarak 150 adet markalı endüstriyel rulmanı ithal etmiş ve bunları Rusya'da sigara ve içki karşılığında ihraç etmeyi planlamıştır.

ABAD'ın bu davada ortaya koyduğu ilkeler şunlardır:

1. Markalı malların ithal edilmesi ve ihraç edilmesi, bir ticari faaliyet niteliğindedir ve ekonomik avantaj sağlama amacı taşır.

2. Bu faaliyet, para karşılığı olmasa bile (örneğin, takas yoluyla gerçekleşse dahi), ticari nitelikte bir kullanım olarak değerlendirilmelidir.

3. İşlemin tek seferlik olması veya organize bir ticari faaliyet kapsamında gerçekleşmemesi, kullanımın "ticaret alanında" olduğu gerçeğini değiştirmez.

Bu karar, AB hukukunda "ticaret alanında kullanım" kavramının geniş yorumlandığını ve geleneksel olmayan ticari işlemlerin (örn. takas) de bu kapsamda değerlendirilebileceğini göstermektedir.

D) APT TRAİNİNG v. BİRMİNGHAM & SOLIHULL MENTAL HEALTH NHS TRUST ([2019] EWHC 19 (IPEC))

APT Training davası, kâr amacı gütmeyen kuruluşların faaliyetlerinin "ticaret alanında kullanım" olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini ele alan Birleşik Krallık uygulamasından önemli bir karardır.

Davacı APT Training, "RAID" markasının münhasır lisans sahibi olup, ruh sağlığı alanında eğitim hizmetleri sunmaktaydı. Davalı Birmingham & Solihull Mental Health NHS Trust ise aynı terimi "Rapid Assessment Interface and Discharge" kısaltması olarak kullanarak bir hasta değerlendirme ve taburcu modeli geliştirmiştir.

Davalı, bir NHS (Ulusal Sağlık Servisi) birimi olarak kâr amacı gütmediğini ve faaliyetlerinin "ticaret alanında" olmadığını savunmuştur. Fikri Haklar Mahkemesi (IPEC), bu savunmayı reddederek şu önemli tespitlerde bulunmuştur:

1. ABAD'ın Verein Radetzky-Orden (C-422/07) kararına dayanarak, kâr amacı gütmeyen bir kuruluşun faaliyetleri de ekonomik avantaj sağlama amacı taşıyabilir.

2. Davalının RAID hizmetini bir sözleşme kapsamında ve ödeme karşılığında Birmingham hastanelerine sunduğu, bu hizmetin piyasada rekabet içinde olduğunu ortaya koymuştur.

3. RAID Ağı'nın (RAID Network) eğitim materyallerinin en azından bir kısmının internetten erişilebilir olması, kullanımın "özel bir mesele" olmadığını göstermektedir.

Mahkeme, davalının faaliyetlerinin "ticaret alanında" gerçekleştiğine hükmetmiştir. Bu karar, kâr amacı gütmeyen kuruluşların faaliyetlerinin de belirli koşullar altında "ticaret alanında kullanım" olarak değerlendirilebileceğini ve dolayısıyla marka ihlali kapsamına girebileceğini ortaya koymuştur.

E) VEREIN RADETZKY-ORDEN DAVASI (CJEU, C-442/07)

Bu dava, kâr amacı gütmeyen bir derneğin marka kullanımının "ticaret alanında kullanım" sayılıp sayılmayacağına ilişkin Avrupa Birliği Adalet

Divanı (CJEU) tarafından verilen önemli bir karardır. Davacı Verein Radetzky-Orden, Avusturya'da faaliyet gösteren ve "Radetzky" ibaresini içeren tescilli markanın sahibi olan bir yardım derneğidir. Dernek, General Josef Radetzky'ye atıf yapan isim ve sembolleri kendi faaliyetlerinde kullanmakta ve bu markayı korumaktaydı. Davalı Bundesvereinigung Kameradschaft 'Feldmarschall Radetzky' isimli başka bir dernek ise, davacının tescilli markasını benzer şekilde kullanmaya başlamış; bu kullanım broşürlerde, kamuya açık etkinliklerde ve bağış kampanyalarında gerçekleşmiştir. Davacı, bu izinsiz kullanımın marka hakkını ihlal ettiğini ileri sürerek dava açmıştır.

Davalı dernek, "Radetzky" adını ve sembollerini etkinlik tanıtımlarında, broşürlerde ve kamuya açık bağış çağrılarında kullanmış; ancak bu kullanım doğrudan bir ürün satışına yönelik olmamış, dernek faaliyetlerinin tanıtılması ve destek sağlanması amacını taşımıştır. Avrupa Birliği Adalet Divanı, kararında şu temel tespitlerde bulunmuştur: Bir derneğin kâr amacı gütmemesi, marka kullanımının "ticaret alanında kullanım" teşkil etmesini engellemez (Verein Radetzky-Orden v. Bundesvereinigung Kameradschaft 'Feldmarschall Radetzky', Case C-442/07, EU:C:2008:696, par. 17). Eğer kullanım, dernek faaliyetlerinin kamuya sunulmasını, görünürlüğünün artırılmasını veya bağış toplama gibi dolaylı ekonomik etkiler yaratıyorsa, bu kullanım ticari nitelik taşıyabilir. Bu bağlamda, sadece doğrudan gelir elde edilip edilmediği değil, kullanımın ekonomik etkileri ve pazar yaratma ya da koruma amacı taşıyıp taşımadığı dikkate alınmalıdır.

Verein Radetzky-Orden kararı, kâr amacı gütmeyen kuruluşların belirli koşullar altında "ticaret alanında kullanım" kapsamında değerlendirilebileceğini açıkça ortaya koymuştur. Özellikle dernekler, vakıflar, siyasi partiler ve kültürel organizasyonlar gibi yapılar, görünürlüklerini artırmaya ve destek toplamaya yönelik faaliyetlerinde marka kullandıklarında, marka hakkı ihlalinden sorumlu tutulabileceklerdir. Bu yaklaşım, ekonomik etkilerin değerlendirilmesinin ön planda tutulduğu bir yorum tarzının benimsendiğini göstermekte olup, daha önce incelenen

APT Training v. NHS Trust davası ile de paralellik arz etmektedir.

F) FERRARI V. FERRARI CLUB MILANO (ITALIAN SUPREME COURT, FERRARI V. FERRARI CLUB MILANO, CASE NO. 26498, DECISION OF 27 NOVEMBER 2013)

Ferrari Club Milano, 1977 yılında kurulmuş bir taraftar kulübü olup, uzun süre boyunca Ferrari'nin izniyle markalarını kâr amacı gütmeden kullanmıştır. Ancak 1986'dan itibaren, Ferrari'nin resmi kulüp ağına bağlı olmaksızın "Ferrari Club Milano" ibaresini kullanmaya devam etmiş ve bu durum 1998 yılında Ferrari tarafından marka hakkına tecavüz iddiasıyla dava konusu edilmiştir[7].

Davalı kulübün, kullanımın kâr amacı taşımaması nedeniyle ekonomik faaliyet oluşturmadığı, savunması Milano İlk Derece ve İstinaf Mahkemeleri tarafından kabul gördüyse de İtalya Yargıtayı, 27 Kasım 2013 tarihli kararında (no. 26498/2013); üyelik aidatı toplamak ve halka açık etkinlikler düzenlemek, doğrudan kâr amacı güdülmese dahi ekonomik faaliyet teşkil eder ve bu da "ticari kullanım" kavramı içinde değerlendirileceğini içtihat ederek farklı bir yaklaşım göstermiştir.

Dolayısıyla karar ekonomik etkinliğin doğrudan kâr amacı taşıması gerekmediğini vurgulamaktadır. Üyelik aidatı toplamak ve ekonomik değere sahip hizmetler sunmak gibi faaliyetler, ticari kullanım kapsamına dahil edilmektedir. Bu yaklaşım Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın C-236/08, C-62/08 ve C-533/06 sayılı kararlarıyla da uyumludur[8].

---

[7] Italian Supreme Court, Ferrari v. Ferrari Club Milano, case no. 26498, decision of 27 November 2013, published 20 December 2013; see also The Trademark Reporter, "Annual Review of EU Trademark Law, 2013 in Review," March-April 2014, Vol. 104, No. 2, 626.

[8] CJEU Google France and Google Inc. v Louis Vuitton Malletier, Joined Cases C-236/08 to C-238/08; O2 Holdings Ltd and O2 (UK) Ltd v Hutchison 3G UK Ltd, Case C-533/06.

IV. TÜRK HUKUKUNDA "TİCARET ALANINDA KULLANIM" KAVRAMININ YORUMLANMASI

Türk hukukunda "ticaret alanında kullanım" kavramının yorumlanmasında mahkeme kararları ve içtihatlar büyük önem taşımaktadır. Aşağıda, bu kavramın Türk hukukundaki uygulamasını gösteren üç önemli dava ele alınmıştır.

A) "UÇAN SÜPÜRGE" DAVASI (YARGITAY 11. HD., E. 2022/2587 K. 2023/6260 T. 30.10.2023)

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 2023 yılında karara bağladığı "Uçan Süpürge" davası, "ticaret alanında kullanım" kavramının yorumlanması açısından özellikle önemlidir. Bu dava, kâr amacı gütmeyen bir kuruluşun (derneğin) marka kullanımının "ticaret alanında kullanım" sayılıp sayılmayacağı konusunda kritik tespitler içermektedir ve izin ile kullanım sonrası izinsiz kullanımın hukuki sonuçlarını da ele almaktadır.

Davanın özeti şöyledir; davacı şirket, 1996 yılından beri "Uçan Süpürge" ibareli markanın sahibidir. Şirket hem ticaret unvanında hem de 2008'den itibaren tescilli marka olarak bu ibareyi kullanmaktadır. Davacı şirketin kurucusu, 2009 yılında aynı isimle bir dernek kurmuş ve 2016 yılına kadar dernek başkanlığı görevini yürütmüştür. Bu süre içinde marka hem şirket hem de dernek tarafından birlikte kullanılmıştır. Ancak şirket kurucusunun 2016 yılında dernekten istifa etmesinden sonra, şirket, derneğe markayı kullanmaması için ihtarname göndermiştir. Dernek ise markayı kullanmaya devam etmiştir.

İlk Derece Mahkemesi davayı iki gerekçeyle reddetmiştir:

1) Davalının ticari bir işletme değil, toplumsal cinsiyet eşitliğini amaçlayan bir dernek olması sebebiyle kullanımının markaya tecavüz oluşturmayacağı,

2) Davacının davalı kullanımlarına karşı makul bir süreyi aşacak şekilde sessiz kaldığı (sessiz kalma yoluyla hak kaybı).

Bölge Adliye Mahkemesi ve daha sonra Yargıtay, İlk Derece Mahkemesi'nin kararını bozmuş ve şu önemli tespitlerde bulunmuştur:

"Davalının ticari bir işletme olmayıp, toplumsal cinsiyet eşitliğini amaç edinen bir dernek olmasının somut uyuşmazlık yönünden bir öneminin bulunmadığı, dava tarihi itibariyle yürürlükte bulunan 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 29. maddesinde marka hakkına tecavüz sayılan fiillerin düzenlendiği, bu kapsamda marka sahibinin izni olmaksızın markanın veya ayırt edilemeyecek kadar benzerinin kullanılmasının markaya tecavüz teşkil edeceği, tecavüzde bulunan yönünden bir sınırlandırma yapılmadığından, anılan fiilleri işleyen gerçek veya tüzel kişilerin belirtilen nitelikteki eylemlerinin markaya tecavüz oluşturacağı, ayrıca anılan maddede düzenlenen eylemlerde bulunan gerçek veya tüzel kişinin amacının da eylemin niteliğine bir etkisinin olmayacağı, diğer bir deyişle markaya tecavüzün gerçekleşmesi için tecavüzde bulunanın bir ticari işletme olması zorunlu olmadığı…"

Bu karara göre SMK madde 29 uyarınca, marka hakkına tecavüz oluşturan haller açıkça belirlenmiştir. Bu kapsamda, "ticaret alanında kullanım" kavramının yorumlanmasında, ihlalde bulunan kişinin niyeti (örneğin, cinsiyet eşitliğine dayalı bir amaç gütmesi) veya faaliyetin niteliği (örneğin, bir dernek bünyesinde gerçekleştirilmesi) esas alınmaz. Başka bir ifadeyle, kullanımın bir ticari işletme faaliyeti çerçevesinde yapılıp yapılmadığı marka hakkına tecavüzün varlığı açısından belirleyici değildir. Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, dernekler veya sivil toplum örgütleri dahi, ticaret alanında kullanım kapsamında değerlendirilebilecek faaliyetleri yürüttükleri ölçüde marka hakkına tecavüz teşkil eden eylemlerde bulunabilirler.

Bu karar, Türk hukukunda "ticaret alanında kullanım" kavramının yalnızca ticari işletmelerle sınırlı olmadığını, kâr amacı gütmeyen dernekler gibi kuruluşların da markaya tecavüz fiilini gerçekleştirebileceğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, AB hukukundaki APT Training v Birmingham & Solihull Mental Health NHS Trust davasındaki yaklaşımla benzerlik göstermektedir.

B) "PTT SENDİKASI" DAVASI (YARGITAY 11. HUKUK DAİRESİ'NİN 15.01.2025 TARİHLİ, 2024/1736 E. VE 2025/147 K.)

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 15.01.2025 tarihli, 2024/1736 E. ve 2025/147 K. sayılı kararı, marka hakkına tecavüz ve haksız rekabet iddialarına ilişkin bir uyuşmazlığı konu edinmektedir. Davacı taraf, "PTT" markasının tanınmış marka statüsüne sahip olduğunu ve bu markanın davalı sendika tarafından izinsiz biçimde "PTT-SEN" adı altında kullanıldığını ileri sürerek, marka hakkına tecavüz ve haksız rekabet fiillerinin tespitini ve durdurulmasını talep etmiştir. Davalı sendika ise ticari faaliyette bulunmadığını, kullanımının iltibasa sebebiyet vermediğini ve sendikal faaliyetlerin marka koruması kapsamında değerlendirilemeyeceğini savunmuştur.

İlk Derece Mahkemesi, davalının ticari faaliyet yürütmediğini, sendikal faaliyetlerin halk nezdinde ticari işletme faaliyetiyle karıştırılma ihtimalinin bulunmadığını ve dolayısıyla marka hakkına tecavüz veya haksız rekabetin oluşmadığını belirterek davayı reddetmiştir. Bölge Adliye Mahkemesi, sendikanın eylemlerinin ticari etki doğurmadığı ve markasal nitelikte bir kullanım bulunmadığı gerekçesiyle istinaf başvurusunu esastan reddetmiş; Yargıtay da bu değerlendirmeleri onaylayarak kararın onanmasına kesin olarak hükmetmiştir.

Bu karar, "ticaret alanında kullanım" kavramının yorumlanmasında faaliyetin **ticari nitelik** taşımasının zorunlu olduğu yönündeki yaklaşımı yansıtmaktadır. Yargıtay, sendikal faaliyetlerin ticari hayata doğrudan yansımadığı, dolayısıyla marka hakkı ihlali ve haksız rekabet hükümlerinin uygulama alanı bulmadığı sonucuna ulaşmıştır.

C) YURTİCİKARGOMAGDURLARİ.COM DAVASI (YARGITAY 11. HD E. 2013/15738 K. 2014/5119 T. 17.3.2014)

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, taraflar arasında görülen davada, internet ortamında kullanılan bir alan adının marka hakkına tecavüz ve haksız rekabet oluşturup oluşturmadığını değerlendirmiştir. Davacı taraf, kendisine ait tanınmış "Yurtiçi Kargo" markasının, davalılar tarafından

"www.yurticikargomagdurlari.com" adlı internet sitesi alan adında kullanıldığını; bu kullanımın marka hakkına tecavüz teşkil ettiğini ve ticari itibarını zedelediğini ileri sürerek, siteye erişimin engellenmesini ve maddi-manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

Yargılama sonucunda, mahkeme alan adında "yurtiçi" veya "yurtiçi kargo" ibarelerinin yer almasına rağmen, internet sitesinde herhangi bir mal veya hizmet sunulmadığını, sitenin doğrudan ticari bir faaliyet amacı taşımadığını ve bu nedenle markasal kullanımın bulunmadığını tespit etmiştir. Bu doğrultuda marka hakkına tecavüz iddiası reddedilmiştir. Ancak, alan adının kullanımının davacının ticari itibarı üzerinde olumsuz bir etki yarattığı ve toplumda negatif bir algı oluşturduğu değerlendirilerek, Türk Ticaret Kanunu m.55/1-a-1 kapsamında haksız rekabetin varlığına karar verilmiş; haksız rekabetin önlenmesine, internet sitesine erişimin durdurulmasına ve tazminata hükmedilmiştir.

Yargıtay, ilk derece mahkemesinin kararını onamış; ancak karşı oy gerekçesinde önemli bir eleştiri getirmiştir. Karşı oyda, internet ortamındaki eleştirilerin ve ifade özgürlüğünün korunmasının zorunluluğu vurgulanmış, yalnızca "mağdurlar" ibaresinin kullanımının, kötü niyet unsuru somut olarak ortaya konulmadıkça, haksız rekabet teşkil etmeyeceği belirtilmiştir. Ayrıca, doğrudan ticari rekabet amacı bulunmayan bu tür eleştirilerin, özellikle internet ortamında ifade özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu bakımdan, siteye erişimin engellenmesi ve tazminata hükmedilmesinin, ağır ve ölçüsüz bir müdahale oluşturabileceği sonucuna varılmıştır. Karşı oy gerekçesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğü hakkı çerçevesinde bir değerlendirme yapılması gerektiğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Somut olay bağlamında, "www.yurticikargomagdurlari.com" alan adının ticari kullanım içermemesi, Avrupa Adalet Divanı'nın Arsenal FC v. Reed (C-206/01) kararında ortaya konulan, "mal veya hizmet bağlantısı bulunmadıkça marka ihlali oluşmaz" ilkesine uygundur. Buna

karşın, haksız rekabet bulunduğuna hükmedilmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin ΔΕΛΤΑ v. Greece (ECHR 2015) kararında ifade edilen, "iftira içermeyen olumsuz eleştirilerin ifade özgürlüğü kapsamında korunması gerektiği" yönündeki içtihatla çelişmektedir.

Türk hukukunda "ticaret alanında kullanım" kavramının yorumlanmasındaki değişkenlik, yargı organlarının benzer konulardaki farklı yaklaşımlarının yanı sıra, Türkiye'nin sosyoekonomik dönüşümünü de yansıtmaktadır. "Uçan Süpürge" davasında (2023) Yargıtay'ın dernekleri de marka ihlali kapsamına dahil eden genişletici yorumu, sivil toplum kuruluşlarının ekonomik hayattaki artan rolünü kabul ettiğini gösterirken; "PTT Sendikası" davasında (2025) ise sendikal faaliyetleri farklı değerlendirmesi, çalışma yaşamında kolektif hakların korunmasına verilen özel öneme işaret etmektedir. Bu iki karar arasındaki yaklaşım farkı, Yargıtay'ın toplumsal hassasiyetlere göre değişen bir menfaat dengelemesi yaptığını göstermektedir. Yine de bu yaklaşım farkının hukuki tutarlılık açısından yarattığı sorunlar mevcuttur. Sendikaların da dernek benzeri sivil toplum kuruluşları gibi değerlendirilmesi gerekirken, kararlarda benimsenen çelişkili metodoloji, Türk marka hukukunun henüz "ticaret alanında kullanım" kavramının sınırlarını AB içtihatlarıyla uyumlu şekilde belirleyemediğini ve içtihat birliğinin oluşmadığını ortaya koymaktadır.

V. SONUÇ

"Ticaret alanında kullanım" şartı, marka hukukunun temel taşlarından biri olarak AB ve Türk hukuk sistemlerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu çalışmada incelenen içtihatlar ışığında, her iki hukuk sisteminin de bu kavramı yorumlarken benzer ilkeleri benimsediği, ancak bazı önemli farklılıkların da bulunduğu görülmektedir.

AB hukukunda, Arsenal v. Reed, L'Oréal v. eBay, A v. B ve APT Training kararlarında ortaya konulduğu üzere, "ticaret alanında kullanım" kavramı oldukça geniş yorumlanmaktadır. Ekonomik avantaj elde etme amacı taşıyan her türlü kullanım, kâr amacı gütmeyen kuruluşların faaliyetleri de dahil olmak üzere, bu kapsamda değerlendirilmektedir. AB Adalet

Divanı, özellikle Verein Radetzky-Orden kararında, kâr amacı gütmeyen derneklerin dahi ekonomik etkiye sahip faaliyetlerinin "ticaret alanında kullanım" olarak kabul edilebileceğini net bir şekilde ortaya koymuştur.

Türk içtihatlarında henüz AB düzeyinde yeknesaklık sağlanamamış olmakla birlikte, ekonomik etki vurgusu giderek ağırlık kazanmaktadır Yukarıda özetlenen örnek kararlar bunu ortaya koymaktadır. Mesela "Uçan Süpürge" davasında Yargıtay, kâr amacı gütmeyen derneklerin faaliyetlerinin de marka ihlaline konu olabileceğini kabul ederek AB yaklaşımına paralel bir tutum sergilemiştir. Buna karşın, "PTT Sendikası" davasında sendikal faaliyetlerin ticari etki doğurmadığı gerekçesiyle marka hakkı ihlalinin oluşmadığına hükmedilmiştir. "Yurtiçikargomagdurlari.com" davasında ise, şikâyet amaçlı internet sitesinde markasal kullanım bulunmadığı kabul edilmiş, ancak haksız rekabet hükümleri çerçevesinde bir değerlendirme yapılmıştır.

Dijital çağda "ticaret alanında kullanım" kavramı yeni boyutlar kazanmaktadır. E-ticaret platformları, çevrimiçi şikâyet siteleri ve sosyal medya kullanımları, geleneksel ticaret sınırlarını bulanıklaştırmış ve hukuki değerlendirmeleri daha karmaşık hale getirmiştir. Her iki hukuk sisteminde de, internet ortamındaki kullanımların ticari niteliğinin belirlenmesinde kullanım amacı, sıklığı, hacmi ve ekonomik etkileri gibi faktörler önem kazanmaktadır.

Sonuç olarak, "ticaret alanında kullanım" kavramı, marka korumasının kapsamını belirlemede kritik bir ölçüt olmaya devam etmektedir. Ancak bu kavramın yorumlanmasında, teknolojik gelişmeler, değişen ticaret modelleri ve ifade özgürlüğü gibi temel haklar arasında hassas bir denge kurulması gerekmektedir. Gelecekteki yasal düzenlemelerin ve içtihatların, bu dengeyi gözetecek şekilde geliştirilmesi, marka hukukunun etkinliğini ve adil uygulanmasını sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Makaleler

Azema, Jacques ve Jean-Christophe Galloux, *Droit de la Propriété Industrielle*, 7e édition, Dalloz, 2012.

Yasaman, Fatma Zeynep. "Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda İnternette Marka Haklarına Tecavüz", (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü), 2019.

Mahkeme Kararları

Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) Kararları

A v. B, Case C-772/18, EU:C:2020:341.

Adam Opel v. Autec AG, Case C-48/05 [2007] ECR I-1017.

Arsenal Football Club plc v. Matthew Reed, Case C-206/01 [2002] ECR I-10273.

Google France and Google Inc. v Louis Vuitton Malletier, Joined Cases C-236/08 to C-238/08.

L'Oréal SA v. eBay International AG, Case C-324/09 [2011] ECR I-6011.

O2 Holdings Ltd and O2 (UK) Ltd v Hutchison 3G UK Ltd, Case C-533/06.

Verein Radetzky-Orden v. Bundesvereinigung Kameradschaft "Feldmarschall Radetzky", Case C-442/07, EU:C:2008:696.

Birleşik Krallık Mahkeme Kararları

APT Training v. Birmingham & Solihull Mental Health NHS Trust [2019] EWHC 19 (IPEC).

İtalyan Mahkeme Kararları

Italian Supreme Court, Ferrari v. Ferrari Club Milano, case no. 26498, decision of 27 November 2013, published 20 December 2013; ayrıca bkz: The Trademark Reporter, "Annual Review of EU Trademark Law, 2013 in Review," March-April 2014, Vol. 104, No. 2, s. 626.

Türk Mahkeme Kararları

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 30.10.2023 tarihli, E. 2022/2587 K.

2023/6260 sayılı kararı ("Uçan Süpürge" Davası).

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 15.01.2025 tarihli, 2024/1736 E. ve 2025/147 K. sayılı kararı ("PTT Sendikası" Davası).

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 17.03.2014 tarihli E. 2013/15738 K. 2014/5119(yurticimagdurlari.com kararı).

Mevzuat

Avrupa Birliği Ticari Marka Direktifi (Directive (EU) 2015/2436). Erişim: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32015L2436

Birleşik Krallık Marka Kanunu (Trade Marks Act 1994).

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK).

6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu (SMK).

Yedek Parça Ürünlerinde Onarım İstisnası

İsmail Murat KABAN[1]*

ÖZ

Bu çalışma, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 59. maddesinde düzenlenen "onarım amacıyla kullanım" ve "eşdeğer parça istisnası" hükümlerini, tasarım hukuku bakımından ayrıntılı şekilde incelemektedir. Birleşik ürünlerin görünümüne bağımlı parçaların hukuki statüsü, yalnızca estetik koruma çerçevesinde değil; tüketici hakları, rekabet serbestisi ve yan sanayi üzerindeki etkileri bağlamında da ele alınmaktadır. Özellikle otomobil, dizüstü bilgisayar ve telefon gibi birleşik ürünlerde, "onarım hakkı" ile tasarım hakkı arasındaki dengenin dinamik olarak nasıl kurulduğu, Avrupa Birliği hukukundaki gelişmeler ve 2024 tarihli yeni Direktif ile karşılaştırmalı biçimde analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tasarım hukuku, onarım hakkı, yedek parça, SMK m. 59, tasarım reformu

[1] * Avukat, Ankara Barosu, (av.muratkaban@gmail.com).

Repair Exemption For Spare Part Products

ABSTRACT

This article examines the provisions on "repair use" and "equivalent parts exemption" set forth in Article 59 of the Turkish Industrial Property Code (IP Code No. 6769) from a design law perspective. The legal status of component parts dependent on the appearance of complex products is analyzed not only in terms of aesthetic protection, but also in light of consumer rights, market competition, and industrial policy. Special focus is given to sectors such as automobiles, laptops, and mobile phones, where the balance between the right to repair and design protection becomes particularly relevant. The analysis further includes a comparative overview of EU law and 2024 Design Directive reform.

Keywords: Design law, right to repair, spare parts, Article 59, EU design reform

I. GİRİŞ

Tasarım hukukunun temel koruma amaçlarından birisi, ürünlerin görünümüne dayalı estetik ve fonksiyonel yenilikleri teşvik etmek iken; birleşik ürünlerin görünümüne bağımlı parçalarının korunması, bu hakkın sınırlarının yeniden tartışılmasını gerektirmektedir. Özellikle otomobil, telefon, beyaz eşya, kahve makineleri ve dizüstü bilgisayarlar gibi yüksek hacimli seri üretim ürünlerinde onarım ihtiyacının sürekliliği ,"must match" olarak adlandırılan bu parçaların özgün koruma rejimine tabi tutulup tutulamayacağı sorusunu gündeme getirmiştir. Bu bağlamda "onarım amacıyla kullanım" ve "eşdeğer parça istisnası", tasarım hukukunun, hem rekabet hem de tüketici refahı boyutlarında yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Türk hukukunda bu alandaki ilk sistematik düzenleme, mülga 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin (KHK) 22. maddesiyle getirilmiş ve "onarım amaçlı kullanım" başlığı altında şu üçlü koşul çerçevesinde bir istisna öngörülmüştür:

(i) parçanın birleşik ürünün görünümüne bağımlı olması,

(ii) onarımın birleşik ürünün orijinal görünümünü yeniden kazandırma amacıyla yapılması,

(iii) parçanın kaynağı konusunda kamuoyunun yanıltılmaması.

Bu düzenleme, 1993 tarihli AB Tasarım Yönergesi taslağındaki hükümden neredeyse birebir çevrilerek Türk hukukuna aktarılmış, ancak uygulamaya geçirilmeden önce AB tarafından söz konusu istisna metinden çıkarılmıştır. Böylece Türkiye'de kabul edilen düzenleme, Avrupa'da gerçekleşmeyen bir reform önerisinin ürünü olarak yürürlüğe girmiştir.

6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu (SMK) ile birlikte, 554 sayılı KHK'daki yaklaşım büyük ölçüde korunmuş ve SMK m. 59/4 hükmü ile onarım amacıyla kullanım açıkça tasarım hakkının istisnası olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu hükme göre, "birleşik ürünün görünümüne bağımlı olan parçaların, birleşik ürüne orijinal görünümünü yeniden kazandırmak

üzere onarım amacıyla ve bu parçaların kaynağı konusunda yanıltıcı olmamak şartıyla, tasarımın piyasaya ilk sürüldüğü tarihten üç yıl sonra kullanılması" tasarım hakkının ihlali sayılmamaktadır.

SMK ile getirilen yeniliklerden biri de 59. maddenin beşinci fıkrasında yer alan ve "eşdeğer parça listesi" kavramı çerçevesinde onarım amacına yönelik daha erken bir serbesti öngören hükümdür. Buna göre, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yayımlanan eşdeğer parçalar listesinde yer alan ürünler bakımından, üç yıllık bekleme süresine gerek kalmaksızın tasarım hakkının ihlali söz konusu olmayacaktır. Bu yaklaşım, sadece normatif bir yeniliği değil, aynı zamanda ekonomik ve endüstriyel dengeleri gözeten bir politika tercihini de yansıtmaktadır. Böylelikle, önceki düzenlemenin aksine, yeni modelde yalnızca estetik koruma değil; tüketici menfaati, rekabet serbestisi ve yan sanayi kapasitesi gibi faktörler de dikkate alınmıştır.

Bu çalışmada, tasarım korumasının kapsamı içinde yer alan "birleşik ürünün görünümüne bağımlı parça" kavramı, SMK m. 59/4 ve 59/5'in işlevi, onarım amacıyla kullanımın sınırları, irdelenecek; ayrıca Avrupa Birliği uygulamaları, içtihatları ve reform tartışmalarıyla karşılaştırmalı analiz yapılacaktır. Öte yandan, çalışmada sadece otomotiv sektöründe değil, cep telefonu, televizyon, dizüstü bilgisayar ve küçük ev aletleri gibi diğer sektörlerde de "onarım hakkı"nın tasarım hukukuyla ilişkisine yer verilecektir. Böylece, onarım hakkı ile tasarım hakkı arasındaki sınırların dinamik bir denge çerçevesinde nasıl şekillendiği ortaya konulacaktır.

II. TASARIM HAKKININ KAPSAMI VE SINIRLARI

A) GENEL ÇERÇEVE VE KORUMANIN SINIRLARI

Tasarım hakkının kapsamı, hem tescilli hem de tescilsiz tasarımlar açısından 6769 sayılı SMK'nın 59. maddesinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. SMK madde 59/1 uyarınca, tasarımın sahibine tanınan hak, söz konusu tasarımın veya bu tasarımın uygulandığı ürünün başkaları tarafından izinsiz olarak üretilmesi, piyasaya sunulması, ithal edilmesi veya ticari amaçlarla kullanılması gibi fiilleri engelleme yetkisini içerir. Bu

hüküm, tasarımın görsel niteliklerine dayalı tekelci bir koruma sağlar ve tasarımcının ekonomik menfaatlerini korumayı hedefler.

Ancak aynı maddenin devamında yer alan hükümlerle bu hakkın sınırlandırılmasına yönelik önemli istisnalara yer verilmiştir. Özellikle SMK 59. maddenin 4. ve 5. fıkraları, "birleşik ürünün görünümüne bağımlı parça" istisnasını ve onarım hakkına dayalı eşdeğer parça kullanımını açıkça düzenleyerek, tasarım hakkının sınırsız olmadığını ortaya koymaktadır.

B) BİRLEŞİK ÜRÜNÜN GÖRÜNÜMÜNE BAĞLI PARÇA KAVRAMI

SMK m. 59/4 ve 59/5 hükümlerinin uygulama alanını belirleyebilmek için öncelikle **birleşik ürün** ve bu ürünün **görünümüne bağımlı parçası** kavramlarının doğru tanımlanması gerekir. "Birleşik ürün", birden fazla parçanın bir araya gelmesiyle oluşan, fonksiyonel bir bütünlük arz eden ürünlerdir. Otomobiller, cep telefonları, televizyonlar, kahve makineleri ve benzeri ürünler bu tanımın tipik örnekleridir. Bu ürünlerin belirli parçaları, estetik olarak birleşik ürünün genel görünümüne katkı sağlar ve tasarım açısından belirleyici olabilir.

Türk hukukunda bu kavrama ilişkin açık bir tanım yer almamakla birlikte, Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın (ABAD) kararlarında geliştirilen ölçütlerden yararlanmak mümkündür. Özellikle *Acacia v. Audi & Porsche* kararında[2], ABAD, bir parçanın görünümüne bağımlı sayılabilmesi için, bu parçanın ürün bütününün dış görünümünü belirleyici ölçüde etkilemesi gerektiğini vurgulamıştır.

Bir parçanın görünüme bağımlı sayılabilmesi için yalnızca teknik fonksiyonlara hizmet etmesi yeterli değildir. Parça, tüketici nezdinde ürünün estetik algısını etkileyen bir unsur olmalıdır. Örneğin, otomobil farları, tamponlar kadar; bir cep telefonunun ön camı ya da dizüstü bilgisayarın kapağındaki dış panel de birleşik ürünün dış görünümünün ayrılmaz parçası olarak değerlendirilebilir. Bu yönüyle "görünüme bağımlı

[2] Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD), ECLI:EU:C:2017:992, KT: 20.12.2017, par. 69–70.

parça" kavramı sadece otomotiv sektörü ile sınırlı değildir ve elektronik tüketici ürünlerinden ev aletlerine kadar geniş bir uygulama alanına sahiptir.

C) TESCİLLİ VE TESCİLSİZ TASARIMLAR İÇİN AYIRIMLAR

6769 sayılı SMK, tasarım korumasını hem tescilli hem de tescilsiz tasarımlar bakımından kabul etmektedir. Buna karşın bu iki koruma rejimi arasında kapsam, süre ve ihlâl değerlendirmesi açısından ciddi farklar bulunmaktadır. Bu farklar, özellikle "onarım amacıyla kullanım" istisnasının uygulanabilirlik alanı üzerinde doğrudan etkilidir.

Tescilli tasarımlar, tasarım sahibine beş yıl süreyle koruma sağlar ve bu süre başvuru tarihinden itibaren beşer yıllık dönemlerle toplamda 25 yıla kadar uzatılabilir. (SMK m. 63) Tescil, sahibine yalnızca doğrudan kopyalamaya karşı değil, aynı zamanda tasarımın genel izlenimini verecek benzer tasarımlara karşı da münhasır hak sağlar. (SMK m. 59/1) Bu koruma sayesinde, tescilli bir tasarımı esas alan her türlü üretim, satış ve ithalat faaliyeti yasaklanabilir.

Buna karşılık tescilsiz tasarımlar, sahibine SMK m. 59/1. fıkrada belirtilen fiilleri engelleme hakkını sadece korunan tasarımın aynısının veya genel izlenim itibarıyla ayırt edilemeyecek kadar benzerinin kopyalanarak alınması hâlinde verir. SMK m. 59/2 uyarınca bu koruma, yalnızca tasarımın "kopyalanarak alındığı" durumlarda geçerlidir; yani bağımsız tasarım çabaları bu korumanın kapsamı dışında kalır. Ayrıca tescilsiz tasarım hakkı sahibine herhangi bir tescil belgesi sunulmadan hak iddiası yapılmasını zorunlu kılar, bu da uygulamada ispat külfetini artırır ve korumayı zayıflatır.

Bu çerçevede, onarım amacıyla kullanım istisnası, pratikte tescilli tasarımlar açısından anlamlı bir sonuç doğurur. Çünkü bu istisna, tasarım hakkının verdiği korumayı sınırlayan bir normdur. Tescilsiz tasarımlar ise zaten yalnızca kopyalamaya karşı sınırlı süreli koruma sağladığından, bu koruma ile SMK m. 59/4'te düzenlenen üç yıllık kullanım serbestliği fiilen aynı süre zarfına denk gelir. Başka bir deyişle, tescilsiz tasarımlar için

koruma süresi sona erdiğinde zaten onarım istisnası devreye girecek bir alan bırakmaz.

Öte yandan, uygulamada tescilli olan birçok birleşik ürün parçası, örneğin otomobil yan aynaları, farlar, cep telefonu ekranları, televizyon çerçeveleri bakım ve onarım amacıyla sıklıkla değiştirilen parçalardır. Bu tür parçalarda onarım istisnasının işletilebilmesi için hem tasarımın tescilli olması, hem de parçanın birleşik ürünün görünümüne bağımlı olması gerekmektedir. Bu nedenle, hem tescil hem de bağımlılık unsurları birlikte gerçekleşmeden SMK m. 59/4 ve 59/5 hükümleri uygulanamaz.

Nitekim doktrinde de bu durum vurgulanmakta, onarım istisnasının tescilli tasarımın sağladığı geniş kapsamlı korumayı dengelemeye yönelik özel bir düzenleme olduğu ifade edilmektedir[3]. Aksi takdirde, tasarım hakkı sahibinin ürün piyasası üzerindeki ekonomik hâkimiyeti, tüketicinin onarım hakkını tamamen ortadan kaldıracak şekilde genişleyebilir[4].

III. ONARIM AMACIYLA KULLANIM VE EŞDEĞER PARÇA İSTİSNASI

A) GENEL DEĞERLENDİRME

6769 sayılı SMK'nun 59. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları, tasarım hakkının kapsamını sınırlayan önemli bir istisnayı düzenlemektedir. Bu düzenleme, "birleşik ürünün görünümüne bağımlı" olan tasarım parçalarının, **onarım amacıyla** ve belirli koşullar altında üçüncü kişilerce serbestçe kullanılabileceğini hükme bağlamaktadır.[5] Böylece, tasarım sahibinin tekel hakkı ile tüketicilerin onarım hakkı ve yan sanayinin serbest rekabet hakkı arasında bir denge kurulması amaçlanmaktadır.

---

[3] Hamdi Pınar, "Tasarım ve Haksız Rekabet Hukuku Açısından Yedek Parçaların Korunması ve Türkiye'nin Ekonomi Politik Tercih Sorunu", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 6, no. 4 (2015): 26.

[4] Pınar, "Yedek Parçaların Korunması", 33.

[5] Cahit Suluk, "Yedek Parça Tasarımlarının Korunması ya da Otomotiv Yan Sanayiinin Var Olma Mücadelesi," *Ankara Barosu Uluslararası Hukuk Kurultayı, (2002): 567.*

SMK m. 59/4, mülga 554 sayılı KHK'nın 22. maddesinden esinlenmiş olup; 1993 tarihli Avrupa Birliği (AB) Tasarım Yönergesi taslağından çevrilerek Türk hukukuna kazandırılmıştır. Ancak dikkat çekici biçimde, bu düzenleme AB düzeyinde Yönerge metninden çıkarılmış olmasına rağmen Türk hukukunda yürürlükte kalmıştır. SMK m. 59/5 ile ise bu istisnaya ek olarak, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yayımlanacak eşdeğer parça listesine dahil parçaların, üç yıllık bekleme süresi olmaksızın kullanılabileceği belirtilmiştir. Bu hüküm, tasarım korumasına getirilen istisnaların yalnızca estetik değil, aynı zamanda ekonomik ve sektörel etkilerini de dikkate alarak şekillendiğini göstermektedir.

SMK m. 59/4 ile getirilen bir diğer koşul, tasarımın **piyasaya ilk sürülmesinden itibaren üç yılın geçmiş olmasıdır.** Bu sürenin amacı, tasarım sahibine belli bir süre münhasır hak tanımak ve ardından rekabeti serbestleştirmektir. Ancak bu üç yıllık süre her durumda beklenmez: SMK m. 59/5 uyarınca, Bakanlık tarafından yayımlanmış "eşdeğer parçalar listesi"ne giren tasarımlar bakımından bu sürenin dolması beklenmeden kullanım mümkündür.

B) ONARIM SINIRLAMASI

SMK m. 59/4 uyarınca, "birleşik ürünün görünümüne bağımlı olan parçaların, birleşik ürüne orijinal görünümünü yeniden kazandırmak üzere onarım amacıyla ve bu parçaların kaynağı konusunda yanıltıcı olmamak şartıyla tasarımın piyasaya ilk sürüldüğü tarihten üç yıl sonra kullanılması tasarım hakkının ihlali sayılmaz.

Onarım sınırlamasının uygulanabilmesi için bir bileşik ürünün ve bu bileşik ürünün görünümüne bağlı parçalarının bulunması gerektiğinden bahsedilmişti. Aşağıda SMK m. 59/4 lafzında yer alan "birleşik ürünün orijinal görünümünü yeniden kazandırmak üzere onarım amacı" ve "Bu parçaların kaynağı konusunda yanıltıcı olmamak şartı" başlıklar halinde işlenecektir.

1- Birleşik Ürünün Orijinal Görünümünü Yeniden Kazandırmak Üzere Onarım Amacı

SMK'nın 59. maddesinin 4. fıkrası, birleşik ürünlerin görünümüne bağımlı olan parçalara ilişkin bir istisna öngörmekte ve belirli koşullar dâhilinde bu parçaların tasarım hakkı sahibinin izni olmaksızın kullanılmasına imkân tanımaktadır. Bu istisnanın temel dayanağı, parçanın yalnızca teknik değil aynı zamanda estetik anlamda da orijinal haline getirilmesi ihtiyacıdır. Buna göre, onarım amacıyla kullanım, sadece parçanın işlevini geri kazandırması değil, aynı zamanda ürünün ilk görünümünün korunması anlamına gelmektedir.[6]

Bu doğrultuda, bir parçanın onarım amacıyla kullanılması için estetik bütünlüğün yeniden sağlanması gerekir. Örneğin bir otomobilin ön tamponunun kazadan sonra aynı modelle değiştirilmesi, bu kapsamda değerlendirilirken; farklı model veya markaya ait bir parçanın takılması, onarım değil, tasarım değişikliği anlamına gelir.

Avrupa Birliği Adalet Divanı, *Acacia Srl v Audi AG and Porsche AG* kararlarında bu yorum tarzını açıkça benimsemiştir. Mahkeme, yedek parçaların ancak araç estetiğini eski haline döndürmek amacıyla kullanılabileceğini, bunun da aynı görsel izlenimi veren parçalarla mümkün olduğunu vurgulamıştır.[7]

Yargıtayın değerlendirmeleri de paralel biçimdedir. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, SMK m. 59/4 kapsamındaki bir değerlendirmede, "onarım amacıyla kullanım" şartının yalnızca aynı görünüm özelliklerine sahip parçalar için geçerli olabileceğine karar vermiştir.[8]

Dolayısıyla onarım kavramı, teknik bir işlevden öteye geçmekte; ürünün tasarımının özgün yapısının korunmasını da içermektedir. Bu

---

[6] Fatma Betül Çakır Çelebi, "Tasarım Hukukunda Eşdeğer Parça İstisnası", (Doktora tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2021), 149.

[7] ABAD, ECLI:EU:C:2017:992, KT: 20.12.2017, par. 72–73.

[8] Yargıtay 11. HD, E: 2015/9033, K: 2016/4216, KT: 18.04.2016. *"Ancak yenilik ve ayırt edicilik vasfına haiz olduğu müddetçe yedek parça tasarımları da diğer tasarımlar gibi tescil edilmek suretiyle korumaya sahiptir."*

yaklaşım, hem tüketici tercihini hem de piyasa rekabetini koruma yönünde dengeleyici bir etki yaratmaktadır.

2- Parçaların Kaynağı Konusunda Yanıltıcı Olmamak Şartı

SMK'nın 59. maddesinin 4. fıkrası, onarım istisnasının uygulanabilmesi için üçüncü kişiler tarafından kullanılan yedek parçaların kaynağı hakkında yanıltıcı olmama koşulunu da aramaktadır. Bu düzenleme, yalnızca bir sınırlama değil, aynı zamanda **t**üketiciye karşı bir şeffaflık yükümlülüğü anlamına gelir. Ancak hüküm lafzı itibarıyla "yanıltmama" ifadesini kullanmakta ve "açık şekilde bilgilendirme" gerekliliğine dair net bir ibare içermemektedir.

Bu noktada ortaya çıkan temel soru şudur: "*Bu yükümlülük yalnızca pasif bir kaçınma mı, yoksa aktif bir açıklama yükümlülüğü mü doğurur?"*

SMK'nın düzenleniş amacı ve karşılaştırmalı hukuk ışığında bu şartın yalnızca "aldatmaktan kaçınmak" anlamına gelmediği; aksine, tüketiciyi aydınlatmak amacıyla kaynağın aktif şekilde belirtilmesi uygun olacaktır.

Bu konuda mehaz hukuka incelendiğinde SMK m. 59/4'teki "parçaların kaynağı konusunda yanıltıcı olmamak" şartının, 1993 tarihinde yayımlanmış olan Tasarım Yönergesi Tasarısı[9] ve Topluluk Tasarım Tüzüğü Tasarısı[10]'ndan aynen alındığı görülmektedir. Buna karşın SMK düzenlenirken, onarım istisnası ile ilgili olarak, AB hukukunda bu tarihten sonra meydana gelen gelişmeler dikkate alınmamıştır. 1996 yılında Tasarım Yönergesi Tasarısında yapılan değişiklik ile yanıltıcı olmama şartı "toplum onarım için kullanılan ürünün kaynağı konusunda, örneğin bir marka veya ticari isim ya da başka uygun bir işaret kullanmak suretiyle bilgilendirilmelidir." şeklinde değiştirilmiştir.

Tasarım Yönergesinde 2004 yılında yapılan değişiklik tasarısı ile de "üye ülkeler tüketicilerin, rakip yedek parçalar arasında mantıklı bir seçim yapabilmelerini sağlamak amacıyla, yedek parçaların kaynağı konusunda

[9] Tasarım Korumasına İlişkin Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi Taslağı, 93/C345/09, 23.12.1993

[10] Topluluk Tasarımına İlişkin Tüzük Taslağı,94/C29/02, 3.12.1993

layıkıyla bilgilendirilmesini sağlamalıdır." şeklinde bir düzenleme öngörülmüştür. Her ne kadar AB üyesi ülkeler arasında çıkan anlaşmazlık sebebiyle, Tasarım Yönergesi onarım sınırlaması ile ilgili düzenleme olmadan yürürlüğe girmişse de söz konusu gelişmeler olması gereken hukuk için yol gösterici niteliktedir.[11]

Nitekim aşağıdaki bölümlerde incelenecek olan 2024 AB tasarım mevzuatı reformları ile de bilgilendirme yükümlülüğü AB mevzuatında tartışmasız bir biçimde yer almıştır.

Bu doğrultuda, yedek parça üreticilerinin yedek parçalarının üzerine, ambalajlarına ve ilişkili herhangi bir ticari dokümana da kendi markalarını yahut ticaret unvanlarını ya da başka uygun bir işareti koymaları satış ve tamir anında tüketicinin kaynak hakkında doğru bilgi edinmesi kamunun yanıltılmaması fonksiyonunun sağlanması açısından uygun olacaktır.[12]

IV. EŞDEĞER PARÇA İSTİSNASI

A) GENEL OLARAK

SMK'nın 59. maddesinin beşinci fıkrası, birleşik ürünlerin görünümlerine bağımlı parçaları bakımından getirilen onarım amacıyla kullanım istisnasına yönelik önemli bir genişletici düzenleme içermektedir. İlgili hükme göre, "Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca yayımlanan eşdeğer parçaların, dördüncü fıkra kapsamında ve tasarımın piyasaya ilk sürüldüğü tarihten itibaren üç yıl içinde kullanımı, tasarım hakkının ihlali sayılmaz."

Kanun gerekçesinde, eşdeğer parçaların "*orijinal parça gibi birtakım testlerden geçirilebilen, orijinal parçanın verdiği sonuçları verip vermediği ölçülebilen ve belgelendirilen ürünler"* olduğu belirtilmiştir.[13] Bu tanım, yalnızca teknik yeterliliğe değil, aynı zamanda belgelendirme süreçlerine de atıfta bulunmaktadır.

---

[11] Çakır Çelebi, "Tasarım Hukukunda Eşdeğer Parça İstisnası", 155.

[12] Çakır Çelebi, 156.

[13] 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu Gerekçesi, m. 59/5.

Eşdeğer parça istisnasının hukuki zeminine rağmen, uygulamada bu düzenlemenin işlerliğinin oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Zira, bugüne kadar Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından SMK m. 59/5 uyarınca bir "eşdeğer parça listesi" yayımlanmamıştır. Bu nedenle uygulamada hâlen SMK m. 59/4'te belirtilen üç yıllık koruma süresi fiilen geçerli olmaya devam etmektedir. Yani onarım amacıyla tasarım hakkının ihlali sayılmayacak şekilde bir yedek parça kullanımının mümkün hale gelebilmesi için ya bu üç yıllık sürenin dolması ya da Bakanlıkça bir liste yayımlanması gerekir.

Eşdeğer parça belgelendirmesine ilişkin Türkiye'de yürürlükte olan en somut sistem, sigorta sektörüne yöneliktir. Hazine Müsteşarlığı tarafından yayımlanan 2015/2 sayılı Genelge kapsamında, zorunlu trafik sigortası çerçevesinde kullanılacak yedek parçaların eşdeğer olup olmadığının tespiti için belirli bir sertifikasyon mekanizması öngörülmüştür. Bu kapsamda kurulan Oto Yedek Parça ve Sertifikasyon merkezi, (OSEM) eşdeğer parça belgelendirme işlemini yürütmektedir. Ancak, OSEM tarafından verilen uygunluk belgeleri SMK m. 59/4-5'te yer alan onarım amacı, yanıltıcı olmama ve üç yıllık koruma süresi gibi kriterleri değerlendirmemektedir.

Bu durum, farklı normatif sistemler (sigorta hukuku/tasarım hukuku gibi) arasında işlevsel uyumsuzluğa neden olmaktadır. Zira tasarım korumasının kaldırılması için yalnızca eşdeğerlik testi değil, aynı zamanda tasarım hakkının ihlalini bertaraf edecek şartların birlikte gerçekleşmesi gerekir. Bu nedenle, yalnızca eşdeğer parça belgesinin varlığı, onarım amacıyla kullanım istisnası için yeterli değildir. Eşdeğer parça sertifikalandırma sürecinde SMK m. 59/4'te belirtilen unsurların da denetime tabi tutulması gereklidir.[14]

Öte yandan, Avrupa Birliği uygulamasında Türkiye'dekine benzer şekilde bakanlık tarafından yayımlanan bir "eşdeğer parça listesi" sistemi bulunmamaktadır. Bunun yerine, 2024/2823 sayılı Avrupa Birliği Tasarım Direktifi kapsamında, görünümüne bağımlı parçalar için "repair

[14] Çakır Çelebi, 169.

clause" başlığı altında, onarım amacıyla kullanım istisnası açık biçimde düzenlenmiştir[15]. Bu istisna, yalnızca ürünün orijinal görünümünü yeniden kazandırma amacına hizmet eden, yanıltıcı olmayan ve gerçekten onarım amaçlı kullanımlara izin veren net bir çerçeve olarak tanımlanmıştır. Türkiye'deki sistem ise bu modele kıyasla daha ayrıntılı bir yapı sunsa da, uygulamada eşdeğer parça listesi hâlâ yayımlanmamış olması ve denetim eksiklikleri nedeniyle beklenen rekabet ve tüketici yararını yaratamamıştır.

Eşdeğer parça istisnasının işlevsel hale gelebilmesi için Bakanlık tarafından liste yayımlanmasının yanı sıra, bu listeye dahil edilecek parçaların sadece teknik standartlar bakımından değil, aynı zamanda **tasarım hukuku kriterlerine** de uygun olup olmadığının denetlenmesi gerekir. Aksi takdirde, bu sistem yalnızca teknik belge üretmekle sınırlı kalacak, tasarım hakkına müdahale etmeye yetmeyecektir.[16]

B) BAKANLIK TARAFINDAN YAYIMLANACAK LİSTE ÜZERİNE

SMK'nın 59. maddesinin beşinci fıkrası uyarınca, birleşik ürünün görünümüne bağımlı parçaların onarım amacıyla üç yıllık bekleme süresi olmaksızın serbestçe kullanılabilmesi için, söz konusu parçanın Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yayımlanacak resmi bir "eşdeğer parça listesi"nde yer alması gerekmektedir.

Ancak uygulamada, sigorta hukukuna dayalı olarak faaliyet gösteren Oto Yedek Parça ve Sertifikasyon Merkezi (OSEM) Şirketi sistemi, yalnızca trafik sigortası kapsamında kullanılacak parçaların teknik uygunluğunu ölçen ve belgelendiren bir yapı olup, SMK m. 59/5 kapsamında öngörülen sistemin yerine geçemez. 2015/2 sayılı Genelge ile sınırlı bir alan için öngörülen bu uygulama, eşdeğer parçaların teknik standartlara göre belgelendirilmesini amaçlasa da, tasarım hukukuna özgü "onarım

[15] Avrupa Parlamentosu ve Konsey, 2024/2823 sayılı Tasarımların Hukuki Korunmasına İlişkin Direktif (konsolide metin), 23 Ekim 2024 https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/2823/oj/eng.

[16] Çakır Çelebi, 177.

amacı", "görünüm bağımlılığı" veya "yanıltıcılık yasağı" gibi unsurları değerlendirmez.

Oysa SMK m. 59/5 yalnızca motorlu araç sektörüyle sınırlı değildir. Kanun lafzı ve amacı uyarınca, bu düzenleme "birleşik ürün" tanımına giren her sektördeki ürün ve parçaları kapsar. Bu nedenle, eşdeğer parça listesi hazırlanırken yalnızca otomotiv sektörüne odaklanmak kanun koyucunun getirdiği koruma yapısını daraltmak anlamına gelir.[17]

Cep telefonu, dizüstü bilgisayar, tablet, televizyon, beyaz eşya, elektrikli mutfak aletleri gibi ürünler, hem yaygın kullanım alanlarına sahiptir hem de satış sonrası servis ihtiyaçları bakımından en çok onarım talep edilen ürünlerdir. Bu ürünlere ilişkin dış panel, ekran, kapak, düğme gibi parçalar; ürünün estetik görünümünü doğrudan etkilediğinden, birçok durumda "must match" parça niteliği taşır. Dolayısıyla bu parçaların üç yıl beklenmeden üretilebilmesi için, Bakanlık tarafından yayımlanacak listelerde yer alması gerekmektedir.

Bu tür ürünlerin eşdeğer parçaları piyasaya sunulamadığı sürece, tüketici yalnızca yüksek fiyatlı orijinal parçaya yönelmek zorunda kalacak; bu durum hem rekabetin zayıflamasına hem de **onarım** hakkının fiilen kullanılamamasına neden olacaktır.

Bakanlık tarafından yayımlanacak eşdeğer parça listesi sayesinde, ürünün piyasaya sürülmesinden itibaren üç yıl bekleme zorunluluğu ortadan kalkacak ve parçalar derhal üretilebilecektir. Bu, özellikle yerli yan sanayi açısından **z**amanlama avantajı sağlayarak, küçük ve orta ölçekli üreticilerin pazara girişini hızlandıracaktır. Böylece:

- Tüketiciler daha hızlı ve düşük maliyetli onarım hizmetine erişebilecek,
- Ülke içi üretim desteklenerek döviz çıkışı azaltılacak,
- Sektördeki istihdam ve teknolojik gelişme kapasitesi artacaktır.

Ayrıca, satış sonrası pazarda yalnızca orijinal üreticinin hâkimiyetinin kırılması, rekabet hukukuna uygunluk açısından da faydalı olacaktır.

[17] Çakır Çelebi, 168, 169.

Çünkü bazı üreticiler, yedek parça üretiminde doğacak hukuki sorumluluk riskinden kaçınmak için parçaları kendisi de sunmamakta, böylece satış sonrası piyasada yapay bir kıtlık oluşmaktadır. Eşdeğer parça istisnası sayesinde bu durum dengeye kavuşabilecek; parça üretmeyen orijinal üreticinin, satış sonrası piyasada tekelleşmesi önlenebilecektir.

Ne var ki, SMK m. 59/5 yürürlükte olmasına rağmen bugüne kadar herhangi bir eşdeğer parça listesi yayımlanmamıştır. Bu nedenle hüküm, uygulamada işlevsiz hâle gelmiştir. Listenin yayımlanmadığı her gün, tüketici aleyhine, yerli üretici aleyhine ve nihayetinde Türkiye ekonomisi aleyhine işlemektedir. Dolayısıyla gerek sektör, gerekse ürün çeşitliliği esas alınarak geniş kapsamlı, güncel, dinamik bir eşdeğer parça listesinin mümkün olan en kısa sürede yayımlanması gerekmektedir.

V. YEDEK PARÇA ONARIM DÜZENLEMELERİNİN KAPSAMININ MARKA HAKKI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

A) ONARIM SINIRLAMASI ÇERÇEVESİNDE MARKANIN KULLANILABİLİRLİĞİNİN TASARIM HUKUKU BOYUTU

SMK m. 59/4 uyarınca, birleşik ürünün görünümüne bağımlı olan parçaların, birleşik ürüne orijinal görünümünü yeniden kazandırmak

üzere onarım amacıyla ve bu parçaların kaynağı konusunda yanıltıcı olmamak şartıyla, tasarımın piyasaya ilk sürüldüğü tarihten üç yıl sonra kullanılmasının tasarım hakkının ihlali sayılmayacağından bahsedilmişti. Bu düzenleme, yedek parça üreticilerine, belirli şartlar altında tasarım sahibinin izni olmaksızın tasarımları kullanma hakkı tanımaktadır. Ancak, bu kullanımın hukuka uygun olabilmesi için, kullanılan parçaların orijinal tasarımla görsel olarak aynı olması ve tüketiciyi yanıltmaması gerekmektedir.

Peki onarım sınırlaması, parçaların üzerinde bulunan görünüm özelliği niteliğindeki markaların kopyalanmasına izin verir mi?[18]

ABAD, 25 Ocak 2024 tarihli C-334/22 sayılı *Audi v. GQ* kararında bu soruya yanıt verebilecek nitelikte önemli tespitlerde bulunmuştur.[19] Davaya konu olayda, Polonya'da faaliyet gösteren GQ adlı bir şirketin, eski model Audi araçlara yönelik olarak ürettiği radyatör ızgaralarının, Audi'nin dört halkalı tescilli logosunu barındırmaya elverişli biçimde tasarlandığı ortaya konulmuş; Audi, bu ürünlerin marka hakkını ihlal ettiği iddiasıyla dava açmıştır. ABAD, onarım istisnasının tasarım hukukuna özgü bir sınırlama olduğuna ve marka hakkına uygulanamayacağına hükmetmiş; ayrıca, söz konusu kullanımın Avrupa Birliği Marka Tüzüğü'nün 14(1)(c) maddesinde tanımlanan dürüst kullanım istisnası kapsamında değerlendirilemeyeceğini vurgulamıştır. Zira, mahkemeye göre bu tür bir kullanım, tüketicide ürünün Audi tarafından üretildiği veya onaylandığı izlenimini doğurarak markanın temel işlevi olan menşe gösterme fonksiyonunu zedelemektedir.

Özellikle markanın, yalnızca ayırt edici bir işaret değil, aynı zamanda ürünün görünümünün ayrılmaz bir parçası olduğu durumlarda, onarım istisnası kapsamında değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülmektedir.

---

[18] Fethi Merdivan, "Tasarım Hukuku", (Ankara Barosu Avukatlık ve Staj Akademisi Marka Vekilliği Sınavına Hazırlık Eğitiminde Yapılan Sunum) 09.03.2024, 97.

[19] ABAD, ECLI:EU:C:2024:76, KT: 25.01.2024

Bir markanın tasarımın görsel bütünlüğünü sağlamak üzere zorunlu olarak kullanılması, bu işaretin kaynak gösterme işlevini değil, estetik tamlığı sağlamaya yönelik bir görünüm özelliği olarak işlev gördüğünü göstermektedir[20]. ABAD'ın tasarım hukuku kapsamında onarım sınırlamasına yönelik dar yorumu, markanın ayırt edici olmayan bir şekilde kullanılmasının kapsam dışında bırakmasına yol açabilir. Marka hakkı korumasının olması gerekenden fazla genişletilmesi onarım hakkı ile rekabet serbestisini sınırlayıcı sonuçlar doğurabilecektir.[21]

B) KONUNUN MARKA HUKUKU ÇERÇVESİNDE İNCELENMESİ

1- Genel Olarak

Yedek parça ve eşdeğer parça uygulamalarında, ürün üzerinde bulunan markaların kullanımı, yalnızca tasarım hukuku açısından değil, aynı zamanda marka hukukuna ilişkin önemli sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu noktada markanın hem görsel unsur olarak tasarıma entegre biçimde kullanımı, hem de ürünü tanıtma amacıyla referans verme şeklinde yer alması, **SMK m. 7/5** kapsamında ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Hükme göre, marka sahibinin marka üzerindeki hakkı mutlak değildir. Özellikle SMK m.7/5(c) bendine göre, aksesuar, yedek parça veya eşdeğer parça ürünlerinde, mal veya hizmetin kullanım amacının belirtilmesinin gerekli olduğu hâllerde markanın dürüstçe ve ticari hayatın olağan akışı içinde kullanılması engellenemez. Benzer şekilde m. 7/5-(b) bendi de markanın, ürünün türü, niteliği veya kullanım amacı gibi açıklamalar yapılmak üzere kullanılmasını koruma dışı bırakmaktadır.

[20] Çakır Çelebi, 134.

[21] Annette Kur, "Serbest Yedek Parça Pazarının Sınırları – Tasarım ve Marka Koruması Arasındaki Çatışma?", Wettbewerb in Recht und Praxist, 2024, 413–419.

2- Yedek Parça veya Eşdeğer Parça Ürünlerinde Markanın Kullanımının SMK 7/5 Hükmü Kapsamında İncelenmesi

a) Markanın Dürüst Kullanımı ve Yargıtay "BMW" ve ABAD "BMW v. Deenik" Kararları

Kullanım amacı istisnası bağlamında dürüst kullanımın sınırlarını belirleyen yargı kararları, hem Türk Hukukunda hem de Avrupa Birliği Hukukunda şekillenmiş içtihatlarla somutlaşmaktadır. Yargıtay'ın bu kapsamdaki kararlarında, özellikle markanın kullanımının gerçekten gerekli olması ve işletmeler arasında herhangi bir ticari bağlantı olduğu izleniminin verilmemesi gerekliliği, dürüst kullanım ölçütlerinin temel kriterleri olarak benimsenmektedir. Otomotiv, beyaz eşya ve küçük ev aletleri gibi sektörlerde faaliyet gösteren özel servislerin sunduğu onarım hizmetleri esnasında, markaların hem yedek parçalar üzerinde hem de çeşitli tanıtım materyallerinde kullanıldığı sıkça görülmektedir**.** Nitekim Yargıtay, üçüncü kişiler tarafından tescilli markaya sahip ürünlere yönelik hizmet sunulması hâlinde, bu markanın yalnızca tanıtım ve bilgilendirme amacıyla, makul bir görünürlük düzeyinde[22] ve hizmetin sunuluş amacını aşmayacak biçimde kullanılması koşuluyla, bu tür kullanımların **dürüst kullanım** çerçevesinde hukuka uygun sayılabileceğini kabul etmektedir.

Konuyla ilgili ilk olarak değerlendirilmesi gereken kararlardan birisi, Yargıtay'ın 1993 yılında verdiği, literatüre kısaca "BMW" kararı olarak yerleşen kararıdır[23]. Dava, davalı şirketlerin BMW markasını izinsiz biçimde kullanarak yedek parça satışı ve servis-bakım hizmetleri sundukları gerekçesiyle, haksız rekabetin önlenmesi ve markanın haksız kullanımına son verilmesi talepli olarak açılmıştır. Davalılar, BMW markasını yalnızca

[22] Bakırköy 2. FSHM. E:2021/602, K:2022/182 sayılı dosyasıyla atıf yapılan, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E: 2018/5072, K: 2019/6194 KT: 07/10/2019 kararı: " Daire uygulamalarında belirli markalı ürünler için servis hizmeti verilmesi halinde, hizmetin veriliş amacını aşmamak ve haddinden fazla büyük kullanmamak şartıyla o markanın işyeri tabela veya camekanında kullanımı hukuka uygun dürüst kullanım olarak kabul edilmektedir".

[23] Yargıtay 11. HD, E: 1993/1994, K: 1993/10959, KT: 27.12.1993. Erişim Tarihi:10.04.2025.

ürünlerin tanıtımıyla sınırlı kalmaksızın, ticaret unvanlarında, işyeri tabelalarında, her türlü fatura ve iş evrakında ve pazarlama/tanıtım vasıtalarında doğrudan ve görünür şekilde kullanmakta; ayrıca markanın logosunu da hiçbir ayrıştırma yapmaksızın birebir şekilde kullanmaktadır.

Yargıtay, bu kullanım biçimini değerlendirirken, davalıların BMW markasının tanıtım gücünden yararlanmak amacıyla hareket ettiğini ve bu süreçte marka sahibi ile aralarında herhangi bir bağ bulunmadığını açıkça ortaya koyacak önlemleri almaktan uzak davrandıklarını ifade etmiştir. Kararda özellikle, "davacı marka sahibiyle aralarında bir bağ bulunmadığını belirtecek herhangi bir açıklama veya ayrıştırıcı unsur (tefrik) içermemeleri", buna karşılık "aralarında ticari bir bağ varmış gibi bir izlenim yaratan uygulamalarda bulunmaları" vurgulanmıştır.

Bu kapsamda, Yargıtay; ticari unvanda, tabela ve iş evraklarında markanın bu şekilde kullanımının markaya tecavüz teşkil ettiğini, çünkü söz konusu faaliyetlerin, tüketicide yanıltıcı biçimde yetkili bayi/servis algısı doğurduğunu belirtmiştir.[24] Sonuç olarak yedek parça istisnası yönünden, marka hakkının yalnızca reklam veya bilgi verme sınırlarını aşacak şekilde, işletme kimliğiyle özdeşleştirilerek kullanılması durumunda, dürüst kullanımın söz konusu olmayacağı açık şekilde ortaya konmuştur.[25][26]

Marka hakkının sınırlandırılması bağlamında, Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın (ABAD) içtihatları, SMK m. 7/5 uygulaması ile benzer biçimdedir. Kararlarda esas alınan ölçütler; kullanımın sadece bilgilendirme amacıyla yapılıp yapılmadığı, teknik zorunluluk olup olmadığı ve markanın ekonomik bağlantı izlenimi doğurup doğurmadığı gibi kriterler etrafında

---

[24] Burcu Bozkurt, "Markanın Dürüst Kullanımı", (Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, 2020), *106.*

[25] Bozkurt, "Markanın Dürst Kullanımı", 116.

[26] Yargıtay'ın BMW markası ile ilgili benzer yöndeki kararları için bkz.: Yargıtay 11. HD, E: 2010/568, K:2011/8172, KT:4.7.2011, Yargıtay 11. HD, E:2007/10351, K:2008/14005, KT:15.12.2008, Yargıtay 11. HD,, E: 2013/7177, K: 2013/22444 KT: 9.12.2013, Erişim Tarihi:10.04.2025.

şekillenir.

Kısaca **BMW v. Deenik** olarak anılan bir kararında ABAD, bağımsız bir tamircinin "BMW uzmanı" ibaresiyle tanıtım yapmasını değerlendirmiştir. Davacı BMW AG, bu ibarenin tüketiciler nezdinde kendisiyle ticari bağlantı varmış izlenimi doğurduğunu ileri sürerek marka hakkına tecavüz iddiasında bulunmuştur.[27] ABAD, üçüncü kişi tarafından yapılan marka kullanımının yalnızca tüketiciye bilgi sağlamak amacı taşıması hâlinde hukuka uygun olabileceğini kabul etmiş; ancak bu tür kullanımın tüketicide marka sahibiyle ekonomik veya hukuki bir ilişki olduğu izlenimini yaratması durumunda artık dürüstlük sınırlarını aşacağına ve marka hakkının ihlal edileceğine hükmetmiştir. Mahkeme ayrıca, bu tür değerlendirmelerin somut olayın özelliklerine göre ulusal mahkemeler tarafından yapılması gerektiğini vurgulamıştır.

b) Tescilli Markanın Değiştirilerek Kullanılmasının Dürüst Kullanım Kapsamında Değerlendirilmesi

Özellikle otomotiv alanında sıkça karşılaşılan bir diğer hukuka aykırı kullanım biçimi, tescilli markaların görsel ya da sözsel olarak değiştirilerek, tüketici nezdinde asıl marka ile bağlantı kuracak şekilde sunulmasıdır. Bu tür kullanımlarda, üçüncü kişilerin marka sahibinin ürünleriyle kendi ürünlerinin uyumluluğunu belirtme amacını aştıkları, bunun yerine markanın tanıtım gücünden doğrudan yararlanmaya yöneldikleri görülmektedir.

Özellikle orijinal olmayan yedek parçaların, tescilli marka ile görsel, renk ve tipografi olarak benzer şekilde etiketlenmesi, artık bilgilendirme değil, taklit suretiyle tecavüz niteliği kazanmaktadır. Bu bağlamda Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, "**Ford"** markasına ilişkin bir uyuşmazlıkta[28]; "For Ford Parts" ve "For Ford Motors" gibi ibarelerin, davacıya ait logonun yazı tipi, renk ve genel tasarım unsurlarını birebir yansıtacak şekilde

[27] ABAD, ECLI:EU:C:1999:82, KT:23.02.1999.

[28] Yargıtay 11. HD, E: 2013/659, K:2013/17716, KT: 07.10.2013, Erişim Tarihi:08.04.2025.

kullanıldığını tespit etmiş; bu kullanımın yalnızca bilgilendirme amacı taşımadığını, markanın esas ayırt edici unsurlarının taklit edildiğini ve sonuç olarak marka hakkına tecavüz ile haksız rekabet oluşturduğunu hükme bağlamıştır.

Kararda ayrıca, ilgili ibarelerin üçüncü kişilerin ürünlerine uygulanma biçiminin, tüketiciye bu ürünlerin lisanslı veya yetkili üretim kapsamında olduğu yönünde yanlış bir izlenim verdiği vurgulanmıştır. Mahkeme, bu nedenle mülga 556 sayılı KHK'nın 12. maddesindeki istisnanın somut olayda uygulanamayacağına karar vermiştir.[29]

Tescilli markanın üçüncü kişi tarafından yedek parça üzerinde kullanımı, eğer söz konusu kullanım tüketicide parçanın doğrudan marka sahibi tarafından üretildiği yönünde bir algı oluşturuyorsa, artık dürüst kullanım olarak değerlendirilemez. Özellikle üretici firma adı geri planda bırakılırken markanın baskın unsur hâline getirilmesi, markayla lisans veya ekonomik bağ varmış izlenimi yaratmakta ve bu tür bir kullanım dürüstlük kuralıyla bağdaşmamaktadır.[30]

Yedek parçaların tanıtımı sırasında, açıklamayı yapan kişi ya da teşebbüsün kullandığı ifadeler, parçanın orijinal ürünü imal eden marka sahibiyle ekonomik veya ticari bir bağlantı içerisinde üretildiği izlenimini yaratıyorsa, bu durumda artık SMK m. 7/5 kapsamında korunan dürüst kullanımdan söz edilemez.[31]

c) Dürüst Kullanımın Somut Olay Özelliklerine Göre Belirlenmesi

Dürüst kullanımın varlığı, yargı mercileri tarafından her somut olayın

---

[29] Yargıtay 11. HD, E: 2013/659, K: 2013/17716, KT: 7.10.2013 "*dava konusu yedek parçaların orijinal olmayıp sahte olarak üretildiği, Ford markasının taklit olarak kullanıldığı, davalının kullanımının KHK'nın 12. maddesi kapsamında olduğunun kabul edilemeyeceği*".

[30] Çakır Çelebi 137, 138, bu yönde bkz: Yargıtay 11. HD E: 2008/11844, K: 2010/2510, KT: 08.03.2010.

[31] Sabih Arkan, *Ticari İşletme Hukuku*, 22. baskı (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2017), 311.

kendine özgü koşulları çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, özellikle kullanımın amacı, kapsamı ve tüketicide yaratabileceği algı gibi unsurlar dikkate alınmaktadır.[32]

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 2017 tarihli bir kararında, davalının geçmişte yetkili satıcı olarak faaliyet göstermesine rağmen sözleşme süresi sona erdikten sonra da davacıya ait marka ve logoları kullanmaya devam ettiği bir uyuşmazlık değerlendirilmiştir. İlk derece mahkemesi, bu kullanımın dürüst kullanım kapsamında olduğunu kabul etmiş; ancak Yargıtay, davalının iş yerinde ve bina dış cephesinde kullandığı tanıtım araçlarında markanın ve logonun **markasal ve baskın biçimde** yer aldığına dikkat çekerek, bu durumun **yetkili servis izlenimi yarattığını** ve dürüst kullanımdan söz edilemeyeceğini belirterek kararı bozmuştur.[33]

Buna karşılık, Daire'nin 2018 tarihli bir başka kararında ise, ikinci el ürün satışı yapan bir işletmenin, ürün çeşitliliğini belirtmek amacıyla davacı markasının logosunu mağaza içinde sınırlı şekilde kullanması ve bu kullanıma davacının itirazı üzerine son vermesi hâli dürüst kullanım olarak değerlendirilmiştir.[34]

d) Onarım Sınırlamasının Dürüst Kullanım Olarak Nitelendirilebilmesi İçin Gerekli Koşullar

Tescilli bir markanın onarım amacıyla kullanımı, ancak bazı şartların sağlanması hâlinde dürüst kullanım kapsamında değerlendirilebilir. Bu bağlamda, markanın kullanımının tüketiciler nezdinde mal veya hizmetin kaynağı hakkında iltibas tehlikesi yaratmaması ve söz konusu kullanımın yalnızca ürünün kullanım amacı veya niteliği hakkında bilgi verme maksadı

[32] Aslıhan Kart, "Marka Hakkına Tecavüz Suçları", (Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi), 137.

[33] Yargıtay 11. HD, E: 2016/454, K: 2017/3242, KT:31.05.2017, Erişim Tarihi:15.04.2025.

[34] Yargıtay 11. HD, E: 2016/6041, K: 2018/341, KT: 06.01.2018, Erişim Tarihi:10.04.2025.

taşıdığının açıkça anlaşılabilir olması gerekir.[35]

Özellikle onarım amacıyla kullanılan yedek parçaların kaynağına ilişkin şeffaflık esastır. Bu nedenle, yedek parça üreticilerinin, parça üzerinde, ambalajında veya eşlik eden ticari belgelerde kendi markalarını, ticaret unvanlarını ya da ayırt edici başka bir işareti kullanmaları gereklidir.[36] Bu uygulama hem tüketicinin yanıltılmasını önlemekte hem de markanın SMK m. 7/5 kapsamında meşru biçimde kullanıldığını ortaya koymaktadır.

Yedek parçanın ambalajında, kataloglarında ya da üzerinde üçüncü kişi üreticinin markasının yer alması sayesinde, tüketici orijinal markanın yalnızca tanımlama amacıyla kullanıldığını kolaylıkla fark edebilecektir. Bu tür şeffaf ve sınırlı kullanımlar, onarım sınırlaması çerçevesinde dürüst kullanım olarak kabul edilmelidir.[37]

Buna karşılık, kullanılan markanın ürünü üreten teşebbüs tarafından sunulduğu ya da yedek parça sağlayıcısının yetkili servis olduğu yönünde bir izlenim yarattığı durumlarda ise, artık dürüstlükten söz edilemeyecektir.[38]

VI. YENİ AVRUPA BİRLİĞİ ONARIM KLOZU REFORMU

2002'den bu yana yürürlükte olan ve başlangıçta *Topluluk Tasarımı* olarak anılan, günümüzde ise *Avrupa Birliği (AB) Tasarımı* sistemi olarak bilinen yapı, zaman içinde dijitalleşme ve uygulama farklılıkları nedeniyle yetersiz hale gelmeye başlamıştı. Ürün biçimlerinin dijitalleşmeyle birlikte ciddi ölçüde çeşitlenmesi ve üye ülkeler arasındaki uygulama uyumsuzlukları, sistemin etkinliğini zayıflatıyordu.[39]

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 23 Ekim 2024 tarihli ve

---

[35] Çakır Çelebi, 138,153.

[36] Çakır Çelebi, 138, 153.

[37] Çakır Çelebi,138.

[38] Çakır Çelebi, 138.

[39] Irmak Yalçıner Öktem, "Avrupa Birliği Tasarım Reformu," *IPR Gezgini, 13.05.2025,* Erişim Tarihi: 15.05.2025, https://iprgezgini.org/2025/05/13/avrupa-birligi-tasarim-reformu/.

2024/2823 sayılı Direktifi (Direktif)[40] ve 2024/2822 sayılı Tüzük (Tüzük)[41] ile tasarımların yasal korunmasına yönelik mevcut mevzuatta köklü değişiklikler getirilmiştir. Bu değişikliklerden belki de en dikkat çekici olanı, birleşik ürünlerin onarımında kullanılan yedek parçalar üzerindeki tasarım korumasına ilişkin olarak "onarım maddesi"nin kalıcı hale getirilmesidir. Direktif, 98/71/EC sayılı AB direktifinin yerini almak üzere, iç pazardaki engelleri azaltma ve tasarım koruma rejimini güncelleme hedefiyle hazırlanmıştır. Direktifin temel amacı, tasarım korumasını daha şeffaf, erişilebilir ve günümüz teknolojilerine uyumlu hale getirmek olarak belirlenmiştir. Özellikle, otomotiv ve elektronik gibi sektörlerdeki parçalanmış yasal uygulamaların yol açtığı belirsizliklerin giderilmesinin hedeflenmesi, yedek parça onarım klozu açısından önemlidir.

AB mevzuatında meydana gelen, bu yeni değişikliklerden, 2024/2822 sayılı Tüzüğün 20.a maddesi ile 2024/2823 sayılı Direktifin 19. maddesi, görünürlük gerektirmeyen veya yalnızca onarım amacı taşıyan parçalara ilişkin tasarım korumasını açıkça sınırlayarak kapsamı netleştirmiştir.[42]

Tüzük m. 20.a, yalnızca birleşik bir ürünün orijinal görünümüne geri döndürülmesi amacıyla kullanılan yedek parçaların, tasarım koruması kapsamı dışında tutulmasını düzenlemektedir. Bu madde, üçüncü taraf üreticilere, örneğin otomobil kaportası ve camları gibi parçaları üretme özgürlüğü tanırken, tüketicilerin bu parçaların "orijinal olmadığı" konusunda açıkça bilgilendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Direktife göre, onarım maddesi muafiyetinden yararlanabilmek için şu şartların karşılanması gerekmektedir**:**

1. **Onarım Amacı Şartı:** Üretilen veya satılan parça yalnızca birleşik ürüne orijinal görünümünü yeniden kazandırmak amacıyla kullanılmalıdır .

---

[40] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202402823, erişim 25.04.2025.

[41] https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/2822/oj/eng, erişim 25.04.2025.

[42] Yalçıner Öktem, "Avrupa Birliği Tasarım Reformu".

Bu şart SMK m. 59/4 onarım sınırlaması ile benzerdir.

2. Bilgilendirme Zorunluluğu: Yedek parça üretici veya satıcıları, parçanın "orijinal olmadığını" ve "sadece onarım amaçlı kullanılması gerektiğini" tüketiciye açıkça belirtmek zorundadır. Bu bilgilendirme, ürün üzerinde veya ambalajında görünür şekilde yapılmalı ve üreticinin adı ve ticari markasını içermelidir.

3. Gerekli Özen Yükümlülükleri: Parça üreticileri veya satıcıları, parçaların nihai kullanımının yalnızca onarım amaçlı olduğunu garanti etmek zorunda değildir, ancak alt kullanıcıların söz konusu parçaları farklı amaçlarla kullanmasını engellemek için makul tedbirleri almalıdır.

Yeni onarım maddesi ile birlikte, tasarım haklarının kapsamı daha dengeli hale getirilmiştir. Birleşik ürünlerin görünümüne bağlı parçaların onarımı amacıyla kullanılması karşısında tasarım hakkı ileri sürülemeyecek, bu da piyasadaki üçüncü taraf üreticilere yeni alanlar açacaktır. AB Tasarım Tüzüğü'nün 1 Mayıs 2025'te aşamalı olarak yürürlüğe girmesiyle birlikte, tasarım sahipleri, başvuru yaparken onarım klozu nedeniyle tasarım haklarının ne ölçüde uygulanabilir olduğunu göz önünde bulundurmak zorundadır. Başvurular bu yeni istisnalar ışığında şekillendirilecektir. Üye devletlerin Ulusal hukuk kurallarının 2032 yılına kadar bu reformlara uyum sağlaması beklenmektedir.[43] Bu durum, AB içindeki yasal parçalanmayı azaltacak ve sınır ötesi ticareti kolaylaştıracaktır. AB bütününde, onarım sınırlaması hususunda, birleşik ürünün görünümüne bağımlılığı ve bilgilendirme yükümlülükleri gibi unsurlar açıkça ve yeknesak bir biçimde düzenlenerek mahkeme yorumlarının çerçevesi belirlenmiştir. Bu da daha öngörülebilir bir uygulama ortamı sağlayacaktır.

Yeni AB Onarım klozu reformu, AB iç pazarındaki yedek parça üretimi ve rekabet koşullarını önemli ölçüde değiştirme potansiyeline sahiptir. Otomotiv başta olmak üzere, birçok sektörde üçüncü taraf üreticilerin

[43] Scott Gardiner and Tom Albertini, "EU Design Reforms: 'Repair Clause,'" *Lexology,* 28.01.2025, Erişim Tarihi: 25.04.2025, https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=4b6f44cc-d3c7-4f56-90ff-46b79722e45b.

pazara girişini kolaylaştıracaktır.

VII. SONUÇ

Günümüzde birçok ürün kategorisinde, üreticilerin giderek daha kısıtlayıcı tasarım stratejileri benimsediği görülmektedir. Bu kısıtlamalar, yalnızca fiziksel unsurlarla (örneğin özel vidalar, yapıştırılmış bileşenler gibi) sınırlı kalmamakta; yazılımsal kilitler ve hukuki araçlarla da desteklenmektedir. Böylece, ürünlerin bağımsız kişiler ya da küçük ölçekli işletmeler tarafından tamiri giderek zorlaştırılmakta, bu durum "onarım hakkı" (right to repair) tartışmasını gündeme getirmektedir. "Onarım hakkı", yalnızca çevresel sürdürülebilirlik ve kaynakların verimli kullanımı açısından değil, aynı zamanda tüketici hakları, rekabet hukuku ve dijital eşitlik açısından da önemli bir kavram hâline gelmiştir.

Fikri mülkiyet hukuku perspektifinden bakıldığında, tasarım hakkı rejiminin ve marka korumasının sağladığı geniş yetkiler, özellikle teknoloji odaklı sektörlerde üreticilere önemli bir kontrol gücü sağlamaktadır. Bu kontrol, tamirat ve bakım faaliyetlerini çoğu durumda bir "ihlâl" olarak değerlendirecek kadar ileri gitmektedir. [44] Onarım hakkı kapsamında, fikrî mülkiyet hukukunun mevcut çerçevesi, sürdürülebilirlik ve döngüsel ekonomi ilkeleriyle uyumlu hâle getirilmek üzere dönüşüme uğramalıdır.[45]

Tasarım hukukunun mevcut sisteminin tüketici hakları ile çevresel sürdürülebilirliği dışlayıcı bir hale gelmesinin ve bu dışlayıcılığın özellikle teknoloji ve elektronik sektörlerinde ciddi tekelci sonuçlar doğurmasının önüne geçilmelidir. Bu durum, tasarım korumasının yalnızca estetik bir araç olmaktan çıkıp, doğrudan ürünlerin tamir edilebilirliği üzerinde

---

[44] Subir Kumar Roy ve Nabanita Sen,"Right to Repair: A Reflective Facet of Consumer Justice," *Studia Iuridica Lublinensia* 32, no. 2 (2023): 17. https://doi.org/10.17951/sil.2023.32.2.11-34.

[45] Roy ve Nabanita, "Right to Repair: A Reflective Facet of Consumer Justice,", 14, 39. **"***IP law must shift from exclusion to enablement, particularly when maintenance, repair and sustainability intersect. Without a statutory right to repair, design law risks becoming a tool for monopolistic lock-in".*

belirleyici bir işlev gördüğünü ortaya koymaktadır.[46]

2024 tarihli disiplinler arası bir çalışmada[47], yukarıda bahsedilen sorun somut örneklerle ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Bu çalışmada elektronik eşya sektöründe, üreticilerin tasarımlarını tamir edilemez şekilde kurgulayarak, yalnızca yetkili servis ağlarına yönlendirme yaptıkları, bağımsız tamircilerin erişimini ise fiziksel ve dijital bariyerlerle engelledikleri yönünde bulgular tespit edilmiştir. Çalışma, bağımsız tamircilerin ekosistemden dışlanmasının, teknik meselelerin çok ötesinde sosyoekonomik adalet, kaynak eşitliği ve ekolojik sürdürülebilirlik açısından da ciddi sonuçları olduğunu vurgulamaktadır.[48]

Elektronik cihazların, özellikle akıllı telefonların, dizüstü bilgisayarların ve televizyonların üretim süreçleri incelendiğinde, üreticilerin çoğunlukla parçaların yalnızca yetkili servislerde değiştirilmesine izin verdiği görülmektedir. Bu sınırlama; özel vidalar, parçaların tek kullanımlık yapıştırıcılarla monte edilmesi veya yazılımların parça değişimini engelleyecek şekilde kilitlenmesiyle mümkün olmaktadır. Bu uygulamaların sonuçları, cihazların kullanım ömrünü ciddi oranda kısaltmakta, ürünün kullanım maliyetini artırmakta ve nihayetinde tüketiciyi yeni ürün almaya teşvik ederek, ekonomik ve ekolojik bir israfa yol açmaktadır. Bu durum, onarım hakkını yalnızca teknik bir mesele değil, bir insan hakkı ve sosyal adalet meselesi hâline de getirmektedir.

Türkiye'de ise bu tartışma özellikle SMK m. 59/4 ve m. 59/5 hükümleri bağlamında şekillenmektedir. Bu hükümler, birleşik ürünlerin

---

[46] Roy ve Nabanita, "Right to Repair: A Reflective Facet of Consumer Justice," 19, 20.

[47] Maja van der Velden, Eléonore Maitre-Ekern ve Deborah Katland Wanja, "The Role of Independent Repair in a Circular and Regenerative Economy," *Circular Economy and Sustainability* 4 (2024): https://doi.org/10.1007/s43615-023-00304-y.

[48] Velden, Maitre-Ekern ve Wanja, "The Role of Independent Repair in a Circular and Regenerative Economy," 2994.

görünümlerine bağımlı parçalarının onarım amacıyla kullanılmasını belli şartlarla mümkün kılmaktadır. Ancak, bu hükümlerin pratik uygulamasındaki zorluklar nedeniyle, tüketicilerin ve küçük işletmelerin bağımsız onarım yapabilme yetkinliği ciddi şekilde kısıtlanmıştır. Özellikle Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın eşdeğer parça listesini henüz yayımlamamış olması, bu düzenlemelerin kâğıt üzerinde kaldığını ve uygulamaya yansımadığını göstermektedir. Bir diğer sorun SMK m. 59/4 lafzı geçen 3 yıllık süredir. Bu süre onarım sınırlamasının uygulanabilirliğinin pratikte büyük ölçüde önüne geçmektedir. Böylelikle, hükümlerin yalnızca teoride geçerli kaldığı, tüketiciler ile küçük ölçekli işletmelerin bağımsız onarım yapabilme kapasitesinin ciddi şekilde sınırlandığı görülmektedir.

Avrupa Birliği düzeyinde 23 Ekim 2024 tarihli ve 2024/2823 sayılı AB Tasarım Direktifi ve 2024/2823 sayılı Tasarım tüzüğü ile onarım hakkı kapsamında, fikrî mülkiyet hukukunun mevcut çerçevesinde, sürdürülebilirlik ve döngüsel ekonomi ilkeleriyle uyumlu bir düzenlemenin temeli atılmıştır. Direktif ile tasarım hakkının dijital ve sürdürülebilir dönüşüm bağlamında yeniden konumlandırılması gerektiği vurgulanmış; yeşil ekonomiye geçişi desteklemek amacıyla Birlik mevzuatının modernize edilmesinin altı çizilmiştir.

Yine bu direktif ile, tasarım mevzuatının onarım istisnasındaki yaklaşımı önemli ölçüde revize edilmiştir. Bu direktif, tüm üye ülkelerde birleşik ürünün görünümüne bağımlı olan parçaların, onarım amacıyla ve tüketiciyi yanıltmama koşullarıyla birlikte kullanıma açık hâle getirilmesinin önünü açmıştır. Türkiye'de SMK m. 59/4 hükmüyle benimsenen yaklaşımın AB ile genel olarak uyumlu olduğu söylenebilirse de yeni direktifte getirilen aktif yükümlülüklerin henüz türk hukukunda karşılığı bulunmamaktadır.

Yeni AB mevzuatı ile kesinleştirilen ve SMK hükümlerinde açıkça düzenlenmeyen yedek parça onarım düzenlemelerinden ilki, yedek parça tasarımın onarım amacıyla kullanımına ilişkin "bilgilendirme zorunluluğudur". Yedek parça üreticileri ve satıcılarının, parçanın orijinal

olmadığını ve yalnızca onarım amaçlı kullanılabileceğini açık ve görünür biçimde ambalaj ya da ürün üzerinde belirtmeleri beklenmektedir. Üstelik bu bilgilendirmenin, üreticinin ticaret unvanı ve markasını da içermesi gereklidir. Bu yaklaşım, SMK m. 59/4'te yalnızca olumsuz biçimde düzenlenmiş olan "yanıltıcı olmama" şartının, daha etkin ve aktif bir "aydınlatma yükümlülüğü" haline dönüştürülmesini değerlendirilebilir kılmaktadır.

İkinci olarak, "gerekli özen yükümlülüğü" dikkat çekmektedir. Direktif düzenlemesi kapsamında birleşik ürünün parçasının yalnızca onarım için kullanımı, satıcının mutlak garantisi altında değildir; ancak satıcı makul tedbirleri almalı, parçanın başka amaçlarla kullanılmasını engellemeye yönelik önlemlerle hareket etmelidir. Bu yükümlülüğün, özellikle Türkiye'de sıkça karşılaşılan satış sonrası piyasadaki ihlallerin önlenmesine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu yönüyle söz konusu düzenleme, risk temelli diğer AB regülasyonları ile de yapısal bir benzerlik göstermektedir.

Konuyla ilgili vurgulamak istediğimiz son ve önemli bir husus, must match parçaların sınırlı bir sayıda kabul edilmesinin, belirli bileşenler için onarım istisnası tanınmaması ve örneğin jant kapakları, direksiyonlar gibi parçaların bu istisna dışında bırakılması durumudur.[49] Oysa, bir parçanın "must match" niteliğinin, her somut olayda ve her ürün bağlamında ayrı değerlendirilmelisi de tartışılmaya değerdir. Aksi takdirde, bu parçaların tasarımı üzerindeki koruma 25 yıla kadar sürebilecek; ve onarım amacıyla alternatif üretim yapılamayacağından, satış sonrası piyasa rekabeti ciddi şekilde zarar görecektir.[50] Bu yaklaşım, ABAD'ın emsal kararlarından biri olan Acacia Srl v. Audi AG & Porsche AG kararında benimsediği tutumla da tamamen çelişmemektedir. Söz konusu davada Mahkeme, Audi ve Porsche araçlarına ait jantların "must match" parça olup olmadığına ilişkin açık bir yorumda bulunmamış; bu değerlendirmenin ulusal mahkemelere

[49] Çakır Çelebi, 147.

[50] Çakır Çelebi, 147.

bırakılması gerektiğini ifade etmiştir.

Tüm bu açıklananlar ışığında tasarım hakkı koruması ile tüketici refahı arasında yeniden bir denge kurulması, sadece hukuki değil, ekonomik ve sosyal açıdan da elzem görünmektedir. Onarım sınırlaması yönünden, tasarım koruması rejiminin ve fikrî mülkiyet mevzuatının, tüketici dostu ve sürdürülebilirlik hedefleri doğrultusunda revize edilmesi, hukuki belirsizliğin ortadan kaldırılması ve "onarım hakkı"nın tam anlamıyla güvence altına alınması gerekmektedir.

KAYNAKÇA:

Arkan, Sabih. *Ticari İşletme Hukuku.* 22. baskı. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2017.

Bozkurt, Burcu. *Markanın Dürüst Kullanımı.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.

Çakır Çelebi, Fatma Betül. *Tasarım Hukukunda Eşdeğer Parça İstisnası.* Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.

Gardiner, Scott and Tom Albertini, "EU Design Reforms: 'Repair Clau-se," *Lexology,* 28.01.2025, Erişim Tarihi: 25.04.2025, https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=4b6f44cc-d3c7-4f56-90ff-46b79722e45b.

Kart, Aslıhan. *Marka Hakkına Tecavüz Suçları.* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara, 2019.

Kur, Annette. *"Die Grenzen des freien Ersatzteilmarktes – Design- und Markenschutz im Widerstreit?"*, WRP 2024, 413-419.

Merdivan, Fethi. "Tasarım Hukuku", (Ankara Barosu Avukatlık ve Staj Akademisi Marka Vekilliği Sınavına Hazırlık Eğitiminde Yapılan Sunum) 09.03.2024.

Pınar, Hamdi. "Tasarım ve Haksız Rekabet Hukuku Açısından Yedek Parçaların Korunması ve Türkiye'nin Ekonomi Politik Tercih Sorunu." *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 6, no. 4 (2015): 739–774.

Roy, Subir Kumar, ve Nabanita Sen. "Right to Repair: A Reflective Facet of Consumer Justice." *Studia Iuridica Lublinensia* 32, no. 2 (2023): 11–34. https://doi.org/10.17951/sil.2023.32.2.11-34.

Suluk, Cahit. "Yedek Parça Tasarımlarının Korunması ya da Otomotiv Yan Sanayiinin Var Olma Mücadelesi." *Ankara Barosu Uluslararası Hukuk Kurultayı*, 2002. 541-570.

Van der Velden, Maja, Eléonore Maitre-Ekern ve Deborah Katland Wanja. "The Role of Independent Repair in a Circular and Regenerative Economy." *Circular Economy and Sustainability* 4 (2024): 2981–3006.

https://doi.org/10.1007/s43615-023-00304-y.

Yalçıner, Öktem, Irmak. "Avrupa Birliği Tasarım Reformu," *IPR Gezgini, 13.05.2025,* Erişim Tarihi: 15.05.2025, https://iprgezgini.org/2025/05/13/avrupa-birligi-tasarim-reformu/.

ANKARA BAROSU

1 9 2 4

Adliye Sarayı Kat:5 06330 Sıhhiye - Ankara / TÜRKİYE
T +90.312.416.7200 | **F** +90.312.309.2237
www.ankarabarosu.org.tr | ankarabarosu@ankarabarosu.org.tr